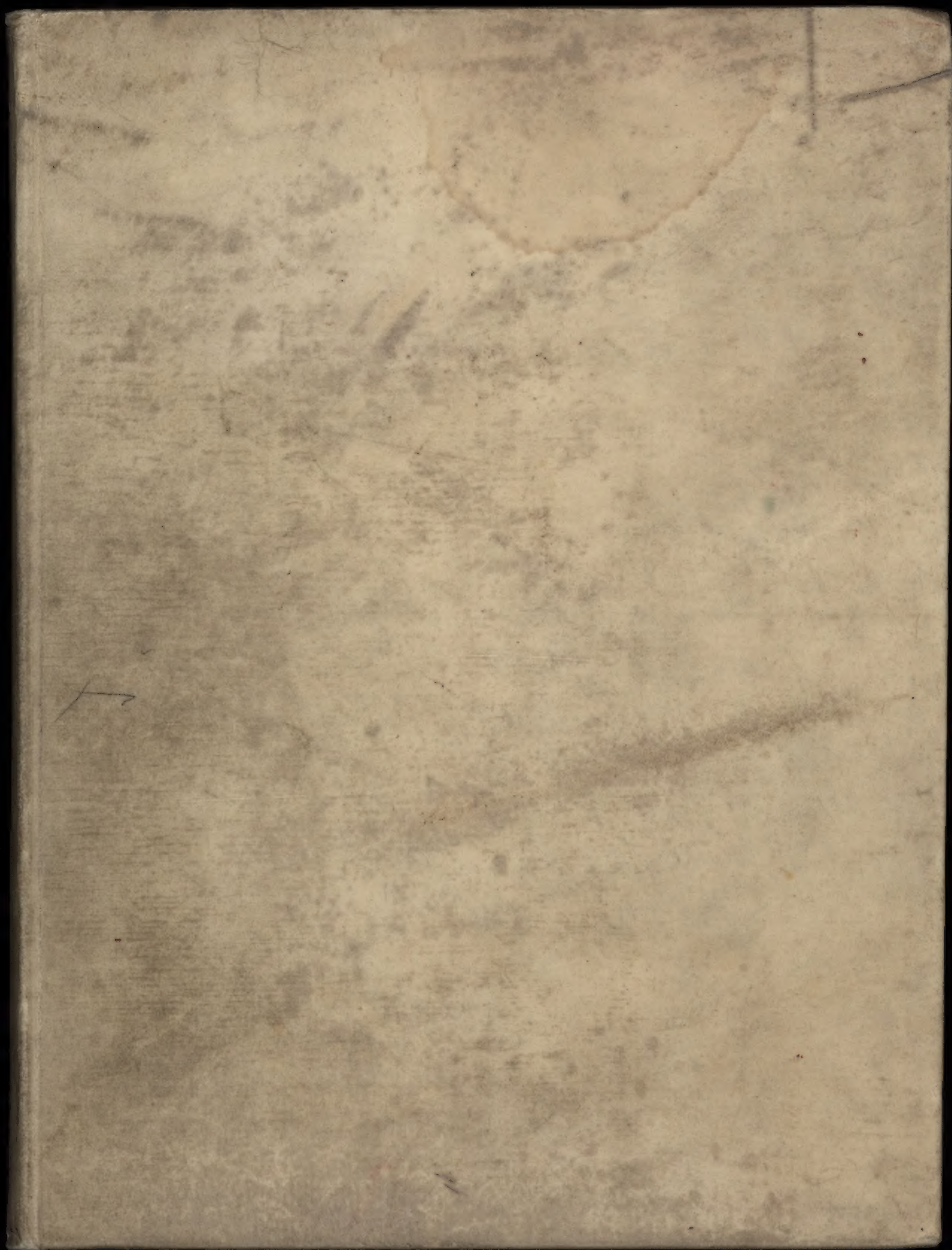


TAIWAN formerly FORMOSA

Complete copy with 12 leaves, added at the end.

Het hoofddeel vormt de Memoires van

Gouverneur F. Coyett.

166

Dit merkwaardige boekje gekocht voor 1.80 gulden
komt zeldzaam voor.

de P. V.

Dit boek komt zelden voor en nimmer als
een geheel op zichzelf, doch steeds gebonden bij andere
geschriften, die niets met Formosa te maken
hebben. –

A. 10. 7. 0. 45.

P. v. G. l. M.


Verwaarloosde
FORMOSA
FORMOSA
t, EYLANDT
Stadt Zeelandia
Casteel Zeeland

't VERWAERLOOSDE
FORMOSA,

OF

WAERACHTIG VERHAEL,

Hoedanigh door verwaerloosinge der Nederlanders in *Oost-Indien*, het Eylant *Formosa*, van den Chinesen *Mandorijn*, ende Zeeroover *Coxinja*, overrompelt, vermeestert, ende ontweldight is geworden.

Begrepen in twee Deelen:

I. Verhandelende den Aert en Eygenschap deses Eylants / en Discipline des selfs Inwoonders. Der Chinesen toelegh en Oorlogs-preparatien / om het Eylant Formosa t'overvallen; ende der Nederlanders onachtsame / geringe en zwacke voorsorge tot hun tegenweer.

II. Van der Chinesen vyantlijcke overkomste op het Eylant Formosa; Hare belegeringh des Casteels Zeelandia, ende vordere Oorlogs-exploiten ende actien / geduyrende deselve belegeringh ten wederzijden voorgevallen.

Hier zijn by-gevoeght

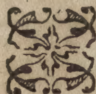
EENIGE AENMERCKELYKE SAKEN,

Rakende d'oprechte gront der *Sinese Wreetheyt* en *Tyranny*, gepleeght aen de Predicanten, Schoolmeesters ende Nederlanders aldaer.

Met by-gevoeghde Authentijcke Bewijsen.

Alles getrouwelijck uyt deselve by een vergadert, door C. E. S. = Coyett et Socii

En met schoone Figuren verciert.



t'Amsterdam, By Jan Claesz. ten Hoorn, over 't Oude Heere Logement / en Michiel Pieters, in de Lombaert-steegh / Boeckverkoopers. 1675.

KORT INHOUDT
Van het
EERSTE DEEL.

TArtaren overmeesteren China. Den Chinees Equan doet hun noch lange tegenstant. Ende na hem sijn soon Coxinja. Die uyt vreese van quade uytslag by tijts omsiet na een plaetse van retraite. En heeft ten dien eynde 't ooge op het Eylandt Formosa. Beschrijvinge van het Eylant Formosa. Waerschouwingen ende inditien van Coxinjaes desseyn op Formosa. Uyt Japan in den Jare 1646. Uyt Nederlandt 1650. Door ondeckinge van seecker Pater Jesuit 1652. Door der Chinese revolte op Formosa 1652. Uyt verscheyde geruchten uyt China van 1654. en 1655. Uyt verbodt door Coxinja van geene Vaertuygen op Formosa te moghen handelen 1656. Van Battavia 1657. Door 't vluchten der Chinesen uyt China 1658. en 1659. Door de algemeene beroerte der Chinesen op Formosa in den Jare 1660. Die hare gereetste goederen van Formosa transporteeren; en hare aensienelijkste komen den Gouverneur waerschouwen, dat Coxinja teghens ultimo Maert 1660. soude overkomen; en de Chinesen maecken groote preparatien tot vluchten.

De Gouverneur en Raet van Formosa, uyt consideratien van Coxinjaes soberen toestant, geven alle dese waerschouwingen van Coxinjaes desseyn geloof; en om wat redenen. Maken veele ende groote preparatien tot tegenweer. Schrijven naer Battavia om secours.

Nadere inditien en ontdeckingen van Coxinjaes desseyn van ultimo Maert, door dien de Chinesen de Formosanen oprockenen, en sich beginnen rebbelligh te betoonen. En door een Chinees Schipper op groove leugens bevonden, en door geintercipieerde brieven. Door 't vluchten der Chinesen van Formosa, ende door 't samen-rotten der Chinesen.

Coxinja van de groote preparatien tot tegenstant onderrecht. Stelt sijn desseyn noch eenigen tijdt uyt. Waer door op Formosa alles weder in ruste en stilstant geraeckt.

De voorsorgen en preparatien tot defentie by Coyett aengewent, worden op Battavia gelaudeert ende geapprobeert. Twee fondamenteele oorsaecken van Formosaes verlies. De Eerste. De Tweede. Resolutie van secours naer Formosa te senden, wil op Battavia traagh door den beugel. Neemt echter voortgangh op 't project van by die genegentheyt Maccao te incorporeeren. Bestaet in 12 Schepen, en maer 600 Soldaten onder Jan van der Laen. Die met dees Vloot in de Maccause Eylanden aenloopt, en den Vyant onvoorsichtigh wacker maeckt. Ende met sijne komste op Formosa Coxinja nootsaeckte sijnen aenslagh de novo uyt te stellen.

Nadere bewijsen ende inditien, dat Coxinja van meeninge sy geweest sijn desseyn op ultimo Maert, ofte in October 1660. uyt te voeren. Door 't eenparig rapport van veele Chinesen, en specialijck door verhael van den Chinees Juko. Door gevangen Chinese Soldaten, Door brieven der Nederlantse Opperhoofden uyt Japan, ende uyt Siam. Door 't sluyten des Vaerts uyt China naer Formosa.

Alle welcke bewijsen van der Laen niet en wil gelooven, en hout staende, dat de vreese wegens Coxinjaes desseyn ydel was, en urgeert de Maccause tocht behoorde voortgangh te nemen. Tegens 't eenparig sentiment des gantsche Formosaense Raets. Dies het besluyt over de Maccause tocht noch wat uytgestelt wort. Ende eyndelingh geresolveert deselve noch uyt te stellen tegens February 1661. En ondertussen een besendinge te doen aen Coxinja. Schrijven een brief aen Coxinja. Coxinja veynst. Is Polityck. Synen antwoort. Stelt den handel weder open. Omina ende voorspoockselen van Formosaes aenstaende ongeluck.

De Maccause tocht wort geheel afgekeurt. Waer van der Laen sich dapper tegen stelt. Te vergeefs. Dies schelt en querelleert hy Gouverneur en Raet. Dreygt daer van revengie te nemen. Oorsaeck van van der Laens colere. Hy conspireert met eenige quaetwillige tot verderf des Gouverneurs en Raets. En vertreckt met sijne Officieren malcontent na Battavia.

Misdaden door Coyett ende sijnen Raet begaen in 't prepareren van defentie, volgens 't seggen van die van Batavia, dewelke gene misdaden, maer roem en belooning waerdige daden te achten zijn. Irresoluytheyt des Generaels en de Raden van India, in de saecken van Formosa.

KORT

KORT INHOUDT

Van het

TWEEDE DEEL.

DE Tartaren verdrijven Coxinja uyt China. Dewelcke de kans schoon siende om Formosa te invaderen. Komt met sijne macht op de Formosaense kust. Set het eensklaps door de Zeegaten binnen, en doet sijn krijghsmacht landen op Saccam en op Baxemboy. Dat de Formosaense Regenten niet en konden beletten uyt gebreck van Volck, kleen Vaertuygh en anders. Nemen nochtans kloeckmoedige resolutie den Vyant na vermogen tegen te staen, en tasten de selve aen te water met hare Schepen, maer ongeluckig; en te lande op Baxemboy met 240 man onder Capiteyn Pedel insgelijcks ongeluckig; en op Saccam met 200 man onder Capiteyn Aeldorp, maer vruchteloos. Coxinja doet in weynige uren ongemeene grote progressen. Waer door gemoedigt, eyscht het Casteel Zeelandia en 't heele Eylant op Den Raet resolveert 't Casteel tot den laetsten man te defenderen, en wegens de rest met den Vyandt in onderhandelinghe te treden. En senden dierweghen twee Gecommitteerden aen Coxinja. Haer last. Haer vertreck. Beschryvinge van Coxinjaes Leger en Macht. Audientie der Gecommitteerdens. Haer aenspraeck aen Coxinja. Sijn antwoort. Haer replijck en vordere onderhandelinge. Loopt vruchteloos af. Haer protestatie. Nemen afscheyt met permissie om in 't Fortje Provintia aen te gaen; 't welk vinden in een slechte toestant, en hierom den Drost permitteren sijn accoort met den Vyandt te maken, en doen rapport aen den Raet. Den Raet renoveert haer resolutie van 't Casteel te defendeeren, en vindt daer toe goet alle hare macht by een te trecken uyt de stadt Zeelandia. Om wat redenen. 't Fortje Provintia geeft sich over. De Nederlanders uyt de Stadt trecken alle binnen 't Casteel Zeelandia. De Vyant occupeert de verlaten Stad, en onderstaet uyt deselve op 't Casteel een storm te doen. Met quaet succes voor hem. De belegerden doen een uytval. Vernagelen des Vyandts Canon. Considератien ofte de belegherden hadden behooren een generale uytval te doen, en alles te hasarderen. De belegerden doen noch een uytval, en brengen een ses ponder binnen. De Vyandt sonder voorder gewelt tegen 't Casteel te gebruycken, vergenoeght sich met een bloccade. Van der Laen arriveert op Battavia en doet vals rapport. Waer door Generael en Raden van India tegens Coyett verbittert. Setten de selve, nevens sijn tweede en derde persoon onverhoort van hare Ampten af, met veel smadige berispingen. Maer twee dagen hier na komt op Battavia tijdinge van Tayouans belegeringe. Dat Generael en Raden dapper ontstelt. Hun misslag doet bemercken. Hare gegeven ordre revoceren. En een secours Vloot tot ontset toerusten. Om de

welcke

welcke te commandeeren geen bequaem Opper-hooft konnende uytvinden. Verkiesen daer toe Jacob Caeuw. Tot dit werck t'eenemael onbequaem. Caeuw vertreckt met de secours Vloote na Tayouan. Met een brief van revocatie en retractatie der voorgaende berispingen en deportementen. Clenk arriveert ondertussen in Tayouan, daer 't slecht laet leggen. Caeuw arriveert met de secours Vloot op Tayouans Rhede. De welcke door quaet weder niet gelost kan worden. Wort genootsaeckt weder Zee te kiesen. Tot groot hartseer der belegerden. En vreugde des Vyants die sich ondertusschen dapper in postuur stelt. En door 't stranden van 't Fluytje Urk informatie bekomt van de geringheyt van 't secours. De secours Vloot komt weder op Tayouans Reede. Waer op beslooten wort de stadt Zeelandia en den vyandt aen te tasten. Exploit te water ongeluckigh. Exploit te Lande neemt geen voortgangh. Schepen kruyssen op de Joncken. Halen ververssinge en branthout. Aenslagh op Bockenburgh en Baxemboy, beyde misluckt. Omtrent het Canael een houte Wambais opgeworpen. Den vyandt begint in 't belegeren te flauwen en af te nemen. De Tartaren bieden aen de belegerde hare hulpe en secours. Daer op de belegerden nieuwe moet scheppen. Ende om beter te konnen uytharden, senden de onnutte monden van vrouwen en kinderen na Batavia. Maer oordeelen niet raetsaem Compagnies effecten en middelen mede af te schepen. Caeuw versoeckt laf hartigh met de vrouwen na Battavia te vertrecken. Dat geweygert wordt. De belegerde resolveeren des Tartars aenbiedinghe te accepteren, en daer over aen de selve een aensienelijcke besendinghe te doen. Waer toe Caeuw met loosheyt sijnen dienst presenteert. En in die besendinge vertreckt. Maer in Zee komende vlucht met twee der kloeckste Schepen, sonder noot, schelmachtig naer Battavia, doende in passant Siam aen, alwaer 't mede slecht laet leggen. Waer over op Battavia naderhant seer flautjes gestraft is gheworden. Welcke onheylen door de lasché vlucht van Caeuw den belegerde sijn overghekomen. Soldaten loopen uyt de belegeringe naer den Vyant over. Die door deselve van alles gheinformeert, verandert sijne bloccade in assauten. Komt met alle sijne macht andermalen op Tayouans zantplaet over. En werpt drie battteryen op teghens de Ronduyt Uytrecht. De belegerde vinden haer te swack van Volck om des vyants wercken te beletten. Vinden andermalen ongeraetsaem eenige middelen af te scheepen. De vyant bestormt en overmeestert de Ronduyt Uytrecht, en approcheert voorts met sijne wercken dicht onder 't Casteel. Waer door 't Casteel in de uyterste noot gebracht wiert, en in deliberatie genomen ofte noch te redden was door een generale uytval, wiert sulcks ondoenelijck gheoordeelt. Den Gouverneur is geresolveert den storm af te wachten. Maer wort by den Raet eenparig tegen gesproocken. En mitsdien geconcludeert tot overgave des Casteels by eenparigheyt van stemmen. Onder eerlijke Capitulatie. Wat goederen en Coopmanschappen van de Compagnie Coxinja in 't Casteel bekomen heeft.

't VER-

't Verwaarlooſde FORMOSA.

EERSTE DEEL,

Van der Chineſen toeleg ende preparatien omme 't Eyland FORMOSA t'invaderen. Ende der Nederlanders onagtſaame, geringe, ende ſwacke voorſorge tot tegenweer.

Tartaren overmeeſteren China.



Ien maar eenigſints de vreemde Oorlogs-gevallen/ zedert weynig jaaren in't magtige Rijck van China toegedragen/ ter ooren ende kenniſſe gekomen zijn/ dien en kan niet onbewuſt weeſen hoe dat in korten tijd/ met een handje vol volcks de Tartaren dit koſtelijcke ende groote Land/ ſoo rijk van Volk ende Steeden/ dog door onderlinge tweedraght verdeelt/ overrompelt/ ende tot eeuwige ſchande van die Natie/ onder't jük van hun gebied gebragt hebben. Wel is waer dat des Rijks-Vorſten niet te gelijk ende even gemakkelijck hun deſe vreemde heerſchappie onderwierpen/ doende aan de Tartaren d'eenige mindere/ ende d'andere meerdere tegenſtand. Onder welke laatſte was eenen Equan, Veldheer ende Admiraal des Chineſe Keyſers/ een man van geringe extractie/ maar te vol moeds om ſijn naam aan de werelt onbekent te laaten. Dies benevens eenige weynige in een kleyn Vaartuygh/ begeeft ſich ter Zee ende op den roof/ 't welk hem ſoodanig gelukte/ dat in korten tijd meeſter van een grooter Schip ende meerder volk wierdt/ waar mede weder andere nieuwe aantaſtende/ in weynige jaaren ſijn hoope van volk ende ſcheepen ſoodanig vermeerderde/ dat aan den Keiſer van China ſelfs formidabel begon te werden/ die om hem te dempen verſcheyde uytruſtingen ende togten ter Zee liet doen/ maer door couragie ende wijs beleyd van Equan, t'elkens afgeſlagen ende menigmalen vermeeſtert; ſulcks dat de Chineſe Keyſer/ die anderwegen ſijne handen vol hadde/ geraatſaam vant Equan ſijne Zeeroveryen te pardonneren/ ende hem met den titul van ſijnen Admiraal te begiftigen; in welk ampt Equan hem ſoodanig quam te draagen/ dat naderhand mede als Veldheer tegens de Tartaren gebruykt wierde/ voerende nog lange/ naar de doot van dien Vorſt/ op ſijn

Den Chinees Equan doet hun nog lange tegenſtant.

privee/ den Oorlog tegens de Tartaren; maar sig in 't eynde te swak bevindende/ maakt met deselve sijnen vreede; edog voor de Tartaren mistrouwt/ die hem omtrent den jaare 1630/ met looshept in hechtenisse kreegen/ ende gevangen aan 't Hof van den grooten Cham in Pequin bragten/ alwaar hy in een eeuwige gevangenisse gedoemt ende bewaart wierde; agterlatende een soone Coxinja genaamt/ niet min moedig als sijnen dapperen Vader/ wiens aard ende voetstappen naarvolgende/ neemt een onversoenelijcke haat op tegens de Tartaren/ stelt sig tot Hooft der verstroyde Chinesen/ vergaderende groote troupen by een/ waar mede/ soo te water als te lande/ hy sijnen vyand ongemeene afbreuk deede: gints spatte hy uyt/ ende gaf sijnen magtiger vyand een dappere neep/ ende daar overrompelde hy Steeden ende Dorpen: bedrijvende voorders soodanige feyten van wapenen/ dat de Tartaren geheel China overmeestert hebbende/ meerder werks vonden in 't verdelgen van desen eenigen Coxinja, als wel gedaan hadden in soo veele millioenen van menschen te subjugeren/ wesende Coxinja 't eenigste obstacul dat de Tartaren daar te lande hunne conquesten niet eerder en konden bevestigen. Weshalven alle hare magt tegens den selven inspannende/ begon de fortune hem den rugge te keeren/ wordende 't land van tijd tot tijd voor hem allengskens enger/ waer-en-tegen ter Zee soo veel en meerder in magt toenam/ als te Lande was afnemende/ ter saake dat de Tartaren geene Zee-luyden en zijn/ sig ook met de Zeevaart/ ofte Commercie ter Zee weynig bemoeyen/ als nu een land besittende dat in alle rijkdommen ende behoeften der nature overvloedig/ van buyten weynige toevoer van doen heeft. 't Welk dan twee remarcable effecten veroorsaakte/ 't eene dat Coxinja met dese sijne notable ende ongemeene groote Zeemagt/ de Tartaren soo lange jaaren heeft konnen tegenstand bieden: 't andere/ dat de Nabuyren op dit Oorloogsvyer speculeerende/ met een welgefondeerde vreese bevangen wierden dat de vonken daar van te sijner tijd op hun dak wel eens mogten komen over te waijen/ volgens 't seggen *tunc tua res agitur paries cum proximus ardet*, duchtende dat Coxinja ten Rijke uytgejaagt/ door noot geperst van eenig ander land/ tot wooninge ende onderhoud voor hem ende de sijnen te moeten opsoeken/ hen-lieden soude komen overvallen/ ende aldaar aan anderen doen 't geene den Tartar aan hem gedaan hadde; gelijk men gemeenelijk siet dat de groote Vissen de kleyne opslokken/ ende dese weder kleenderen. Soo ook eenig Potentaat als maar sijne magt des anderen overweegt/ als regts genoeg omme den minderen 't sijne t'ontweldigen. Die van d'Oostindische Nederlandsche Compagnie en gisten niet t'onregte dat 't haarlieden wel gelden mogte op 't Eyland Formosa/ als tot Coxinja's voorneemen t'eenemaal bequaam/ soo wegens sijne nabygelegenheyt by de Chinese Kust/ daar 't et maar weynige mijlen is afgelegen/ als wegens sijne andere nuttigheden.

Ende naar hem sijn Soon Coxinja.

Die uyt vreese van quade uitslag, by tijts omsiet naar een plaatse van retraite.

En heeft ten dien eynde 't ooge op 't Eyland Formosa.

Beschrijvinge van 't Eyland Formosa.

Want dit Eyland Formosa/ gelegen recht onder den Tropicus Cancri, op de lengte van omtrent de 148 graden/ groot wesende omtrent de 130 mijlen/ is een van de schoonste ende bequaamste Eylanden die 'er te vinden zijn; dieswegen door de Portugesen/ eerste ondekkers van dien/ genaamt Ilha Formosa, dat is 't et Schoole Eylandt/ wesende gelegen in een getempert en een seer gesond climaat/ besproeyt met diverse soete Revieren wel vergagtig/ maar met groote bequame vlaktens tusschen beyden ende leege Landsdouwen omtrent de Zeestrant voorsien/ is seer vrugtbaar/ voortbrengende alderhande soorten van aard- en boom-vrugten/ die aldaar seer smakelijk vallen/ in groote meenighten; brengt.

brengt ook voort eenige Caneel-boomen / als mede Gingber; en is seer rijck van Vee / voornamentlijk van Harte-beesten / die aldaar in soo groote menigte voort-teelen / als op eenige plaatse van de weereld; wordende alle jaaren geheele Scheepladingen van derselven vlees gesouten en gedroogt naar China / ende de vellen naar Japan / omtrent de 245 mijlen daar van afgelegen / tot den handel versonden. Heeft voorts wilde Verckens / Geetjen / Steenbokken / Haasen / Conijnen / Dassen / Wilde Katten / Veld-hoenders / Patrijsen / Duyven / Eelanden; wild / schadelijck ofte vergiftig gediert / als Leeuwen / groote Slangen / uytgenoomen eenige Tygers / waar mede andere Indiaanse Gewesten anderſints overkropt zijn / word aldaar weynig ofte gants niet vernoomen. 't Land geeft mede hoop van silver ende goudmijnen / brengt ook veel swavel voort / waar door 'et veele aardbevingen onderworpen is / die aldaar somwijlen wel veertien daagen agter malkander duyren sonder eenig ophouden / ende seer schrikkelijk en vervaarlijk hart zijn / dat men somwijlen denkt dat 'et geheele Eyland door de Zee ingeslokt / en in de selve weg sinken sal. Het land is mede seer volk-rijk / de Mannen zijn doorgaans lang van stature / sterk van lijf en leeden / hebben een coleur tussen bruyn en geel / gelijk veele andere Indianen / loopen des somers gants naakt / sonder schaamte: de Vrouw-lieden daarentegen zijn meestendeels kleen en kort van stature / dog heel vet en sterk / een weynigje blancker als de Mannen / sy gaan gekleet ende hebben natuyrlijke schaamte. De Mannen als Vrouwen gesamentlijk zijn doorgaans vriendelijk ende goedaardig / sullen onse natie na heur vermogen met kost en drank onthaalen / soo sy maar niet te dikwils en komen / sy sullen niet lichtelijk ymand wat ontvreemden ofte steelen; zijn voorders seer getrouw tegens de geenen daar mede in vrientschap ofte verbond staan / niet verradig / tegens den aard van meest alle andere Indianen / die verraders in haer hart zijn; jaa souden selver liever willen sterven ofte alle ongemak lijden / eerse ymand door verraat in verdriet souden brengen: zijn mede seer leersaam in 't geene daerinne onderweesen worden / zijn gesond van oordeel / en van een goede memorie om eenig dink te begrijpen ofte t'onthouden. Hare principaalste neeringe ende hanteeringe is 't veld te bouwen ende rijs te zaepen; en hoewelse velds genoeg hebben / en sullense egter niet meerder zaepen als tot haare eygene nootdruft van doen hebben / ja somtijds nog wel wat te kort komen. De Mannen hebben een afkeer van den arbeyd; waaromme de Vrouwen 't land bouwen / en doen de meesten ende swaarsten arbeyd; ende wanneer de rijs nu rijp ende gesneeden is / soo vergaderense die by malkanderen in haare huysen / sonder uyt te dorschen tot dat selve van doen hebben / als dan stampense voor yder dag soo veel alsse opmeugen / 't welke al mede der wijven werk is; des avonts hangense twee a drie bundelkens van de rijs in de airen over 't vyer om te droogen / en des anderen daags 's morgens / omtrent twee uyren voor den dag / staan de wijven op te stampen den rijs / en maken hem voorts klaar voor dien selven dag / dat alsoo continueren jaar uyt jaar in. Sy hebben voorders nog drie'rhande soorten van wortelen diese planten / ende in de plaats van brood eeten / waar mede sy sig souden konnen onderhouden / alwaar 't ook datse geen brood / rijs / ofte andere soorten van vrugten en hadden; sy planten oock Gingber / Suyker-riet / Waterlamoenen / maar niet meerder alsse selver van doen en hebben. Aangaande wijn en andere starke drank / die in andere quartieren van India uyt boomen getapt wort / en hebbense niet / nogtans hebbense een drank die in kragte alsoo stark / ende in smaak

alsoo lieffelijck is als Spaanse ofte Rijnse Wijnen / ende ymant heel wel kan dronken maken / dewelke op volgende wijse door de vrouwlieden toegemaakt wort: Sy neemen rijs diese eventjes laaten opwallen / en gewalmt zijnde / stampense deselve in een rijsbak ofte blok tot dat tot een deeg wort / dan nemense eenig meel van rijs / kouwen 't selve in de mont / welk kouwen geschieden moet van oude wijven die geene menstrua meer en hebben / ende gekout zijnde / spouwense het weder uyt in een potje / tot datse omtrent een pont nats / van dit gekousel / hebben / 't welke sy alsdan mengen onder den gestampten deeg / kneeden ende doorwerken den deeg daar mede / wesende dit kousel alsdan in plaats van suyrdeeg in 't brood / ofte gist in 't bier; dit gedaan zijnde / doense den deeg in een groote aarde pot / gieten water daer over / en metselen 't boven toe / en latense dan soo staan in sig selven arbeyden omtrent de twee maanden / dan isset een schoonen / sterken / lieffelijken / ende dronken-makende drank / en hoe langer dat die staat hoe sterker datse word / konnende 15 / 20 / a 30 jaaren goed blijven / wesende aldan eerst op sijn alderbest. Wanneerse nu deselve nuttigen / soo drinkense 'et bovenste / dat soo klaar is als fonteynwater / eerst af / ende 't onderste van de pot / dat soo dik als bry is / eetense met leepelen op / ofte soose dit mede willen drinken / gietense daar water op / en wanneer sy naar 't velt gaan / nemense van 't dikke een ofte twee potten vol meede / ende een riet vol van 't klaare / 't welk haar dien dag voor kost en drank verstrekt; waar mede sy 'et meestendeel van hare rijs consumeeren met dese voornoemde drank te maken. De vrouwen / wanneerse met haare rijsvelden niet besig en zijn / vaarense ook met haare vaartuygen uyt vissen / als mede Krabben / Garneelen ende Oesters te haalen / 't welke sy naast den rijs voor haare beste kost houden: de mannen gaan ondertusschen leeg / voornamentlijck de jonge sterke kerels van 17 tot 21 jaaren / maar d'oude mannen van 40 tot 60 jaaren hebben haare vrouwen in 't veld / in een kleyn hutjen / komen om de twee a drie maanden eens in 't Dorp / ende dat meest als 'er eenige feestdagen gehouden worden / anders helpense altemet haare vrouwen in 't veld arbeyden / maar seer selden. Sy hebben in haare dorpen schoone ende groote huysen / van gebouw en verciersel seer seltsaam / wesende gemaakt van riet / sonder solder met vier deuren / staande oost / west / zuyde en noorde in 't kruys tegens malkanderen over / somwijlen oock wel met ses deuren / te weeten twee in 't oosten / twee in 't westen / en twee in 't noorden / settende de huysen op een hooge plaatse omtrent vier voeten hoog van d'aarde / wesende van kley opgeset: haare verciersels binnen ende buytens huys zijn Harte ende Verkens hoofden / in de huysen hebbense eenige geschilderde catoene kleedjens / daar meede sy die behangen: haar huysraad is houweelen daarse 't land mede b'arbeyden / als mede assegayen / ofte korte spiessen / schilden / swaarden / pijlen en boogen om mede te jaagen / ende tegens haare vyanden te gebruyken: dog den besten ende kostelijcksten huysraat en cieraat diese hebben / ende meest agten / zijn de hoofden / hayr / ofte beenderen die sy van hare vyanden verovert hebben. Haare schotels daarse uyt eeten / zijn uytgehouwen blokken / hare drinkbekers zijn hout ofte dik riet; haare kookpotten zijn van steen / ofte gebakken aarde; haare meeste kostelijkheyt in kleederen diese hebben / wort van hontshair gemaakt / want gelijk in Europa de schapen geschooren worden om de wol daar van te hebben / soo gebruyken sy lieden hier de honden / diese jaarlijcks 't hair uitplukken / ende alsdan te saamen spinnen om kleederen daar van te maaken / ook mede makense daar koorden van diese in plaats van goude oft silvere gallon gebruyken.

De mannen / als vooren gesegt / hebbende een af keer van den arbeyt / bestaat haar meeste werck datse doen in vechten en jaagen / welk laatste geschiet met strikken / Hasegapen en pijl en boog.

De strikken daar mede sy de beesten vangen / zijn van rottang en riet gemaakt / dewelcke se stellen in de bosschen daarse weten dat de Harten ende wilde Verkens met meenigten koomen / andere stellense op de paden ende in 't blakke veld / waar mede aldus leeven: sy slaan een sterk riet / daar een touw boven aan vast is / digt in d'aarde; dit riet alsoo in d'aarde regt over eynd staande / buygense 't bovenste eynde daar van nederwaarts / makende 't nedergeboogen eynde onder met een kleyn houtje vast / alsdan leggense de strick daar over / deselve met wat aarde toedekkende / ende als de Harten daar op trappen / snapt 'et riet op / houdende 't beest aan een been staande / 't welk sy dan doorschieten / wordende op dese maniere jaarlijks eenige duysenden beesten gevangen. De Hasegapen diese op de jagt gebruyken / zijn dusdanig gemaakt: de steel is omtrent ses voeten lang / van riet gemaakt / in 't eynde met een belleken daar aan gebonden; het yser heeft twee a drie weerhaken om te beeter in de beesten te blijven steeken / en is niet aan riet vast gemaakt / maar los daar op gesteeken / met een lang touw aan 't eynde des ysers vast gemaakt / op dat / wanneer 't beest geraackt wort / de steel kan af vallen / die als dan met 't belleken / door middel van 't touw dat mede aan de weerhaak / die 't beest in 't lijf heeft / vast gemaakt is / nasleept door de ruygten / ende daar mede 't beest in sijn loop verhindert / datse soo lange voort laaten loopen / tot dat 't beest gants verbloed is / konnende aan 't belleken altijt gehoort worden waar dat 't Wild heenen loopt / en komt te verblijben. Met dese Assegapen gaanse somtijds wel met twee a drie Dorpen te samen uyt jaagen / yder persoon met twee a drie stucks Assegapen voorsien / benevens eenige honden die 't Wild opjaagen. In 't veld gekomen zijnde / verdeelen haar van malkanderen / begrijpen een circul van wel anderhalf uur in 't ront / gaan dan op malkanderen gelijkerhand toe / haare circul kleender makende / sulks dat 'et Wild 't welk in den circul begrepen is / seer beswaarlijk haare handen kan ontkomen / want een beest maar een Assegap in 't lijf krijgende / is 't soo goed als gevangen. Met pijl en booge klaaren sy 't aldus: een man alleen / ofte twee a drie te samen gaan in 't veld / ende daarse een troup Hartebeesten sien loopen / volgense die naa / en schieten den eenen pijl voor ende den anderen naa daar op in / tot soo lange eenige geraackt hebben; ja sommige van hun zijn soo snel in 't loopen / datse in 't open veld den snelsten Bock ofte Hartebeest inloopen / by de hoornen vatten / ende met een mes de strot weten af te snyden. Het vlees datse op voorverhaalde manieren vangen / eetense weynig / maar verkoopen 't meesten aan de Chinesen / wesende de jagt een van de principaalste werken der mannen; ende 't andere haaren oorlog; waar van / als mede van haare Politie / Justitie ende Religie / niet veele te seggen is / zedert dat onder 't gebied van de Compagnie zijn geraakt / alsoo gedwongen worden sig in allen naar der Nederlanderen goetdunken ende wetten hun te reguleren; edog alsoo in deselve eenige aanmerkenswaardige dingen zijn / sullen kortelijk hier by voegen hoedanig dese dingen voor de komste der Nederlanderen onder hun in swang gingen.

Ende eerst van haare Politie: dit land dat te verwonderen is / en heeft noyt geen Koning ofte Opperheer / en Hooft gehad / onder wiens gebied 'et geheele Eyland stonde / maar zijn alle in Dorpen verdeelt / waar van yder Dorp voor sig selven is / ende haar eygen gebied heeft / geen andere superioriteyt erkennende /

de / nogte yder en heeft geen particulier Hooft die absolupt over haar heerst ofte gebied / maar sy hebben een Raad / bestaande uyt 12 mannen / welken Raad by haar wort genoemt Quaty, en wort alle twee jaaren verandert en verkooren uyt persoonen die yder omtrent veertig jaaren / en van eenen ouderdom zijn / waar inne te verwonderen is dat sy lieden geene kennisse van jaaren te tellen hebbende / nogtans haare ouderdom onder malkanderen weeten t'onderscheyden / want sy weeten wel t'onthouden welke persoonen op eenen dag / maant / ofte jaar / en wanneer gebooren zijn. Deser Raadspersoonen dan haare twee jaaren g'expireert zijnde / soo laat een yder van hun de hairen van 't voorhooft / en aan beyde de zijden aan de slaap des hoofts uytplucken / tot een eerteeken datse Raadspersoonen geweest zijn / ende daar van wederom ontslagen; alsdan worden de nieuwe Raadspersoonen van een ende deselven ouderdom wederom verkoren in plaatse der afgaande. De magt / ofte authoriteyt der Quatijs / ofte Raadspersoonen / en is niet souverain / nogte soodanig / dat de gemeente gehouden is haar goetvinden ofte besluyten naar te volgen; maar haar pouvoir bestaat meest daar in / dat yetwes voorkomende / 't gemeene-beste concernerende / dat dient gedaan ofte gelaaten te worden / soo vergaderen dese Quatijs eerst by malkanderen / delibereren ende besluyten wat hun voor 't gemeene beste raadsaamst dunkt te wesen / waarinne d'accoord wesende / soo doense 't gantse dorps-volkje op seekere plaatse / gemeenelijk ontrent de kerke / by een vergaderen / en stellen de saake die te verhandelen staat aan de volle gemeente in 't openbaar voor / discourerende *pro & contra*, wel een halve uure lang / met veele argumenten ende persuasien; de gemeente soekense deselve t'induceren tot haar genomen besluyt. Geduyrende welke Oratie / goede ordre onderhouden / ende als den eene moede is ofte uytgesproken heeft / alsdan vervangt weder eene van sijne confraters / ende soo voorts / wesende haare eloquentie ende welsprekentheyt met goede gratie en groote kragt: ondertenussen houd de gemeente hun seer stil / luysteren naarstig toe / sonder eenige de minste commotie te maken. Ende d'oratie g'eyndigt wesende / beraadslagt 't volk over de voorgestelde saake met malkanderen / vinden sy der Quatijs besluyt goed / soo wert deselve in 't werk gestelt / soo niet / wort agtervolgt 't geene de geheele gemeente goed gevonden heeft. Der Quatijs ampt is mede ter executie te stellen / ende te letten dat agtervolgt wort 't geene haare Priesteressen / is cas van den Godtsdienst zijn gebiedende; ende voorts te verhinderen waar door sy meenen dat haare Goden vergramt mogten worden. Wanneer nu yemant van 't dorps-volk sig te buyten gaat in yetwes dat haare Goden raakt / ofte in yetwes dat de gemeene saak betreft / soo vermogen dese Quatijs / ofte 12 Raadspersoonen soodanige quaatdoenders daar over te straffen / dog niet met gevangenisse / boeyens / ofte eenige andere lijfstraffen / veel min met de doot / wesende alle corporele straffen by hun onbekent / maar alleenigh om een katoene kleetje / hartevel / een deel rijs / ofte een pot van haaren sterken drank / na vereysch van saake / en grootte van de misdaat / welke misdaden veeltijts niet als eenige belaggelijke baggatelles zijn: als by exempel / op sekere tijt des jaars moeten alle d'inwoonderen omtrent drie maanden lang moeder naakt gaan / uyt reeden soose seggen / dat andersints de Goden geen regen op 't gewas souden laaten vallen / en haare plantagie ende rijsvelden bederven / gedurende welken tijt dan van naakt gaan / by aldien de Quatys yemant aantreffen met een kleedjen bedekt / soo hebbense de magt om hem 't selve kleed af te nemen / ofte een boete van rijs / hartevellen / drank / ofte diergelijke af te vorderen; waaromme de

Qua-

Quatijs des morgens ende des abonts / als 't volk naar 't velt gaan / ofte daar van daan komen / op de weegen gaan sitten daar 't volk moet passeren / om te sien of 'er eenige zijn die kleedjens aen hebben. Ende in tegendeel zijnder onder haar wederomme sekere tijden in dewelke sy dagelijks wel kleedjens mogen dragen / maar niet van zijde stoffen gemaakt. Ende by aldien dese Raadspersoonen alsdan yemant met zijde kleedjens vinden / ofte die zijde schorten aan hebben / soo nemense deselve van soodanige persoonen datelijk af / ofte beslaanse in eenige andere boeten / als boven gesegt is. Insgelijks wanneer op eenige Feestdagen de vrouwen / of vrouwlieden te samen komen om te pronken / ende dat een van alle naar der Quatijs meeninge te veel kleedjens aan heeft / ofte aan de selve eenige hoovaerdye te veel bedrijft / soo wordense van dese Raadspersoonen in yders presentie bestraft / ofte 't geene haarlieden dunkt te veel ofte al te hoovaerdig te weesen / afgenomen / ende voor haare oogen in stukken gescheurt. Buyten welken magt deser Raadspersoonen / en is by dese natie geen minder nog meerder / knegt nogte heer / maar altesamen zijnse evenveel en van gelijcke qualiteyt / alhoewel datse malkanderen groote eere ende civiliteyt bewijsen op haare maniere / niet dat dese eere diese malkanderen bewijsen / geschiet / om dat den eenen in meerder aansien / dignitept / ofte rijkdom soude wesen als d'andere / maar alleen ten aansien van den ouderdom ; want malkanderen op straat ofte op den wegh ontmoetende / sal den geene die jonger is / een weynig uyt de weeg gaan / ende den geenen die ouder is de rugge toekeeren / tot dat hy verby is ; ende al is 't saake datse met malkanderen spreeken / soo soude evenwel de jonghste uyt eerbiedigheyt sig niet omkeeren / maar antwoorden / en soo blijven staan tot dat den outsten voorby is ; en een ouder aan een jonger wat belastende / en sal de jongste 't hart niet hebben 't selfde te weygeren / al waar 't dat hy hem drie mijlen weeghs om een bootschap sonde ; en in geselschap by malkanderen wesende / sullen sig de jonsten niet durven verstouten te spreeken in presentie der ondsten : insgelijks wanneerse op gastmalen / ofte om te drinken by malkanderen zijn / soo sullense 't eeten en drinken altijt eerst aan d'outsten geven / sonder eenige insigten van andere qualiteyten.

Aangaande den Huwelijken staat en mag niet elk na sijn believen aangaan / want de mans persoonen den ouderdom van 20 a 21 jaaren moeten vervult hebben eerse tot 'et trouwen g'admitteert worden / maar de vrouws-persoonen laatense trouwen soo vroeg sy meenen datse viripotentes / ende tot een sulk werk bequaam zijn / sonder sekeren ouderdom t'observeren : en onderentusschen dat de manspersoonen nog minderjaarig zijn / en den ouderdom van sestien a seventien jaaren nog niet bereykt en hebben / soo en mogense geen lank hair dragen / nogte 't selve niet langer laaten wassen als dat effen d'ooren bedekt zijn / maar de vrouwlieden daarentegen laaten de hairen wassen sonder deselve af te snijden. En wanneer de manspersoonen nu den ouderdom van seventien jaaren bereykt hebben / soo latense de hairen soo lank wassen als by ons de vrouwen in Europa ; en nu lang hair hebbende / dan beginnense te vryen ende te trouwen op volgende maniere : Wanneer een jongman sin in een dogter heeft ofte krijgt / soo stuyrt hy sijn moeder / suster / ofte yemant anders van sijne magen in 't huys daar de dogter is die hy versockt. Dese Ambassadeurs nemen de Duwarie (die men gewoon is aan een Bruyd te geven) met hen / en versoeken de dogter van haare ouders ten huwelijk / toonende de goederen die de vrienden van den Jongman mede gegeven hebben : en ingevalle des Bruyds vrienden / benevens de

Bruyd

Bruyd ſelver in 't huwelijk conſenteren / ſoo blijft des Vryers gegeven ten huyſe van de Bruyd / ende daar mede is 't huwelijk klaar / ſonder eenige andere ceremonien te requireren / ofte bruyloft te houden / ende de Bruydegom mag haar aanſtonts / als ſyne wettige Huysvrouwe / beſlapen ; ſulcks dat hier volksmentlijk plaats heeft de regul *nuptias non concubitus ſed conſenſus facit.* Het goed dat ten huwelijk gegeven wort is verſcheyden / geevende den eenen meerder als den anderen / naar dat rijk en welgeſtelt zijn. De alderrijkſte geven ordinaris 8 rokjens / en ſoo veel kleedjens om 't lijf / nog 300 ofte 400 armringen van riet gevlogten / 10 a 12 ſtucks vinger-ringen van metaal / ofte witte harts-hoorn gemaakt / weſende yder van deſe ringen ſoo groot als een ey in 't ronde / ende ſoo breet datſe een geheel lit van een vinger t'effens bedekken / ſulks wanneerſe deſe ringen aan hebben / ſtaan de vingeren / door de grootte der ſelven / ſeer wijd van malkanderen / dat een leelijk aanſien baart / en nogtans voor een fraeyigheyt by haarlieden gehouden wort: nog gevenſe daarenboven vier a vijf gordels om 't lijf van grof lywaat: item nog 10 a 12 kleedjens van hontshair gemaakt: nog 30 a 40 cangangs / ofte Chineſe kleedjens / item een groot bos hondshair / dat een man genoeg daar aan te draagen heeft ; nog een cieraat op 't hooft / bykans gelijk een Biſſchops muts van ſtroop en hontshair fraey gevlochten: nog 4 a 5 paar kouſſen van hartevellen gemaakt / die nog rouw en onbereyd zijn / dieſe maar met een ſtroobant om 't been binden ; en ſoo veel ſullen d'allerrijkſten wel geeven / en ook niet meer / welke goederen getaxeert / ten alderhoogſten veertig rijksdaalders ſouden bedraagen. Die nu ſoo rijk niet en zijn / geeven 300 a 400 armringen van riet gemaakt / twee a drie rokjens / ende ook ſoo veele kleetjens om 't lijf / 't welk in alles twee rijksdaalders ſoude bedraagen. 't Huwelijk als vooren verhaalt / geconſumeert weſende / ſoo woonen daaromme man en vrouw niet te ſaamen / maar yder heeft ſijn eygen huys dat bewoont / en blijft het wijf in haar huys / alwaar eet / drinkt / en werkt / gelijk ook de man in het ſijne verblijft ; en wanneer tot ſijn vrouw ingaan wil / komt hy daar heymelijk inſluppen gelijk een dief / en durft by 't veerligt ofte 't volk niet komen / maar moet daatelijk ſtilſwijgende op de kooy gaan leggen ſonder een woord te ſpreeken / en ſoo yets begeert / 't zy toebak / ofte yets anders / mag hy 't ſelfde niet eyſſen / maar hoeſt een weynig / als dan ſijn vrouw dat hoorende / komtſe by hem / brengende 't geene hy begeert te hebben / en gaat dan weder van hem af by 't andere volk / ſoo lange tot deſelve vertrokken / ofte ſlaapen zijn gegaan / als wanneerſe weder by hem komt te kooy leggen / blijvende de geheele nagt by malkanderen tot des ugtens vroeg: voor den dag moet de man weder weg ſluypsgewijs ten huyſe uytgaan / ſonder dat dien dag weder in 't huys van ſijn vrouw komen mag. Sylieden komen ook des daags niet ligt by malkanderen / ten zy datſe malkanderen op een heymelijke plaats beſcheiden ; nogte in preſentie van 't volk en ſullenſe niet ligt met malkanderen ſpreeken / dog 't gebeurt wel dat de man des daags by de vrouw in haar huys ſal komen / maar dan moet niemant anders als de vrouw alleenig thuys weeſen / en hy yemant voor uyt ſenden / om te vragen aan de vrouw of hy by haar komen magh / waar mede / indien de vrouw te vreede is / ſoo komtſe buytens huys haar man inhalen / ſoo niet / ſoo moet hy weder vertrekken. De gemeenſchap van goederen en is by haar niet gebruykelijk / nogte en draagt den man geene laſten des huwelijks / maar behoud yder ſijn eygen goed / de vrouw met haar volk ende parentagie heeft haare eygene plantagien ende rijs-velden daar ſy van leeven ; gelijk aan d'andere zijde de

man

man met sijne parentagie / insgelijcks sijne plantagien ende rijsvelden heeft daer af leeft / sulks dat yder van hun werkt ende eet in sijn eygen huys: de vrouw en sorgt niet voor de man / nogte de man niet voor de vrouw / maar yder huys sorgt voor sig selven. Wanneerse nu kinderen by malkanderen krijgen / die blijven meest by de moeder woonen; Edog twee jaren oud zijnde / soo komense ook wel by de vader / maar zijn niet met veele kinderen belast / ter saake de wijven / voor dat 36 a 37 jaaren oud zijn / geene kinderen en baaren: niet datse voor die tijt onvrugtbaar souden weesen / maar door diense voor dien ouderdom de vrugt in 't lichaam dooden ende afdrijven op volgende maniere: Een jonge vrouw onder de 37 jaaren sig bevrugt gevoelende / ontbied eene van haare Priesteressen by haer; dewelke gekomen zijnde / soo leytse de bevrugte vrouw op de koop / ofte yewers op den rugge neder / als dan duwt ende parstse deselve soo lange tot dat de vrugt afgaat / 't welk met grooter smerte geschiet als of sy 't kind levendig baarde. Dit afdrijven en doense niet als offe geene natuyrlijke liefde tot haare kinders hadden / maar uyt superstitie ofte afgoden-dienst / geloovende een groote sonde te weesen voor den voorsz. ouderdom de vrugt levendig te laaten ter weereld komen / soo datter veele vrugten op dese maniere vernielt ende omgebragt worden. Maar wanneerse nu tot den voorsz. ouderdom van 37 jaaren gekomen zijn / dan latense eerst de vrugt haares lichaams / sonder die te dooden / des weerelts licht aanschouwen. En als nu de mannen den ouderdom van 50 jaaren bereyckt hebben / dan mogense eerst by haare vrouwe komen inwoonen / ende dan zijnse met malkanderen meest in 't veld / ende woonen aldaar in een stroop hutje.

Om haare Huwelijken te dissolveren en behoevense niet te wagten na de doot ofte overspel van een van beyden / maar vermoogen deselve volkomentlijck te scheyden naar hun welgevallen / als geen langer behagen daar in / ofte in malkanderen en zijn hebbende / alleen met dit onderschept / wanneer de man 't huwelijk begeert te breeken sonder andere redenen daar toe te hebben als sijn welgevallen / soo verliest hy alle de goederen die aan de vrouwe tot een Douarie gegeven heeft: maar redenen daar toe hebbende / als van overspel / ofte dat de vrouwe hem slaat / en diergelijken / dan ontfangt hy de Douarie wederomme. Soo mede de vrouwe sonder redenen 't Huwelijk solverende / moet d'ontfangen Douarie weder uytkeeren; maar redenen hebbende / vermag deselve te behouden; op welke manieren de Huwelijken by haar gedissolveert worden / niet alleen *quoad thorum*, maar ook *quoad vinculum*: sulks dat yder van hun wederomme een ander trouwen mag; dies somtijts wel gebeurt dat soo meenige maanden alsser in een jaar komen / ook jaerlijks soo veele mannen de vrouwen *& contra redupieren*, en weder andere trouwen. Maar alhoewel de Huwelijken soo ligt dissolveren ende aan anderen trouwen / soo trouwense nogtans maar eene vrouwe t'seffens / sonder veele wijven te gelijk te hebben; zijn andersints groote hoerejagers; en al bennense getrouwt / maken evenwel daarom niet veel swarigheyt nog met andere vrouwen te boeleren / dog in 't heymelijk / sonder dat haare vrouwen / ofte de mans van andere vrouwen daar af weeten. Omtrent 't trouwen observerense mede eenige graden in kas van parentagie / datse in haare vriendschap niet en trouwen binnen de vierde graad.

Van haare Justitie en valt niet veel te seggen: alle regts-voorderingen zijn by haarlieden onbekent / hebben oock geene politijke wetten die wegens begaane misdaat eenige straffe zijn opleggende: yder leeft in veele naar sijn sin / en wien

ongelijk gedaan wort / sulks en wort niet door de Overheyt / ofte Regenten gestraft / maar wreeken ende revengeren 't selve yder voor sijn particulier soo best kan: als by exempel in cas van diefte / dootslag en overspel / wreekense sig selven op volgende maniere: Soo yemant eenig goet steelt / ende den daader bekent wort / soo gaat den geene dien 't goet ontstoolen is / ten huyse van den geene die hem sijn goet ontnomen heeft / haalt 'er soo veel goet als 't hem dunkt rijkelijck betaalt te wesen / 't welk by aldien den anderen niet en wil gedoogen / ofte dat syliedeu met malkanderen niet en konnen veraccorderen / soo vergaart de geene dien 't goet ontstolen is / alle sijne vrienden / een yder met sijn geweer / en haalt 't voorsz. goet met gewelt uyt des anderen sijn huys / waar uyt dan meenigmalen een particuliere oorlog / en diverse dootslagen uyt ontstaan. Voorders in kas van een dootslag levense aldus: Yemant dootgeslagen wordende / ende uytkomende wie den dootslager is / soo moet hy vlugten / anders soude hy van des dootgeslagene vrienden insgelijks om den hals gebragt worden: onderentusschen handelen de vrienden van wederzijden met malkanderen / presenteeren soo veele verkens / hartebellen / &c. tot datse de vrienden van den verslagenen daar mede te vreden gestelt ende versoent hebben / waar op den dootslager weder in 't dorp komt / sonder van ymant daar over wijders gemoeyt te worden. Maer als yemant sijn vrouw by een ander in overspel bevint / gaat hy ten huyse van den overspeelder / en haalt twee a drie verkens uyt des selfs kot / dat is dan voor de straffe van t overspel / sonder naderhant sijn vrouw / ofte den overspeelder daaromme eens suyr aan te sien / ofte eenige haat ofte nijt op de selve te dragen.

Hier voren hebben we verhaalt d'inwoonderen van dit Eyland in diverse dorpen verdeelt te wesen / waar van yder dorp voor sijn selve bestaat / sonder dat 't eene t andere subject zy / en elk even veel meesters is / waar door dan sy in geen vreede met malkanderen konnen leeven / maar vervallen ligtelijk tot krakkeel / en soo voorts tot oorloog tegens malkanderen te voeren / 't eene dorp tegens 't andere; en wanneer van sins zijn eenig dorp den oorloog aan te doen / seggense den pays te vooren op / en waarschuwen malkanderen; alsdan gaanse met 10/20/ a 30 mannen na des vyants dorp toe / ook somtijts wel met haar vaartuygen / en verbergen sig aldaar tot in de nagt/datse niet gesien ofte verrast en worden/want haare meeste oorlog en vechten bestaat meestendeel in strategemaas en listigheden van elkanderen te verrassen: als dan gaanse des nagts in des vyants velden / ofte velthuysjens / sien offe daar eenig volk vinden slapen; want als boven gesegt / d oude luyden slaapen meest in haare velthuysen; vindense dan yemant thuys / out ofte jonk / man ofte wijf / die slaanse alle te samen doot / hakken hen de hoofden / handen en voeten af / of nemen ook wel t geheele lighaam mede / en snijden 't aan soo veele parten alsser persoonen van haar zijn / want yder wilder wat van hebben / op dat als hy thuys komt / daar mede mag gaan pronken: ook gaanse veeltijts te werk na gelegentheyt van saake; want soose van des vyants volk vervolgt worden / neemense maar de hoofden der dootgeslagene mede; ofte by aldien deselve hen in 't vlugten verhinderen soude / nemense maar een weinig hair mede / en peuren op de loop. Ofte soose niemant in de velthuysen vinden / soo gaanse na t dorp toe / slaan alles doot watse voor eerst in den donker vinden / en dan metter haast op de loop eer datter alarm in 't dorp komt / ofte breeken mede wel in de huysen; maar als die van binnen daer over wakker worden / soo makense datelijk een moort-geschreeuw / waar mede dan in een ommesien 't gantsche dorp in alarm geraakt / ende alle de manschap hen

op

op d'alarm-plaatse verwoegt. Altemets regtense oock wel niet veel uyt / door dien 't volk van de huysen hen met behulp der duysternissen / hier ofte daar ywers in een gat versteeken: het gebeurt ook mede wel datse selver verrast en doorgeslagen worden. Sy maken somtijts wel een valschen alarm / en lokken haare vyanden uyt tot de plaatse alwaar haare vaartuygen / en meerder getal van manschap in embuscade leggen / diese dan overrompelen en dootslaen / ofte selfs te kort schietende / sig met de vlught salveren. Altemets combineren sig wel twee a drie dorpen te samen / en trekken gelijckerhant uyt by daag tegens haare vyanden / om deselve in een volle bataille te bevechten. In haare Oorloogen hebbense geen sekere Capiteyn / ofte Bevelhebberen die haar aanvoert en commandeert; maar soder onder haar yemant is die sig in eenige oorloogs exploicten wel heeft gequeten / en eenige koppen van den vyant verovert / die heeft groot gesag onder haar / en lust hebbende eenig exploict t'ondernemen / kan gemakkelijk veel aanhang krijgen die hem 't selve helpen uytvoeren. Haare wapenen daarse mede ten oorloog gaan / zijn Assegayen / maar een ander slag als daar mede op de jacht gaan / want dese zijn niet met weerhaken / hebben ook geen touw ofte belleken daar aan / steekende 't yser in de steel vast / soo dat de steel niet en kan uytvallen. Sy gebruyken mede schilden en swaarden / wesende de schilden niet ront / maar lang en breet als een deel / soo dat met 't geheele ligchaam daar agter konnen schuylen / en voor de pijlen sig bedekken: hare swaarden zijn kort en seer breet; sy gebruyken ook wel korte Japanse en Chinese houwers: als mede pijl en boog. Wanneerse nu van haerlieder exploit weder te rugge keeren / en eenige hoofden mede gebragt hebben / ofte yetwes anders / soo isser in 't geheele dorp een groote feest / juychen en vrolijkheyt / beginnen ter eeren van haare afgoden te trommelen en vreugde liedekens te singen / deselve bedankende over de verkregen victorie. De geen die een hooft mede gebragt heeft / al heeft hy juyst 't feyt niet selver bedreven / maar 't hooft op d'eene ofte d'andere wijsen verkregen / dat is al genoegh / als hy maar de man is die 't hooft mede brengt / en is daeromme over al waar hy komt / seer wellekom / wordende van yder een seer heerlijk ontfangen / en met den besten en stercksten drank lustig getracteert: dan nemense 't hooft / brengen het in een van haare Kerken / kooken het selve in een pot tot dat 't vel geheel verkookt / ende daar af valt; dan latense het droogen / en begieten 't met haare beste drank / slagten verkens ter eeren van haare afgoden / en houden op haare manier groote gasteryen die wel 14 dagen agter malkanderen duyren / en houden 't geene op voorsz. maniere van haare vyanden bekomen hebben in grootere estime als andere natien goud en silver doen; sulks dat by geval een huys brandende / sy alle dingen sullen laten staan / en bergen dese dingen het eerst.

Hoewel d'inwoonders van dit Eyland geene schriften nogte boeken en hebben / soo is 't nogtans datse een Religie hebben / dewelke haarlieden van ouders tot ouders by mondelinge traditie overgelevert is / ende diese aan haare kinderen op de selfde wijse mededeelen / waar van dit volgende wel de voornaamste hooftstukken zijn: Van 't beginsel des werelts / ofte dat deselve een eynde hebben sal en weetense niet / maar glooven dat die van eeuwigheyt geweest zy / en mitsdien in eeuwigheyt duren sal: d'onsterffelijkheyt der zielen wort by haarlieden mede gelooft / en gevolgelijk dat de zielen der verstorvene na desen leven haare belooninge ofte straffe ontfangen sullen / na dat goet ofte qualijk geleeft hebben / waar van seggen / by aldien een mensch in desen leeven veel quaet doet / sijne

ziele na sijn overlijden daarom̄e in een groote grachte van vuylighept moet queelen; maar de geene die in deesen leeven haar wel dragen / die komen over naar haare doot / over dese gracht / alwaar alle wellusten ende plaisier genieten. Hierom̄e observerense een gebruyk onder haar / dat wanneer yemant sterft / soo makense voor des afgestorvenen huys een kleyne stellagie / hutjens-gewijs / deselve bestekende rontsom̄e met groente ende veelderhande cieraat / laaten vier stuks wimpeltjens ofte vlaggen daar af wayen / en binnen in 't selve huttekken stellense een groote kalbas met water / met een riet daar by om mede te scheppen / op dat de ziele des afgestorvene sig alle daagen daarin̄e mag komen wassen / en haar van alle onreynighept suyveren. De sonden waarom̄e sy meenen dat de ziele der afgestorvene straffe ontfangen / zijn meest soodanige dingen die by ons voor baggatellen g'estimeert worden. Als by exempel: Datse op sekere verbode tijden zyde kleedjens gedragen / ofte huysen gebouwt / ofte hout tot timmeren vergadert / ofte oesters gehaalt hebben / sonder agt geslaagen te hebben op haare droomen / ende der vogelen gesang: ook dat de vrouwen binnen den ouderdom van 37 a 38 jaaren de vrugt van haare lichamen leevendigh hebben laaten te werelt komen; ende honderderley andere beuselingen diese al voor sonden erkennen; waarentegen 't geene by de Christen natie voor sonden erkent wort / sulks agten wel gedaan / ofte niet strafwaardig te wesen; als by exempel steelen / liegen / dootslaan / dronckenschap / overspel en hoererye / en worden by haar voor geene sonden erkent / maar voor g'oorloofde dingen / en voornamentlijk de hoererie soo deselve maar in 't heymelijk geschiet / seggende haare Goden daarin̄e een welbehagen te scheppen; waarom̄e d'ouders / al wetense schoon dat hare kinderen hoereren / indien 't maar niet in 't openbaar geschiet / soo sullense daar mede lacchen / en hun sulcks niet verbieden.

De Godhept erkennen sylieden onder geen een weesen / maar verdeelen die in veele weesens ende afgoden / waar van seggen twee de principaalste ende voornaamste te zijn / den eenen geheeten Tamagisangach / hebbende een vrouwe / mede een goddinne / geheeten Teraychapada / ende den anderen genaamt Sariasay; waar van Tamagisangach in 't zuyde woont / zijnde sijn officie 't menschelijk geslagt te scheppen / die hy leelijk maakt alsse hem niet wel en offeren; maar schoon maakt soose hem naar sijn sin offeren. Desselfs huysvrouwe de Goddinne woont in 't oosten / tot 't menschelijck geslagt seer genegen wesende; daarom̄e wanneer 't in 't oosten dondert / soo seggense dat dese Goddinne met haar man spreekt / en hem bekijft / waarom̄e hy geen regen op 't land laat vallen / welke haare stem̄e van de man gehoort wordende / soo send hy korts daar aan regen: en deese Goddinne wort meest door de vrouwen aangebeden en gedient. Sariasay woont in 't noorden / is geheel boosaardig ende quaat tegens 't menschelijk geslagt; en wanneer Tamagisangach de menschen schoon maakt / soo maakt hy deselve weder lelijk en vol pokdalen / weshalven sylieden desen God geweldig aanroepen / dat hy haar dog geen quaat en wil doen / ende bidden den anderen God Tamagisangach dat hy den desen wil straffen ende bekijven om dat soo veel quaat doet. Behalven dese twee / soo hebbense nog andere Goden diese aanroepen / waar van twee de directie over den oorlogh hebben / den eenen Talafulo / en den anderen Tapaliæpe genaamt / dewelke van de mans veel aangeroepen ende gedient worden / behalven nog eenige Godens ende Godinnens gepast op yder voorval / te lang hier te verhaalen.

Haare Godsdienst bestaat in twee stukken / in offeranden ende aanroepinge / dewel-


J. v. Baden. in. et. Schul.



dewelke in haare publijke Kerken door vrouspersoonen verricht word; want alhoewel alle andere Indiaanse Natien tot haare Paapen/ Priesters/ ende Leeraers/ mans-persoonen gebruyken/ soo is dese natie/ voor soo veel my bekent is/ d'eenigste die vrouws-persoonen gebruyken omme den volke t'onderregten/ ende den opentlijken Gods-dienst te bedienen/ als Priesteressen/ welken dienst op volgende maniere volbragt wort/ sijn aanvank nemende met d'offeranden/ 't volk slagt verkens/ ende brengt een gedeelte daar van ten offer/ als mede gewalmde rijs/ menigte van drank/ aard-vrugten &c. stellende deselve offerande in haare Kerken voor harte- en verkens-hoofden die aldaar opgeregt zijn; welke offerande van al den volke gedaan zijnde/ soo staat een ofte twee van haare Priesteressen op/ en roepen de Gooden met een lang sermoen aan/ verdraayen in 't roepen d'oogen in 't hooft/ en vallen neder op de aarde/ schreeuwen seer ysselijck: alsdan (volgens hun seggen) verschijnen de Goden aan dees Priesteressen/ de welke onderentussen op d'aarde uytgestrekt leggen als doode menschen/ en konnen niet weder opgeregt worden/ soo lange dese verschijninge duurt/ al was men met sijn vijf of sessen daar over doende: En eyndelinge weder tot haar selven gekomen wesende/ soo sitteren ende bevense van benautheyt/ ende 't omstaande volk schreyt en weent. Daar na soo klimmen dees Leeraressen/ ofte Priesteressen op het dak van de Kerk/ te weeten op elke hoek eene/ als dan houdense tot haare Gooden een lange oratie. Eyndelijk soo nemense haar kleedje van 't lighaam af/ ende alsoo moedernaakt staande/ in presentie van de geheele gemeente/ toonense haare vrouwlijkheden aan de Gooden/ en kloppen met de handen wel strengelijck daar op/ laaten water brengen/ en wassen haar gantse lichaam daar mede. d'Omstanderen onderentusschen/ dewelke meest wyven zijn/ suypen haar selven soo vol dat qualijk gaan of staan konnen/ en daar mede neemt den publijken Godsdienst een eynde. Ende wat belangt haare private Godsdienst/ soo zijn in yder huys eenige plaatsen verordineert/ alwaar elk in 't particulier sijnen afgod aenroept/ ende bid om 't geene hy nooden heeft; maar eenige swaare ofte ongemeene zaake voorkomende/ dan worden haare Priesteressen in huys geroepen omme den dienst aldaar te verrigten/ dat dan met veele ceremonien geschiet. Wesende voorders 't ampt van dese Leeraressen/ geluk en ongeluk/ regen/ wind ofte schoon weder te voorseggen/ ook onreyne plaatsen te heyligen/ als mede duyvelen uyt te bannen/ dat onder haar seer dikwils geschiet. Sy bannen den duyvel uyt eenig huys met een schrickelijck getier en geroep/ nemen bloote Japanse houwers in de hand/ ende jaagen de duyvel soo lange naar/ tot dat eyndelinge sijn gat nergens wetende te bergen/ genootsaakt wort in 't water te springen/ ende elders te vertrekken.

Met haare sieken/ ende 't begraven van hare dooden/ levense mede op een seer bysondere maniere. Daar zijn eenige Dorpen op dit Eyland/ hoewel maar weynige sulks observeren/ dewelke wanneer yemant hebben die siek is/ en dat desselfs siekte schijnt d'overhand te neemen/ ofte de pijne soo groot/ dat se meenen den sieken daar van niet te sullen opkomen/ soo wordense met barmhertigheyt bevangen/ om den sieken metter haast van sijne quale te verlossen/ ende uyt de pijne te helpen/ soo doense den sieken een strik om den hals/ halende den selven alsdan soo hoog op als offe hem wippen wilden; en hoog genoeg zijnde/ soo laatense hem van booven neder op d'aarde vallen/ dat hy hals en been ontwee breekt/ wordende 't selve bevonden een remedium dat probatum is om alle siektens te geneesen/ maar geloove niet dat eenige sieke lust sal hebben 't selve

t'onder-

t'ondersoeken. Met 't begraben van haare dooden hebben meest alle de dorpen een gebruyk / bestaande in veelerhande ceremonien; want des anderen daags naar dat yemant overleeden is / dan nemense 't doode lichaam / leggen het op een stellagie van gespouwen riet daar toe gemaakt / wesende omtrent twee ellen hoog van der aarden / en binden 't selve de handen en voeten vast: als dan makense een vuyrtje even neffens de stellagie / en laaten 't lichaam daar mede van langsamer hand uytdroogen. Onderentussen houdense dootfeest/ en slagten verkens tot 8 a 9 stuks toe / na yders vermoogen / vreeten en suppender lustigh op aan / waar toe veele vrienden ende bekenden genoot worden: ende tot een teeken datter een doode in eenig huys is/soo wort na desselfs overlijden aanstonts voor de deure van sijn huys een trommel geslagen die van een uytgeholde boom gemaakt is / yder vrouw van de genoode gasten met een pot van haaren sterkendrank mede nemende; en na datse wel met malkanderen gedronken hebben / soo beginnen sy te danssen op haare maniere: Voor eerst nemense een groote uytgeholde boom / deese keerense om / en danssen daar op twee ryen met vrouwen / yder ry van vier a vijf stuks / dewelke malkanderen den rugge toekeeren / staan soo en hippelen als d'exters ofte bontekrayen / gaande alles van d'aarde ofte desen boom / behalven de voeten / makende soo slegts eenige beweginge met d'armen en 't lichaam / 't welck op desen uytgeholden boom een seer naar en doof geluyt veroorsaackt. d'Eerste danssers nu moede geworden zijnde / worden van andere wederomme vervangen / 't welk danssen omtrent wel een paar uren lang duyrt. Eyndelinge de dooden / op voorsz. maniere / negen dagen lang te droogen gelegen hebbende / dat onderentussen door 't geheele huys een onlijdelijke stank veroorsaakt / hoewel 't lighaam alle eenmaal gesuyvert ende gewasschen wort / soo nemense 't selve lighaam den 9. dag van de stellagie weder af / winden 't in een matje: als dan makense weder een andere stellagie een weynigje hooger als de voorgaande / behangen de selve rontsomme met kleetjens in forme van een Ledekant / leggen den dooden daer weder op / en houden op voorgaande wijse nog eens dootfeest: ende op deese tweede stellagie blijft 't lighaam tot in 't derde jaar leggen / wesende ten eynde van dien alle 't vlees door de lugt verteert / soo datter niet als been overig is / datse dan daar af nemen en begraven 't in haar huys / en houden dan wederomme dootfeest / maar sonder te danssen.

Ende dit is 't geene van der Formosanen Religie / Justitie / Politie en Oorloog / wy waardig g'agt hebben in 't korte hier by te voegen; maar zedert dat de Nederlanders / ofte de Compagnie dit Eyland in besit heeft genomen / zijn alle dese dingen / na de wetten der nieuwe meesters meestendeel verandert / wordende de Formosanen door Predicanten ende Schoolmeesters in de Christelijcke Religie onderwesen / waar toe yder dorp sijne schoole hadde / daar alle dagen compareren mosten om lessen t'ontfangen ende op te seggen / op de verbeurte van een hartevel / ofte yets anders / daar de schoolmeesteren niet qualijk by en voeren. 't Oorloogen / en malkanderen te bevechten / wierde hun mede verboden / als alle te samen nu onder eenen Heer staande / naar wiens wetten de quaatdoenders gestraft wierden / alleen bleef hun van d'oude forme van regeeringe nog overig / dat in yder dorp door den Gouverneur van Formosa / eene der outsten en bequaamste van hun verkoren ende gestelt wierde tot Capitain over sijn dorps-volk / die onder opsigt van een Nederlands politijk persoon / ten dien fine in yder dorp met omtrent 25. soldaten gestelt; 't dorps-volk commandeerde / de geboden der Hooge Overigheyt aankundigde / ende d'overtreders van dien

met

met hulpe der soldaten / tot gehoorsaamheyt bragte: welke Capitainen van alle de dorpen gesamentlijk jaarlijks eenmaal / omtrent ultimo April / voor den Nederlandsen Gouverneur mosten verschijnen / en rekenschap van hare regeeringe en gedoente geven / wordende die wel gedaan / benevens een kleyn vereeringtje bevestigt / ende die niet wel geregeert hadden / afgeset / den rottang van commando ontnomen / en aan een ander gegeven die in haare plaatse gestelt quam te worden; welken dag van rekenschap men noemde den Formosaansen Landsdag.

Bevorens de Compagnie dit Eyland in besit kreeg / soo hadde deselve tot bekominge des Chinese handels in Pekou / anders de Piscadores genaamt / omtrent twaalf mijlen van dit Eyland afgelegen / eene vestinge gebouwt / dewelke / alsoo de Chinesen in China na hunne meeninge te seer was in de weeg leggende / soo handelden de Mandorijns ende Regenten van China / by formeel contract met de Compagnie / als dat deselve de Piscadores soude verlaaten / en hun naar 't Eyland Formosa transporteren / met conditie ende belofte / dat in soodanigen gevalle de Chinesen beloofden toe te staan aan de Compagnie den onbekommerden handel op China te drijven / ende dat de Chinesen allerhande Chinese commoditeyten ende manufacturen naar Formosa souden overbrengen; waarop / vermits de Compagnie aan den Chinesen handel ten hoogsten gelegen was / sy de Piscadores verlaaten / ende haar naar Formosa getransporteert heeft / onder contra beloften dat de Chinese natie gepermitteert / ende onverhindert soude blijven op Formosa haar domicilium te mogen behouden / ofte van nieuws uyt China overkomende / aldaar sedem te neemen / ende sig t'erneeren en handel te drijven; sulks dat veele Chinesen / door den oorloog uyt China verdreven / aldaar in menigte overgekomen weesende / een Colonie opregten / wel van omtrent de vijf en twintig duysent weerbare manschappen / behalven de vrouwen en kinderen / en sig meest met koopmanschap en den landbouw erneerden; waar mede soodanige quantiteyt van rijst en suyker teelden / dat niet alleen 't geheele Eyland met die soorte gespyst / maar van 't overschot jaarlijks nog geheele scheeps-ladingen na andere Indiaense gewesten vervoert wierden / waar by de Compagnie geen kleyn voordeel en trok.

De Compagnie verkoos tot haare sedem aan de westzijde van dit Eylandt een kleyne dorre santplaat / van omtrent een mijle groot / genaamt Tayouan / van 't vaste land door de Zee afgescheyden ende omspoelt / op sijn breetste omtrent twee Canon schooten breet wesende. De distantie tusschen 't Eylant Formosa / ende dese santplaate / alwaar de Compagnie bouwde eene steene Fortresse ofte Kasteel / datse Zeelandia noemden / leggende 't selve op eene hooge zantduyne / wesende een vierhoeck / van gebakken steen netjens opgemetselt / de muyren ten breetsten ses / ende de gordijnen vier voeten dik zijnde / met een dun borstweringtje van omtrent drie voeten hoog / ende alderhalven steen dik / ende alle de punten hol ende met sant opgevult; leggende 't Canon mede soo hooge dat 't selve een weynig gedompelt wordende / by na perpendiculaar in d'aarde schoot / sulks dat daar mede weynig weer te doen waare / wesende van buyten / wegens sijne onbequame situatie / met gants geene / nog drooge nog natte grachten / stormpalen / palissaden / nogte geenerhande buyten-werken voorsien / ende van eenen soo gemakkelijken toegang als 't minste boeren huys ten platten lande. Naderhand is nog meerdere plaatse / van een simpele muyr omcingelt / daar aan gehegt / ende 't selve met een gekroont Hoornwerk versterkt / ofte liever ver-

verswakt / als wesende dit aangehegte stuck onbequaam om van des Kasteels Canon bestreken te worden / ofte sig selven te defenderen ; behalven dat de Compagnie beswaart wierde tot grootere plaatse grooter guarnisoen te moeten onderhouden. Van binnen in 't Kasteel wierden mede een a twee putten gemaakt / edog 't water daar van was seer brakagtig ende ongesont te drinken / sulks dat meesten tijt 't drinkwater van 't vaste lant moeste gehaalt worden. Maar also men ten tijde van dit Kasteel te leggen / voor geene andere vyanden / als een deel wapenloose en naakte Formosanen / benevens eenige landbouwers / ofte Chinese boeren te dugten en hadde / soo blijkt in 't fonderen deses Kasteels meerder gelet te wesen op de commoditeyt van het landen / mitsgaders lossen en laaden der Scheepen / als wel op de situatie van plaatse / dewelcke om voorenverhaalde redenen / tot fortificatie t'eenemaal onbequaam was / daarmen andersints dese incommoditeyten genoegsaam hadde konnen eviteren / door dien Formosa groot genoeg / ende van andere bequamere plaatsen rijkelijk voorsien is ; ofte 't moet wesen dat dese eerste fundateuren weynige kennisse van Sterkten te bouwen / moeten gehad hebben / 't welk my seer waarschijnelijk dunkt / soo wegens de quade situatie / als wegens het defectueus en indefensijf werk in sijn selven / want geene redenen te bedenken waaromme een onbequame plaatse zy verkoren geworden / alwaar andere bequame in overvloet te vinden waaren ; als mede waaromme 't werk niet naar behooren en defensijver gemaakt / dat dog met eene koste soude deurgegaan hebben. Maar daar te lande moet men menigmalen roepen met de riemen die men heeft. Gebrek van goede Ingenieurs isser veeltijts : schortende 't ook meestendeel aan de bequaamheit van d'Opperhoofden van ydere particuliere plaatse / dewelke maar ten koste van de Compagnie daar op inhakkende / haare Meesters op groote onnoodige kosten jaagen / en menigmalen irreparabele schaade toebrengen / waar van de Bewindhebberen in Nederlant ook niet buyten schulden zijn / als die in 't verkiesen van dienaaren niet soo seer op de bequaam- ofte onbequaamheyt derselven letten / als wel op 't faboriseren van haare gunstelingen ; waar van oneyndige exempelen / benevens de schaade en nadeelen die de generale Compagnie daar door is lydende / ende overgekomen / indien 't my luste / in 't particulier soude konnen bybrengen ; maar voor ditmaal hier een spelt je by gesteeken.

't Hoornwerk / als vooren geseght / dus mal aan 't Kasteel gehegt wesende / bemerkte men aanstonts / behalven 't voorgaande defect / nog een nieuwen misslag ; te weeten / dat dit Hoornwerk gedomineert wierde van een Pistool-schoot verre daar af gelegen hoogere santduyne ; dies moester / om dit gebrek te helpen / nog een derde fortificatie by / namentlijk / een kostelijken steenen Redout op dien heuvel gebout / diese de Rondupt Utrecht noemde / met canon voorsien / ende veele soldaten beset ; daar men veel nutter dit Hoornwerk ofte ongebouwt / ofte dese santheuvel hadde behooren weg te neemen ; want dese Rondupt verloren wesende / soo was 't Hoornwerk / ende by gevolge 't geheele Kasteel mede verlooren / gelijk d'uytkomste niet als te laat aangeweesen heeft. Omtrent dese Rondupt waren nog diverse andere van gelijke hoogte / ja wel hoogere santduynen leggende. My wondert dat dese Messieurs die al mede niet met eenige Rondupt jens besorgt en hebben ; apparent en hebben sy 'er niet op gedagt ; de Compagnie was andersints rijk genoeg / die konde dat gemakkelijk betaalen. Dus volgt den eenen misslag den anderen. Dat de Bewindhebberen / in 't verkiesen van Compagnie's dienaren / als nog toekeeken / ende niet meer soo ligt yemant voor 't

hooft

't hooft stieten / wanneer een eerlijk man / op capacitept steunende / sijnen dienst hun komt aan te bieden; sorge andersints / dat in toekomende wel meer diergelijke neepen sullen ontfangen. Ten epnde van des Kasteels plepn / aan d'oostzijde / setten sig eenige Chinesen metter woon ter needer / welke plaatse men de naam 't Quartier / ofte de Stad Zelandia gaf / wesende onbemuurt / en aan de andere drie zijde met de binnen Zee / die Formosa van Tapouan afscheyd / bespoelt / mede seer bequaam met klepn vaartuygh naar sijn appetpt daar over al aan te landen.

Waarschuwinge ende inditien van *Coxinja's* dessein op Formosa.

Coxinja, by gevolge van eenen quaden uptslag in sijne saaken / 't ooge op Formosa hebbende / en wiste dit dessepn niet soo secreet te houden / of 't selve heeft al lange jaaren van te vooren beginnen upt te lekken.

Uyt Iapan in den jaare 1646

In den jaare 1646 / kreeg de Compagnie daar van d'eerste kondschap upt Japan / gelijk te blijken komt by seekere resolutie in November desselben jaars / in 't Comptoir Nangasacky getrokken / hier agter bygevoegt onder N°. 1.

Uyt Nederland A°. 1650.

De Heeren Bewindhebberen in Nederland / wegens den overval der Chinesen op Formosa / bekommert / soo is by de Vergaderinge van seventienen / al in den jaare 1650 / besloten ende g'ordonneert / dat tot Formosaas besettinge / selfs in paisible tijden / niet minder als 1200 koppen souden g'emploveert worden.

Door ontdekkinge van seker Pater Iesuyt 1652.

In den jaare 1652 / wierde door seker Pater Jesupt / upt China op Batavia komende / omme met Compagnie s Retour-vloote naar 't Patrie te retourneren / aldaar in vertrouwelijkhept aan de Compagnie ontdekt / dat Coxinja, by quade uptslag van sijne saaken / 't ooge op Formosa was hebbende / ende tot dien epnde de Chinese Colonie des gemelte Eplands / onder de hand / tegens de Compagnie anmeerde / breeder te sien onder N°. 2.

Door der Chinesen revolte op Formosa, A°. 1652.

Van welke waarschuwinge / d'effecten in den voorsz. jaare 1652 / mede evident zijn komen te blijken / vermits de Chinese Colonie aldaar naar hunne meeninge van de Compagnie te swaar gedrukt / haakende naar haare vrphept / ende een opperrgebied van haare natie / ende by goet succes / op hoope van secours / onder de hand / wegens Coxinja mede aangemoedigt / eene verbaerlijke revolte tegens de Compagnie ondernamen; bestaande den meesten hoop deser rebellen upt Chinese landbouwers ende boeren / sommige met eenige wapenen / maar 't grootste gedeelte alleen met stokken ende bamboesen / ofte niet gewapent; edog door de Nederlanders / met hulpe der getrouwe Formosaanse inboorlingen / aanstonts gedempt / met eenige van hun onder de voet te schieten / begevende de reste / 't oorloogen ongewoon / sig op de vlugt; wordende dese vlamme / dus schielijk opgekomen / door 't bloed van eenige Chinesen / doenmalen gelukkig op 't spoedigst geblust / sonder voorder gevolge / alsoo Coxinjaas saaken in China nog niet t'eenemaal desperaat / mitsgaders sijne dessepnen als nog ontijdig / ende niet in staat van upt te voeren waaren / hebbende de Chinesen / van Coxinjaas gelegenthept qualijk onderregt / in desen deele hun wat te voorbarig getoont / ende daar mede den toeleg van Coxinja op Formosa / al te vroeg ontdekt / ende de Compagnie aldaar by tijdts wakker gemaakt / die wegens voorder gevolg bekommert / den Gouverneur aldaar scherp inprente ende gelaste in desen een wakend ooge op Coxinja te houden / den selven suspecterende dat de Chinesen in haare rebellie stijfde / ende het op Formosa toelepde / breeder te sien by missive van Generaal ende Raaden van India / over dat subject aan den Gouverneur Klaas Verburgh geschreven onder N°. 3. welke Gouverneur dese revolte van soodanigen nadruk te weesen apprehendeerde / dat hy in sijn vertoog van dien staat / in

dato 10. Maertz 1654/ aan den Generaal ende Raaden van India gedaan/ verhaalt: Dat 'et over ende herdenken van dien, sijne hairen deede te bergen rijsen, ende sig in gedurige bekommeringe bevont wegens *Coxinja's* desseyn op Formosa: breeder te sien onder N°. 4. Soodanig hadde de vreese op dat pas dees mans herte bevangen/ wegens den kragteloosen opstant van een party wapenloose boeren; wesende d'apprehensie veel grooter dan het gevaar in sig selven/ alhoewel eenige jaaren naar dato/ tusschen hem ende sijnen navolger in 't Gouvernement Frederik Coyett, partyschap ontstaan zijnde/ ende hy Verburg op Battavia in Raade van India sitplaats hebbende/ alle de getrouwe waarschuwingen wegens Coxinjaas maght ende overval/ door Coyett, aan den Generaal ende Raaden van India van tijt tot tijt gedaan/ uyt pure drift van Coyetts sustenue te contrarieren/ heeft doen passeren voor onwaarschijnelijkheden/ ende metter tijt den goeden Heer Generaal/ ende Raaden van India/ een quade impressie van Coyett gevende/ weten te misleyden ende t'inducteeren tot te gelooven dat deese oorloogs-vreese van Coyett, geen ander fondament als desselfs laf hartigheyt en was hebbende: ja in sekeren brief van dato 21. Juny 1661/ waar van hy Verburgh den aanrader was/ aan Coyett ende sijnen Raad geschreven/ wiste hy Verburgh sijnen heldenmoed wel anders op te doen pronken met naarvolgende woorden in spetie: U E. Voorsaten hebben in dit stuk van dreygen noyt vervaart, maar met goeden moed ende couragie, sonder sulke verschriktheden te toonen, in stilligheyt wel op haar hoede geweest, welck exempel U E. ook haddet hooren naar te volgen, sonder sig soo schandelijk door vreese van 't stuk te laaten afleyden, &c. Maar resen desen man de hairen te bergen wegens 't dreygen van een party weerloose boeren van 1652/ wat soude het met hem geweest hebben/ hadde hy in den jaare 1661/ op Formosa als Gouverneur geweest/ wanneer Coxinja met alle dese/ ende meerder getal van diergelijke boeren versterkt/ benevens vijf en twintig duysent welgewapende/ ende in den oorloog welgeoeffende/ dappere/ onverschrokkene soldaten/ Formosa quam bestooken; het staat wel te gelooven dat dees vreese by sijne hairen niet en soude verbleeven zijn/ maar hem 't herte wel in de schoenen hebben doen sinken; 't welk hier maar aantrekke tot aanmerkinge hoedanig de menschen hunne eygene/ ende met wat oogen sy de saaken van haare vyanden aansien. Ende de Heeren Bewindhebberen konnen hier uyt mede/ soose willen/ bedenken/ hoe schadelijk de tweespalt/ jalousie ende afgunst tussen haare dienaren in India/ voor de Compagnie zy. Vraagde men my om raad/ ik soude raaden/ dat soo ras eenige strijdigheyt tussen dienaren/ voornamentlijk in hooge bedieninge wesende/ quame te ontstaan/ dat den Generaal/ ofte Gouverneurs van andere plaatsen/ de krakkelende partyen voor sig souden ontbieden/ haar verschil hooren/ ende deselve/ waare 't doenlijk/ op staande voet vereenigen/ ofte wel andersints aan haar gelasten/ dat binnen twee a drie maal vier en twintig uuren splieden onder malkanderen sig souden hebben te verdraagen/ op pœne dat daar van in gebreeke blijvende/ ofte niet konnende veraccorderen/ dat men hun beyden/ soo wel den eenen als den anderen/ van Compagnie's diehst (die geen krakkeelen lijden mag) ontslaan/ ende met d'eerste vertrekkende Scheepen naar Nederland senden soude/ omme aldaar op haare eygen kosten/ soo lange als selver sullen willen/ te twisten/ sonder 't pericul te willen afwagten dat de Compagnie dieswegen eenige schade ofte nadeel quame te lijden. 't Welke dan soo een reys vijf a ses in 't werk gestelt wordende/ik wil verseekeren dat eygen interest den twistlust wel haast uyt India bannen soude: maar

dit

dit is eene ſaake die my niet aan en gaat / ben in geen Compagnie's dienſt / nogte en trekke daar geen loon van / laate haarlieden daar mede geworden ſoo als beſt te raade ſullen dunken / het is my genoeg mijn breyn van dit concept ontlaſt te hebben / hadde anderſints daarinne mogen verſmooren.

Den Chineſen oproer ende onluſt dan op Formoſa geſtilt / de Chineſen aan 't bedaaren / ende alles weder in ſijn voorige ſtant gebragt weſende / ſoo en was daar mede de Compagnie nog niet verſeekert dat in 't toekomende diergelijke tumulten / ende met meerder ſucces / by de Chineſen niet ſouden ondernomen worden / weshalven / omme de Chineſe Colonie daar te lande / ende eenige quaatwillige inwoonderen / bequamer in den bant te konnen houden / ordonneerden ende ſtigtemen in den jaare 1653 / op 't vaſte land / aan d'andere zijde des waters / 't welke Tayouan / ofte 't Kaſteel Zeelandia van 't vaſte land afſcheyt / genaamt Saccam / al weder een nieuwe Fortreſſe / inſgelijcks van gebakken ſteen net ende ligtjens opgehaalt / met vier punten / deſelve doopende met den naame van 't Fort Provintia ; weſende dit Fortje wel bequaam / omme door ſijn guarniſoen eenige ſchielijke tumulte van boeren ende Formoſanen te dempen / maar om eene belegeringe uyt te ſtaan / ende tegens kanon te konnen uytharden / daar toe was 't al te ſwak ende ligt aangeleyd / weshalven oock op 't eerſte geſigte des vyants ſig datelijk aan den ſelven overgaf / als hier onder te ſien / weſende mijnes eragtens dit al mede voor geen kleyne misſlag te rekenen / datmen dit Fortje van den beginne niet wat maſſijver maakte / waar toe d'onkoſten niet veel hooger ſouden hebben konnen beloopen.

Uyt verſcheyde gerugten uyt China van Aº. 1654, en 1655.

Agter dit / alſoo in den jaare 1654 en 1655 / weynige / ofte geene jonken / om te handelen / uyt China op Formoſa overquamen / ſoo baarde ſulks / benevens veele andere gerugten van Coxinja's deſſeyn / geen kleyne ſuſpicie van deſſelfs quaat voornemen tegens dien Staat / ende deede den Gouverneur Cæſar reſolutie neemen / wegens Coxinja's deſſeyn / ſeer ſorgvuldig op hoede te weeſen / afvaardigende een kleyn vaartuyg na de Piſcadores / omme t'onderſtaan / of aldaar / wegens Coxinja, ook eenigen onraad vernomen mogte worden / breeder te ſien onder Nº. 5. Ende de gerugten van des vyants deſſeyn nog gedurig verwakkerende / ſoo liet den Gouverneur / uyt vreeſe van belegeringe / 't Kaſteel Zeelandia met branthout voor tien maanden voorſien / ende de punten ende borſtweringen rontſomme met ſtormbalken ende ſteenen beleggen / ſuſtinerende gemelte Gouverneur daar benevens / datmen Coxinja op ſijne aankomſte het landen niet en ſoude konnen beletten / vermits Tayouans beſettinge te kleen waare om eenige uytvallen te doen / verſoekende daaromme van Battavia meerder getal ſoldaten / tot vergrootinge van 't guarniſoen / als onder Nº. 6.

Naderhant den vromen ende groot van meriten / maar ongelukkigen Heer Frederik Coyett, omtrent den jaare 1644 / in qualiteyt van Opperkoopman / in dienſt der Compagnie in India gekomen / op Battavia eenige maanden in Raade van Juſtitie als ledemaat / ende daar na omtrent vierdehalf jaaren tot Opperkoopman des Kaſteels op Battavia gebruykt / mitſgaders omtrent 10 jaaren 't eerſte Raadsperſoon ampt in Formoſaas Gouvernement waargenomen ; dog ondertuſſchen als hooft tweemalen den handel in Japan verrigt hebbende / wegens ſijne beproefde trouwe ende ongemeene bevondene bequaamheden / gelijk Bewindhebberen daar van getuygen in haar Miſſive van dato 13. October 1656 / met deſe woorden: 't Is aangenaam dat den E. *Frederik Coyett*, ſig wederomme de novo onder een dryjarig Verbant, met een tractement van 150 guldens ter maant,

verbonden heeft. Desselfs persoon, om de groote ervarentheyt, die hy door sijne lange residentie daar heeft bekomen, en de verdere qualiteyten die in hem resideren, soude daar niet wel konnen werden gemist, &c. Dese Heer aan 't roer van Formosaas Gouvernement, in 't laatste van den jaare 1656, tot Gouverneur gestelt zijnde, soo heeft hy al in den beginne sijnes bestiers met yver g'arbeit, de waggelende vriendschap tusschen de Compagnie ende den veynsenden Coxinja, op eenen beteren voet te brengen, met 't ontsluyten des Chinesen handels, dewelke in dit jaar onder 't bestier des Gouverneurs Cæsar, van Coxinja gesloten ware, door verbod aan de handel-jonken, ofte Chinese vaartuygen, uyt China op Formosa niet te mogen vaaren, tot groot nadeel van Compagnie's handel om de Noord. Men decerneert dierhalven in den jaare 1657, met toestemminge van vollen Raade, gelijck blijkt by N°. 7. eene besendinge, benevens eenige brieven ende geschenkken aan den Mandorijn Coxinja ende sijne Grootsten: tot overbrenginge van dien employerende den dienst van eene der bequaamste Outstens der Chinesen genaamt Pincqua, wesende Chinees tolk in dienst van gemelte Compagnie, dewelcke in Augusto desselven jaars uyt China op Formosa wederkeerende, de gewenste herstellinge des gedesidereerde Koophandels medebragte, benevens beleeft schrijven van Coxinja aan den Gouverneur, met protestatie van geene andere intentie te weesen als opregte vriendschap ende goede nabuyrschap met de Compagnie te willen onderhouden, excuserende 't verbot van de vaart uyt China op Formosa alleenig geschiet dat sijner onderdaaten vaartuygen voor een tijt selver benodigt waare geweest; maar die nu niet meer van nooden hebbende, hadde deselve van 't voorsz. verbod ontslagen, ende gelicentieert den vaart ende handel uyt China op Formosa te drijven als voorheenen. Door welke gelukkige wederopeninge des Chinese handels, den staat van Formosa, die sedert den jaare 1652, tot den jaare 1657, daar aan volgende, seer slegt ende bekommerlijk gestaan hadde, wederomme begon t'ontluyken, ende eenen nieuwen luyster te krijgen, gevende soo groote winsten op vertierde Koopmanschappen op China, ende voordeelen op groote quantiteyt vellen uyt d'ordinary jachten, ende zuykeren, als noch oyt ten tijde van eenige der voorgaande Gouverneurs gevallen waren, gelijk sulks gedoceert kan worden met de boeken in den volgenden jaare 1658. op Formosa gesloten, met soo veele winste als nog noyt te vooren aldaar en was geschied. Den landbouw nam mede merkelijken aanwas, groote quantiteyt Graanen wierden uytgevoert, de Formosanen ende Chinesen leefden wederomme in volle gerustheyt, onder goede geschikte ordre ende discipline; alles begon een goet aansien te krijgen; den persoon van den Gouverneur Coyett, was by den minderen in hoogachtinge ende respect, by sijn's gelijken lief ende aangenaam, ende van sijne Overheyt begunstigt ende in waarde gehouden; gelijk sulks van den Generaal Maatsuyker in sekeren brief, onder dato 20. Juny 1658, aan genoemden Coyett geschreven, getuygt wierde als volgt: Buyten welke (aangaande eenige Zee-passen) wy verklaaren moeten, dat wy in U E. bestier en regeering, een seer goet contentement ende welgevallen hebben geschept. Ende van dato 2. Juny 1659: Wy hebben dit jaar wederom niet dan geheel goed genoegen in de saaken van U E. gouverne ende directie konnen neemen, hoewel juyst alles na wensch niet en succedeert. Ende van dato 23. April 1660: De Heeren Seventienen hebben in U E. goede diensten soodanig genoegen genomen, dat aan U E. gedefereert hebben den titul ende qualiteyt van Raad extraordinaris van India, met welke ik dan niet kan naalaaten

Uyt 't verbot, door *Coxinja*, van geene vaartuigen op Formosa te mogen handelen, A°. 1656.

laaten

laaten U E. mitsdesen veel gelucks, ende den zeegen des Alderhooghsten toe te wenschen.

Alvoorens voorder te gaan/ moet hier by voegen seeker voorval/ geschiet in dese besendinge van den tolk Pincqua, welke saake naderhant op Formosa veel gerugts veroorsaakt heeft/ ende is ook Coyett op Battavia beschuldigt geworden/ als ofte daar toe yetwes van 't sijne soude gecontribueert hebben; ja mogelijk den geheelen oorlog daar door veroorsaakt/ alhoewel daar aan nog part nogte deel kan hebben/ gelijk by onpartijdigen ligt t'oordeelen/ ende uyt 't volgende blijken kan: Het is dan sulks dat de Chinese natie seer baatsoekende weesende/ ende alle occasie waarnemende/ waar by maar eenige winste te hoopen is/ dat ten tijde van Pincquaas aanweesen by Coxinja, aldaar by den selven Coxinja in groot aansien ende credijt was/ seeker groot Mandorijn/ genaamt Sauja: dese/ volgens sijne landsaart/ op winst speculerende/ deede aan Coxinja eenen voorslag/ dat men van de goederen ende koopmanschappen/ dewelcke in Chinese vaartuygen op Formosa ingescheept/ ende naar Coxinjaas gebied vervoert souden komen te worden/ den tol veel bequamer ende voordeeliger op Formosa/ ter plaatse van haarder afscheepinge/ als in Aymuy/ ter plaatse van haar arriment/ konde geheft ende ontfangen worden/ omme daar mede diverse sluykeryen voor te komen/ soudende gemelten tol daar door merkelijk vergroot worden/ gelijk hy Sauja, tot bewaarhedinge van sijn seggen presenteerde/ ende van Coxinja obtineerde dat hy Pagter van den voorsz. tol/ voor sekere groote somma geld/ voor eenige jaaren soude weesen: ende alsoo hem den persoon van Pincqua seer bequaam dagte omme gemelten tol op Formosa te heffen/ soo heeft hy den selven Pincqua daar toe weeten t'induceeren/ ende op hoope van winste in de voorsz. Pacht/ voor sekere portie mede g'ingageert/ dewelke sedert sijne wederkomste op Formosa dien tol aanstonts begon te practiseeren; ende met vertooninge van Coxinjaas ordere/ dat deselve in Tapouan betaalt wordende/ in Aymuy niet en soude g'eyscht worden/ met belastinge deselve in Tapouan te moeten betalen/ de vertrekkende Chinese Schippers afgevordert/ ende daar van quitantie verleent. Edog dit alles geschiede onder de Chinesen in 't heymelijk/sonder dat den Gouverneur/ Ontfanger/ ofte Licentmeester/ nogte Fiscaal/ in lange tijt daar van eenige kennisse kreegen/ tot dat eyndelinge in Februarv 1659/ desen bommel uytbrekende/ ende den Gouverneur daar van kennisse bekomende/ gelaste hy den Fiscaal sig daar op t'informeren/ ende Pincqua daar over sijn proces te maken/ dewelke dieswegen by den Raade van Justitie des Kasteels Zeelandia/ van alle sijne eeampten/ ende andere voordeelen die van de Compagnie was trekkende/ is afgeset ende berooft/ benevens gecondemneert geworden in eene boete pecunieel/ nader te sien onder N°. 8. en 9. waar door dese Man dus plotselings van sijn welvaren berooft/ en buyten credit gebragt wesende/ van sijne crediteuren soodanig overvallen wierde/ dat hy korts daar aan bancqueroet spelende/ van Tapouan sig metter vlugt begaf naar voorsz. Sauja, die hem by Coxinja aanbragte/ ende desselfs gunste deede bekomen; soo dat desen Pincqua naderhant met Coxinjaas Oorlogsmagt op Formosa mede overquam/ ende by den selven in eenig credit scheen te weesen/ apparent dat sig gevanteert hadde groote secretessen van Compagnies gelegentheyt ende toestant aan sijnen nieuwen meester te konnen openbaren/ ende daar van informatien te geeven; waar van/ 't zy wat 't wil/ geduyrende den geheelen oorlog/ en is noyt komen te blijken dat de Chinesen/ door aanradinge ende instructie van desen Pincqua, eenig merkelijk exploit ondernomen/

men / ofte groot voordeel op de belegerden hebben bekomen / alhoewel het gemeene Jan hagel / in den beginne van Coxinjaas overkomste / volmondig uyt seyde / dat Coxinja, door aanradinge ende inductie van desen Pincqua, den oorlog ondernomen hadde / ende soo Pincqua niet gevlugt ware geweest / agterlaaten soude hebben gehadt / *quasi vere*, als ofter in de geheele Chineesse Colonie / die op Formosa wel vijf en twintig duysent weerbaare mannen sterk was ; ende daar onder een groote meenigte Chinese Outstens / van soo goet verstant ende alsoo groote ervarentheyt van Compagnie's toestand aldaar / als 'er in Pincqua konde weesen / het Coxinja macqueren konde aan bequame verspieders ende verklickers van 't geene op Formosa passeerde ; ende soo 'er niet anders aan ontbroken hadde als d'instructie van desen Pincqua, ik houde my versekert dat Coxinja soo lange niet gewagt soude hebben gehad met 'et incorporeren van den Formosaansen staat ; maar dit petit canaille en siet in materie van Staat ordinaris niet verder als haar neus lang is / ende oordeelt alles naar dat de passien / daar van gedreven worden / hun dicteren. Nu weder tot ons voorgenomen werk.

Alhoewel de herstellinge des Chineesse handels / den staat van Formosa nu weder in gerustheyt gebragt / ende voor gedreygden overval wat meerder versekert scheen te wesen / soo was egter daar mede nog niet weggenomen d'agterdogt en vreese / van dat Coxinja, door noot geparst / d'een ofte d'andere tijt nog niet wel een quade sprong soude mogen doen / ende de Compagnie aldaar op 't onvoorsienst tragten t'overvallen. De Generaal ende Raaden van India / schreeven dierhalven dit jaar 1657. aan den Gouverneur op sijne hoede te weesen met volgende woorden: Werdende U E. iterativelijk gerecommandeert geduyrig wel op hoede te weesen, ende soodanig op *Coxinjaas* desseynen te letten, datse ons niet schadelijk mogen worden, nog in d'een ofte andere ongelegentheyt brengen; in welke wy op U E. goede voorsorge sullen rusten, &c. Dit waren wel woorden soo eenige sorgvuldigheyt uytbeeldende / maar gingen niet diep ter herten ; nogte de vreese van Formosa te verliesen / was niet seer groot ; want den Gouverneur Coyett remonstrerende tot Formosaas behoudenisse t'eenemaal nootsaakelijk te weesen dat verscheyde vervallen Fortificatien dienden herbout / ende nog eenige andere nieuwe daar by gevoegt te worden / soo wiert de nootsaakelijkheyt van 't eene ende 't andere / op Batavia wel goet gekeurt ; maar dies niet tegenstaande door te groote mesnagie / gelast soodanige noodige werken te laaten / onder voorgeeven / den staat van Formosa sulke groote kosten niet langer dragen konde / al reets met al te grooten ommeslag belemmert wesende ; 't welk wel waar was dat de Compagnie aldaar meerder t'onderhouden hadde / als de voordeelen die van dito plaatse was trekkende / wel lijden konden. Maar waar toe al dit groote beslag ende dese wijde extendue gemaakt / als men de selve nog konde nogte en wilde mainteneren / *non minor est virtus quam quærere parte tueri.* Men hadde dit werk in den beginne / ofte niet soo groot behooren aan te leggen / ofte naderhand de volle hand daar aan te houden / met alles te contribueren wat maar eenigsins tot conservatie ende defentie van dien strekken konde / al souder soo al wat by ingeschooten hebben geworden / waar door dan de Compagnie by hare reputatie gebleven / ende alle andere Indiaanse natien afgeschrikt souden hebben geworden / soo ligt niet meer tegens de Compagnie sig te kanten / wanneer gesien hadden dat soo redoutablen vyand / als Coxinja was / vigoureuselijk afgewesen ware / daar in tegendeel als nu te dugten staat / ende reets by ervaringe ook al ondervonden wort / dat andere Indiaanse natien / niet min strijdbaar als Coxinja, door

Van Batavia Ao. 1657.

door desselfs gelukkig wapensucces aangemoedigt/de Compagnie veel spuls gemaakt/ende groote oorlogs onkosten hebben veroorsaekt/ende misschien in't toekomende als nog veroorsaaken sullen/die wel ligtelijk souden hebben konnen voorgekomen worden/ met 't contribueren van eenige noodige kosten tot Formosaas behoudenisse: maar daar te lande gaat alles soo even netjens niet toe; het is aan veele genoeg/ als maar den conquerant ende grooten meester mogen speelen met Compagnie's gebied wijd ende breet uyt te spreyden/ sonder te considereren of soodanige Conquesten haare meesters tot voordeel dan tot een laste zijn strekkende. Het en is niet alletijt raatsaam alles t'invaderen ende t'incorporeren waar toe de gelegentheyt sig schoon presenteert: maar in desen allen moet eygen Interest de balance houden/ met ondersoek wat voor ofte nadeel men daar by is bekomende.

In den jaare 1658 en 1659/ komt een seer groot getal Chinesen uyt China naar Formosa gevlugt/ benevens sekere tijdinge van dat Coxinja, in't Nanckinse gebied/ een seer groote Neerlage door de Tartaren hadde geleden/ ende gedrongen waare sijn retrait naar de Zeekant/ op 't Eyland Aymuy te neemen/ op Formosa overvliegen; daar uyt onder de volle Colonie der Chinesen/ aldaar groote mompelinge ende sterke gerugten reesen/ dat Coxinja, binnen korten tijt/ gewisselijk Formosa soude komen bespringen.

Door 't vluchten der Chinesen uyt China, in den jaare 1658, en 1659.

Gelijk dan in den volgenden jaare 1660/ wegens Coxinjaas overkomste naar Formosa/ aldaar alles in rep ende roere geraakte/ ende de consideratien van desselfs soberen toestand in China/ sijne overkomste ontwijffelbaar maakten. Ende in de boeken mede geobserveert wordende/ dat de Chinese Koopluyden van Formosa merkelijk veel meerder in waardye lieten uytvoeren/ als'er van buyten ingebrogt wierd; ende dat de Chinese schuldenaers in Tayouan/ veel traager in 't betaalen wierden als opt voor desen/ gaf sulks aan de Regenten aldaar geene geringe agterdogt/ van dat de Chinese natie tegen den Staat aldaar niet veel goeds in den sin moeste hebben/ nader te sien onder N°. 10.

Door d'algemeene beroerte der Chinesen op Formosa 1660. Die haare gereedste goederen van Formosa transporteren.

* Behalven dit/ soo quamen op den 6. Maart des selven jaars/ de voornaamste der Oudsten/ benevens eenige aansienelijke ende rijkste der Chinesen/ den Gouverneur/ soo in't particulier als in Raade/ uyt eygene beweginge/ met groote ontsteltenisse (apparent uyt vreese dat dese saake dus lange verhoolen gehouden/ anderwegen niet en quame uyt te breeken tot haar verderf) bekent maken/ dat onder de Chinese Gemeente op Formosa/ eene seer groote ontsteltenisse waare wegens de tijdinge van Coxinjaas haast te geschiedene overkomste.

* En hare aansienelijkste komen den Gouverneur waarschuwen dat *Coxinja* tegens ultimo Maart 1660. overkomen soude.

† Ende dat daar over by sommige groote preparatien tot vlugten gemaakt wierden/ alsoo 'et by haare natie voor seeker gehouden wierde/ dat gemelte Coxinja, den bestemden tijt van den Formosaansen te houdene Lantdagh/ met de volle Maane/ 't welk wesen soude omtrent ultimo Maart/ met sijne Krijgsmagt/ ende groot getal van Oorloogs vaartuygen/ Formosa soude komen bestooken.

† Ende de Chinesen maken groote preparatien tot vluchten.

‡ Door welke waarschuwinge den Gouverneur/ ende Formosaanse Raad/ in hun gevoelen van Coxinjaas gewisse overkomste versterkt/ ende deselve met de voorgaande voorteekenen/ en de tegenwoordige inditien confronterende/ hebben deselve van soodanigen gewigte geoordeelt/ dat sylieden althans bzp meerder dan opt te vooren/ tot bescherminge van Compagnie's gevaarlijken staat op Formosa/ gehouden waren haare gedagten te laaten gaan/ ende alles tot tegen-

weer

‡ De Gouverneur en Raad van Formosa, uyt consideratien van *Coxinja's* soberen toestant, geven aan alle dese waarschuwingen, van *Coxinja's* desseyn, geloof.

weer ende conservatie van dien by der hand te neemen; funderende sylieden de gewisheyt van Coxinjaas desseyn, voornamentlijk op seven volgende poincten: Ende eerstelijk:

En om wat redenen.

1. Op alle de voorgaande waarschuwingen/inditien ende gerugten van Coxinja's toeleg op Formosa / tot dato deses hier voren specifice aangewesen.

2. Op 't aanbrengen der Chinesen Oudsten hier boven verhaalt / ende d'universele beroerte ende algemeene ontsteltenisse ende verslagentheyt van de geheele Chineesse Colonie op Formosa.

3. Op Coxinjaas nederlaage/die onlangs in 't Nanckinse gebied geleden hadde/ ende daar door tot d'uyterste benautheyt waare van sig voor den victorieusen ende hart vervolgenden Tartar te moeten verbergen / ende eene bequame retraictplaatse op te soecken.

4. Waar toe Formosa / wegens sijne nabygelegentheyt ende bequame situatie/ benevens sijne vrugtbaarheyt/ ende andere commoditeyten / voor hem veel bequamer waare als eenig ander der omleggende plaatsen ofte Eylanden.

5. Ende genomen Coxinja saage al geene kanse Formosa t'incorporeren ende in possessie te konnen behouden / soo waare nogtans gants bedenckelijk dat hy 't selve Eyland met sijne menigvuldige vaartuygen soude aandoen uyt rooflust / en nootsaak van een groote quantiteyt provisande / graanen / beestiaal ende anderen roof daar af te haalen / tot onderhoud voor hem ende sijne soldaten / die door de Tartaren benout / in China hun voedsel en nootdruft / niet als met groot gevaar haalen moesten / hebbende op Formosa niets te vreesen / alsoo over al bequame plaatsen omme te landen open stonden / ende Compagnie / wegens de geringheyt van haare guarnisoenen / genoeg te doen souden hebben met hare Fortificatien in bewaringe te houden / sonder den vyand te konnen in 't opene veld attaqueren.

6. Bleek evident Coxinja tot Formosaas staat qualijk g'intentioneert te wesen / vermits hy nu een geruyme tijd herwaarts / tegens belofte / den handel ende vaart uyt China op Formosa / ongemeen bekommerde / ende in lange tijd niet een eenigh koopvaerdy-jonk gepermitteert hadde naar Formosa over te komen / deselve vaartuygen seer waarschijnelijk ophoudende tot transport van sijne Militie / ende Oorlogs-behoeften / naar Formosa.

7. Hier by gevoegt / dat de Chinesen aldaar / uyt vreese van dit aanstaande onweder / merkelijk meerder uytvoerden als inbragten/ ende wijders haare middelen / soo in 't openbaar / als door bedekte wegen / van Formosa naar China transporteerden / soo besloot den Gouverneur ende Raad / uyt dese ende andere redenen / breeder te sien onder N°. 11. A. dat Formosaas onheyl digte voor de deure / ende Coxinjaas komste seer hart nakende ware.

En maken veele en groote preparatien tot tegenweer.

Daar op worden alle de Fortressen met noodige versterkinge van volk/ vivres/ ammonitie: ende andere Oorloogs-behoeften behoorlijk/ naar tijts gelegentheyt/ ende soo veele doenlijk / voorsien: alle buyten-plaatsen van Coxinjaas gedugte overkomste / verwittigt; ende bevolen hun / benevens de Formosanen / tot tegenweer vaardig te houden: den lantdag wort opgeschort tot 't aanstaande jaar: ook wierde verbod gedaan van geene Chinesen in 't Fort Provintia / met eenige eetwaaren te koop komende / in te laaten. De Chinese Outstens ende andere der aansienelijckste van die natie worden in 't kasteel gegyselt / omme d'overkomende vyanden van hunnen landaart voor geen verleyders te konnen dienen / als mede op dat sylieden door haaren grooten aanhang van Landarbeyders ende gemee-

gemeene handwerks gasten / benevens haar gesag / onder de geheele natie onder hen geene commotie en mogten veroorsaaken / nogte deselve tot rebellie opwekken / sig daar van als hoofden latende gebruyken. D'Uytvaart naar China wort geschort / omme den vyand met geene scheepen nog anders te sterken / ende soo veele de gelegentheyt te beneemen van Formosaas toestant sig t'informeren. Voorts wierde gelast alle de graanen van den platten lande / de veerste afgelegenste / eerst onder de Kasteelen te brengen; en aan alle Chinesen / hun stil ende binnen haare gewoonelijke hanteeringe sig te houden; mitsgaders de Chineesse Visschers / die op Wanckan haar waren onthoudende / wiert geboden van derwaarts op te komen.

Den 10. Maart daar aan / heeft den Gouverneur ende Raad / met een snel vaartuyg / een Chinees jonkje / aan den Generaal ende Raaden van India op Battavia / alle de voorenverhaalde quade gerugten van Coxinjaas overkomste / ende wat sylieden daar tegens tot defentie noodig g'agt ende gedaan hadden / door brieven bekent gemaakt.

Schrijven naar Batavia om secours.

Ende als op den 11. daar aan volgende kondschap kreegen dat de Chinesen hunne hoorens begonden op te steeken / ende in de Formosaamse dorpen d'inwoonderen van de Compagnie afkeerig ende kleynmoedig te maken / met seer hoog en breet van Coxinjaas over te komene Krijgs-magt op te geeven / dat sijne soldaaten van den hoofden tot de voeten toe / met ysere rokken gewapent waren / daar de Hollanders met haare musquetten niet door en konden schieten / ende soo voorts: als mede *dat de Visschers van Wanckan / in plaatse van gehoorsaam op te komen / als geboden waren / haar op een afgelegene sandvlaat weder spannig hadden begeeven / gelijk te sien by 't geproduceerde onder N°. 11. B. soo wierde in Raade goetgevonden ende g'ordonneert / dat de Chinesen met haare gereetste ende roerende goederen / uyt bosschen ende velden / binnen sekeren korten tijt / souden hebben te verhuysen / ende sig neder te setten omtrent de Kasteelen / omme daar mede soo veele doenlijk / alle te samenrottinge van dese natie / by schielijken overval te beletten / ende een wakend ooge op deselve te konnen houden; waar van mede tijdinge naar Battavia overgesonden wierde door diergelijk Chinees vaartuyg; maar 't selve en heeft / door 't verloop des moussons / de reyse niet konnen gewinnen.

Nadere inditien ende ondeckingen van *Coxinja's* desseyn van ultimo Maart, Door d'en de Chinesen de Formosanen opgerockenen, * Ende sig beginnen rebellig te betoonen.

Korts daar aan volgende eene Chineesse koya / ofte kleyn vaartuyg / van Pekoe in Tayouan arriveerende / soo is den Schipper daar af / die op Formosa was woonende / door den Gouverneur en Raad / van Coxinjaas overkomste ende oorloogspreparatien ondervraagt / op verscheyde groove leugens bevonden / onbeschaamdelijk ontkennende dat eenige Chineesse brieven was medebrengende; daar nogtans wat scherper ondersogt wordende / agtien stuks brieven te voorschijn bragte / door Chinesen uyt China / aan hunne vrienden op Formosa geschreven vide N°. 11. C. meest alle meldende van de groote preparatien die van Coxinja toegestelt wierden tot invaderinge van 't Eyland Formosa; raadende hieromme haare vrienden / die plaatse / hoe eerder hoe liever / te verlaaten / ende met haare familien / alwaar 't selfs met ledige handen / ten eersten te transporteren / waar van eenige hier agter geproduceert onder N°. 12. en 13. Waar door den Gouverneur en Raad / in haar gevoelen van Coxinjaas overkomste nog nader bevestigt / gebieden alle resterende Chinesen / die nog niet onder de Kasteelen gekomen waren / met alle haare roerende goederen / sonder voorder uytstel / onder deselve sig ter neder te setten. Eenige graanen die als nog op eenige ver afgelegene

Ende door een Chinees Schipper op groove leugens bevonden. En door g'intercipieerde brieven.

legene velden bevonden onvervoert te wesen / gelijk had moeten geschieden/ volgens afgekondigde Placcaten / beloopende omtrent de tien sakken padie / dat is rijst in de bolster / wierden gelast te verbranden / alsoo de tijt / tegens wanneer men meende dat Coxinja komen soude / wegens kortheyt / niet toe en liet deselve te vervoeren / ende den overkomende vyand anderfints tot onderhout souden hebben konnen dienen. Ten platten lande wierden deuren ende vensters van de huysen afgenomen / ende gelast aan Provintia in bewaringe te brengen ; meenigte Chineesse kleyne vaartuygen / waar mede sommige Chinesen al weg vlugtende waaren / wierden agterhaalt / ende verscheyde anderen die langs de stranden swerven omme de vlugtelingen ende haare goederen daarinne t'ontfangen / wierden verstopt en binnen gebragt ; als mede de te samengerotte Chineesse Landluyden op Tanckoya ende op 't Eyland Lamey wierden verstoort / nogtans sonder bloedstorten. Ende omme boven verhaalde redenen / wierden ook dertien Chinesen / aan wien privativelijk / met uytsluytinge van allen anderen/ uyt kragte van verpagtinge / g'oorloofd hadde geweest 't Klappus eylandeken van Lamey te bewoonen / van daar ingetrokken.

Door 't vlugten der Chinesen van Formosa. En door 't samenrotten der Chinesen

Ende den 3. April dry jonkjens uyt China arriverende / soo hielden de twee Schippers daar van haar t'eenemaal onwetende van Coxinjaas groote oorlogspreparatien yetwes gehoort te hebben ; maar den derde seyde daar van wel eenige gerugten gehoort te hebben / sonder dat yetwes anders daar van wiste / als dat Coxinja, wegens 't hart vervolgen der Tartaren / in een seer slegten ende benauden staat was / ontkenden wijders gesamentlijk eenige brieven te hebben mede gebragt ; waar door sig selver verdagter makende / wierden sy lieden omtrent de twintig daagen voor den tol op stroom leggende / in bewaringe gehouden ; maar niets tot haare beswaringe te voorschijn komende / weder gerelaxeert ende op vrye voeten gestelt.

Eenige der Chineesse Oudsten begonnen om dees tijt mede verdagt te worden van met den vyand eenige correspondentie te houden / ende dit ter occasie dat seeker Chinees den Gouverneur quam ontdekken / dat een Mandorijn onder Coxinjaas gebied / drie stuks brieven aan eenige der gegijselde Oudstens overgesonden hadde ; waar op den Schipper die voorsz. brieven mede gebragt soude hebben / als mede de voornoemde gegijselde ondervraagt / soo varieerden d'eene ende d'andere dienaangaande seer dikwils in haare antwoorden : en wat moeyten en vlijt datter aangewend wierde voorsz. brieven t'agterhaalen / soo en konde dog niet anders als eenige gesupponeerde brieven bekomen worden. Behalven dat / soo hadde eene der voorgemelten Oudsten / genaamt Zako, de Hardiesse van als nu den Gouverneur in facie t'ontkennen sekere omstandigheden / van Coxinjaas oorloogs preparatien ende toeleg op Formosa / dewelke hy Zako voor desen uyt eygene beweging / van hem selven den Gouverneur / in presentie van desselfs tweede persoon Jan Oetgens van Waveren, was komen ontdekken. Dus wierde naar eenig voorder ondersoek / naderhand goedtgevonden den gemelten Zako, item den Schipper van de Koya van 19. Maart / op soo swaare leugens bevonden / mitsgaders nog twee a drie mede op leugens bevonden / ende seer verdagte Chinesen/ ter scherper examen nader t'ondervraagen / als te sien onder N°. 14. Zijnde dese vijf stuks Chinesen d'eenigste van die natie / die in dees saake van soodanigen gewigte en swaar gevolge / door torture ondervraagt zijn geworden / diese / wegens hare grove leugenen/ ende andere omstandigheden / genoegsaam verdient hadden : waar van men naderhant op Battavia soo hart schreeude als of 'er

eenige

eenige duysenden der Chinesen gemartiliseert waren geworden. In de voorsz. scherpe onderbraginge bleef Zako hertnekkig by sijn loochenen van 't eenmaal bekende: de Schipper van de Kopa beleet voordagtelijk van Coxinjaas oorlogs preparatien ende gerugten van overkomste versweegen te hebben: ende eene van d'andere Chinesen confesseerde dat hy wel eenige swarigheyt wiste / maar durfde het niet openbaaren. Nader te sien by 't voren geproduceerde onder N°. 15.

Coxinja van de groote preparatien tot tegenweer onderregt, stelt sijn desseyn nog eenige tijt uyt.

Den 19. en 25. April quamen eene Kopa / ende seven Joncken van Aymuy in Tayouan over: dese naukeurig ondersocht / affirmeerden eenparig dat Coxinja ongemeene groote toerustingen gemaakt hadde omme Formosa daar mede t'overvallen / maar dat den selven de handen van de Tartaren wat ruymer gekregen hebbende / als mede op de bekomene kondschappen van de groote preparatien tot tegenweer die men op Formosa was in 't werk stellende / ende van 't gewisse secours dat men van Battavia / op 't verwittigen des Gouverneurs / aldaar te gemoed sag / ende verwagtende was / hy Coxinja, omme dese ende andere redenen / naar allen schijn / sijn eerste voorneemen van Formosa t'overrompelen / gestaakt / ende tot andere bequamere gelegentheyt uytgestelt hadde: komende met voornaamde vaartuygen mede over een brief van seekere Mandorijn onder Coxinjaas gebied staande / Gampea genaamt / aan den Gouverneur geschreven / van inhoud / dat hy Gampea met verwonderinge verstaan hadde / dat op 't Eyland Formosa soo groote beroerte ende ontsteltenisse onder de Gemeente / ende commotie by de Regenten waren ontstaan/op de valsche gerugten ende uytstroyselen van dat sijn Heer en Meester Coxinja yets vyandlijks tegen de Compagnie aldaar in den sin sou hebben; soo hadde hy Gampea, tot voorstant van sijn meesters reputatie / sig verpligt g'agt den Gouverneur daar van te disabuseren / met versekeringe ende opregte verklaringe / dat voorsz. gerugten een deel grove uytstroyselen ende leugenen waren / alsoo Coxinja opt yetwes op Tayouan t'attenteren noyt in sijne gedagten gehad en hadde / als agtende Tayouan te gering omme dieswegen veele moeyten ende kosten aan te wenden / &c. Waar mede dees Mandorijn de gedagten van Coxinjaas desseyn / den Gouverneur sogte uyt 'et hooft te praaten / als ofte men aldaar soo gek soude geweest hebben van aan diergelijke schrijvens veel geloof te defereren.

Waar door op Formosa alles weder in ruste en stilstant geraakte.

Onderentusschen dat men in Tayouan op sijne hoede / ende tot tegenweer nog besig was / soo was den bestemden tijt van Coxinjaas overkomste nu al lange verstreeken; dies d'opgevatte vreese van de Chineesse natie aldaar wat begon te bedaaren / ende splieden weder in stilte te geraken / ende de Formosaanse getrouwe ondersaten in hunne trouwe nader bevestigt / door vaste hoope dat van Battavia haast met een aansienelijk ende magtig secours souden g'assisteert worden/ wesende Compagnie's staat nu mede in postuur van defentie gebragt / soo men best ende gevoegelijkst gekost hadde: soo raakten alles weder op sijn voorgaande ploy en oude postuur; wordende den 29. April gepermitteert aan de Chineesse Pachters / dat weder naar de dorpen mogten keeren / ende aan de boeren haar wederomme te mogen begeeven tot den landbouw over de versse reviere; edog in wat engere bepalinge als voor desen. De vaart op China wierde meede weder open gestelt: waar mede de schaade die men in 't prepareren van tegenstand noodsakelijk hadde moeten lijden / haast weder geboet ende vergoet is geworden; want op primo July de gewoonelijke pachten / behalven eenige weynige van de Zuyd / hooger in prijse dan des jaars te vooren gepacht wierden / wesende deselven noyt met meerder genoegen/ als doenmalen gewijnt/ende vaardiger d'eerste

ende tweede pape voldaan: de landtbouwers volvoerden hun landwerck met soodanigen yver ende arbeyt/ dat in alles maar 768 mergens minder dan in 't voorgaande jaar; waar van 't getal doenmalen was beloopende op 12252 mergens bezaeyt zijn geworden. In October wierde de Suykerteelt/ op den eersten oegsttijd bevonden soodanig vermeerdert/ dat diergelijken nog te vooren op Formosa en is gesien geweest. Alle 't welke hier dus specificeere/ende met Tapouans boeken kan waargemaakt worden/ omme daar mee/ als met den vinger aan te wijsen/ ende naakt voor voor oogen te stellen d'ongefondeerthevt van 't voorgeeven/ waar mede den Gouverneur ende Raad naderhand beschuldigt zijn geworden/ als ofte syluyden met dese haare getrouwe voorsorge/ ende preparatien tot tegenweer/ den staat van Formosa/ ende desselfs ingesetenen t'eenemaal geruineert hadden.

De voorsorgen en preparatien tot defentie by *Coyett* aangewent, worden op Battavia gelaudeert en g'approbeert.

De Brief van den 10. Maart/ waar by den Gouverneur en Raad/ als hier voren verhaalt is/ van d'apparentheyt van des vyants overkomste/ geschreven/ ende tot resistentie van dien een spoedig ende magtig secours van Battavia versocht hadden/ alwaar overgekomen wesende/ soo houden den Generaal ende Raaden van India wel beseffen/ dat ingevalle Coxinja, als gesegt wierde/ Formosa vyandlijk quame aan te tasten/ dat alsdan Compagnie's staat daar te lande in 't uyterste gevaar soude vervallen/ als niet bestendig/ ende te swak soodanigen magtigen vyand/ met die geringe magte die men aldaar was hebbende/ 't hooft te bieden: ende keurden syluyden gevolgelijck voor goed ende wel gedaan alle de middelen hier voren verhaalt/ die Coyett ende sijnen Raad/ tot resistentie des vyands/ ende conservatie van Compagnie's staat aldaar/ soo voorsigtigh ende wakker in 't werck gestelt hadden; gelijk sulks specificé blijkt by haaren Brief van dato 22. April 1660. tot rescriptie op die van 10. Maart desselven jaars geschreven/ met volgende woorden aldus: 't Welck ons den grootsten indruck geeft, is de dreygende swarigheyt van *Coxinjaas* Oorlogsmacht, &c. Wy moeten bekennen, soo by aldien het voornoemde oorlogs-exploict (te weten van ultimo Maart 1660) 't welk egter hoopen God verhoed sal hebben, ter geprefigeerden tijd sijn voortgang mocht genomen hebben, dat daar in een evident pericul van verlies voor ons is steekende, vermits met onse kleene macht, soo groote invasien niet en zijn te wederstaan nogte af te keeren, veel min 't platte land, mette inwoonders van dien geheel te beschermen. Konde U E. door 't Fort Provintia, den Saccamsen bodem maar bevrijden ende die in weesen houden, mitsgaders de digtst aan 't Kasteel gelegene Dorpen, met hulpe van de inwoonderen des selfs protegeren, dat ware onses oordeels nog al veel gedaan, ende soude tot behoudenis van 't Kasteel ende de Stad Zelandia strekken; anders sal 't met ons aldaar seer ellendig gestelt weesen, vermits de dorre sandplaat niet tot lijfs nootdruft, ja selver geen goet drinckwater uyt en geeft, maar alles van 't vaste land gehaalt werden moet. Wy en twijffelen geensints ofte U E. sult hun tegens den overval van dit vyandlijk attentaat, met de middelen die ginder aan de hand zijn, met genoegsaame couragie ende manhaftigheyt in postuur van defentie stellen, &c. Ende wat laager. Ons bedunkens een groote misslag zijnde, dat men soo meenighte Chinesen tot den landbouw aan geene zijde de versse Reviere, seer verre van de hand ende buyten 't oogh gelegen zijnde, toegelaaten heeft, seer beswaarlijk van daar weder te trekken zijn; 't welck egter om den Saccamsen bodem niet te laaten verwoesten, nog ook die trouwloose natie soo ruymen toom van wijde uytbreydinge door het land te geeven, d'een ofte d'ander tijd sal moeten geschieden, hunne verre afwesentheyt niet dan al te sorgelijk

lijk ende van te grooten bedenken zy, binnen de limiten van den Saccamsen bodem gehouden werdende, men voor haare te samenrottinge soo seer niet te vreesen heeft, zijnde daarom oock ten principale de kostelijke Vesting Provintia op Saccam gebouwt, ten eynde op haar gedoente te beter gelet, ende by voorval van revolte, terstont het vereyschte tegenweer soude werden konnen gedaan, &c. Ende in haaren Brief van 16. July 1660. daar aan volgende / onder anderen aldus: Ende dewijle voor d'overkomste van *Coxinjaas* Krijgsmagt soo seer wierd gevreest, vertrouwen U E. die voorsieninge sullen hebben gedaan om de meeste padye, die in de Chineesse boeren huysen aan Saccam, ende elders mogten hebben gelegen, naar Tayouan te transporteren, ende den vyanden, op datse daar mede niet en mogten werden gespijst, t ontsetten. De Formosaanse Landsdagen, die tegens 23. en 26. Maart beschreeven waaren, hebben wy gesien, dat door quade en bedenckelijke tijdingen uyt China gekomen, opgehouden, ende tot nader gelegentheyt uytgestelt zijn. Men kan in tijden van diergelijcke swarigheden niet al te sorgvuldigh weesen, NB. ende daarom moeten wy U E. gedoente in desen prijsen ende wel laten gevallen, &c. Hier mede prees en approbeerde men wel op Battavia de voorsorgen des Gouverneurs en Raad van Formosa / tot resistentie des vyands aangewend; maar men was swaarlijk tot 'et geloof te brengen / van dat Coxinja de couragie soude hebben sig tegens de Compagnie te kanten. Soo grooten vertrouwen was men aldaar op Compagnie's magt stellende / dat men dagte met de blooten naam van Compagnie's mogentheyt / vy na elk een in den toom te houden; gelijk blijken kan in 't vervolg van voorverhaalden Brief van dato 22. April 1660 / waar inne onder anderen aldus seggen: Wy geerne bescheyd van *Coxinja*, op onse aan hem geschreven Brief souden sien, hoewel als nu daar toe weynige apparentie schijnt te weesen, ofte ten waare de gerugten van d'overkomste sijn's oorloogsmagt naar Formosa, gelijk dat meermalen gebeurt is, in rook verdweenen was, wanneer hy misschien sig bedenckende, nog wel tot een billik contract van handel met ons soude konnen komen, NB. Wy nog niet ten vollen konnende gelooven, genoemde *Coxinja* den oorlog tegens d'E. Compagnie (ten zy door extreme noot) sal aanneemen, alsoo wel weet hoe hem dan in sijne negotie souden tragten te bekommeren, wesende deselve de kragt ende het voornaamste middel waar door hy tegens den Tartar dus lange staande gebleven is, &c.

Wijders kan niet voorby gaan twee dingen aan te merken / dewelke den Gouverneur ende Raad van Formosa / klaagden geweest te zijn de twee fundamenteelste ende principaalste oorsaaken van Formosaas verwaarloosinge ende verlies. *Twee fondamenteele oorsaaken van Formosaas verlies.*

d'Eerste; Van dat niet tegenstaande alle de voorenverhaalde gerughten van Coxinja's overkomste / soo van Tayouan als van andere diverse plaatsen / ende in verscheyde tijden / op Battavia ten vollen bekent waaren; ende dat alle dese dingen te samen gevoegt / den politijken geene ydele gissingen / maar gewisse presumptien / ende onfeylbare inditien konden weesen van Coxinja's toeleg op Formosa / dat men desen allen niet tegenstaande nog alle tijt in hoope geweest zy / ende sig selven geflatteert hadde / dat dit gedreygde onweder soo haast nog niet en soude komen uyt te barsten / ofte ook nog wel heel over te drijven; sulcks dat men niet / als met den slag en wilde glooven Coxinjaas overkomste naar Formosa gewis te wesen / gelijk sulks betuygt hadden in haare vooraangetoogene Missive. *d'Eerste.*

d'Andere oorsaake van Formosaas verlies / klaagdense te weesen d'al te groote *De tweede.*

 mesna-

mesnagie / van dat men op Battavia niet en wilde toestaan nogte resolveren de noodige kosten t'imployeren tot herbouwinge van de vervallene Fortificatien / ende tot edificatie en makinge van eenige nieuwe Werken/daar de noot sulks was vereyschende / ende dat mitsdien Formosa in geen behoorlijk postuur van defentie hadde konnen nogte mogen gebragt worden / niet tegenstaande men op Battavia selfs bekende dat den staat van Formosa in haare gedaante / tegens Coxinja's magt niet suffisant en waare / ende dat selve omme bestendig te weesen / merkelijk diende versterkt te worden. Tot bewaarhedinge van dien / seggen den Gouverneur Generaal ende Raaden van India / in haare voorsz. Brief van 22. April 1660 / sulks selfs te bekennen met volgende woorden : Op U E. gedaane voorslag om aan Tankoya een vastigheyt t'extrueren ; 't vervallen Rondeel Victoria, ende de weggespoelde Ronduyt Wanckan te vernieuwen, en is by ons nog niet finalijk gedisponeert, sullende U E. dienaangaande ons besluyt ten naasten bekent maken, seggende eenelijk op die materie voor af, dat wy beswaarlijk tot het maken van meerder Fortificatien op Formosa sullen konnen verstaan, ende liever sagen dat aldaar wat konde werden vermindert; als by experientie nu wel ondervindende, hoe dangereuse saaken het zijn veele Kasteelen ende Sterkten, mitsgaders groote ommeslagen, gelijk op Formosa, te besitten, sonder dat wy het vermogen hebben deselve met requis it guarnisoen beset te houden; sullende dierwegen aldaar in toekomende, soo het God maar belieft de jegenwoordige dreygende swarigheyt ten besten van ons af te wenden, op middelen moeten gedacht worden, om ons besit in een beknopter circul te trecken, anders sal 't d'E. Compagnie in 't eynde gants onmoogelijck weesen dat groote werk op Tayouan ende Formosa langer te beheerschen; want het selve te laaten in die forme als het nu is, en kan ons aan alle kanten niet als geduyrige bekommeringe, ende een wanckelbaaren staat daar te lande veroorsaaken, willende juyst niet alle tijd wel gelukken met kleyne macht groote dingen uyt te voeren, &c. Ende in den Brief van 16. July 1660 voorsz. / aldus : Op U E. gedane voorslag, om aan Tanckoya een vastigheyt te begrijpen, als een plaatse wesende die gelegentheyt heeft om van buyten met Chineesse Joncken te konnen werden aangedaan, ende daar men gemackelijck met een Armade landen kan, NB. zoo en hebben des niet tegenstaande geensints konnen goetvinden hier toe te consenteren; want souden wy alle plaatsen op Formosa, daar de vyand aankomen kan, fortificeren, daar ware noyt een eynde aan te vinden; oock en soude de besettingen van soldaaten daar toe noodig, niet aan te haalen weesen, U E. niet onbekent zijnde hoe swaar het ons alreede valt, om Formosaas guarnisoen jaarlijks te konnen compleet houden; en souden 't daaromme geerne eer vermindert dan vermeerdert sien, &c. Ende gaande de voorsz. mesnagie al voorder / soo hadde men op Battavia sig niet ontsien den Gouverneur ende Raad van Formosa / over 't maken van eenige nootsaakelijke werken / daarenboven nog seer scherp ende vinnig te bestraffen : als onder anderen waare by den Gouverneur Coyett en Raad g'observeert geworden / dat aan de waterkant des Kasteels Zeelandia / het Hoornwerck aan 't voorsz. Kasteel gehecht / was gants irregulier met een uytsteckende winckelhoek ende dun muyrtje / welke uytsteekende plaatse nogte van het bovenwerk / nogte van het benedenwerk en konde beschermt nogte bestreeken worden / ende nogtans van soodanige importantie waare / dat deselve plaatse verlooren / alles verlooren soude hebben geweest. Soo maackten den Gouverneur en Raad aldaar een seer bequame steene punt / naar behooren met Canon voorsien / waar mede aan dien kant de swakte des boven Kasteels bedekt

dekt wierde / ende 't Hoornwerk de geheele waterkant langs bequamelijk konde bestreeken / ende over een groot gedeelte van de Stad gedomineert worden / gelijk sulks gedurende de belegeringe genoegsaam gebleeken heeft dese punt van geen geringe importantie geweest te zijn / soodanig dat de vyand in de Stadt door alle d'andere werken te samen soo veele afbreuk niet en heeft geleden / als door deese punt alleenig / die 't Kasteel ook aan dien kant tegens sijne invasien alleenig was protegerende. Over 't maken van welcken punt schreeben van Battavia in dato 22. April 1660 aldus: Van gelijken is't vry wat ongerijmt, dat U E. op eygen goetdunken, sonder ons alvorens de minste kennisse daar af te doen, veel min daar toe eenige ordre te versoeken, soo een suffisante punt aan de poorte des oosthoeks van 't beneden Kasteel hebben doen leggen, ende volkomentlijk op laaten maken; ende hoewel deselve in dese sorgelijke tijd niet onnodig agten gebouwt te wesen, soo hebben hier over met reeden ons misnoegen willen toonen, op dat U E. naar desen daar inne voorsigtiger mogen gaan, en sulke importante werken niet te bouwen, sonder alvooren daar toe te hebben onse bewilliging ende speciaal consent, &c. Welke censure ende berispinge den Gouverneur ende Raad van Formosa seer vreemt ende hart te verduwen voorquam / als 't contrarie van dien verwagt hebbende. Den vyand stonde alle uren ende oogenblikken te verwagten / 't beneden Kasteel wierde aan d'oosthoek t'eenemaal defect en indefensijf bevonden / sy-lieden hadden dit gebrek in der haast geremedieert / met aldaar een weerbaare ende nootwendige steene punt te maken. Op Battavia keurde men dit werk wel nootsakelijk / maar men klaagde over desselfs kosten / willende dat den Gouverneur alvoorens daar toe consent hadde behooren te versoecken / waar toe ten alderminsten seven volle maanden moesten afgewacht worden aleer op dit versoek eenig bescheyd konde te rugge komen / ende soo onderentussen den vyand overgekomen waar / ende 't Kasteel aldaar op sijn swakste aangetast hadde / dan soude het immers / seydense / te laat geweest hebben soodanig consent eerst te gaan versoeken. Sylieden hadden met 'et leggen van dese punt / ende alle haare voordere petitien ende aanwijsingen van de defecteuse plaatsen in postuur van defentie te mogen brengen: immers genoegsaam betoont / dat in alles wat tot conservatie van Compagnie's staat aldaar strekken konde / sylieden seer vigilant waren geweest; waaromme klaagden een harde saake te weesen / van dat men / in plaatse van haarlieden in dese sorgvuldigheden ende yver tot Compagnie's welstant t'animeren / men daarentegen op had / hun doorgaans door moedtdempende woorden / in haaren yver stutte / ende haare heylsaame voorslagen verwaarloosde; mitsgaders door te groote mesnagie hun de handen soodanig gebonden hielden / dat niet alles tot tegenweer en mogten in 't werk stellen / wat de wetten van den Oorlog / ende de grootheyt van de noot wel was vereyschende; ende dat veele nootsaakelijke dingen / daar mede den vyandt hadden konnen afweeren / hebben moeten agterlaaten worden. Indien 't op Battavia regten ernst ware geweest den Formosaansen staat tegens soo magtigen vyand te protegeren / soo en hadde Compagnie's beurse soo bekrompen niet hooren te weesen. Wilde men haarlieden afeysschen datse Formosa met geweld souden protegeren / 't waare billik dat men haar de vereyste middelen / daar toe noodig / verschafte. Sylieden en konden niet gebeteren dat haare Voorsaaten aldaar soo ampelen en wijden extendue en ommeslag hadden gemaakt: sulks / dat by aldien tot Formosaas behoudenisse 't uyterste moeste opgeset worden / dat als dan d'onkosten d'overwinsten daar te lande verre souden

den komen t'overwegen; ja dat Coxinja met simpel dreygen van overkomen de Compagnie aldaar gedurig in allarm houdende / ende op kosten jagende / hy deselven aldaar in haare onkosten soude konnen doen smooren. 't Welk in der daat soo waar was / dat Coxinja maar met de mijnen te maken van te willen overkomen / hy Formosa in een gestadige allarm konde houden; waar toe dan geen andere remedie en was / als met Coxinja selfs eerst den oorlog aan te doen / ende hem benevens den Tartar voorts te helpen ruineren ende onmagtig te maken / van voor hem niet meer behoeven bedugt te weesen; ofte ten alderminsten hem suffisante verseekeringe af te parssen wegen sijn bedugten overval. Maar of sulks wel raadsaam / en de Compagnie voordeeliger geweest soude zijn / als de defensive manier / en is niet buyten bedencken. Maar wat was 't; daar scheen geen moed te weesen op 't geheele werk / nogte geen deurkomen aan. Van toen af aan agte men Formosa alsoo goed als verlooren / soo maar van Coxinja quame aangetast te worden / gelijk de woorden van sekere resolutie / op Battavia in Raade van India getrokken / medebrengen / op dato 10. Mey 1660 / aldus: *Coxinja* te komen ons bestooken op Formosa, sulks niet en soude nalaaten uyt vreese van de wederstand, die hy van wegen d'E. Compagnie aldaar soude vinden, &c. By welke woorden Coxinjaas magt / ende Compagnie's onvermogentheyt tegen denselven op Formosa / duydelijk schijnen uytgedrukt. Ende dit sustineren sommige mede wel eene van de principaalste oorsaaken en redenen geweest te zijn / waaromme op Battavia de resolutie van Tayouan t'assisteren / soo traag door den beugel wilde; als mede d'ongeloovigheyt ende 't vooroordeel aldaar opgevat / van dat Coxinjaas oorloghs-gerugten nog wel in rook verdwijnen souden / en hy 't hart niet hebben de Compagnie vyandlijk aan te komen tasten / ende dat mitsdien alle de kosten daaromme aan te wenden / onnut / ende te vergeefs souden weesen. Maar by nog sommige voegen / die meenen goede kennisse daar van te hebben / dat 'et secours ook agterwegen gebleven soude zijn / ende niet gesonden geworden / ten waare den voorslag gedaan hadde geworden / van dat men by occasie van 't uytrusten van een secours vloote naar Formosa / ende omme d'onkosten daar van weder goed te maken / ingevalle Formosa bevonden wierde van Coxinja niet aangetast te weesen / waar toe men oordeelde gants geene apparentie en waare / dat men als dan met dese secours-vloote / versterkt met de verloste soldaten van Tayouan / in 't wederomme keeren naar Battavia / den Portugesen op Maccao / hare Vestinge aldaar konde ontweldigen ende afhandig maken.

Resolutie van secours naar Formosa te senden, wil op Battavia traag door den beugel. Neemt egter voortgang op 't project van by die gelegentheyt Maccao t'inco poreren. Bestaat in 12. Schepen, en maar 600 soldaten, onder *Jan vander Laen.*

Op welck project / ende op desen voet was het dat men op Battavia resolveerde Formosa met een secours-vloote t'assisteren / ende ingevolge van dien op den 16. July 1660 / van aldaar naar Formosa afscheepte 600 soldaten in twaalf Scheepen / onder 't commando van eenen Jan vander Laan, met naarvolgende orders aangaande 't Maccanse exploict / aan den Gouverneur ende Formosaanse Raad / in dato voorsz. geschreven met volgende woorden: Wy souden dit oorloogs exploict, wel ligt door onvermogentheyt, dit saysoen nog niet geresolveert hebben by der hand te neemen, ingevalle wy desen jaare niet genootsaakt waren geweest, tot resistentie van de gerugte vyandlijke attentaten des Mandorijns *Coxinja*, soo een aansienelijke Krijgs- ende Scheeps-magt naar Tayouan te senden, in cas van een tranquillen ende onberoerden staat daar te landé, de voorsz. Magt daar toe, (te weeten 't incorporeren van Maccao) sult hebben te gebruyken; maar de swarigheyt van d'overkomste van *Coxinjaas* Oorlogsmagt op Formosa soo groot zijnde, dat onse voorsz. Magt van daar niet konde werden gemist, soo sal het desseyn op

Maccao

Maccao agterweegs moeten blijven. Dit sal U E. met advijs van Raade ten dienste van d'E. Compagnie wel rijpelijck overwegen, mitsdien aan 't een soo wel als 't ander ten hoogsten gelegen is, soudende niet geerne sien, dat ons de jegenwoordige gelegentheyt van Maccao quame t'ontsnappen; dog het swaarste sal in dese jegenwoordige gelegentheyt meest moeten weegen. d'Instructie aan vander Laan medegegeven/ was byna van gelijcken inhoude/ onder anderen aldus: Tot dien eynde een notable magt van scheepen en volk, om d'onsen des noots zijnde, te secoureren, na Formosa af te senden. Het groot opgeeven van den Mandorijn *Coxinja*, gelijk voor desen meermalen gebeurt is, in ydele wind ende rook verdweenen waare, dat in sulcken gevalle dese kostelijke Vloot na ginder te vergeefs soude zijn gesonden: om welke schadelijkheyt dan te prevenieren, is in Raade van India g'arresteert het meerendeel van de na Tayouan gedestineerde magt (welverstaande soo aldaar geen onraat vernomen, ende alles buiten pericul ende in een tranquillen staat is) in 't herwaart keeren na Maccao te gebruyken. Soo lange U E. voor Tayouan, ofte in de Piscadores sult verhouden, haar gedraagen ende reguleeren naar het bevel van den E. Gouveneur *Coyett* ende den Raad, voor soo veel met dese onse instructie niet strijdigh en zy: blijvende 't verder bedrijf aldaar, 't zy in concurrentie van oorlog ofte vrede met *Coxinja*, aan den Gouverneur *Coyett* ende den Raad gedefereert. &c.

Met welcke Vloote/ uytgenoomen een schip Worcum genaamt/ dat noyt in Tayouan verscheenen is/ den voorsz. vander Laan, na dat onderwegens in de Maccause Eylanden om water aangeweest/ ende de Portugesen vyanden aldaar soo fraeytjens wakker gemaakt hadde/ gelijck die van Tayouan hem daar over beschuldigen/ jaa dat selfs in de Piscadores seer hoog opgegeven hadde/ van dat haast veele wonderlijke dingen in Maccao soude gaan uytrechten/ op Tayouans Rheede seer laat in September 1660. arriveerde/ door sieckte des volcks soo magteloos/ dat veel nutter wel gekoestert dienden/ dan bequaam waaren yets van gewichte by der hand te neemen: maar dies niettemin/ soo heeft d'overkomste van dese Vloot/ op Formosa/ voor de Compagnie nog al veel goets te wege gebragt/ alsoo Coxinja daar door te rugge wierd gehouden sijnen aanslag van op Formosa over te komen/ te volvoeren/ ende genootsaakt de selve tot bequamere ende betere occasie uyt te stellen.

Die met dees Vloot in de Maccause Eylanden aanloopt, en den vyand onvoorsigtig wacker maakt,

En met sijne komste op Formosa *Coxinja* nootsaakte sijnen aanslag de novo uyt te stellen.

* Want alsoo gemelte Vloote wat lange getardeert hadde te komen/ soo waare al een gerugte by de Chineesse natie/ ende ook by Coxinja eene vaste hoope ontstaan/ dat Formosa dit jaar van Battavia niet en soude gesecondeert worden/ weshalven gesegt wierde/ dat hy sijnen meermaals gemelden aanslag hervat/ ende voorgenomen hadde uyt te voeren op den dertienden dag hunner agtste Maane/ zijnde na onse rekeninge in September 1660/ † gelijk van veele Chinesen getuygt is geworden/ dat sijne Jonken ten dien eynde reets van Aymuy voorby d'Eylanden van Totoa waren afgedreven geweest.

‡ Dit bevestigde ook eenen Chinees Juko genaamt/ Leerbereyder/ op Formosa woonende/ ende met Compagnie's Lootsboot uyt Pekoe den 25. October 1660. t'huys komende: als dat hem Juko den gevlugten tolk Pincqua in Aymuy/ wegens oude kennisse/ in haare vijfde maane hadde aangeroepen/ ende onder andere discoursen geseyd hadde/ voor Tayouan geene uytkomste te weesen/ hem mede toonende in hout 't model van 't Fortje Provintia. Seggende Pincqua wijders

* Nadere bewijsen ende indicien dat *Coxinja* van meeninge zy geweest sijn dessëyn op ultimo Maart, ofte in September 1660. uyt te voeren.

† Door 't eenparig rapport van veele Chinesen.

‡ En specialijk door 't verhaal van den Chinees Juko.

waaragtig te weeſen / dat Coxinja van voorneemen waare geweeſt / in haare hier voren gemelde achtſte Maane / op Formoſa over te komen: edog dat ſulks hem van Sauja, ende andere Officieren waare afgeraaden geworden / om datter als toen geene goede gelegentheit / nogte voorraad genoeg / benevens eenige andere verhinderinge was / ende dat ſy lieden aangeraaden hadden voorſz. togt alleen upt te ſtellen tot een Maand voor 't ſnijden van de padye: ſtellende hy Pincqua voorts ſeecker ende vaſt datſe Formoſa ſouden komen b'oorlogen. Seggende mede dat 300 Stuyrluyden op Formoſaas vaarwater bedreven / reets by Coxinja waaren aangenomen. Ende hy Juko nog eenige weeken in Pekoe vertoeft hebbende / hadde hy wijders van eenige andere Chineſen / laater upt China overgekomen / verſtaan / dat aan d'overkomſte van Coxinja naar Formoſa toen wederomme grootelijks getwijffelt wierde / vermits ginder een grooten roep was overgevlogen van 't ſterke en groote ſecours van Battavia in Tayouan aangekomen.

En door gevange Chineeſſe ſoldaten.

Dit alles wierde naderhant geconfirmeert door twee van Coxinjaas ſoldaaten / geduyrende den oorlog gevangen bekomen / dewelke op den 7. September ende 20. October 1661. ondervraagt / vrywilligh bekenden / dat Coxinja waarlijck 't voorgaande jaar in Meert / ende in September / voorneemens / en gereet zy geweeſt om Formoſa te komen overvallen.

Door Brieven der Nederlandſe Opperhoofden uyt Iapan.

Zijnde dit al mede door de Nederlandſe Opperhoofden van Japan in haare Brief van 15. October 1660 / ſoodanig getuygt geworden / als dat ſylieden aldaar ſeekerlijk van de Chineſen / ende van de Tolken verſtaan hadden / dat Coxinja ſijn deſſeyn ſeekerlijk tegens voorſz. tijd voorgenomen hadde gehadt upt te voeren / maar dat hy naderhant gereſolveert ende vaſt geſtelt hadde hem lieuer in ſijn land als een ſoldaat te willen doot vegten: als te ſien onder N°. 16.

Ende uyt Siam.

't Selve wierde mede beveſtigt door 't Opperhooft van Siam / in ſijnen Brief van dato 30. Juny 1660 / breeder te ſien onder N°. 17.

Door 't ſluyten des vaarts uyt China op Formoſa.

Ende waar toe al veel bewijs van noode: Coxinja hadde nog onlangs te vooren voor d'aankomſte van de Vloot / den vaart upt China naar Formoſa / wederomme veel nauwer beſlooten / ende meerder bekommert als opt voor deſen / daar upt immers ligt te giſſen waare dat Coxinja met de Compagnie niet veel goeds in den ſin hadde.

Alle welcke bewijſen *vander Laan* niet wil geloo-ven.

Maar deſen allen niet tegenſtaande / Jan vander Laan, dienſe in Tayouan noemden Jan tegen de reeden aan / ende ſeyden te weſen een man in Staatsſaaken / ende in materie van Politie / ſoo ervaren als een Varken in de fabulen van Eſopus / een bruſque en brutale menſch / in ſummo gradu, opgeblaſen / laatdunckent / bot-hoovaerdig / onverſtandig / koppig / ende van een ſeer norſſe ende incivile ommegang; gelijk deſe qualiteyten in hem te weſen / ſy ſeyden / te getuygen alle de geenen die maar een uyr ofte twee in ſijne converſatie zijn geweeſt / ende mitsdien geen voorder bewijs behoeven; naar dat aan hem alle de voorenverhaalde ſwarigheden / gerugten / ende onfeylbare voorteeckenen van Coxinjaas overkomſte op Formoſa ſeer omſtandig waaren verhaalt / ende door den Gouverneur ende Raad alles wat dien eenigſints aangaan konde / ſeer ampel gecommuniceert / en hy mede / op ſijne wijſe / van alles ſig g'informeert / ende overal

En houd ſtaande dat de vreſe, wegens *Coxinja's* deſſeyn, ydel ware.

van inſpectie genomen hadde / ſo velde hy ſijn oordeel daar over / *tanquam cæcus de coloriby*, ende verklaarde volmondig upt / dat alle deſe gerughten / waarſchuwingen / præſumtien / inditien / informatien / g'intercipieerde brieven / commotien / vlugten / ende te ſamenrottingen van de Chineeſſe Colonie op Formoſa /

sa / ende wat meer van dien nature ware / waar mede den Gouverneur en Raad poogden te doceren van Coxinja's gewisse overkomste / dat yder van dese dingen in 't bysonder / ende alle te samen gevoegt / waren ongefondeert / onwaarschijnelijk / ende niet hooger t'achten dan het geklap van een oud wijf / voortgekomen uyt 'et spinrokpraatje / ende dat 'et selve niet anders en waare als uytstropselen van een party vile Chinesen / geen geloof meriterende / datter nog waare blijk nochte schijn / ja gants geene apparentie voor handen en waare dat Coxinja yets quaats in den sin gehad / ofte in toekomende op Formosa yetwes soude willen / ofte derven ondernemen: ende in gevolge van desen oordeelde hy dat alle 't geene men tot tegenweer met soo veele moeyten ende kosten gemaakt / ende by der hand genomen hadde / waare onnut / ende de Compagnie te vergeefs op soo groote kosten gebragt / die men in toekomende wel vrylijk ende secur konde spaaren / door dien Coxinja noyt en soude overkomen. Ende ten ergsten genoomen dat / tegens allen schijn / Coxinja de couragie ende stoutheyt hadde van over te komen / dat in soodanigen kas Formosa reeds dubbelt over sterk genoeg; ja dat de helfte der werken en volks suffisant genoeg waren om een party Chineesse honden (soo noemde hyse) te resisteeren en afweeren / die geene soldaten / maar niet anders als een party verwijfde mannen waren. Ende veele diergelijcke allegatien ende rodomontades meer bragte hy voort tot kleynachtinge des vyants; wesende dit sijn gevoelen / op sijne eerste aankomste op Formosa / over den staat daar te lande / wegens den gedreygden overval van Coxinja. Soo gaauw was vander Laan, seyden die van Tayouan / dat hy in twee a drie weeken aanwesen / in eene voor hem vreemde staat / hy alles soo met een snap hadde weeten te penetreeren / mitsgaders in soo korten tijd / der veynsende Chinesen secretessen t'ondecken / waar over den Gouverneur met sijnen Raad / ende alle des selfs Voorsaaten / die der Chinesen humeur / naturel / ende andere hoedanigheden soo wel gekent en gesondeert hadde / soo lange jaaren waaren besig geweest dese der Chinesen geheymenissen t'ontdecken ende naar te vorssen / alhoewel te vergeefs.

Jan tegen de reeden aan / hielde dit sijn gevoelen hertneckig / op den 6. October 1660 / in vollen Raade van Formosa / staande: urgerende wijders terwijlen / na sijne meeninge / groot opgeeven des Mandorijns Coxinja, gelijk voor desen meermalen gebeurt was / als nu wederomme / door 't niet verschijnen van desselfs Oorlogsvloote / nog yets dat naar vyand geleeck / in ydele wind ende rook verdweenen waren / ende dat op Formosa geen onraad vernomen / ende alles buyten pericul in een tranquillen staat wesende / dat omme d'onkosten van de Secours-vloote / die te vergeefs aldaar overgekomen waare / weder goed te maken / men metten eersten behoorde te treeden tot een spoedige resolutie van den togt naar Maccao / volgens d'ordre van den Heer Generaal ende Raaden van India / sijnen voortgang te doen neemen. Waar jegens den Gouverneur ende Raad van Formosa / d'ongefondeertheyt van vander Laans gevoelen hem waaren aanwijsende / dat alle de gerugten ende teekenen van Coxinjaas overkomste / zedert het vertrek der Vloote van Battavia / niet en waaren verdweenen nogte quamen op te houden / maar als nog bleven duyren / ende met veele pregnanter vermeerdert / dat Coxinja's achterblijven niet en geschiede ter saake hy van sijn desseyn desisteerde / nogte geen teeken en waare dat niets quaats in den sin gehad heeft; maar dat hy Coxin wat was agter uytdeynsende omme sijnen sprong soo veel te gewisser te neemen / wanneer de Secours-vloote vertrokken / ofte andersints van malkanderen gesepareert / ende men 't minste op hem verdagt soude wesen /

En urgeert dat de Maccausse tocht behoorde voortgang te nemen.

Tegens 'et eenparig sentiment des gantse Formosaanse Raads.

wesende dit (te weeten de groote gemaackte preparatien van tegenstand / ende 't arrivement van dese Vloote) d'eenigste oorsaake waarom Coxin sijn oorlogs-dessejn in Maart / en in September van desen jaare niet uytgevoert / maar tot bequamere gelegentheyt opgeschort hadde ; dat hy Coxin wijders soo grooten verlies ende nederlaage in Nankin gehadt hebbende / ende door de Tartaren soo hart vervolgt wordende / dat tegens deselve / na alle apparentie / niet lang meer soude konnen upthaerden / ende dan de noot hem gewisselijck dwingen soude een vailige retraict / tegens dit geweld op te soecken ; waar toe voor hem geene plaatse bequamer gelegen en waare als 't Eyland Formosa : ende dat van synen toeleg op 't selve Eyland / benevens veele bewijsen / nu meenigmaalen aangehaalt / 'et gene swakke presumtie ende inditie en moesten weesen / dat sijne overkomste haast aanstaande waare / van dat nu onlangs weder alle de Chineesse vaartuygen naar Tayouan over te komen / belette / deselve by een vergaderde / en in beslag hielde / daar upt onfeylbaar te gissen / hy de selve gedurig slagvaardig was houdende / omme by de bequaamste gelegentheyt Formosa schielijck over den hals te komen. Dat voorders / in kas de voorsz. Maccause togt voortgang moeste neemen / ende volgens ordre van Battavia daar mede afgescheept wierden 600 van de kloekste soldaten upt Formosaas guarnisoen / men als dan in alle de besettingen / ende in plaatsen van 't geheele Eyland / niet meerder en soude overrig behouden als omtrent de 900 koppen / waar van 250 althans in 't siecken-huys waren leggende / ende langsaame beterschap betoonden / waarinne / wegens aanstaande koude / traage genesinge te verwagten stonde / ende dat / mitsdien 'et bequaamste ende geoeffenste volk vertrekkende / men in dese dangereuse tijd / overig soude hebben / benevens de sieken / een seer groot getal jonge en ong'oeffende soldaten / waar mede 't onmogelijk soude zijn de minste assaulten des vyandts tegen te staan / ende daar door Compagnie's staat daar te lande / in 't upterste gevaar gebragt weesen. Hebbende de Heeren Bewindhebbers in Nederland / al in den jaere 1650 / wanneer de Chineesse Colonie op Formosa op verre na soo groot niet en waare als tegenwoordig / ende dat Coxinja in soodanigen onmagt tegens den Tartar nog niet vervallen en waare als in desen tijd / ende mitsdien voor sijne overkomste doenmalen nog soo seer niet te vreesen en waare / gelieven t'ordonneren dat Formosaas guarnisoen / selfs in tijde van vreede / in geen minder getal als in 1200 koppen en soude bestaan ; welk guarnisoen als nu te willen verminderen / zedert dat de Fortificatien daar te lande g'augmenteert / ende 't pericul van vyandlijke invasie grooter geworden waare / sulcks enquame met de gesonde redenen / Compagnie's intreste / nogte met de goede meeninge van den Heer Generaal ende Raaden van India / gants niet over een / als de welken uytdrukkelijk g'ordonneert hadden den Maccaussen togt niet anders voortgank te doen neemen / als in gevalle Formosaas staat in eene soodanige en tranquille onberoerde staat waare / dat aldaar geene swarigheyt van eenige vyantlijke attentaten op deselven te bedugten en stonde. Ende dewijle dan den Staat van Formosa sig in soodanigen periculeusen staat bevonde / als oyt voor desen geweest waare / ende dat Coxinja's overkomste soo gewis op Formosa aanstaande zijnde / soo behoorde in dese gelegentheyt 't swaarste / dat is de sorge van Formosaas behoudenisse / 't meeste te wegen / ende den togt naar Maccao nog voor eene wijle gestaakt te worden / ende agterwegen te blijven / conform de goede intentie ende meeninge van den Heer Generaal ende Raaden van India / wien meerder gelegen ware aan de behoudenisse van Formosa / als aan d'onge-


Aymiy

wisse incorporeringe van Maccao / met eenige andere redenen ende motiven op dat subject passende / te sien onder N°. 18, Waar op den Raad / omme de gewigtigheyt van dese zaake met een rijp ende volkomen oordeel t'overleggen / haar besluyt over gemelten togt uytstelde tot den 20. van deselve Maand. Dies 't besluyt des Raads over de Maccausse togt nog wat uytgestelt word.

Op welken dag den Raad / over 't voorsz. subject / wederomme by den anderen gekomen zijnde / ende by de voorgaande swarigheden nog gekomen wesende / dat de zieken in 't hospitaal leggende / seer langsaam tot geneesinge geraakten: dat mede de tijdinge van 't aanhouden ende beslag der Chinesen vaartuygen / door Coxinja in Aymuy gedaan / nader bevestigt wierden: insgelijks dat Coxinjaas Oorlogs-jonken twee van onse vaartuygen in de Piscadores vyandlijk aangetast ende qualijk getracteert hadden: soo wierden de stemmen over den voorsz. togt gecolligeert / stemmende vander Laan, benevens sijn tweede persoon met hem gekomen / tot voortgang van de Maccause togt; maar den Gouverneur / ende alle d'andere leeden van den Formosaansen Raad / waren eenparigh van advijs datmen / omme alle de voorenverhaalde swarigheden / met deselve togt dit jaar nog saude superséderen tot Februarij aanstaande / ten eynde omme te sien en af te wagten / ofte inmiddels voor Compagnie's staat eenige meerdere securiteyt / ofte goede veranderinge hen mochten opdoen: 't welk by meerderheyt van stemmen in desen overwegende / dan soodanig g'arresteert wierde / breeder te sien onder N°. 18. alleenig was Capiteyn Pedel, medelit desselven Raads / van advijs / aleer tot de finale resolutie te treden / wegens voortgangh ofte stuyten van den Maccausen togt / dat men behoorde t'onderstaan ofte men d'inclinatie van Coxinja tot de Compagnie niet wat dieper doorgronden en konde / ende dat men oock moeste tragten van sijne toerustingen ende oorlogspreparatien / die op Aymuy was makende / soo veele doenelijk soude weesen / oculaire inspectie te neemen / waar toe men een bequaam persoon naar Aymuy afvaardigen moeste / konnende 't pretext van dese besendinge genomen worden omme antwoord te hebben op seekeren Brief van Battavia aan Coxinja geschreven: welken voorslag by vander Laan gretig toegestemt wordende / soo is dese besendinge aan Coxinja op dien voet besloten ende voortgegaan op den 31. October 1660 / benevens eenen civilen brief aan Coxinja, van inhoude / omme bescheyt te hebben op de nog onbeantwoorde brief van den Generaal ende Raaden van India aan hem geschreven / ende eenige voordere klagten over Coxinjaas conduite omtrent de Compagnie: wordende de reste van de voorsz. resolutie de dexteriteyt ende bequaamheyt des brengers van den brief toevertrouwt ende aanbevolen; de welcke met dien brief in Aymuy arriverende / ontfangt beleeft onthaal van Coxinja, die sig in alles geliet dat Compagnie's vriendschap niet was veragtende / ende ook wel met deselve begeerde te handelen / excuserende 't verbod van den uytvaart der handeljonken naar Formosa geschied te zijn / als voor desen / ter saake hy deselve tot transporteringe van sijn volk selfs benoodigt waare geweest. Ende wijders discoursen voorvallende / by hem selfs opgeheven / van sijnen toestant tegens den Tartar / ende van sijne groote oorlogspreparatien die op Aymuy was makende. Ende den brenger van den brief deselve wat breeder soekende t'extenderen / soo brak Coxinja, niet min goed politijk als braaf soldaat / deselve met dese reden kort af: Dat hy niet gewent was sijne desseynen t'openbaren, maar dickwils een gerucht om de west maakte, als hy ooft aan te gaan in 't herte besloten hadde. Ende sond voorts den brenger des briefs met eene antwoordt weder te rugge; welke sijne antwoord wy waerdig oordeelen alhier in 't geheel t'insereren / tot betoninge

En eyndelinge geresolveert deselve togt nog uyt te stellen tot Feb. 1661. En onderentussen eene besendinge te doen aan *Coxinja*.

Schrijven een brief aan *Coxinja*.

Coxinja veynst.

Is politijk

toninge dat dese natie soo barbarisch / woest / nochte wild niet en zijn / als aan sommige wel wijs gemaakt word; luydende gemelte brief uyt de Chineesse taale getranslateert aldus:

Den Veldheer van de Krijgsmagt op de Kust van China Coxin, *send desen Brief in antwoort, aan den Heer Gouverneur van Formosa.*

Sijne antwoord.

VErre van U E. zijnde, hebbe U E. brief met sonderlinge vreugde ende toegenegentheyt tot de Hollandse natie wel ontfangen, ende den inhoud desselven meer dan eens herlesen hebbende, de meening daar uyt duydelijck begrepen, mitsgaders tot een inleyding gesien, hoe dat U E. veelerley valsche uytstroyselen gehoort, ende vervolgens voor de waarheyt schijnt opgenomen te hebben.

Geruyme jaaren geleeden, ten tyde mijnes Vaders *Equans* regeeringe, als wanneer de Hollanders op seekere plaatse ontrent Tayouan hunne residentie quamen te neemen, heeft den selven den algemeenen koophandel, tussen die plaatse en China t'exerceren, g'opent, aangewesen, ende successive vervolgt.

Welke ik, staande mijne regeeringe niet en hebbe vermindert, maar veel eer getracht te doen toeneemen, gelijk te blijken komt aan de wederzydse vaart der Joncken, waarinne byna geene tyt vruchteloos en is verbygegaan, 't welck U E. voor geen kleene weldaat van my en behoort t'achten, des niettegenstaande blijft U E. van mijne goede genegentheyt die ik den Nederlandsen Staat oprechtelijk ben toedragende, nog twijffelen, in geduyrige meeninge van dat ik met mijne macht yets vyandlijks tegens U E. land soude hebben getracht t'ondernemen; zijnde 't selve een geruchte geweest, na allen schijn, door een deel uytschot van quaatgunstige menschen uytgestroyt, hebbende nu geruyme jaaren in dese mijne Landschappen, tot wederwinninge derselven, met mijne Krijgsmagt den oorlog soo sterk gevoert, en daar mede alomme soo veel te doen gehad, en noch hebbe, dat mijne gedachten niet en konnen geweest zijn, om yets nieuws tegens een kleen gras voortbrengend landt te gaan ondernemen: Hier toe heb ick een gebruyk, dat wanneer ik besig ben om alle saaken tot den oorlog behoorlijk toe te rusten, ende deselve vaardig zijnde, laat ik dog abusivelijk uytroepen en verbreyden, dat ik voor heb een exploict oostwaart te doen, in welken gevalle, volgens mijn voorgaande heymelijk besluyt, sulks gelijk als westwaarts uytgevoert wert. Hoe kan dan nu den gemeene man mijne verborgen gedachten weeten, en vertellen wat eygentlijk mijne meeninge is, welke aan niemand g openbaart word? Middelerwijl geeft U E. veel gehoors, en gelooft alles, ja selfs ook (dat immers niet goet en is) dat ik den weg des handels soude hebben gesloten. Nu de reden waaromme datter soo weynige Jonken over en weer varen, spruyt uyt de heffinge der sware tollen en ongemeene vexatie, welke den Koopluyden onder U E. gebied, in het in en uytvoeren der goederen, werden opgeleyd en aangedaan, waar door hun (vermitse geen voordeelen, maar eer schaaden te bevaren komen) de beenen gelijk als gebonden blijven.

Desen jaare was den Tarter met een seer groote macht na dese benede landen afgekomen, om in eene slag een eynde des oorlogs te maken, waar op gevolgt is, dat wy op den tiende dag onser vijfde Maane elkanderen vyandelijk hebben aangetast, ja soodanig getroffen, datter over de hondert haarer Officieren, en een ontelbaar getal Tarterse soldaten soo in de kaars gevlogen als gevangen bekomen zijn: d'overgeble-

gebleven te hebben, hun door groote schrik ter vlugt begeven, en alsoo gesalveert, sonder hun in diervoegen wederom te derven vertoonen. Korts hier op heb ik my met mijne gantsche magt en ondersaaten van 't Eyland Aymuy af naar Kemuy begeeven, latende 't selve als verlaaten voor den Tartar ledig open leggen, gedenckende hem niet alleen door dat middel af te lokken, maar ook gelijk als in een fuyk te vangen, en sijne magt geheelijk te vernietigen, sulks dat de koopluyden haare Joncken t'hunnen eygen nutte, als voornamentlijk tot berging van haare Vrouwen, Kinderen, en eygene goederen in dit geval hebben moeten gebruyken, om henselven alsoo van alle toeschijnende onheylen (welke haar in 't afwesen souden hebben konnen overkomen) te verhoeden, hier behouden: en wat sal men hier meerder toe seggen ofte besluyten.

Nog segt U E. dat d'onderdanen van U E. gebied, in de Piscadores handelende, vyandelijk souden zijn aangeranst: Indien sulks is geschied, 't selve is buyten mijne kennisse en gebod, en apparent door d'Autingpoise roovers, ofte wel door eenige Vagabonden, in de Piscadores hen onthoudende, op mijnen naam verricht, 't welk evenwel mede niet voor seeker weten kan.

Dat ik, volgens U E. schrijvens, op sekere brief, van Battavia bekomen, geen antwoord en soude hebben gegeven, is my ingevallen, dat nu vier jaaren verleeden, eene Brief; nevens een Geschenk van den Generaal ontfangen hebbende, mijne antwoord niet alleen ten behoorlijke tijde daar op gevolgt, maar ook deselve schenkagie wederom te rug gesonden is, en oock ten selven tijde geschreven noopende het aanhaalen mijner Joncken, ende het neemen van derselver ingelaade goederen. Hier op door den Generaal weder g'antwoort zijnde, is my deselve Brief voor Nanckijn wel overhandigt, in dewelcke ick onder anderen geschreven vont, hoe dat aan mijne waarderinge van sekere twee mijner Jonken, met haar ingeladen geld en goederen, door de Nederlanders aangehaalt, soodanigh wierdt getwijffelt, dat selfs het meerderdeel daar van eene onwaerheyt is opgenomen geworden; waar mede men alsoo getracht heeft mijn de mond te stoppen; sulcks dat ik daar uyt niet anders besluyten konde, ofte sijn Edelheyt wiste my voor dese pretentie niets te wille: weshalven ik, als de verstandige, by mijn selven besloot met dese geringe saake gedult te neemen, ten eynde door meerder vermaan, hier uyt geen tweespalt, tusschen onse wederzijdse oude vriendschappen, mocht komen te spruyten. Het afschrift mijnes Briefs, voor vier jaaren aan den Generaal afgesonden, sende ik als nu U E. mitsdesen toe, op dat U E. daar uyt soude mogen sien, wat doenmalen hebbe geschreven, ende wyders soo naar U E. best bescheyden oordeel soodanig daar mede te handelen, daar door alle verdere onlusten en wederzijdse quade gedachten mogen vermijdet, ende in plaatse van dien d'oude vriendschap eendrachtelijk gecontinueert worden. Soo haast den Tartar sig nu wederom in 't stuk des oorlogs begint stil te houden, sal ik van mijne zijde versorgen, dat de handeljonken weder na derwaarts vaaren, met versoek dat U E. van sijner zijde, tot accommodatie der kooplieden, ook alles goeds daar toe dienstig na billikheyt gelieve te contribueren, op dat de selve eenig voordeel bevarende, hun daar over mogen verheugen, ende van alle kanten alsoo menigvuldig toevloeyen.

Geschreven in 't veertiende jaar, den 19. dag der 10. Maane, na de regeeringe des Koninks *Indick*.

Kort

Stelt den handel weder open.

Kortſ hier op / omme die van Formoſa alle agterdogt te beneemen / ende in ſlaap te wiegen / ſtelde Coxinja, als belooft hadde / den handel weder open / ende ſtonde de Jonken den vaart na Formoſa weder toe.

Omina ende voorſpookſelen van Formoſa's aanſtaande ongeluk.

Maar 't was hier quaat voſſen met voſſen te vangen ; men wiſte dat *fiſtula dulce canit volucrem dum decipit auceps.* 't Aldereerſte ende principaalſte fundament/ daar op men de vreeſe van Coxinjaas oorlogsdeſſeyn / tegens Formoſa / gebout hadde / waare geweeſt de ſpeculatie van desſelfs bekommerden ende benarden ſtaat / daar inne hy door den Tarter ſtont gebragt te worden. Nu was deſen ſijnen ſtaat eenige jaaren herwaarts niet verbetert / maar van tijt tot tijt ſoodanig verergert / ende in ſulken ſlegten poſtuur gebragt / dat uyt den Rijcke van China ten lande uytgedreven / op de naaſt aangelegene Eylanden / ſig voor 't groote geweld der hart vervolgende Tartaren moeſte verſchuylen ende onthouden / gelijk daar van de gerugten uyt China op Formoſa dagelijks quamen overvliegen/ ende hy ſelfs in ſijnen voorgaande brief niet en konde ontkennen. Hadde men oyt reden omme voor Coxinja bedugt te weſen / ſoo oordeelde men dat 'et als nu de regte tijt waare op ſijne hoede te zijn. Coxinja die agoniſeerde / ende ſtond alle oogenblicken den laatſten ſnik van ſtaat te geeven / nergens was hy langer voor den Tartar ſecker ; Formoſo was d'eenigſte ende bequaamſte plaatſe die hem redden konde / ende daar op hy 't et ook aanleyde ; alles wat men hoorde ofte ſag / getuygden daar van ; hemel ende aarde voorſeyden dat den Formoſaanſen ſtaat haaren ondergang was boven 'et hooft hangende. Soo het anders waar is datter omina ofte voorſpookſelen zijn die wat quaats voorſpellen / ſoo heeft men ſoodanige hier al mede gehad : d'Ongemeene groote ende ſchrikkelijke aartbevinge van 't voorgaande jaar / die wel veertien dagen lang agter den anderen duyrde/ ſcheen een gewiſſe voorboode van des hemels toorne ende dreygende ſtraffe. Onder den gemeenen man ging mede een ſeggen datter eene Meerminne in 't Canaal haar hadde vertoont : de ſoldaten verhaalden malkanderen/ datter op ſekere nagt in Compagnie's wapenkamer ſoodanig een tumult ende geklank van alderhande wapentuyg onder malkanderen gehoort waare / als ofter eenige duyſent mannen een bataille leverden. Dit was wel een gemeen gerugte / maar ſonder ſekeren autheur. Van hoedanige nature mede was 't ſeggen / dat men op ſekeren nagt eene van de punten des Hoornwerks in ligte vlam geſien hadde : item dat men op 't galgevelt / tuſſchen 't Kaſteel en de Stad / een jammerlijk gekerm / als van ſtervende menſchen / gehoort hadde / waar van men de ſtemmen tuſſen Hollanders ende Chineſen wiſte t'onderſcheyden : ende op eén andere tijdt ſagh men 't water omtrent 't canaal in vuyr en vlam verandert/ ende veele diergelijke dingen meer / waar van yder kan gelooven 't geene hem goet dunkt : datter aldaar ſoodanige praatjens voor den oorlog ommegingen / is waaragtig ; ende geduyrende den oorloog zijn diverſe dingen voorgevallen / die men op deeſe voorſpookſelen gemakkelijk appliceren / ende als vervullinge van 't voorſeyde konde neemen / *ſic ludit in humanis divina potentia rebus.*

De Maccauſſe togt word geheel afgekeurt.

Den brenger van Coxinjaas brief weder te rugge gekeert weſende / ende de tijd vaſt beginnende te naaken om over den Maccauſe togt d'eyndelinge reſolutie te moeten neemen / ſoo wierde / omme redenen van Coxinjaas gewiſſe aanſtaande overkomſte / hier voren ordentelijk verhaalt / by den Gouverneur en Raade van Formoſa / met meerderheyt van ſtemmen gereſolveert ende beſlooten / dat men 't exploict op Maccao gants geenen voortgang en konde laaten neemen / ende dat d'overgeſonde militie tot bewaringe van Formoſa ſouden behouden ende g'im-

ployeert

ployeert worden / te sien onder N°. 19. waar op men vervolgens meerdere werken / tot versterkinge des Kasteels by der hant nam. Den soldaten / wiens tijdt g'expireert was / ende omme na Battavia te vertrekken aanhielden / wierdt dit jaar hunne verlossinge ontsept / ende geboden nog een jaar over te dienen. De lantdag van desen jaare 1661 / wierde wederomme voor een jaar opgeschort: den uytvoer van padye mede om redenen wat nauwer bepaalt: van veele gevaarlijke swakke plaatsen / die door verbod van Battavia niet en mogten gefortificeert worden / zijn de Chinesen gebooden te verhuysen / en die te verlaaten: ende men stelde sig voorts in alles in soodanige postuur van defentie / als de geene die den vyand metten eersten waren verwagtende.

Maar tegens 'et neemen van de voorsz. resolute / kante vander Laan sig dapper tegen / alles bybrengende wat immer konde tot persuasie / dat de sustenue / ende 'et voorgeven van Coxinjaas overkomste / niet anders en waare dan eene ydele opgevatte vreese van den Gouverneur ende sijnen Raade. Hy drong seer hart aan op den voortgang van de Maccausse togt / ende siende dat alles niet helpen wilde / ende meest alle de stemmen des Raads tegen hadde / nam sijne colere in hem d'overhand; hy breekt 't respect dat aan den Gouverneur schuldig was / den selven in alles querellerende / ende met veele baggatellen aan boort komende; dan klaagt hy dat men sijn persoon vilipendeert / dan heeft men hem op sijn arrivement niet behoorlijk ingehaalt: den Gouverneur hadde hem behooren buyten aan de waterkant / ende niet in sijne wooninge aan de trappen staande / t'ontfangen: men hadde hem g'affronteert dat men de vlagge van een kleyn scheepje / dat men in Tayouan / ende anders geene was hebbende / hadde laten wayen / ende afgenomen van 't schip daar mede sijn Edelheyt overgekomen waare. Als hy te voorschijn quam / wilde hy / dat de soldaten behoorden soo wel voor hem / als de persoon des Gouverneurs / in 't volle geweer haar te presenteeren / ende veele andere diergelijcke beuselingen meer / waar van dit soo eenige staaltjens zijn / niet waardig te verhaalen / durfde hy al voor den dag brengen / ende selfs den persoon van den Gouverneur dreygen dat hy hem dit wel betalen / en weder te passe brengen soude / gelijk hy op sijne komste op Battavia ook rijkelijk gedaan/ende veroorsaekt heeft/ dat Generaal ende Raaden van India / over dit werk van Tayouan/ geene kleene misslag begingen / en haarlieden niet weynig ten toon hebben gestelt; maar ofte hy vander Laan door haar Edelheyts met eene goude keeting daar over is beloont geworden / hoedanige eene abusive in eene andere gelegentheyt ontfangen hadde / sulks en hebbe noyt vernoomen / maar wel dat hy op sijne wederkomste uyt Nederland in India / by haar Edelheyts sijn danck hier over al was wegh hebbende / wanneer apprehendeerden dat op vander Laans rapport een weynigje te voorbarig waren geweest. Maar wy souden hier wel geheel van den weg afgeraaken / daarommme laat ons vander Laan maar expedieren ende voorthelpen naar Battavia; want de Maccausse togt afgestemt zijnde / soo staat hem alles in Tayouan tegen de borst; Gouverneur ende Raadspersoonen zijn maar een party poltronnen / niet waardig by sijne couragie te vergelijken. Edog sal ymant hier mogen vragen / was desen vander Laan dan soo dom ende bot / dat hy alleenigh niet en konde begrijpen / 't geene van alle d'andere soo klaar gesien / ende naakt voorgestelt wierde / ofte was hem soo veele aan den Maccausen togt gelegen / dat hy daarommme sulken harnas aantrekken moeste? Wy antwoorden daar op / deselve vraage mede aan diverse persoonen in Tayouans belegeringe geweest zijnde gedaan / ende daar op tot antwoord bekomen te hebben / het alle beyde waar te

Waar *vander Laan* sig (te vergeefs) dapper tegenstelt. Dies scheld en querelleert hy Gouverneur en Raad.

Dreygt daar van revengie te nemen.

Oorsake van *vander Laans* colere.

te weesen / namentlijk noyt gebleeken te zijn datter veel verstand in hem steekt; ende aan de Maccausse togt / seydense / voor hem meerder als voor de Compagnie aan gelegen waare. Ik vraagde / waarom? ende kreeg tot antwoord / *Auri sacra fames quid non mortalia pectora cogis.* dat is: Wat veroorsaakt de geldsugt niet al in des menschen hert. Jan vander Laan, seydense / hadde reets op andere plaatsen in India / de Portugeesen / tegens gegeven woord en parole / lustig geplondert / ende geene kleene schatten daar by verkregen / waar van de smaak hem nog in de mont / ende 'et geboelen in den boedel stak. De Portugesen op Maccao waren berugt dat aldaar groote rijkdommen by een vergadert hadden / ende veele schatten besaaten. Hier mede hielde ik op van vraagen / houdende mijne nieusgierigheyt voldaan / vermits van toen aan wel raaden konde / waaromme vander Laan dees Maccause togt soodanig hart beyverde: en seeker de Man en hadde geen ongelijk / hy was 't alleenig niet die in korte jaaren groote schatten in India hadden overgewonnen / sonder dat men weten kan hoedanig sy 'er aangekomen zijn; van welke togt hy dan versteeken wesende / was den haat die daar over tegens den Gouverneur opnam / onversoenelijk / tragtende den selven over al op 't leelijkste te denigreeren / ende tot verderf des Gouverneurs / soo voor waarheyt verhaalt word / spande aan met een party gemisconteerde suppoosten (hoedanige onder alle regeringe gevonden worden) waar onder ook eenige die door den Gouverneur uyt den drek geholpen waren geworden; maar dat aan te merken staat / niemant van de regeringe en was in dit stuck met vander Laan eens. Dese luyden na een nieuwen Gouverneur haakende / op hoope van haar intrest daar beter by te vinden / verklaren benevens vander Laan, dat sylieden niet en geloofden dat Coxinja oyt in den sin soude hebben gehadt / nochte ook nimmer voorneemens en soude worden van vyandelijk op Formosa over te komen. Ende op seeker Gastmaal / ten huyse van een Onder-koopman Thomas Baly, benevens vander Laan, met voordacht by een vergadert / wanneer den wijn in 't lijf hun verhittende / den besten man maakte die van de regeringe aldaar 't meeste quaat wiste te spreeken. Soo concipieeren sylieden gesamentlijk seeker geschrift / ofte vertoog van den Formosaansen Staat / onder anderen van inhoude / dat den Gouverneur / tegens alle apparentien ende waarschijnelijkheden van eenes aanstaande oorlogs / alleen met een ydele vreese bevangen / door sijne maniere van doente ende genauwe inquisitie tegens de Chineesse natie / derselver Colonie van Formosa verjaagde / den inwoonder bedorf / den handel ruineerde; ende dat gevolgelijk by continuatie van sijn Gouvernement / 't geschapen stonde dat Compagnie's staat daar te lande geheel in duygen soude vervallen Ec. Welk geschrifte des anderen daags / wanneer wat uytgeslapen hadden / en de hitte des wijns wat verkoelt waare / sylieden geverġt wordende met hunne naamen t'onderteekenen / soo en wasser niemant thuys / d'eene dit / ende den anderen wat anders daarinne willende gecorrigeert / af- en bygedaan hebben / waar door 't ongeteekent is verbleven: edog aan vander Laan tot instructie was dienende / van 't geene tegens den Gouverneur op Battavia inbragte / benevens diverssse brieven van dese quanten aan haare vrienden op Battavia geschreven / vervult met klagten tegens den Gouverneur ende de regeringe van Formosa / derselven ydele vreese / na hunne meenige / op 't breetste uytmeetende; met welke brieven vander Laan, in February 1661 / met twee scheepen Dolphijn ende Dergoes / misnoegt na Battavia vertrok / benevens sijne medegebrachte Krijgs-Officieren / die weder mede nam / ende men wel geerne op Formosa wilde gehouden hebben / maar mogte

Hy conspireert met eenige quaatwilligen tot verderf des Gouverneurs en Raats.

En vertrekt met sijne Officieren malcontent na Battavia.

mogte om redenen niet geschieden / blijvende de soldaten alle te samen aldaar / wordende de resterende scheepen van dese Secours-vloote / in diverse tijden / naar diverse plaatsen van India verdeelt en versonden / uytgesondert de scheepen den Hector en 's Gravelande / benevens 't Fluytje de Vink / die men tot beveylinge van Tayouans Rheede / mitsgaders 't Jagtje Maria / omme tot een Advijs-jagtje te gebruyken / aldaar was overbehoudende.

Tot dus verre hebben we gesien des vyands toeleg tot invaderinge van Formosa / ende daarentegen der Nederlanderen preparatien ende toerustingen tot afkeeringe van denselven / waarinne wat wijdloopig geweest hebben / voornamentlijk om twee bysondere reden : En eerstelijk / om dat dit een materie is die aan yder een soo wel niet bekent en kan wesen / als wel zijn de singuliere actien ende daaden / gedurende desen oorlog voorgevallen : Ten anderen / omme dat dese de voornaamste daaden zijn / dewelke men den Gouverneur ende Raade van Formosa / in kas van haare bedieninge / toerekent voor misdaden / onnodige vreese / particuliere driften / tyrannike bejegeningen / wederspannige moedwilligheyt / obstinatie / hartnekkigheyt / verfoeyelijke sloffigheyt / schandelijke versaagtheyt / ende ondankbaarheyt en wanyver / ongehoorde moedwilligheden / die 't verderf van Landen ende Steeden veroorsaakt hebben / ende overtredinge van der Hooge Overigheyts bevelen. Maar vraagtmen specifice welke dese misdaden zijn / ik sal deselve alhier in 't korte repeteren ende aanwijsen.

Misdaden door *Coyett* en sijnen Raad begaan in 't prepareren van defentie, volgens 't seggen van die van Battavia.

In den beginne van Coyetts gouvernement / vonde hy den handel en vaart op China door Coxinja geslooten te wesen ; dies met goedvinden van sijnen Raad / send den Chineessen tolk Pincqua naar Coxinja, omme weder openinge van den voorsz. vaart ende handel te versoeken / gelijk ook obtineerde ; ende dit was d'eerste misdaat / waar door d'ingesetenen geruineert / ende de Compagnie's heerlijke ende diergekochte domeynen (op Formosa) aan haaren dood vyand / den heydensen schelm Coxinja overgelevert zijn geworden. Gelijk den Fiscaal in sijnen eysch art. 11 / tot art 26 inclusive / hier agter geproduceert onder N°. 20. deselve middelen gelieft te gebruyken / om dese luyden van lijf en leeven te berooven.

Voorders soo hadden Gouverneur en Raad van alle kanten / in diverse tijden / meenigvoudige waarschuwinge ontfangen / ende daar benevens veele gewisse inditien ende teeckenen bekomen / dat Coxinja toeleyde Formosa t'overrompelen. Welcke dingen den Gouverneur ende Raad niet in de wind geslagen / nogte verwaarloost / maar daar aan geloof gegeven hebben / ende d'alderminste gerugten van Coxinjaas desseyn seer naukeurig ondersogt. Ende dit was haare swaarste ende hooft-misdaat / dewelke den Fiscaal art. 29. 30. 31. en 32. noemt een bevinge *ad strepitum pulicis*, een *timor panicus*, een ontsteltenisse op een oud wijfs ydel geklap.

Uyt de voorsz. geloovigheyt / van dat den vyand op Formosa toeleyde / zijn alle d'andere misdaden ontstaan ; te weten / de sorgvuldige preparatien des Gouverneurs ende Raads / tot afweeringe des vyands / by der hand genomen / ende eerst de geweldadigheyt, van dat men de soldaten / wiens tijd g'expireert was / tegens haar dank heeft opgehouden art. 33. omme Formosa van volk niet t'ontblooten.

Hier uyt volgde mede de misdaat / van den Formosaanse lantsdag opgeschort te hebben, art. 34. geschied/op dat in kas van schielijken overval des vyands / d'inwoonderen van hunne hoofden niet ontbloot soude wesen / ende dat gedurende derselven absentie / de Formosanen niet en mogten opgerokkent worden / maar gereed konden zijn / in een gecombineerde magt / de bevelen der regeringe te gehoorsaamen.

Item

Item de misdaat van tyrannike proceduren, art. 35. 36. en 37. van dat men de Chineesse natie op Formosa/ wegens Coxinja's overkomste verdagt/ van hunne Outstens en Opperhoofden beroofde/ met in tijts sig van deselve te verseekeren/ ende haar in gyselinge te bewaaren/ op dat de rebellige Chinesen tot geene hoofden/ ende den vyand tot aanleyders en konden verstrekken. Als mede dat men vijf stucks Chinesen/ op grove leugens bevonden/ door scherp examen van des vyands gelegentheyt ondervraagde.

Item dat men de te samenrottinge der Chineesse landbouwers verstroyde; ende omme op deselve een wakend ooge/ ende haar onder subjectie te konnen houden/ gelaste met haare roerende goederen onder de Kasteelen hun voor een tijd lank neder te setten; ende voorders gelast de landhuysen de deuren ende vensteren af te neemen/ en sommige te raseeren/ op dat aan den vyand voor geen vertrek ende schuylplaatsen souden mogen dienen. Ende dat men voorders de Chineesse pachters/ die de Formosanen kleynhartig waren makende/ ende tegens de Compagnie ophitsende/ uyt de dorpen deede delogeeren; ende eenige duysenden sakken padye/ die niet weg gevoert en konden worden/ liet verbranden/ op datse den vyand tot voedsel niet en souden konnen dienen; als mede dat men de rebellige Chinesen van 't Eylandt Lamey met gewelt dede delogeren: sulcks noemt den Fiscaal art. 39. 40. 41. 42. en 43. eene misdaat van de luyden/ sonder de minste barmhertigheyt met vrouw en kinderen op den dijk te setten.

Item dat men de Chineesse vaartuygen op Formosa voor een tijd lang ophielt/ omme de vyand niet te verstеrkken/ ende tijdinge van Formosa's toestant te konnen overbrengen: als mede dat men op agterdogt van aanstaande oorlogh/ aan Coxinja's vaartuygen verbod dede in grooten getalle op de Formosaanse kusten/ met haare vaartuygen/ onder schijn van Visschers/ niet te mogen swerven: item datmen diverse Chineesse brieven van Coxinja's desseyn meldende/ intercipieerde/ ende d'aankomende Chinesen daar op seer genauw ondervraagde: sulks noemt den Fiscaal art. 44. 45. en 46. eene misdaat van Visneering ter Zee gestut, ende den koophandel van buyten gebannen door sware arresten/ onlijdelijke inquisitien &c.

Voorders dat men 't aanstaande pericul/ daar mede den Formosaansen Staat gedreygt wierde/ aan de Hoge Overigheyt den Generaal van India tijdigh bekent maakte/ ende haarlieden om een suffisant en spoedig secours heeft durven versoeken: dit noemt den Fiscaal art. 50. 51. en 52. een misdaat van brandbrieven te schrijven sonder fondament van vreese.

Eyndelinge dat men de Krijgsmagt van Battavia gesonden omme daar mede Maccao t'invaderen (edog met speciale last/ ingevalle Formosa in geen tranquilie/ maar in een periculeuse staat waare gedreygt van den vyand g'attacqueert te worden/ dat men als dan dese macht soude hebben t'employeren tot conservatie van Formosa, sonder den Maccausen tocht sijnen voortgang te laaten neemen:) ende dat den Formosaansen staat in 't uyterste gevaar wesende van overrompelt te worden/ men de gemelte togt met eenparigheyt van stemmen, conform de gegeven ordre, heeft afgestemt, ende 't volk aldaar behouden, tegen 'et sentiment van *Jan vander Laan*: sulks noemt den Fiscaal art. 55. tot art. 84. inclusive/ obstinatie, hertneckigheit, particuliere driften, wederspannige moedwilligheyt ende overtredinge vander Hooge Overheyts bevelen, benevens nog eenige andere kleene misdaatjens niet waardig als baggatelles alhier alle te samen te specificeren.

Dewelke geene misdaden

Welcke misdaden/ door den Fiscaal in sijnen voorsz. eysch tot middelen gebruykt wesende/ waar op sijne conclusie van den hals funderende is/ wanneer by onpar-

onpartijdigen g'examineert staan te worden/ soo is 't onmogelijk ofte men sal in de hoogste verwonderinge moeten vervallen/ en niet konnen begrijpen *qua fronte*, den Fiscaal alle de vooren gespecificeerde saaken tot misdaden heeft durven toerekenen/ daar nogtans op den 21. September 1662. (wanneer sijnen eysch in inditio g'exhibeert is) de selven meest alle te samen (excepto d'agterhoudinge van de Maccause togt) reets by de Hooge Overigheyt in haare Missiven van dato 22. April/ende 16. July 1660 waaren g'approbeert ende goedgekeurt geworden/ gelijk hier vooren specifice pag. 28. en 29. aangewesen is geworden/ ende eenmaal goed gekeurt/ hoe konnen die *ex post facto* wederomme tot misdaden komen te veranderen? 't welke nogtans in desen/ dat seer remarcabel is/ is komen te gebeuren/ alsoo de Generaal ende Raaden van India/ des jaars daar aan/ te weten op 21. Juny 1661/ alle 't geene in haare brieven van 22. April/ en 16. July 1660/ desen aangaande reets g'approbeert hadden/ aldaar in die van 21. Juny wederomme disapproberen (waar van in 't tweede deel breeder) ende voor misdaden erkennen waar over den Gouverneur en Raad ten hoogsten straf waar zijn/ dewelcke daar over ook van haare bedieninge ongehoort deporteren/ en tot haare straffe t'ontfangen/ naar Battavia op ontbieden: ende op desen voet sal misschien de Fiscaal de voorsz. middelen als misdaden g'imployeert hebben. Maar daar op staat aan te merken/ dat elf dagen naar den voorsz. 21. Juny/ te weten op den 4. July 1661/ de Generaal ende Raaden van India haare voorsz. gevoelen van 21. Juny/ aangaande de toegerekende misdaden/ wederomme gesupveert/ ende de daaden op 22. April en 16. July goet gekeurt/ de novo g'approbeert hebben, alsoo in gemelt schrijven van 4. July 1661/ syliede den Gouverneur ende Raaden van Formosa/ in alle haare eerampten ende bedieningen wederomme herstelden ende verordineerden als voor desen waar te neemen/ ende mitsdien 't opperbewind van Formosa wederomme in haare handen toebetrouden: sulks dat de Fiscaal blijft quaat te keuren/ 't geene by de Hoge Overigheyt geapprobeert is geworden. Waar by wel te sien is hoedanig in Formosa's zaake gewaggelt wierde/ zijnde men besig geweest met d'eene dag af te stemmen/ 't geene men in weynige dagen te voren al vast gestelt hadde/ ende dan wederomme/ als 't te laat was/ tot 't eerste voornemen keerende/ niet weterde over wat boug men 't het beste soude wenden. Formosa was verlooren. Dat gaf by alle indiaanse natien/en by de Heeren Bewindhebberen in Nederland een grooten roep. Den Gouverneur ende Raad van Formosa waaren de naasten/ die wegens dit verlies konden aangesproken worden. Dese van hun gemoed en eere niet konnende impetreren van sig selven aan dit verlies schuldig te maken/ seyden ront uyt/ dat hun de handen te kort gebonden/ de secourssen niet suffisant genoeg; en met een woord: Formosa by die van Battavia verwaarloost ware geworden. Hier mede was 't alles verkorven: hadde men dese los gelaten/ men en soude met de Heeren Majores geene vrienden gebleven hebben; die souden wel eens geseyd hebben: Vrienden geeft eens rekenschap van uwe huyshoudinge; daar dan wel ligtelijk eenige in d'uyterste duysternisse/ alwaar huylinge ende knarssinge der tanden is/ souden geraakt hebben. Maar hier van genoeg/ ende nu tot den Oorlog.

maar roem ende beloninge waardige daaden t'achten zijn.

Irresolutheyt des Generaals ende Raden van India, in de saake van Formosa.

't VERWAARLOOSDE FORMOSA.

OF

Waerachtigh Verhael,

Hoedanigh door verwaerloosing der Nederlanders, in Oost-Indien, het Eyland

FORMOSA,

Van den Chineessen Mandorijn ende Zee-roover

COXINJA

Overrompelt, vermeestert, ende ontweldigt is geworden.

TWEEDE DEEL.

't VERWAERLOOSDE FORMOSA;

TWEEDE DEEL.

Van der Chinesen vyandelijcke overkomste op het Eylandt *Formosa*, hare belegeringe des Casteels *Zeelandia*, en de vordere Oorloghs-exploicten ende actien, geduyrende deselve belegeringe ten wedersijden voorgevallen.



Als in de voorgaende eeuwe den Staet van ons lieve Vaderlandt ware vervallen in soodanige extremiteyt / datter geene uytkomste meer overigh en scheen te wesen des Spanjaerts gewelt langer te konnen tegenstaen / ende dat men den Nek onder der selver slavernye soude moeten buygen / soo heeft d'overweginge van dien desolaten Staat / den grootsten Politijcq van dien tijdt / dien hoogh beroemden Prins / wiens gedachtenisse de Nederlantsche Natie soo aengenaem is / en op wiens bloet d'eerste fondamenten van onse dierbare Vryheyt geleyt zijn / afgeperst dien desperaten Raadt / van dat men door 't insteecken van Dijcken en Dammen 't Landt aen 't gewelt des waters souden overgeven / en gelijck als in den afgrondt doen versinken / ende voorders met het overblijfsel der Vluchtelingen / met Vrouw en Kinderen / en alles wat los was in de Scheepen gheberght / men sich op Godts ghenade op Zee soude begeven / andere Landen te soecken / omme aldaer een nieuwe Republijck op te rechten: volghens het voorbeeldt der Troyanen / die na 't verbranden van hun Stadt ende destrueren van haer Vaderlandt / onder bescherminge ende ghेleyde des vroomen Æneas, met Vrouw en Kinderen / langhe jaaren op Zee heen en weer swarven / tot dat eyndelinge in het vruchtbare Italien aengelandt / en aldaer de fondamenten geleyt hebben van die Republijcke / wiens gelijcke in macht en heerlijckheyt in de werelt noyt geweest is / ende daer uyt de vierde Monarchie voortgekomen is.

Tot hoedanige extremiteyt / naar langhjarigen Oorlogh tegens den Tartar / ende 't hart vervolgen van dien selven / den Staet van Coxinja nu mede gebracht wesende / sulcks dat met Vrouw en Kinderen / benevens al wat los was op sijne Joncken gheberght / van 't eene Eylandt naer 't andere / door de strenge vervolgende Tartaren gejaeght wordende / hy sich door de noot gedrongen vont sijn uyterste heul te versoecken / met invaderinge van eenigh ander Landt / alwaer voor 't gewelt der Tartaren / dewelke uyt gebreck van Vaertuygen / en onbedreventheyt in de Zeevaert hem niet volgen konden / mochte securer ende bevrijdt blyven / waer toe 't Eylant Formosa voor hem bequaemst we-

De Tartaren verdrijven Coxinga uyt China.

Dewelke de kans schoon

Sende om Formosa t'invadeeren.

wesende / ende dat nu de gelegentheydt schoon was / alsoo vander Laen met syne Krijghs-Officieren / wederomme naer Batavia vertrocken / mitsgaders de Schepen der secours Vloot van den anderen gesepareert / en naer diverse ghewesten versonden waren. Hy wiste mede dat de Krijghs-macht tot secours gesonden / niet meer dan in ses hondert Koppen bestaende / benevens 't andere Garnisoen van getal veel te geringe ware / omme den grooten omslag die men op Formosa was besittende / daer mede naer behooren te besetten; waer by noch 't ghewichtighste quam / dat de Noorder Mouson (hier dient gheweeten / dat omtrent het Eylandt Formosa en voorders / dien gheheelen streeck langhs / de wint een half Jaer langh continueelijck is wayende uyt den Noorden / en wederomme 't andere half Jaer daer aen volgende ghestadigh is wayende uyt den Zuyden / dat men noemt de Noorder Mousson / beginnende omtrent de Maendt van November / en de Suyder Mousson beginnende omtrent May) nodigh om naer Battavia te konnen zeylen / meest verloopen waren / snicks dat'et onmoghelijck scheen naer Battavia eenigh Vaertuyg af te konnen vaerdigen / om secours voor de geattacqueerde te versoecken; hy konde syne reeckening mede wel maken / dat van Batavia voor hem niets te vreesen en soude wesen / ingevalle maer beletten konde / dat van syne overvallinge aldaer gheene tijdinge en quame / waer van 't verloopen van de Noorder windt hem scheen te verseeckeren / de stribbelingen en tumulten door van der Laen aengerecht / tegen den geheelen Formosaensen Raet / wegens het staken des Maccause exploits / waren by kleen en groot / Duytsen en Chinesen ruchtbaer ghewoorden / yder hadder de mont van vol / van der Laen tot bevestingh van syn sustenue / hadde over al geseyt / dat den Generael en Raden van India met hem van een selfde gevoelen altijt geweest waren / van dat de geruchten / wegens Coxinjaes overkomste altijt in roock verdwijnen souden / datmen op Battavia wegens Coxinja weynigh swarigheyt maeckte / ende oock dit secours niet ghesonden en ware ten principale uyt vreese van Coxinja / maer voornamentlijck omme Maccao daar mede t'incorporeeren / ende maar in passant Tayouan eerst eens aen te doen / om de bevreesde ghemoederen des Gouverneurs en Formosaense Raets wat aen 't bedaren te helpen / daar by voegende dat hy op Battavia van dit geheele werckje soodanigen rapport doen soude / dat den Gouverneur met synen Raet daer van het effect wel haest verneemen souden: uyt welcke ende diergelijcke discoursjens / Coxinja / door de Formosaense Chinesen aen hem overghebrieft / lichtelijck afmeeten konde / dat Formosa van Battavia ghenoeghsaem geabandonneert soude blijven / met te verhinderen / dat kennisse van syne overkomste ghegeven wierde / wesende dit wel de principaelste oorsake / waerom de uytvoeringe van syn soo langhe gemediteert desseyn / tot naer 't verloop van de Noorder Mousson uytgestelt hadde.

Komt met sijne macht op de Formosaense kust.

Welke Mousson als nu verlopen wesende / soo waegt hy de kans / en op den 31. April 1661. in 't lumieren van den dagh vertoont hy sich op de Formosaense Kust / in 't gesichte van 't Casteel Zeelandia / met eenige honderden Oorlogs-vaartuygen / vol geprorpt met omtrent de vijf en twintig duysent dappere / ende in den Tartarise Oorlog geoeffende Soldaten / hebbende den Krijgs-Overste Bepontok, een verloopen Tartar in den Oorlogh wel ervaren / met syne Nankinse Jonken de voortoght / houdende het soo eensklaps

klaps naer binnen/ tussen de Noorder Eylandekens door 't Lakjemuyse Canaal / omtrent een groote myl van 't Casteel Zelandia afgelegen / wesende soo breet dat wel twintig Jonken teffens nevens malkanderen daar door konden binnen komen / ende voorts over den ruymen inboesem / die Cojoan van Formosa affchept / sig wyt en breet verspreydende/ doet syn volk op Formosa landen/ alwaar eenige duysenden syner Lants-luyden Chinesen hem te ghemoet quamen / en met karren ende andere gereetschappen in 't landen behulpsaam waren / sulks dat in de tyt van twee uyren al een groot gedeelte van syne magt onse Zegaten binnen/ en eenige duysende Soldaten den voet al op 't vaste Lant hadden / mitsgaders een groote menigte Oorlogs-vaartuygen al geset lagen tussen onse twee Fortressen / het Casteel Zelandia en het Fortje Provintia.

Set het eensklaps door de Zeegaten binnen.

En doet sijne Krijgsmagt landen op Saccam en Baxemboy.

Moetende den Gouverneur en Raat dit alles met goede oogen aensien / sonder tegens dit gemackelyk binnen komen en landen der Vyanden in 't minste eenig belet te konnen bybrengen ; goeden raet was hier duur / men was om alles verlegen van 't geene dat dienen konde om 't voozen verhaelde mede te beletten : door overstemming van vander Laen en eenige andere/ hadde men de Vloot moeten separeeren ende naer diverse andere Comptoiren versenden/ ende niet meer mogen over behouden/ als de twee Oorlogs-scheepen den Hector en 's Gravenlande/ benevens 't Fluytje de Vink en 't Jagtje Maria / kleen platbodemt ondiep gaende vaertuyg bequaem om de Binnevaert/stranden / en voornamentlyk den inboesem en vaarwater tussen de twee Casteelen Zelandia en Provintia mede te bewaren / hadden door groote menagie niet mogen gemaakt worden ; niet tegenstaende diverse maelen daeromme ernstig aengehouden en de noodtsaeklyckheyt van dien geremonstreert ware geweest : by 't Casteel en was geen ander vaertuyg als een enkele Loots-boot/ maar te diep gaende omme daer mede digt onder de Wal te lopen/benevens eenig weynig Chinees Vaartuyg ten Oorlog onbequaem : 't getal van volck in 't Casteel beliep omtrent de elf hondert en in de veertigh weerbare mannen ; buskruyt was aen landt omtrent de dertigh duysent ponden / behalven 't gene de Scheepen in hadden ; maar van ervaren Kryghs-Officiers / bequame Constapels / Granadiers / Ingenieurs was men seer sober / en van alderhande Ammonitie ende Oorlogs-gereetschappen niet te ruym versien.

Dat de Formosaanse Regenten niet en konden beletten uyt gebreck van Volk, kleen Vaartuyg en anders.

Maer desen allen niet tegenstaende / hoe wel duydelyk bleeck / dat men door gebrek van volk / vaertuygen ende andere gereetschappen/ den vyant het binnen komen en landen onmogelyk konde beletten / namen nogtans eene kloeckmoedige resolutie/ te roepen met de riemen die men hadde / ende den vyandt daar inne soo veel beletsel en afbreuk te doen als immer mogelyck soude wesen ; men gelaste dierhalven aen de twee Oorlogs-Scheepen / benevens 't Fluytje Vink en 't Jagt Maria aen de Chinese Jonken het binnen komen naer hun vermogen te beletten en aen de selve slag te leveren : Capiteyn Thomas Pedel presenteerde/ en nam aen de vyanden die by 't Lakjemuysse Gat landen / met twee hondert en veertigh mannen te gaen recognosceeren/ schermutseeren ende doen delogeren : Aen den Capiteyn Aeldorp wierde geordonneert dat mede met twee hondert mannen in de Loots-boot gescheept naer Provintia souden oversteecken / soo omme de vyanden aldaer in 't landen t'incommoderen/ als mede omme die vaert tussen de twee Fortressen open te houden.

Nemen nogtans kloeckmoedige resolutie den vyant naer vermogen tegen te staen.

En tasten den selven aen te water met hare Scheepen, maer ongeluckig.

Hier op setten het de gemelte Schepen naar 't Lackse Muysse Canael toe / kortende soo dicht onder de wal als komen konden; 't Volk op de Schepen was wel gemoet en getroost des vyants Joncken t'attacqueeren / dewelke aen hunne kant in geen ghebreecke blijvende / staecken af van haer gros omtrent de sestigh van de grootste ende capitaelste Joncken / die yder met twee stucken geschut voor uyt voorsien waren / waer mede onse Schepen kloeckmoedigh te gemoet komende / nam dese Zee-bataille door 't Donderen van 't grof geschut sijnen aenvangh van onse Schepen / den Hector als 't grootste en swaarste voor uyt / de Joncken de eerste verwellekomende / gaf geen kleene hoope van een goet succes / met sijn swaer Canon ter eerster aenkomste menichte van Joncken / die hem te na quamen / soo geluckigh doornagelende / datmen een a twee van hun sag te gronde gaen / en eenige andere ontramponeert van hem afhouden; maer de Vyant / als brave Soldaten / gaf daeromme geen koop / en hier door verhit / valt met vijf a ses van de alderkloeckste Joncken den Hector aen alle kanten aenboort / die sich hier door soeckende te redden / door 't uyt spuwen van sijn Canon van onderen en boven / van vooren en achteren / sulcken dicken damp veroorsaeckte / datmen van 't Casteel (van waar men dese bataille gemackelijck konde aensien) nochte Hector / nochte Joncken meer bekennen en konde / geduyrende welcken damp / een soo uytmuntende geweldige harde slagh gehoort wierde / dat de glasen des Casteels daer van daverden / en hier mede dien damp en roock opklarende / soo wierde noch Hector noch de Joncken / die 't dighst by hem geweest waren / niet meer gesien / door dien deselve door sijn eygen kruyt ongeluckig met Volck en alles in de lucht geblogen ware / gelijck sulcks naderhandt verhaelt is / door seecker persoon met gemelte Schip mede opgeblogen en van de Chinesen opgevist / dewelcke hier door aengemoedigt vallen op de drie overige Scheepen so digt als de mieren / in gelaet deselve door hare groote meenighten t'onderdrucken ende overweldigen / dese door 't ongelukkig en ontijdig verlies van hun macker wat getemperder en voorsichtiger geworden / houden het van de wal af na de volle Zee / omme by veranderinge van wint en weer op geen lager Wal te vervallen / ende oock omme de handen wat ruymer te hebben en soo ligt omcingelt te konnen worden / het welcke by den vyant voor een vlugt genomen wordende / set alles by wat kon / elck d'yverigste wesende in 't navolgen / maar d'onse de diepte na haer sin hebbende / passeerden door des vyants Vloot twee a drie keeren heen en weder / geduyrig schutgevaer houdende / met seer hantsaem weder en moye labber-koelte / doende onder des vyants Vloote ongemeene groote schade aen volck en scheepen / en in deselve de schrick wat brengende / dorste niemant hun meer op sijde komen / alhoewel daar omme niet af en lieten / maer met twee groote Joncken klampen 's Gravenlande en 't Vinckje (wesende Maria als ten Oorlog onbequaem / en niet anders als een Advijs-Jagtje / sonder boort / sonder lijf berginge / wat dieper in Zee geweecken uyt vreese van door enteren overmant te worden) agter aen de Spiegel vast / en agter dese twee wederomme twee anderen vast makende / en soo voorts noch twee anderen tot vijf a ses paeren toe / so joegen de Bevelhebberen met de sabel in de vuyst de Soldaten uyt de agterste Jonken na de voorsten toe / omme de plaetse der geener die om vergeschooten waren promt te vullen / en door 't geweldigh en gheduyrigh enteren die van binnen t'overweldigen / en quamen sy lieden hier op

's Gra-

's Gravenlande soo verre / onaengesien wat tegenstant gedaen wierde / dat eenige van hun over op 't Schip geraakt en besig waren met 't touwerk aen stucken te hakken / als wanneer die van binnen couragieuselijck uytvallende / deselve wederomme van boort joegen en hun Schip klaar kregen / doende voorders met hun geschut van agteren uyt de Constapels Kamer en uyt de Cajuyt / daer inne mede geschut achter uytgebracht hadden / ende met het gooyen van Hant-Granaten soo grooten moort onder de enterende ende hertneckigh aenhoudende Chinesen / dat desen dag wel omtrent de duysent zijn doot gebleven behalven de gequetsten / volgens der Chinesen eygene confessie daar van / drie a vier malen kregen mede Chinese Jonken tot branders toegemaeckt aen boort / welcke met geschut en stocken afweesen / behalven een die met een ysere keeting voor op de Boug van 's Gravenlande vast geklonken wierde / ende 't Schip met syn vuyr begon te vatten / maer door geswindigheyt des volcks weder gebluft en den brander los geraeckte / waerom de Chinesen / over wat boug het waren / wendende geen kans tot overmeesteringe van dese twee Schepen siende / deselve verlieten / en met hare Joncken hun dicht onder de Wal begaven.

Ondertussen dat men ter Zee soo besich was / soo en wierter te lande niet stille gestaan / en op dat de vyanden over al de handen te gelijk mochten vol hebben / soo ras als men van 't Casteel sach de Schepen na de wal opkorten / so begaf hem Capiteyn Pedel met de twee hondert en veertig van de kloeckste uytgelesene Soldaten in de Loots-boot en in het Chinees vaertuygh / soo veele by 't Casteel noch overig was / ingescheept na Baxemboy toe / wesende een Zantplaat van omtrent een mijle groot / met sijn eene houk recht over 't Casteel Zeelandia / en met den anderen hoeck aen 't Lakjemuysse gat eyndigende / ende aldaer met noch eene andere plaat 't voorsz. Canael makende / alwaar aengekomen wesende / verdeelt Pedel sijn volck in twee troupen / en deselve in ordre gestelt hebbende vermaent haer tot kloeckmoedigheyt / met veragtinge des Chinese vyants / en dat hy haer geleyde veel eerder tot een gewisse victorie als tot een periculeus ghevecht / hebbende hy Capitain Pedel sich selven vast ende als ontwijfelbaer geimagineert en mede van langer hant aen sijn volk daer van de inpressie gegeven / van dat de Chinesen den reuk van de Lont / nochte het geklap der Musquetten niet en konden verdragen / en dat op de eerste Chergie so drae maer eenige van hun ter neder geschooten wierden / hen aenstonts op de vlucht souden begeven en in disordre geraecken / gelijck in den Jare 1652. geschiede / wanneer met twee a drie hondert van onse Soldaten / wel seven a acht duysent gewapende Chinesen verstropt en op de vlucht gedreven wierden / sedert welcken tijt de Chinesen op Formosa by de Nederlanders in een geduyrige kleenachtinge geweest / en in 't stuck van Oorlog niet hooger als voor flauhertige verwijfde mannen gereputeert sijn geworden / waer van de vijf-entwintig te samen naulijcx eenen Nederlantsen Soldaet bestant souden wesen / en men schoor de geheele Chinese Natie als over desen eene kam / geen onderschept makende tussen Chinese Boeren en Soldaten / 't was genoeg als 't maer een Chinees ware / ergo flauhertig en sonder couragie; dit was by den Soldaten een vaste conclusie / ende alhoewel dickmalen genoeg gehoort hadden / het verhael van Coxinjaes dappere Oorlogs-daden tegens den Tartar / ende dat mits dien sijne Chinese Soldaeten geene flauhertige maer dappere Oorlogsman-

En te lande op Baxemboy met 240 man onder Capiteyn Pedel, insghelijcks ongeluckig.

mannen waren / het mochte niet helpen / 't waren maer Tartaren daer mede hy te doen hadt / maer hy ware met de Nederlanders noyt aen den dans gewee st / die souden 't vry beter klaren / en de Chinesen wel anders doen singen; met hoedanige impressie gepreoccupeert Capiteyn Pedel, na dat een kort gebedt hadde laten doen / marcheerde met sijn volck in goede ordre reght op den vyant aen / die aen de andere kant van Baxemboy met omtrent de vier duysent mannen gelant wesende / in volle batailie hem te gemoet quamen / ende het kleen getal van dessels troupen bemerckende / detacheerden van hun Corps seven a acht hondert Soldaten / deselven doende agter sekeren hooghen heuvel heen marcheeren / omme daer mede dit Nederlants Troupje in 't midden van hun te besluyten / dewelcke even moedig marcheeren twaelf breet in 't front regt tegens den vyant in / en malkanderen na genoeg wesende / beginnen te chargeren / gevende met drie gelederen teffens veyr op den vyant / die haer niets schuldig blijvende / doen soo een dicken Hagelbuy van pijlen op haer nederdaelen dat de lucht daer mede bedeckt scheen / van weer kanten vallen soo eenige ter neder / maer de Chinesen en wilden noch niet gaen loopen gelijck men sich inghebeeldt hadde / de agterste Nederlantse troup verneemt het gedetacheerde Chineese esquadre dat quam om hun te besluyten / en siende met eenen dat den vyant van vooren soo stijf stant hielde en op de voorste troupen hart indrongh / doen was 't sero sapiunt Phryges, sy sagen sich bedrogen in hunne meeninge / hebbende de rekeninge sonder de weert gemaeckt / soo hooch even te vooren in couragie gheexcedeert hadden / als hebbende de wercken van Gideon willen navolgen / soo laeg vervielense in een moment tot de uyterste vreese / die meeste hoop van hun smeet 't geweer ter neder sonder 't selve eens op den vyant gelost te hebben / en steldent op een loopen wat uyt hare macht konden / laetende hare moedighe mackers en vaillanten Capiteyn seer schandeleus in de peeckel sitten / dewelcke bemerckende dat hem 't onvoorsichtig en te diep met dese groote meenigte der vyanden geengageert hadde / geerne in goede ordre dicht in een gesloten al chercerende geretireert souden hebben / maer kreegh geen ghehoor / de vreese hadde d'overhant / het leven hiet valck / elck sochte 't sijne te bergen / de Chinesen dese disordre waer nemende hackender louter op in / alles ter neder makende wat hun maer te vooren quam / verstonden geen roepen om quartier / maer gingen haren gang / sulcks dat de Capiteyn met hondert en achtien mannen / tot boete van de kleenachtinge des vyants / aldaer doot / benevens het grootste ghedeelte van 't geweer dat dese troupen by sich hadden / op de plaets bleven leggen / en dese slachtinge gheschiede op een Sant-plaet daer geen van komen en was / soo souder het gheheele sootje ghebleven hebben ten ware de Loots-boot daer omtrent dicht aen de wal gehouden en de vluchtelingen / die tot aen den hals toe door 't water mosten / gebergt ende naer Tayouan weder overgebracht hadde.

En op Saccam met 200 mannen onder Capiteyn Aeldorp, maer vruchteloos.

De tocht van Capiteyn Aeldorp liep mede sonder eenigh voordeel voor de belegerden af / maer hier in geluckiger als die van Pedel dat sonder verlies geschiede / wesende deselve al eens ghestaeckt ende daer naer wederomme herbat / waer van de redenen te sien onder No. 1. Want als op de eerste aenkomste den vyant geremarqueert wierde dat hy maer eenige weynige van sijn volck op den Saccamse boodem aen landt settede / soo wiert daer op goet gevonden dat men Aeldorp met twee hondert mannen hun af te weeren na over soude senden / maer

maer siende korts hier op/dat de grootste magt des vyants naer gemelte plaetse quam affacken / sach men het onmogelijck te wesen den vyant met soo kleene maghtte konnen af keeren / wes halven die tocht als niet raetsaem ghestaeckt wierde tot dat des namiddaghs een brief quam van den Lantdrost / wesende Commandeur van 't Fortje Provintia / waer inne de assistentie van een hondert mannen versochte / omme daer mede den vyant / die wijt en breet was roesemoesende / in sijne loop wat te stutten / met eenen sustinerende dat de reets gelande vyanden met vier hondert mannen wel op te slaen soude wesen: op welk schrijven den Raat aenstonts vergaderende / wierde bevonden den Drost sijn sustenue t'eenemael ongerijmt te wesen / en mede gefondeert op dit vals presuppoost van dat de Chinese Soldatesque tegens de Nederlanders geen stant en souden derven houden / wordende dese voorslach mede niet wel doenlijk geacht / door dien 't aen vaertuygh om 't selve volck over te voeren soude ontbreecken / ende buyten dit alles niet raetsaem geoordeelt / dat men met uytsendinge van dit volck ende by quaden uytslag / 't gheheele Casteel en gants Formosa in de waegschael setten soude / want Capiteyn Pedel, terwijlen desen brief quam korts te voren met 240. man uytgetrocken sijnde / waar van doenmalen noch niemant wederomme gekomen ware / ende als men dan boven dien noch vier hondert naer Provintia gesonden hadde / so en souder in 't geheel niet meer als 500. mannen van 't slechtste volck / daer onder veele sieken / in 't Casteel vervleeven hebben / een getal al te geringh 't selve tegens den vyant lange te beschermen / waeromme des Drosten sustenue gerejecteert wesende / vid. N°. 2. wierter geresolveert in plaetse van de geeyste hondert mannen hem twee hondert onder Aeldorp toe te senden / die daer mede in de Loots-boot / naer de weder komste van Baxemboy / wesende 't andere kleene Chinese vaertuyg aldaer mede in dē loop gebleven / gescheept naer Provintia overvoer / maer alsoo de Loots-boot te diep gaende was en omtrent het Fortje Provintia een seer vlakke strant is / soo en konder niet meerder dan sestig mannen van sijn volck aen lant krijgen / die tot over den middel toe door het water marcherende / van het Chinees ondiep gaende vaartuyg en dicht onder de Wal swervende / seer geincommodeert wierden. Edoch met behulp van 't Fortje Provintia met veele moeyten daer noch binnen geraeckten / konnende dit kleene vaertuyg door Aeldorp mede niet aenghedaen worden / alsoo op meer dan een musquet schoot na by haer niet en konde komen / en mitsdien sijn volck / dat door het water marcheeren moste tegens deselven niet defenderen; wes halven siende aldaer geen voordeel uyt te rechten / keert met sijn resterent volck weder naer Capouan / de onmoghelijckheydt van het landen en de incovenienten van dien rapporterende.

Dese drie tochten dan d'eene ter Zee / en de andere twee te lande dus ongheluckigh en vruchteloos afgeloopen wesende / ende geene middelen meer overigh sijnde den vyant het binnen komen en landen te beletten / soo was men genootsaeckt te gedoogen dat hy over al sijn voordeel deede / ende dat op sijn gemackelijckste met sijn Joncken 't Lackje muysse gat inquam. Ende sonder tegenweer te vinden / naer sijn believte rontsom met sijn volck lande / ende naer sijn wel gevallen domineerde. Dat hy alle advenues soo te water als te lande afsneet. 't Fortje Provintia rontomme belegerde. 't Selfde van 't Kasteel Zelandia afsneet / met beletting van d'onderlinge communicatie.

Coxinja doet in weynige uyren ongemeene groote progressen.

catie. Ten platten lande de meester speelde. De Formosanen van de belegerden afscheyde/ en hen vander selver hulpe ontbloote. Met de gheheele Chinese Colonie/ van omtrent de 25000 weerbare mannen/ gesterckt wierden/ gheschiedende alle dese dingen meest binnen den tijdt van drie a vier uyren / waar door de Formosanen verbaest en radeloos sich genootsaeckt bevonden hun aen den vyant te submitteren/ ende nevens de geheele Chinese Colonie tot onse afbreuck hen te laten gebruycken.

Waer door gemoedigt, eyst het Casteel Zelandia ende het heele Eylant op.

Door alle welcke groote progressen / door ongeloovigheyt en te groote menagie van den Battavischen Raet veel meer als door des vyants manhaftigheyt veroorsaeckt / den vyant opgeblasen ende van Compagnies ondermogentheyt daer te landen / waer van te vooren soo goede informatie ontfangen hadden als nu in effect ten vollen verseckert/eyscht hy met seer smadige en blasphemerende redenen / beyde de Castelen op ; met dreygementen / dat by weygeringe van dien / alles soude doen passeren door de scherpte des swaerts.

Den Raet resolveert het Casteel tot den laetsten man te defendeeren, en wegens de reste met den vyant in onderhandelinge te treden.

Den Raet wort hier op beroepen / versterckt met de voornaemste Krijgsen andere Officieren / in dewelcke overwogen wesende des vyants mogentheyt/ soo te water als te lande/ en sijne groote progressen in soo weynige uyren verkregen/ en voornamentlijck dat het Fortje Provintia / met inhebbende guarnisoen in de hoogste noot waren/ van in desselfs handen in 't korte te vervallen ; en daerentegen des Compagnies ondermogentheyt daer te landen/ die te swack van volck en vaertuygh was / den vyandt in sijne progressen te stutten / van 't eylant Formosa te doen verhuysen/ ofte 't gemelde Fortje uyt sijne handen te redden : dat mede 't Casteel Zeelandia / van gebouw en situatie niet seer defensijf en ware/ ende dat de stad Zelandia gants niet te beschermen en ware/ door dien rontomme voor den vyant open lagh. En hier op ernstig gedelibereert wordende/ met wat middel Compagnies staet daer te lande op 't beste soude konnen geconserveert werden / soo niet in 't geheel / immers het voornaemste gedeelte van dien / soo wierde voor 't raetsaamst geoordeelt/ datmen ex duobus malis minimum uyt twee quaden 't beste behoorde te kiesen/ met aen den vyant/wie men in 't lange niet bestendig soude konnen wesen/ende reets soo veele voordeelen op hen verkregen hadde / eenigh gedeelte te presenteeren omme daer mede 't voornaemste van den staet te conserveren / beter wesende een vinger als 't geheele lighaem te verliesen; en kondemen dierhalven/ by aldien van Formosa weder vertecken wilde ende sijne conquesten abandonneren/ aen hem presenteren een brantschat te geven/ ofte d'onbekommerde Zeevaert toe te staen/ofte sulks niet aengenomen wordende/ ende hy stip by sijnen eysch blyvende/ dat menals dan so daer mede te vergenoegen ware aen hem soude afstaen 't gene reets al verloren was/'t vaste lant van Formosa/behoudens relaxatie en vryheyt van ons volk op Tajouan te mogen overkomen/ benevens nog eenige voorslagen / waer van seer apparent dat ligtelick eenige soude annemen en met de Compagnie liever in vrientschap leven als deselve tot een onversoenelijcke vyant op den hals te halen die hem soo veele afbreuck te water konde aendoen. Vorders 't Casteel Zelandia aengaende wierde in Rade besloten datmen 't selve naer uyterste vermogen tot den laetsten druppel bloets soude defenderen/ 't zy wat uytslag de te doene presentatie oock mogte nemen/ vid. No. 3. en om de presentatie voor te dragen/ men twee Gecommitteerde uyt den selven Rade aen den Vyant soude afvaerdighen ; en aengaende den

Bode/

Bode/ die de Casteelen upt Coxinjaes name opgheepscht hadde/ wierde goetgebonden den selven dien avondt noch weder te rugge te senden / met mondelinge antwoort / datse den naestvolgende dagh Coxinja Luyden van haren Raet souden toeschicken / omme upt Coxinjaes mondt selfs te vernemen/ wat sijn begeerte ware / in den brief aen haer ghesonden / vermits deselve niet ter deghen verstaen konden / by ghebreck van bequame en ghetrouwe Tolcken.

Des anderen daeghs / wesende den tweeden Meydagh / quam weder een Bode van Coxinja binnen / mede brenghende beloften van vry ghelep voor de Gecommitteerdens / diemen senden wilde / en dat ghedurende haer heen en wederkeeren/ stilstandt van wapenen soude wesen. Oock liet de Landtdorst / door de Assistenten Jan van Valckensteyn en Adriaen Pieck weten / dat gebreck van water was hebbende / alsoo de aderen van de put in 't Fortje toegevallen ofte verstopt waren / ende dat dit ghebreck noch grooter was geworden/ door dien alle de Mannen met Vrouwen/ kinderen en Slaven / upt het quartier Provintia / op de aenkomste des vyandts / in 't ghemelde Fortje waren komen vluchten ; dat wijders de Vyandt hun seer engh tot binnen de Pallissaden ofte Pagger besloot / en 't Guarnisoen door gedurig waecken seer afgemat wiert / en by aldien niet gesecondeert en quamen te worden / dat het niet seer lange soude konnen upthärden / en ten alderhooghsten niet boven eenen storm upstaen.

Op welcke twee tijdingen andermalen den breeden Raet by een geroepen/ en overwogen wordende / datter noch macht / nochte middelen waren 't Fortje Provintia upt des vyants handen te konnen redden / wierde weder voor raetsaemst geoordeelt / alsoo gemelte Fortje reets soo goet als verlooren was / dat men noch soude trachten 't Volck daer van te salveren / en Zeelandia daer mede te versterckeн / door middel van een spoedigh accoort / op den reets ghe-projecteerden voet / met den Vyandt aen te gaen / soo wierden / om de genoemde presentatie voor te dragen/en acoort upt te werken/ geauthoriseert en gecommitteert den Coopman Thomas van Iperen , en den Fiscael Mr. Leonardus, twee Leden des selven Raets / met mondelinge last en instructie 't pretext van dese besendinge voornamentlijck te nemen / om de meninge en sin van Coxinjaes brief upt hem selven te verstaen / ende vorders in discours komende / redenen af te vragen van sijne vyandtlijcke overkomste en pretensien / en by die ghelegentheyt hem de voorsz presentatie / naer vereysch van saecken te doen/ edoch met speciale last / dat het voren verhaelde aen Coxinja wel op een civile doch oock gantsch vrymoedige wijse vid. N°. 4. soude voorstellen / maer des niet te min hun in alle voorvallen soodanigh te ghedragen / dat noch upt woorden / nochte upt gelaet geen kleenmoedigheyt en konde bemerckt / nochte bespeurt worden / en by aldien Coxinja hem nergens in engageeren wilde/ maer by sijnen eysch quame te persisteren / van beyde de Casteelen en alles te willen hebben / dat alsdan de Gecommitteerdens / sonder yetwes voorders voor te stellen / souden weder te rugge komen / naer dat eerst in alle vrymoedigheyt Coxinja aengeseght souden hebben / datter in Tayouan noch Volck en middelen ghenoegh present waren / om sich tegens hem te beschermen / ende dat de Compagnie niet nalaten soude / wrake te nemen over dese sijnen onverwachten overval. Edoch waren dese Gecommitteerdens mede geauthoriseert/ dat

En senden diewegen twee Gecommitteerden aen Coxinja, hare last.

dat wanneer uyt alle omstandigheden en gemaeckte toebereytselen des vyants/ niet anders en konde beseffen / als dat den vyandt een storm op 't Fortje Provintia tenteeren wilde / en dat den Landtdrost persisteerde van 't uyterste niet te konnen wagen / en sy lieden oock quamen te bevinden / de saecken aldaer soodanigh/ als verhaelt / geschapen te wesen/ dat sylieden alsdan en eerder niet gemachtigt souden sijn 't gemelte Fortje / en 't platte Lant op redelijcke conditie/ tot reddinghe van 't Guarnisoen / aen den vyandt afstant te doen / ende den Drost te permitteren sijne capitulatie te maecken / waer in sy Gecommitteerdens hen gedragen souden / naer de betuyginge van hun gewisse / ghelijck sylieden sulcks door haer vertreck / met eede beloofden.

Haer vertreck.

De Gecommitteerdens met voorgaende instructie / en behoorlijcken treyn voorsien / begaven hun den 3 Mey des morgens naer de overzijde op Saccam by Coxinja, die gecampeert lagh met sijn geheel Leger rontsomme 't Fortje Provintia, in 't opene Velt / sonder eenige begravinge ofte Batteryen tegens 't selve opgheworpen te hebben / alhoewel in soodanige maniere van Oorlogen niet t'eenemael onkundigh / en van swaer geschut seer wel voorsien was / gelijck 't vervolgh des Oorloghs wel aenwees / maer hy en achte 't voorsz Fortje niet van soodanigen consideratie / om dieswegen veel spuls te maecken ; sijne Soldaten gebruyckten drieder handen soorten van Wapenen / sommige waren gewapent met een Boog en Pijlkoocker achter op den rugge nederhangende/ de andere hadden niet als een Schild ofte Rondasse aen den Lincker arm / met een goede Sabel in de vuyst / de derde soorte voerde een groot Slagh-swaert/ op een stock van een halve mans hooghte vast gemaeckt/ met beyde de handen/ en alle te samen waren gewapent 't geheele lighaem over / uytgenomen de armen en beenen / die bloot bleven / met een rock met ysere schulpjes onder malkanderen inschietende / gelijck de schalien van de Daken doen/ so dat met geen zijdgeweer aen 't lichaem konden gequetst worden / en echter seer behendigh en habil bleven / vermits dese Rocken niet lager als tot aen de knien nederhingen/ en in alle leden en delen seer buyghsaem waren. De Pijl-schutters was sijn beste Volck / waer in sijne meeste kracht bestont / die van verre daer mede soo vaerdigh en bequaem omgingen / dat seer na by het gebruyck des musquetten quamen. De Rondassiers wierden ghebruyckt in de plaetse van Ruyterye / die door hare Bevelhebberen / die yder tien mannen eenen over haer hebben / die op hun past / aengedreven / sich met hare Schilden bedeckende / met nedergebuckten hoofde tot den vyandt indringende / trachten door te breecken / en in disordre te brengen / welcke actie sylieden met sodanigen furie en onbeschroomtheyt uytvoeren / als ofte yder van hun noch een lijf t'huys in de kist in bewaringh gelaten hadde / geduyrigh tot den vyant indringende / niet tegenstaende hoe veele van hen onder de voet geschooten worden / waer op gantsch geene achtinge sijn nemende / door dien als dolle honden ghestadigh voort-ylen / sonder eens om te sien of van achteren gevolght worden of niet. Die met de Slaghswaerden op stocken / van de Nederlanders Zeepmessen ghenoemt / sijn in plaetse van onse Pieckeniers / om alle doorbreeckingen te beletten / en 't Volck in ordre geslooten te bewaren ; maer den Vyandt in disordre gebracht wesende/ van rechtense onder de Vluchtelingen een verbaerlijcke massacre aen. Van grof metael geschut was Coxinja, als gesegt / seer wel voorsien/ als mede van Buscruyt / dat in abondantie hadde / maer niet soo krachtigh als het Nederlants/

Beschrijvinge van Coxinjas Leger en macht.





lants / alhoewel het maken van Buscrupt / en gieten van Canon / al eenige eeuwen eerder in China / als in Europa bekent gheweest is; hy hadde mede twee Compagnien Swarte Jonghens / waer van veele by de Nederlanders Slaven geweest / en met het roer om te gaen geleert hadden / met Snaphanen en Vuyr-roeren gewapent / die in den Oorlogh op Formosa al mede veel quaet deeden. Syn Leger rontom 't Fortje Provintia, bestont naer gissinge omtrent uyt twaelf duysent combattanten / wesende de reste naer diverse andere plaetsen van Formosa versonden / tot subjugeringe van de Formosaense inboorlingen / dewelcke in weynighe dagen / siende dat van de Compagnie gheabandonneert wierden / hun meestendeel alle te samen onder des vyandts ghebiet begaven.

De Gecommitteerdens / op hare aenkomste in 't Leger / wierden van een Overste ingehaelt / en in een ruyme tente gebracht / met aenseggingе dat aldaer soo lange verblijven mosten / tot dat Coxinja het ghelegen soude komen haerlieden audientie te verleenen: onderentussen dat de Gecommitteerdens mosten wachten / marcheerden diverse Regimenten braef uytgelesen volck met hare volle wapenen voorby dees tente henen / seggende gemelte Overste dat dit volck was die gingen de wacht aflossen / ende naer noch een wijle wachtens / quam weder een ander Bevelhebber / seggende last te hebben de Gecommitteerdens ter audientie te brengen / soo ras Coxinja syn hayr soude ghekemt wesen / ende dat hun soo lange in syne tente gheleyden soude / die een redelijck eynde weeghs van d'eerste af lagh / met eenige heuveltjens tussen beyden / die het ghesicht daer van bedeckten / alwaer ghekomen wesende / passeerden als vooren een groote meenighte ghewapende voor by dees tente heenen / dewelcke den Oversten seyde ghecommandeert volck te wesen / die soo aenstonts uyt het Leger na de naestgelegene Dorpen trocken. Maer de Gecommitteerdens by geval geremarqueert / onder dese troupen diverse persoonen scheenen te wesen / die sy lieden dochten soo even te vooren ghesien te hebben / onder den genen die men gesept hadde / de wacht gingen aflossen / soo kregen sy lieden achterdocht en suspitie / dat dit marcheeren van 't volck voor by hare tente maer een semblant en stratagema was / om daer mede 't Leger veel stercker van volck te doen schijnen als het in der daet ware / waerom hun gevoelen aen die van haer gevolgh openbarende / gelasten dat yder daer op mede wat achtinge soude neemen / om in gevalle noch eenmael verplaetst mochten worden / ende soodanige voor by marcheeringe wederom geschiedende / men als dan niet en soude konnen aentreffen / eenige daer op men als men nu speciale opmerckinge genomen hadde / gelijck korts daer aen oock geschiede; want door een derde Bevelhebber / wederom verplaetst / en veele ghewapenden als vooren voor by de tente marcheerende / die geseght wierden Coxinjaes lijf-wacht te wesen / soo wierden onder die troupen diverse ondeckt die men met opmerckinge in de voorgaende troupen mede gesien hadde; na welcke ommewegen de Gecommitteerden eyndelinge ter audientie geleyt zijn geworden / sittende Coxinja in een arm-stoel aen een vierkant taeffeltje / onder een blaeuwe tente aen alle kanten open met de grootste van syn volck by hem in lange rocken als Papen gekleedt / sonder dat hy selve noch te ymant van hun eenigh Zijd-geweer aen hadden / stonden aen wederzijden van hem seer stille / in een eerbiedigh en modest gelaet / syne lijf-guardens wederzijdts gerangeert wesende door 't midden

Audientie der Gecommitteerdens.

den van de welcken de Gecommitteerden door passeerden / quamen tot onder sijne tente / dichte by sijn taeffeltje / alwaer naer ghedane salutatie / met ondeckten hoofde staen bleven / en hare Credentialen overgelevert hebbende / voerde een van hun volgende tale in 't Nederlants / dewelcke in 't Chinees getranslateert wierde / door den soon van Capitain Pedel, die goet Chinees konnende / voor Tolck mede gingh / luydende als volgt:

Doorluchtige wijtberoemde Vorst.

Hare aenspraecke aen Coxinja.

DE Heer Gouverneur Frederick Coyett, van de Heer Generael en Raden van India op Battavia, uytten name van de Heeren Bewintnebberen der Nederlantse Oost-Indische Compagnie, ghestelt tot Gouverneur over 't Eylandt Formosa, metten aenkleve van dien, heeft ons gelast uwe Hoogheyt sijnen vriendelijcken groet bekent te maken, en naer desselfs gesontheydt en toestandt te vernemen, desselfs persoon alle welvaren, ende sijne desseynen allen voorspoet toewenschende, voor so veel deselve niet en sijn tenderende tot nadeel en af breuk van de Heeren meesteren die sijn Edelheyt is dienende.

De Heer Gouverneur hadde van herten ghewenst uwe Hoogheyt op eene andere plaetse, by een andere gelegentheyt, in een ander postuur, ende uyt eene andere oorsake, als tegenwoordigh geschiet, te mogen doen begroeten; maer aengesien het uwe Hoogheyt belieft heeft, met sijne Krijgs-macht op soo eene onverwachte wijse, op onse kusten te verschijnen, sijne troupen te doen Landen, de E. Compagnie alhier Vyandtlijck aen te tasten, deselve te gelasten Formosa te verlaten, en hare Casteelen aen uwe Hoogheyt in te ruymen: soo heeft de Heer Gouverneur met sijne byhebbende Raden goetghevonden onse persoonen, als Ledematen van den selven Rade, aen uwe Hoogheyt te deputeeren, en te doen voordragen, dat de Heer Gouverneur en Raden ten hooghsten verwondert sijn, dat uwe Hoogheyt, sonder eenige voorgaende denuntiatie, ofte Oorloghs aenkundinge, nochte wettighe redenen van misnoeghen te hebben, immers voor soo veel den Heer Gouverneur en Raden tot noch toe bekent is, de E. Compagnie alhier dus vyandelyck heeft gelieven te komen bestoocken, en de Casteelen met het geheele Landt op te eysschen; welcke maniere van doen den Heer Gouverneur te onverwachter is voorgekomen, ter sake sijn Edelheyt van uwe Hoogheyt, niet anders dan alle nabuyrlijcke ghenegentheyt was te ghemoet siende, soo ten respecte, dat uwe Hoogheyts Vader, hooghloffelijcker memorie, voor desen selfs menigmalen heeft ghelieven te betuygen, dat van de E. Compagnie diverse vruntschappen en weldaden genooten hadde, waer voor aen deselve sich verplicht achte, als ten insichte, dat welgemelte Compagnie, en voornamentlijck de Heer Gouverneur, in persoon uyt haren naem, met uwe Hoogheyt selver altijdt in gedurige vruntschap geleeft, ende goede nabuyrschap onderhouden heeft gehadt. Ende heeft sijn Edelheyt den Heer Gouverneur, op de toesegginghe van uwe Hoogheydts vrundtschap, met de Compagnie onderhouden, een soo goet vertrouwen ghehad, dat altijdt in de vaste opinie leefde, dat uwe Hoogheydt, in cas van verwijderinghe met de Ed. Compagnie niet eerder tot eenighe feytelijckheydt soude treden, als naer dat door besendinghe,

ghe, de redenen van miſnoegen bekent ghemaeckt, en daer over ſatisfactie gheeyſt ware.

't Welcke alſoo uwe Hoogheydt in deſen niet belieft en heeft, maer in teghendeel plotſelijck met de E. Compagnie te breecken; ſoo heeft de Heer Gouverneur, naer een naukeurigh onderſoeck, by ſijn ſelven niet konnende uytvinden, van ſijne zijde uwe Hoogheyt oyt eenigh miſcontentement ghegeven te hebben, geacht het ſijne plicht te weſen, uwe Hoogheyt door ons te doen verſoecken, dat het uwe Hoogheyts goede geliefte zy, aen den Heer Gouverneur te verleenen een duydelijcke verklaringhe van ſijnen brief, op giſteren aan den Heer Gouverneur geſonden, waer van de ware ſin ende meninge, by gebreck van bequame en getrouwe Tolcken, de Heer Gouverneur niet te regt en kan vatten, en mitſdien nodigh geoordeelt heeft ons af te vaerdigen, om uyt uwe Hoogheyt ſelfs de rechte meeninge van dien te vernemen, en wijders te verſoecken, dat uwe Hoogheyt mede gelieve bekent te maken, de redenen en motiven van miſnoegen, die vermeent te hebben teghens de E. Compagnie, benevens de ſatisfactie die daer over gelieft te pretendeeren, op dat op d'æquiteyt van dien ghelet, uwe Hoogheydt alle behoorlijcke ſatisfactie gegeven, ende de oude vruntſchap tuſſen de E. Compagnie en u Hoogheyt wederom moge metten eerſten gereſtabileert worden.

Waer op wy verſoecken een prompte antwoordt, om daer van aen den Heer Gouverneur te konnen rapport doen.

Op welcke voorſtellinge Coxinja, ſonder veel ſpuls van der Gecommitteerdens credentialen te maken/ perſoonelijck aenſtonts antwoordende ſeyde/ dat de vruntſchap/ die de Compagnie met hem onderhouden hadde/ ware van de ſelfde natuere/ als de vruntſchap die de Compagnie met andere Indiaenſe Potentaten en Princen onderhielde/ te weten/ dat deſelve van hare zijde/ ſoo langh duyrde/ als de Compagnie daer voordeel by ſagh/ maer als ſy hare kans ſchoon ſagen/ en dat ergens eenige bequame ghelegentheyt af geſpeculeert ware/ dat als dan op ſoodanige vruntſchap weynigh acht waren nemende/ en niet naer en lieten/ waer maer konden/ ymant het net over 't hoofc te halen; dat hy van ſijn doen ongehouden ware eenighe redenen te geven/ maer wilde haer des niet te min niet verſwijgen/ dat om ſijn oorlogh tegens den Tartar met meerder gemack en bequamer te konnen voort ſetten/ hy geraden hadde gevonden 't Eylant Formoſa in beſit te nemen/ 't welcke voor deſen altijt onder China gehoort hadde/ waer van aen de Nederlanders de bewooninge wel gepermitteert ware geworden/ ſoo lang als de Chineſen het ſelve niet van noden en hadden/ maer als nu daerom verlegen/ billik te weſen/ dat vreemdelingen gelijck de Nederlanders die uyt verre geweſten quamen/ voor de Meeſters van dien plaetſe maekten/ dat hy niet en ware overgekomen uyt inſichte tegens de Comp. eenigen Oorlog aan te vangen (alhoewel de ſijnen in diverſe gelegentheden menigmalen niet al te goet onthael door de Compag. ware aengedaen) maer alleenigh om beſit van het ſijne te nemen/ ende tot betuyginge dat ſijne meeninge niet en ware met de Compagnies middelen hem ſelven te verrijcken/ ſoo wilde hy haerlieden wel permitteeren/ dat alle hare middelen en effecten afſcheepten/ waer toe ſelfs ſijne Joncken preſenteerde/ de Caſteelen van ſijnen bodem afbraecken/ 't Canon/ en wat vorders daer van Syne antwoord.

 bergen

bergen konden naer Battavia verboeren / mits dat sulcks prompt in het werck stelden / waer mede als dan de vrüntschap tussen hem en de Compagnie onverbrooken soude blijven / alhoewel deselve reets een groot beginsel tot rupture hadde gegeven / met sijne Joncken en Soldaten door hare scheepen en volck te water en te lande aen te tasten / waer tegens het immers geoorlooft ware geweest hem selven te defendeeren / alle welcke actien uyt inclinatie tot vrüntschap met de Compagnie t'onderhouden / hy nochmalen wilde over 't hooft sien / mits de inruymingen van 't geheele Eylandt Formosa / in maniere voorsz. prompt volgende / waer van den eygendom aen hem en niet aen de Compagnie was toebehoorende; maer soo men sijne goedtheyt versmade ende in tegendeel weygerigh bleef / het sijne te restitueeren ende hem sulcks noch langer onthouden wilde / soo soude hy ghenootsaackt wesen sijn recht ten uytersten te vervolgen / met soodanige middelen als hy der handt hadde / waer van de Compagnie als dan de onkosten soude moeten rembourseeren. Hy voeghde hier vorders by / ghy Hollanders zijt verwaende en onsinnige menschen / ghy sult de genade / die ick u heden aenbiede / u selfs onwaerdigh maken / en daerentegen aen de hooghste straffe verschulden / van dat ghy met een hantje vol Volcks / gelijck ick wel onderrecht ben / dat in uwe Casteelen hebt / ghy u lieden derft soo hooghmoedigh tegens mijne groote macht / die ick mede gebracht hebbe / opponeeren / en daer in hartneckigh blijven opiniatreren; wilt gy niet wijs worden / leert ten minsten met uwe schade / dat uwe macht alhier tegens de mijne in 't duysenste deel niet bestendigh en is; ghy lieden hebt immers met uwe eygene oogen gesien / wat uwe ysere Schepen / waer mede ghy soo veel wonders meent uyt te rechten / en waer op altijt so moedigh zijt / teghens mijne Joncken konnen uytvoeren / hoe een der selven door mijne Joncken verbrant / en in roock verdweenen is / welcken gangh de andere mede souden hebben moeten gaen / ten ware tijdigh door 't ghewelt mijner Joncken gevlucht / en Zeewaert ingeloopen waren. Te Lande saeght gy hoe de hooghmoet van Capiteyn Pedel door mijn Volck soo seer vernedert wierde / dat hy met de sijnen / even soo sot als hy / 't gesichte der mijner niet eens verdragen en konde / en op de simpele aenschouwinghe van mijn Volck / haer geweer door vertsaeghheyt ter nedersmeten / en met uytgherechten halse ghewilligh hare wel verdiende straffe ontfingen. Zijn dit noch niet genoeghsame preuven van uwe onvermogentheyt tegens mijne macht / ick sal u meerdere en krachtiger geven / en soo ghy hartneckigh blijft de reden plaets te gheven / mijne begeerte te voldoen / en moetwilligh in u verderf wilt loopen / ick sal aenstonts hier in uwe tegenwoordigheyt / u Casteel / wijsende met eenen met sijne hant naer 't Fortje Provintia, doen bestormen / mijne rappe gasten teghens 't selve aenrucken / doen vermeesteren / en soodanigh verbrijselen / dat niet eenen steen op den anderen sal blijven leggen / als ick mijne macht wil in 't werck stellen / soo kan ick met deselve Hemel en Aerde doen omkeeren, alwaer ik koom moet ick winnen; Daeromme bedenckt u kort wat ghy lieden sult te doen / ofte te laten hebben.

Hare replijck en vordere onderhandelinge. Waer op by Gecommitteerdens geremonstreert wierde / dat het Eylandt Formosa in eyghendom niet onder 't Rijck van China / maer aen de Compagnie was toebehoorende / sedert dat de Compagnie by formeel contract met de grootsten van China gemaeckt / de Piscadores verlaten / en Formosa in besit

sit genomen hadde / en dat mitsdien hy Coxinja noch recht nocht pretensie daer op meer konde hebben ; ende extenderende sich voorders seer ampel op de onbehoorlijcke wijse van invaderinge / seer hart daer op aendringhende / dat Coxinja sijne pretensien / soo eenige tegens de Compagnie vermeende te hebben / soude specificeren / en datmen in onderhandelinge van wedersijtse satisfactie soude treden / waer toe Coxinja, naer veel debats over en weder / seyde niet te verstaen / maer sijne uyterste meeninge te wesen 't geheele Eylandt ontruymt te hebben / en dat daer over geene voordere onderhandelinghe en konde geboogen / ghevende tot des anderendaeghs 's morgens de klocke acht uuren tijdt van sich te bedencken / of men 't geheele Eylandt promt wilde ontruymen ende sijne aengeboden ghenade danckbaerlijck accepteeren / dat / of men Oorlogh begeerde / en tot tegenstant geresolveert was / en in cas geresolveert wierde tot promte ontruyminge / soo soude men van 't Casteel Zeelandia laten afwayen de Prince Vlagge / maer resolverende tot tegenstant / soo behoefde men maer de bloet-vlagge te laten afwayen / sonder dieswegen eenige voordere besendinge aen hem te doen / die hy in sulcken gevalle weygerde toe te staen. loopt vruchteloos af.

Waer mede dese samen-spraeck afgebroocken / ende de Gecommitteerden te vertrecken ghelicentieert wierden / naer dat alvorens volghens hunne last / siende Coxinja nergens mede als met het gheheele te vergenoegen was / met dierbare woorden aen hem geprotesteert hadden / dat de Compagnie niet naerlaten en soude over dit gewelt hun aengedaen / haer gevoeligh te toonen / en dat voor de reste sy Gecommitteerdens sich van nu af verseeckert hielden / wanneer met soodanigen rapport mosten wederom keeren / dat morghen gheene Prince- maer een Bloet-vlagge van 't Casteel Zeelandia soude afwayen / en oversulcks de tijdt van bedencken niet nodigh en soude wesen / dat sy lieden wel wisten / dat de Heer Gouverneur ghetroost was alle gewelt / als een Soldaet ten uytersten af te wachten / dat daer toe gheen gebreck van Volck / nochte andere nootsaeckelijckheden by der handt en waren / ghelijck de daet wel betuyghen soude / wanneer goet ghevonden mochte werden daer van eene proeve te onderneemen. hare protestatie.

Ende hier mede de Gecommitteerden haer afscheyt nemende / wierdense geleyt op een hoogen heuvel / van waer 't geheele Leger in slagh-ordre ghestelt konden oversien / maer naulijcks de oogen daer op ghevest hebbende / wierde met een Canon schoot seyn ghedaen / op welck teecken 't Leger sich wijt en zijt van een spreyde / en achter diverse heuvelkens / buyten 't gesicht leggende / hun vervoeghden / sulcks dat onmoghelijck was / in soo korten tijdt een overslagh te maken van 't ghetal der Soldaten / en echter door dit woeden en verspreyen / een groote hoop was uytbeeldende ; en wierden de Commissarissen / soo als gekomen waren / door een Chinees Bevelhebber wederom te rugghe geleyt / edoch aen hun gepermitteert / bevorens overvoeren / den Landtdrost in 't Fortje Provincia eerst te mogen begroeten. Nemen afscheyt met permissie om in 't Fortje Provintia aen te gaen.

Alwaer dan binnen komende / vonden de Gecommitteerden gemelte Fortse in een seer soberen stant / water om te drincken wasser voor geen acht dagen ghenoegh / provisande en leeftocht een weynigh / oock niet veel meerder Buscruyt als tot eenen storm af te wachten / welcke behoeften de Gecommitteerden soo ondervindende / als des daeghs te vooren aen den Raet van Formosa gherapporteert waren door de Adsistenten Jan van Valckensteyn en Adriaen Pieck, 't Welck vinden in een slechten staet.

soo

soo quam hun sulcks seer vreemt te vooren / door dien al eenige maenden voor des vyants overkomste in den Raet van Formosa beslooten ware geweest / dat gemelte Fortresse / geduprigh voor den tijt van ses maenden / met nodige vivres en ammunitie voorsien moste wesen / gelijck oock ter ordre van den Gouverneur / ingevolge van dit besluyt / door den Equipagie-meester Cornelis Rosewinckel voorsien was geworden / maer waer deselve vivres ende ammunities verbaren sijn / sulcks moeten gemelten Equipagie-meester en Landtdrost weten / waer van de eerste in de belegeringe dootgeschooten is / en den Landtdrost als noch by de Chinesen gevangen sit; 't gemeenste gevoelen is / dat het Kruyt meestendeel daer uyt gelight / ende in 't Schip Nieu-Enchuysen gheschcept is geworden / 't welck derde halve maent te vooren / eer de vyandt overquam / naer Siam vertrocken was / en ghelast wiert met 8000 ponden Buskruyt te besorgen / soo wort ghesustineert / dat den Drost by die occasie sijn Kruyt willende vervarssen / 't selve door den Equipagie-meester in 't voorsz Schip soude hebben doen embarqueren / om ter eerster gelegentheyt weder nieuw Kruyt in desselfs plaetse te bekomen / ende dat het over brengen van dien / door den Equipagie-meester versuckelt / en door des vyandts haestigh Landen belet zy ghe-worden; oock consumeerden de Wilt-schutten / die den Landtdrost en voornaemste Officieren van Provintia waren houdende / om voor hun prive Harte-beesten te schieten / maendelijcks gheen kleene quantiteyt Buskruyt / ende met de Vivres en Provjande / konde altemets onder de Chinese Natie oock wel een particulier handeltje gedreven worden / dat wy daer by laten / onse meeninge niet sijnde een overleeden / ofte gevangen man te beschuldigen sonder hare verantwoordinge te weeten.

En genomen 't Fortje Provintia ware al met Buskruyt / Water / Vivres / Provjande / Ammunitie / ende soo voorts van alles naer behooren voorsien geweest / soo soude daer mede niet meerder uytghewonnen hebben konnen worden (alhoewel daerom die schuldig waren / aen 't niet provianderen van d'een / niet onstraf baer sijn) als dat het noch eenige weynige dagen langer beschermt hadde konnen worden / en al evenwel in 's vyants handen hebben moeten vervallen / door dien van Tayouan niet en konde gesecondeert worden / soo by gebreck van Volck / als uyt manquement van kleen platbodemt Vaertuygh ten Oorlogh bequaem / om 't Volck mede over te voeren / ende de Vaert tussen beyde Fortressen open te houden / het welcke door te groote mesnagie manquerende / was daer mede dit Fortje alle hoope van secours benomen / en aen des vyants gewelt geabandonneert / waer tegens uyt sijn selven t'eenemael onbestant was / alsoo in den beginne maer ghebout wierde tot dempinge van een party naeckte Formosanen / en wapenloose Chinesen Landtbouwers / sonder tegens 't gewelt des Canons versorgt te wesen.

En hierom den Drost permitteeren sijn accort met de vyant te maken.

Welcke consideratien dan / beneven den soberen bevonden toestandt aldaer / ende verklaringhe des Drosten / dat sonder secours niet langher soude konnen defendeeren. De Gecommitteerdens bewoogh den Drost te permitteeren / dat sijn accoort met den Vyandt maecken mochte / soo als best sich selven soude konnen redden / mits daerinne sijn eer en ghemoet betrachtende / wat hy aen sijnen Heeren Meesteren schuldigh ware / ende voor al daer op behoorde staen te blijven / het Guarnisoen te salveeren / ende in Tayouan over te brengen.

Dien

Dien selven dagh des namiddaghs quamen de Gecommitteerden weder binnen 't Casteel Zeelandia, ende deeden van haer wedervaren rapport aen de volle Vergaderinge: op hare wederkomste by een gheroepen / waer inne wederom goet raet duyr was / voornamentlijck by den geenen die te vooren benevens van der Laen staende gehouden hadden / datter noyt vyandt verschijnen soude / en datter te veele en onnodige versterckingen gemaeckt wierden / waer toe in allen gevalle tijts genoegh soude wesen / wanneer den Vyandt op onse bodem sich quame te vertonen; maer den vyandt nu gekomen wesende / wisten se nergens geen raet nochte middelen toe te verschaffen / en saten onnosel en keeken / met de handen in 't hayr. De correspondentie tussen beyde de Fortressen hielden op; 't Fortje Provintia was verlooren / van 't vaste Land was men afgesneeden / van waer nochte middelen / leeftocht / nochte verversinge meer te verwachten waren; men moste ghedogen / dat den vyandt aldaer naer sijn welgevallen domineerde / waer teghens satmen en keeck op een dorre Santplaet / alwaer geen loof ofte gras op en groeyde / aen alle zijden met de Zee omspoelt / van waer niet een voet konde afgeset worden; den vyant eenige afbreuk te doen / daer toe en hadde men noch Volck / nochte bequame middelen by der handt / de eenighste hoope was 't Casteel Zeelandia soo lange te defendeeren / tot datter sulck een machtigh secours van Battavia overquame / waer mede men den vyandt konde 't hooft bieden / ende met hulp der Formosaense Inboorlingen van daer verdryven / wesende dit de eenighste middel om de Compagnie te salveeren; maer wat hoope om 't Casteel soo lange tijt te konnen bewaren / 't Suyder Mousson begon eerst te wayen / dat noot saeckelijck uytgewacht moste worden / al eer na Battavia tijdinghe van haren toestandt konden geven / waer toe noch ses Maenden vereysche wierden / en dan noch ses Maenden daer en boven ghewacht al eer 't Noorder Mousson verliep / en weder met het Zuyder Mousson van Battavia yetwes konde overkomen / soo datmen vaste reeckeninge moste maecken / ten minsten twaelf a dartien Maenden te konnen uytharden al eer eenigh secours quame / dat dan metter tijt een broch swaer om te verduwen soude worden; den vyandt stonde alle uyren op den Tapouaense santplaet over te komen / waer door 't Volck in ghedurige allarm en afgemat soude worden; ende ghenomen alles op sijn beste uytvallende / dat den vyandt 't Casteel niet hart en quame aen te tasten / eene simpele bloccade van soo lange Maenden ware genoeg 't Volck te doen consumeeren / die sonder verversinge soo engh beslooten / nootsakelijck door scheurbuyck en watersucht souden weghgeruckt / ofte onbequaem worden; waer toe mede niet weynigh helpen soude haer drinckwater / dat uyt Putten geschept / brackigh en seer ongesont ware. Alle welcke swarigheden in Rade geconsidereert / deselve wegens de Compagnie staet geen kleene bekommeringe aenbrachten / echter niet deden beswijcken / maer malkanderen onderlinghe tot standvastigheydt en kloeckmoedigheydt vermanende / op hoope dat van Battavia te sijner tijdt met een machtigh secours souden geassisteert worden / vernieuwense de voorgaende resolutie / van 't Casteel Zeelandia ten uytersten / als luyden met eeren / te defendeeren / en vonden daer toe raetsaem met eenstemmighe besluytinge / dat men alle 't Volck uyt het Quartier ofte stadt Zeelandia des anderen daeghs soude binnen trecken / vid. No. 5. ter saecke gemelte Stadt rontsom open lag / aen dry zijden met het binnen Zeewater bespoelt / ende aen alle kanten van eenen

En doen rapport aen den Raet,

dewelke hare resolutie van 't Casteel te defenderen, renoveert en daer toe goetvindt alle haremagt by een te trecken uyt de stad Zeelandia, om wat redenen.

nen gemackelijcke aenkomste door des vyandts kleen Vaertuygh / die ten allen tijden / insonderheyt by nacht / sonder groot ghevaer daer inne komen konde / ende om 't selve te beschermen haest soo veele Volcks als tot de besettinge des Casteels gerequireert wordende / als geene Mauren / Wallen / Borstweeringen / Flancken / nochte eenige defentie hebbende / sulcks dat niet als met ghevaer van 't Casteel in 't korte met eenen te doen verliesen en konde gedefendeert worden. 't Welcke lichtelijck hadde konnen voorgekomen geweest sijn / by aldien op Battavia ingewilligt ware geworden seecker project van twee a drie Steenen Rondupţjens aen de uyterste hoecken des Quartiers / dat niet groot maer seer kleen was / te setten / en deselven met een lichte steene Borstweringe aen malkanderen / en aen 't Casteel te hechten / waer mede de Stadt bequamelijck aen alle kanten door Canon bestreecken / door dien dit werck seer bequaem in sijne Flancken ghelegen soude hebben / ende met gheringe macht beschermt hadde konnen worden; maer in desen voorslagh vontmen op Battavia al mede geen smaeck / Compagnies mesnagie en konde dese onkosten niet dragen / wordende dus menighmalen 't Hoender-ey gesocht / daermen het Gansen ey leggen laet / als het spreeckwoort seyt.

't Fortje Provintia geeft sich over.

Des anderen daeghs den 4. lietmen de groote bloet-vlagge van 't Casteel Zeelandia afwaeyen / tot teecken aen Coxinja, datmen geresolveert ware hem kloeckmoedigh in te wachten / met sich ten uytersten te defendeeren / dewelcke mede aen sijne zijde niet stil sittende / hadde den Drost doen sommeren 't Fortje in sijne handen over te geven / op goet quartier / maer soo wilde opiniatreeren en hem forceeren Canon daer voor te planten / dat alsdan gheen quartier soude hebben / hy moste mede in 't kort resolveeren / hy ware nu immers verseeckert geene hoope van eenigh secours overigh te sijn / waer op den Drost / na eenige vergeefse stribbelingen / 't Fortje aen den Chinees inruymde / met geschut en alles datter in was / blijvende hy selfs in persoon met al sijn Volck in handen der Chinesen / Prisonniers de Guerre.

Den vyandt door dit succes gemoedight / set het omtrent den avont naer de Capouaense santplate over / aen de Suyder hoeck / verre van 't Casteel ghelegen / met eenige duysenden overkomende / waer onder eenige te Paerde het Casteel seer dicht waren naderende / om 't selve te recognosceren / waer tegens tien a twaelf van onse paerden (soo veele Paerden als in Capouan waren) met eenigh Voetvolck gesterckt uytgecommandeert wierden / die met deselve schermutseerden / maer en kondense niet locken in de Embuscade van 't Voetvolck / die achter sekere santduynen / ten dien eynde / haer verborgen hielden.

De Nederlanders uyt de stadt trecken alle binnen 't Casteel Zeelandia.

Aen de Oostsijde quam veel Chinees vaertuyg / even buyten een Canon schoot omtrent de Stadt het ten ancker nedersetten / waer door den Borger en Inwoonders der stadt Zeelandia seer qualijck ghemoet wierden / om langher aldaer te huysvesten / rondt uyt seggende / soo men haer dien nacht in de Stadt wilde laten overblijven / dat sulcks ware haer nodeloos op den Vleesbanck te leveren / weshalven haer oock al op den wegh van 't Casteel op 't pleyn begaven / omme sonder nadere ordre te willen binnen komen / hare Capiteyn David Harthouwer, mede lit van Formosus Raet / begaf sich by den Gouverneur om ordre te vragen wat daer in te doen soude hebben / seggende uyt hem selven sonder voorweeten ofte kennisse der Burgeren / soo sy lieden noch langher in de Stadt mosten blijven / dat alsdan boven 't gheene reets daer inne hadden /

noch

noch wel twee hondert mannen/tot versterckinge van dien/de aenstaende nacht verepst wierden ; upt welcken voorslagh van Harthouwer naderhandt op Battavia het seggen is voortgekomen/ dat de inwoonders en burgerye der stadt Zeelandia souden gepresenteert hebben ghehadt / soo maer met twee hondert mannen upt het Casteel versterckt wierden/ hare Stadt tegens den vyand te bewaren. Hier op deede den Gouverneur den breeden Raet weder by een roepen / waerinne met eenparige stemmen wierde gepersisteert by de resolutie des voorigen daeghs / over 't intrecken des Volcks genomen ; vid. N°. 6. en in gevolge van dien/seyde den Gouverneur Harthouwer aen/ dat de burgerye soude laten binnen trecken / wesende hare Vrouwen en Kinderen / des voorighen daeghs al binnen gekomen / en gheduyrende den tijdt van vijf dagen / dat den vyandt sich eerst vertoont hadde / waren hare meubilen / roerende goederen en 't geene van eenigh belangh was/ door Soldaten / Matroosen / Chinese Arbeyders / Slaven en Slavinnen / oock al mede binnen gesleept ; in welck binnen sleepen / alsoo yder de haestige was en geerne sijn goet 't eerste ghebergh sage / veele hare goederen aen soodanige Dragers in handen gaven / die 't goet wel berghden / maer soodanigh dat nopt voor de oogen der rechte Eygenaers wederomme te voorschijn en quam. 't Gingh hier toe als in een groote brant/ daerinne onder de blusschers en helpers menigmalen de grootste dieven schuylen / en als 't geborge goet niet wederom te voorschijn en komt / dan moet het al in den brant ghebleven sijn / soo hier mede veele yet wes van hare goederen missende / kreegh den name dat in de Stad verbleven ware / in de welke nochtans niet anders van belangh en bleef / dan een redelijcke quantitept Padie/ diemen wegens kortheyt des tijts / nevens alle de andere ingesleepte goederen/ niet en koste overbrengen / en alsoo men die het minste van nooden hadde / geresolveert ware te doen verbranden / maer is door eenige tussen-koment belet verhindert gebleven.

Op de eerste aenkomste des vyants van den 30 April / wanneer men noch niet en wiste waer deselve souden willen landen / ware raetsaem geoordeelt ghewozden / tot bevrijdinge des Veers / tussen de twee Casteelen een Batterijtje van vier Stuckjens in de Stadt op te werpen / maer deselve naderhandt door 't overgaen van 't Fortje Provintia niet meer nodigh wesende / wierde deselve door gebreck van arbeyts volck / oock noch niet t'eenemael volmaeckt gheweest sijnde / als nu wederomme afgebroocken / en met het intrecken der burgerye 't Canon daer uyt mede binnen gebracht.

Alles datter in de Stadt noch overigh was wilde men geerne mede / benevens de Burgerye / naer binnen gebracht hebben / maer wierde gestut door de stercke aenkomste des vyants / die den 5 Mey met groote meenigte van kleen Vaertuygh het recht op de Stadt / van alle kanten quam aensetten / op de welcke wel lustigh met Canon van 't Casteel ghedondert wiert / maer sonder groot effect / door dien 't Canon seer hoog leggende niet laegh genoegh en konde gedempt worden / omme de aenkomende Vaertuygen / soo ras maer dicht genadert waren / te treffen / dies hadde men eenighe Musquettiers in de Stadt geposteert onder Capiteyn Aeldorp, omme op den vyandt in 't landen te chargeren / maer deselve in seer grooten getale/ ende van alle kanten gelijckelijck naderende / moste ons Volck haer retrade naer 't Casteel nemen / doch waren gelast bevorens aftrocken / de Stadt aen alle hoecken in brant te steken/ *Den vyand occupeert de verlate Stadt.*

 gelijck

gelijck syliedén op haer retrait de voornaemste plaetsen / als de Timmerwerf / 't Velle Packhuys / en diverse andere huysen in den brant setten / op hope dat dit vuyr voortloopende / de Stadt geheel tot kolen soude maken / maer wierde door den aenkomende Vyandt noch ghebluft / en de Stadt door den brant bewaert / brengende de Vyant omtrent tussen de drie a vier duysent Soldaten in de stad / deselve posterende in de dwers-straten en huysen buyten 't bereyck des Canons gelegen; den toegangh van de Stadt naer 't Casteel bleef als te vooren open leggen / niet afgepallisadeert / nochte met eenige Grachten ofte Borstweringen bewaert / sulcks dat sedert den 5 Mey dat in de Stadt quamen / tot den 25. Mey daer aen volghende / dit volck in de Stadt geplaetst / aen die van 't Casteel nochte goet noch quaet en deeden / anders als dat somwylen / gedurende dese twintig dagen / eenige lichte schermutseringen voorvielen / ende den vyant met het werpen van bomben en steenen uyt de Mortieren / mitsgaders met het Canon / waer maer te raken waren / by daegh en by nacht door ons Volck seer gheincommodeert wierden / die daer teghens van dees syde niets ter werelt tot offensie ondernam / als dese enckele bloccade / onder 't bereyck van ons Canon en Musquetten / sich voorders meest stil houdende / alles prepareerde en vaerdigh maeckte tot syn groot dessεyn / daer mede met eenen slagh een eynde des Oorloghs gedachte te maken / 't welck was / dat sich imagineerde / dat met een halve dagh canonneerens op onse lichte steene muuren / hy daerinne een groote bresse naer syn wel-ghevallen konde maecken / ende daer door met kracht van Volck indringende / 't Casteel overmeesteren / weshalven alles tot dese storm nodigh verbaerdigende / brachten 28 stucken Canon in de Stadt / en planten deselve den 24 Mey des nachts op de blacke aerde / sonder Batteryen te maken / voor de Stadt langhs 't pleyn van 't Casteel / met eenige Schans-korven met aerde gevult tussen beyden / welck werck groot geruchte makende van het Casteel met canon en musquetten den gheheelen nacht door gepooght wiert te verhinderen / maer vermits dese nacht onghemeen doncker was / konde gheen roop geschooten / en sulcks dit werck niet belet worden.

Ende onderstaet uyt deselven op 't Casteel een storm te doen.

Den 25 Mey hadde 't licht des hemels sich nauwelijcks beginnen te vertoonen in 't Oosten / ofte van dien kant quam een seer grousame donder ende blixem / vermenght met een dichte hagelbuy van Cogelen uyt des vyants Canon / dat in de Stadt geplant stonde / op de muyren des Casteels Zeelandia nederdalen / waer door de belegherden met alle man in de wapenen / en op de wallen gheraeckten / in voornemen desen Chinese morgengroet op syn Nederlants niet onbeantwoort te laten; den Gouverneur die meest de geheele nacht / met op diverse voorvallen ordre te stellen / slapeloos doorgebracht / en syn hooft een weynigh tot rusten nedergelegt hadde / hier door ontwaeckt / vliegt nevens anderen naer de wal toe / en den toestandt van saecken in der haest oversiende / remarqueerde den soberen staet daerinne des vyants Canon gheplant stonde / gantsch onbedeckt en licht te ruyneren / als mede dat de vyanden op haer heftig canonneren glorieus / en in hoope van haest een bresse te hebben / met groote troupens gewapende Soldaten buyten hare Schans-korven hen begonden te rangeeren / en haer selven blootgaven; waeromme den Gouverneur der bosschieteren en soldaten hitte noch een weynigh inhoudende / ghelaste niet eenen schoot te doen sonder syne expresse ordre / maer datmen de stucken van alle zijden soude stellen kruyselinghs te konnen speelen met schroot / musquet-koghels en groo-


I.v.A. fec.

groote swaere yfere spijkers geladen / en de musquettiers langhs de Gordijnen en Wallen rangeeren / ende wanneer hy de Chinesen nu op sijn schoonste hadde / gelaste hy van onderen en van boven / en van alle kanten te gelijk / op den bloot staende vyant vuyr te geven / het welck met soo goet succes geexecuteert wierdt / dat met dese eerste chergie by na het geheele velt in een oogenblick met ghequetste en dooden lighamen quame bedeckt te worden / ende ofte wel dit spectakel den vyandt hadde behooren te leeren van hem niet meer soo lichtvaerdigh bloot te stellen / soo bleef niet te min hare Overste die dese troupen in de Stadt commandeerde even obstinaet / alsoo hy by Coxinja aengenomen hadde (soo gesegt is geworden) tot kosten van sijn hooft / met dese attacque 't Casteel te overweldigen / 't welck waer wesende ofte niet / dat soodanighe conditie aenvaert / dat late ik in sijn geheel / alleen bleeck dat dese man hemselven teenemael desperaet aenstelde / met sijn volck geduyrigh in de plaetse der ghevallene aen te drijven / en met Canon even heftigh te doen schieten / 't welck haer bequam als den hont het gras; want die van 't Casteel haer niets schuldigh blijvende / veroorsaeckten met hare dicke hagelbuyen van Musquet- en Canon-kogelen / een groote moort onder dese onbesonne menschen / daer van 't getal / door de gevanghens en overloopers / wel op duysent dooden / behalven de groote menighte der gequetsten / arm- en been-loosen begroot is ghewor den / soo dat dese stormvaerdigen eyndelingh genootsaeckt wierden seer confuselijck te retireeren naer de dwers-straten der Stad / alwaer door de huysen voor de kracht des Canons en der Musquetten van 't Casteel bedeckt konden blijven / afstreckende met soo groote onordentelijckheyt / dat van haer Canon afliepen / latende de wissers daer inne blijven steecken / van welck Canon oock eenige Stucken door die van het Casteel onbruyckbaer gemaeckt waren.

Terwijlen de stormers in de Stadt noch besig waren met haer heftig canonneeren / soo naderde den Vyant aen de Zuytsijde naer 't Casteel van de Bockestal van daen / Pijn-appels / ende soo langhs de Santduynen heenen / met omtrent tussen de ses a seven duysent mannen / maer onder 't Canon gekomen wesende / wierden soodanigh verwellekomt / dat gedrongen wierden ter sijde af te wijcken achter de santduynen en heuvelen alwaer voor 't canon en musquetten des Casteels bedeckt waren / en post bleven houden / afwachtende tot die van de Stadt eene bresse ghemaeckt souden hebben / waer in dan mede nevens de andere konden indringen / ende sich voorders reguleeren ende paraet wesen op alle voorvallende gelegentheden.

De belegerde siende / dat de vyanden hen voor 't Canon en Musquetten bedeckt hadden / soo aen de Zuytsijde na de Pijn-appels / als aen de Oostsijde in de Stadt / en dat mitsdien met canonneren gheen voordeel meer te doen en ware / en die van de Stadt in confusie haer Canon verlaten hadden / oordeelden datmen sich van des vyants confusie in de Stad / al eer weder bequame / soude konnen dienen / ende door eenige Matrosen met Musquettiers gheassisteert / tenteeren / haer verlaten Canon te vernagelen; waer van een proef te nemen / wierden sommige Matroosen voorsien met eenige achtkantige stale pennen / hamers / en hant-granaten / gesecondeert van sestigh Musquettiers / geordonneert een schielijcke uytval naer de Stadt te doen / met last / als haer werckje verricht hadden / ofte dat andersints aen haer een teecken met des Casteels klockje gegeven wierde / dat alsdan aenstonts wederomme binnen souden hebben

met quaet succes voor hem.

De belegerden doen een uytval.

ven te keeren / want door dien des vyants retraite uyt geene andere oorsaecke en geschiede / als omme achter de dwars-straten en santheuvelen sich voor ons Canon niet meer vruchteloos bloot te stellen / sonder eenige andere redenen te hebben / van voor ons Volck beducht te moeten wesen / so was onseecker / hoedanigh die van de Stad hun souden aenstellen tegens desen uytval ; en offe ons Volck door hare menichten souden trachten te envolupeeren ofte andersints affnyden / mitsgaders ofte die van achter de sant-heuvelen sich niet mede en souden roeren / tot secours van hunne mackers / in de Stadt / wesende gheen meerder spatie als een halve Musquet-schoot tussen den vyant / die achter de Santheuvelen stont en tussen die van de Stadt / konnende oneyndige inciden-ten van diergelijcke nature in desen hasardeusen uytval komen voor te vallen/ diemen van de hooghte des Casteels / van waer alle des vyants reppen en roeren ontdeckt wierden / veel eerder als beneden konde gewaer worden / en daeromme gheordonneert ware de uytvallers met het klockje tijdigh te konnen waerschouwen en binnen trecken / dewelcke volgens haren last vallen courageuselijck en schielijck uyt/ met soodanige vaerdigheyt over des Casteels plein naer de Stadt toelopende / dat de Matroosen met hare gereetschappen eerder over dwars op des vyandts Canon saten / 't selve met hare mede ghebrachte stale pennen vernagelende; als dat de vyandt gewaer wierdt / dat ons Volck uytgevallen ware / edoch sy ons Volck vernemende/ begon een lichte schermutseringhe tussen onse Musquettiers / ende de Pylschutteren / die uyt de dwarsstraten ende over de huysen heenen een meenighte van Pijlen op ons volck inschooten / dewelcke haer met chargeeren besich houdende / tot dat de Matroosen alle de meeste stucken vernagelt hebbende / hen benevens eenighe soldaten begonden te amuseren/ met yder een Vaendel te rucken van de Schans-korven door den vyandt in groote meenighte daer op geplant / en met de Vaendels op de schouderen als in triomphe over des Casteels pleyn heen en weer swierven/ beginnende daer door in disordre te geraecken / 't welcke van 't Casteel ghesien wordende / dat de uytvallers haer werckje daer toe uytghesonden waren / verricht hadden / ende als nu voor haer lieden aldaer niet meer te verrichten overig en ware / soo wierde ghelast 't klockje te luyden / tot teecken dat wederomme binnen mosten komen / gelijck geschiede / met verlies van twee ofte drie menschen / benevens weynige gequetsten / mede brengende 32 Vaendels / die op de Schans-korven geplant hadden gestaen.

Vernagelen des vyants Canon.

Ter occasie van desen uytval / sijn sommighe van opinie en sustenue gheweest / terwijlen op 't pleyn / tusschen de Stadt en Casteel sulck een meenighte menschen gedoot ter aerden lagen / en dat de vyanden hun geschut soo confuselijck verlaten hadden / sonder dat ymandt van de haren sich meerder vertoonen dorste / hebbense de onse in haren uytval/ met so geringe tegenstant des vyants geschut vernagelt / dat de vyanden daer door in disordre en op de vlucht gebragt waren / datmen dierhalven dese occasie niet en behoorde te versuymen / maer sijne victorie te vervolgen / en door een algemeenen uytval den vyandt op 't lijf te vallen ; met sijn eygen geschut omgekeert / op hem vuyr te geven / en hem uyt de Stadt te doen delogereren en hem verdelgen. Waer tegens den Gouverneur en meesten van sijnen Raet hebben dit ghesustineerde geacht voor onmogelijck / en t'eenemael onraetsaem / want of schoon dit vresch-schieten den vyant mislukt ware / soo dat daer over een groot ghetal dooden en gequetsten bekomen

Consideratien ofte de belegerden hadden behooren een generalen uytval te doen, en alles te hasarderen.

men hadden/ ende oock genootsaeckt ware geworden syn Canon onordentelijck te verlaten / en syn volck achter de dwars-straten in de Stadt te trecken / soo ware sulck intrecken nochtans geen disordre/ door vreese van ons volck veroorsaeckt / veel min eenige vlucht ofte preparatie van dien / maer niet anders als een enkele retraite te achten / omme door ons Canon bedeckt te konnen wesen. Wijders dat ons Volck uytgesonden synde/ haer Canon te vernagelen / en het selve geluckigh geeffectueert hebbende / als nu dit vernagelt en ontramponeert Canon niet en konde omgekeert / noch den vyand daer mede beledigt worden: dat dese generale uytval soude moeten geschieden / met so veel Volck als by een konde geschrapt worden / en daer en teghen seven Bolwercken / benevens drie halve Manen des Casteels beset moetende blijven / omme 't Canon te regeeren / daer toe ten aldermirsten vereyst wierden tussen de twee en drie hondert man / soudende alsdan de Gordijnen en andere plaetsen met niet eenen mensch voorsien / maer t'eenemael ontbloot moeten blijven/ sulcks dat dese uytval niet stercker / als tusschen de seven en acht hondert mannen konde wesen / waer tegens geconsidereert / dat de vyandt als noch wel over de vier duysent mannen in de Stadt / achter de dwars-strate hadde staen / en dat geen Musquet schoot van daer / aen de andere syde des Casteels noch wel omtrent de seven duysent achter de heuvels en santduynen in bataille gherangeert stonden / soo konde dese uytval niet anders wesen als *extrema dementia* geheel desperaet / buyten alle hoope van een goet succes/ en daer van niet anders te verwachten als dat de vyanden / gelijck dappere soldaten als sy waren / soo dra met soodanige forze geattacqueert quamen te worden / trachten soude haer onder dese uytvallende troupen te vermenghen / en door hare groote menichte aen alle kanten te omsingelen / door dien in soodanigen voorval voor ons Canon niet meer en souden behoeven te vreesen / soudende mede secuur van de geposteerden achter de santduynen hebben konnen gesecondeert worden / ofte dese geposteerden souden geduyrende dese uytval met gheringe moeyten en teghenstant aen alle kanten het Casteel hebben konnen beklimmen en overrompelen ; ofte oock beyde te gelijck doen / te weten / met een gedeelte ons Volck van achteren invallen/ ende met de rest 't Casteel aentasten / sulcks dat van dese generale uytval gansch geen goets te hoopen en stonde / ende ter contrarie alles in de weeghschael gestelt soude moeten worden / van binnen een uyr a twee van onse zijde alles te verliesen / waer en tegen soo de Stadt al overmeestert hadde ghewordden / en die achter de santduynen hen stil gehouden hadden / soo soude de vyant daer by niet meer hebben verlooren als eenige weynige stucken Canon / benevens een redelijck ghetal van syne soldaten / 't welck hem niet geheel ruyneren en konde/ ten aensien noch ander Geschut en Volck ghenoegh overigh hadde / omme syne belegeringe in den staet van een nieuwe bloccade te konnen continueren / soo datter gantsch geene egaliteyt en konde wesen tusschen syn en ons verlies / hy maer een ghedeelte / ende wy alles hier mede konnende verliesen / behalven dat het aen onse zijde byna even eens te achten was / een man ghequetst en in 't bedde / ofte een doode te hebben/ vermits als boven gesegt / noch soo veele maenden voor handen waren / al eer een eenigh man tot versterckinge konde weder bekomen / om welcke redenen dan dese uytval by den Gouverneur ende die van sijnen Rade niet ondernomen / nochte goetgevonden en is geweest : maer ghelijck de beste Stuyrluyden gemeenlijck aen landt sijn / soo heeft men op Battavia naer dato

wil-

willen staende houden/ niet tegenstaende alle redenen ter contrarie/ dat dese uytval hadde moeten geschieden/ alsoo men aldaer vast en als ontwijffelbaer stelde/ dat het niet en soude hebben konnen misluckten den vyant daer door te verslaen; waeromme by gebreck van andere beschuldingen/ wegens dese schoone gelegentheyt versuymt hebben/ men den Gouverneur en sijnen Raet ten hooghsten strafbaer heeft verklaert/ alhoewel in desen seer remarcabel is/ dat niet en konde geproduceert worden een eenigh adwijs van de hooghste regeeringhe op Formosa/ nochte van yemandt der Krijghs-officieren/ die by de voorsz attaque present waren geweest/ en gesustineert souden hebben gehadt de nootsaeckelijkheyt van de voorsz uytval. Maer yder swegh doenmalen stille/ en die beroepen wierden over 't inroepen der uytvallers waren alle van ghevoelen/ dat de uytgesondene haer werck verricht hebbende/ en niet meer voordeeligh op den Vyandt te konnen uytwercken/ dienden weder binnen gheroepen te worden/ ghelijck door 't luyden van 't klockje gheschiede/ soo dat desen uytval alleen wierde staende gehouden door eenige weynige buyten de regeeringe/ die geen kennisse van saecken hebbende/ nochte op des Vyants macht/ nochte op de onvermogentheydt van die van binnen hebben konnen/ ofte niet willen letten/ maer mede soo yetwes voor den dagh brengen/ om daer mede een plasdanck op Battavia te verdienen ende haer baentje klaer te maken; 't was maer kruyst hem/ kruyst hem/ yder die maer yetwes wiste voor te brenghen tot lasten des Gouverneurs en der andere gefalseerde Raets-persoonen/ hoe ongherymt en absurd 't voorgebrachte oock mochte wesen/ wierde dadelijck gehoor verleent/ begunsticht/ en met de eene ofte de andere benefitie begiftigt; ghelijck sulcks onder anderen evident ende voor yders oogen gebleecken heeft/ in 't verheffen van eenen Paulus Davidsz de Vick, tot Boeckhouder Generael in de plaetse van Speelman, met uytsluytinghe van andere oude Coopluyden/ die oock al veele goede Vrunden by 't spul hadden/ maer mosten achter staen voor desen man/ die eerst nieu en vreemt van Tayouan overquam/ en niet eenen vrunt op Battavia en hadde die hem wilde patrocineeren. Twee jaren geleden doen hy van Onder-Koopman/ ghelijck was/ door den Gouverneur Coyett op Formosa tot Koopman geavanceert wierde; maer op Battavia wederomme afgeschreven ware/ tot twee distincte reysen toe/ dat teghens dit afschrijven de Gouverneur telckens versochte/ dat den Generael en Raden van India de gedefereerden qualiteyt van Koopman aen den voorsz de Vick geliefden te laten behouden/ ghelijck dan eyndelinge op dit ernstigh en gedurigh aenhouden des Gouverneurs ghedaen hebben/ ende de Vick sijn Koopmanschap lieten behouden; dewelcke de Vick tot danckbaerheydt van dien/ gheduyrende dese belegeringe/ sekere schandeleuse en fameuse brief vol leugenen/ verdraeyingen ende verkeerde uytlegginghen/ tot nadeel ende disreputatie van sijne weldoenders/ des Gouverneurs en Formosaense Raets practiseerde/ en naer Battavia oversont/ en op sijne komste aldaer staende heeft ghehouden/ dat aldaer soo smaeckelijck viel/ dat soo ras als hy maer sprack/ hy die te voren niemant en hadde/ als nu yder genegen vont hem te begunstigen/ ende tot recompense de aensienelijcke qualiteyt van Boeckhouder Generael bequam: soo gretig was men yetwes tot lasten des Gouverneurs en Raets te konnen uytvinden/ dat dese ongerijmde/ tegens alle redenen strijdende uytval te hebben moeten gheschieden/ wierde staende gehouden/ door luyden die 'er niet by ofte omtrent en

wa-

waren gheweest / en noch kennisse van plaetse / weder sijtse macht des vyants en der oasen noch van andere omstandigheden en waren hebbende; en lieve! wat konde den Gouverneur al veele wondere Oorloghs exploiten uytrechten / want behalven 't geringh getal der Soldaten / en andere soberen toestant boven verhaelt / sooen hadde hy tot sijne assistentie gheene andere Militaire Hooft-Officieren / als den eenighen Capiteyn Aeldorp, die van sijn Ambacht een Backers Knecht was / benevens een siecken impotente / en tot dienst onbequame Luytenant; dit waren al de Hooft-Officieren die in 't Casteel waren / daer van men wel te verwachten hadde Veltslagen / bestormen en inneemen van Steden / en andere heerlijcke Oorloghs-exploiten / die sy haer leven niet gesien nochte daer by ofte omtrent geweest en waren / en eenelijck geavanceert waren geworden van geringe Soldaten tot de chergies te bekleeden door tijdts expiratie / wesende de andere Officieren / die wat meerder kennisse en ervarentheyt in Oorloghs-saecken mochten hebben / door van der Laen met hem na Battavia gesleept; de Raets-persoonen des Formosaense Raets / mitsgaders Koopluyden en Onder-Koopluyden van den breeden Raet / waren alle te samen luyden van de penne / die oock geen Oorlogh meer ghesien en hadden / en mitsdien van Oorloghs-exploiten gheene kennisse konden hebben / ofte den Gouverneur daer inne adsisteren / ende soo dan met dese Officieren en Opper-Hoofden soodanigen desperaten uytval ware by der handt genomen geworden / die soude buyten allen twijffel noch al veel slechter afgheloopen hebben als de malle Bataille van Capiteyn Pedel, met 240 teghens 4000 mannen op Baxemboy / drie weecken te vooren gheschiet / alwaer immers ghenoegh beproeft ware dese Chinesen / geene Lantbouwers / maer geoeffende Soldaten te wesen. En genomen dese uytval hadde sich al vertoont van goede apparentie / soo soude des niet teghenstaende den Gouverneur die hebben moeten achterlaten / en sich daer van excuseeren / op 't ghebreck van bequame Officieren / om dit dangereus werck te konnen uytvoeren; want by alle Krijghs-ervarene in confesse is / dat soodanige exploicten / als dit eene soude wesen / t'eenemael sijn dependeerende van de bequaemheyt / dexteriteyt en ervarentheyt der Krijghs-Officieren / die 't commando over de troupens / die 't werck verrichten / sijn hebbende / ende dat met onervarene Officieren sulcks aen te vanghen / niet raetsaem is.

Des namiddaghs deden de belegerden noch twee uytvallen naer de Stadt / waer inne ten wederzijden heviger als in de uytval van des voormiddaghs ghevochten / en een Stuck / schietende ses ponden ysers / nevens drie Rampaerten binnen gesleept wierden; en dien naest aen volghende middernacht / sleepte de vyant 't ontstelde Geschut achter de huysen / poogende de belegerden te vergeefs 't selve te beletten door haer Canon en Musquetten. *De belegerden doen nog twee uytvallen en brengen een ses ponder binnen.*

Den Vyandt door dit quaet succes van bresse te schieten afgheschrickt / laet alle voordere ghedachten van stormen varen / hem verseeckert houdende / dat door eene simpele blocade en enge besluytinghe / men hem nootsaeckelijck van selfs wel in de handen soude moeten vallen: weshalven op primo Juny hy de straten na 't Casteels pleyn lopende / over dwars met Pallissaden en Schans-korven liet afsnijden / met een redelijcke wijde en drooge Gracht door sijne werken / stellende tussen de Schans-korven eenige Basjens / en daer na noch elf lichte stuckjens / waer van 't aldergrootste niet boven ses ponden ysers schoot / *Den vyant sonder voorder gewelt tegens het Casteel te gebruycken, vergenoeght sich met een blocade.*

hebbende de rest van sijn verdorven en ontramponeert geschut/ op den 25 Mey uyt de Stadt naer overen doen voeren; sedert welcken tijt tot de komste der secours-Vloote aen wedersijden niet veel remarcabels en is voorgevallen/ want die van binnen soo engh beslooten wierden ghehouden/ ende hier teghens soo weynigh macht waren hebbende/ dat niet een stroptjen aen stucken bijten en konden/ ende den vyandt met een naeuwe besluytinge sich te vreden houdende/ hadde geen groote haest/ hy besat een schoone en vette Lantsdouwe/ tot sijne voldoeninge/ daer inne sijne Soldaten/ die soo lange op Zee geswurven hadden/ op sijn gemack fraeytjens koesterde/ dat de belegerden op een dorre santplate opgeslooten saten/ konde hem weynigh hinderen; te Lande ende te water domineerde hy naer sijn welgheballen/ al evenwel siende dat de Leeuwenhuyt niet en hadde gheholpen/ soo treckt hy het Vossen-vel eens aen/ en met vleyende woorden doet ons een eerlijcke capitulatie aenbieden/ benevens remonstratie in sijne brieven/ onder dato den 27, 28 en 30 Juny/ datmen dogh op't laetste teghens hem niet en soude konnen uytharden, nochte afwachten tot het aenstaende Jaer op eenigh secours, ende dat de Scheepen die dit Jaer van Battavia naer Formosa te komen stonden, maer Coophandelaers souden wesen, ende in allen ghevalle soo die van Battavia al dorsten, ende dit Jaer noch konden secours senden, dat het selve niet en soude konnen bedragen boven de tien Schepen met 2000 mannen, welcke macht de sijnen niet opwegen en konde, en soo men met t'elckens wat nieuw secours te senden 't Casteel al tien Jaren konde inhouden, dat hy dien tijdt op sijn ghemack soude blijven afwachten en verdueren, &c. soodanigh wende het Coxinja op alle boegen over/ omme 't Casteel in sijn gewelt te krijgen/ en Formosa in gerusthept te konnen besitten/ waer teghens de belegerde met patientie waren wachtende naer 't verloop des Suyder Mousson/ omme met het Noorder Mousson van haren staet tijdinghe naer Battavia te versenden/ en secours te konnen versoecken; en om haer niet langher in dien bekommerlijcken staet te laten sitten/ sullen ons voor een korte wijle naer Battavia transporteeren/ en met de secours Vloot weder te rugge op Formosa overkomen.

Van der Laen arriveert op Battavia, en doet valsch rapport.

Jan van der Laen, als vooren geseght/ met sijne mede gebrachte Krijghs-Officieren/ vol misnoegen/ weghens 't staecken des Maccause tochts/ van Tayouan vertrocken/ en op Battavia behouden ghearriveert wesende/ rapporteerde aen den Generael en Raden van Indiē/ dat den Gouverneur Coyett en Formosaense Raet/ hare vreese van Coxinjaes vyandelijke overkomste alleen gefondeert hadden op 't aenbrengen van een party en verachte Chinesen/ en dat naer ghenomen omsichtighe informatien en inspectien/ hy van der Laen bevonden hadde gheene de minste apparentie eenes aenstaende Oorloghs/ ofte eenige waerschijnelijckheyt van dien voor handen te wesen/ en dat den Gouverneur mitsdien/ sonder eenige nootsakelijckheyt het geheele lant in rep en roeren hadde gestelt/ met het opschorten der Lantdagen/ en vangen/ pijnigen/ geesselen/ en tyrannicque inquisitien van de arme onnosele Chineesen/ diemen verghde yetwes van Coxinjaes overkomste te openbaren/ waer van niets en wisten/ en dat hy ghevolgelijck/ sonder eenige barmhertighept/ op pretext van aenstaende Oorlogh/ duysenden van Chinesen arme onnosele Lantbouwers/ met gewelt en pericul van lijf en leven van hare Landeryen/ Gewas/ Beesten/ Huysen en Bou-gereetschap/ sonder eenige sustenue tot

levens onderhout gedreven / van alles ontbloot / en met vrouw en kinderen op den Dyck geset hadde; dat mede de Vis-neeringe ter Zee gheslut / ende den Coophandel van buyten ghebannen hadde door swaare arresten / onlijdelijcke inquisitien / en pijnelijcke ghevangenisse / forcerende de goede luyden meer te seggen als selfs wisten: en eyndelingh / dat den Gouverneur met sijnen Raet moetwilligh tegens de gegeven ordres van den Heer Generael en Raden van India aengheloopen / en 't heerlijcke desseyn van Maccao te incorporeeren / verydelt hadden / tot ongemeene groote schade van de Compagnie.

Waer door den Generael en Raden tegens Coyett verbittert.

By welck rapport gevoeght / ende door geheel Battavia verspreyt wordende de drieven der quaetwillige Suppoosten door van der Laen mede gebracht / de gemoederen op Battavia teghens Coyett noch meer verbittert wierden / als reets waren door instigatien van Verburgh, die uyt ouden haet tusschen hem ende Coyett, van desselfs doen te gheduurigh een quade uytlegginge ende sinistre impressie gegeven hadde / sulcks dat de Generael ende Raden van India / sonder de saecken wat nauwer te overwegen / hem nu in hare opinie ten vollen geconfirmeert hielden / van dat Coyetts breese maer ydel en poltronnerie ware / en deporteeren mitsdien den Gouverneur / benevens sijn tweede en derde persoon onverhoort de facto van hare eer-ampten en waerdigheden / den selven naer Battavia op eene schandeleuse wijse op ontbiedende / omme aldaer ter judicature en straffe gestelt te worden / en stellen den Fiscael Hermanus Clenck tot Gouverneur over Formosa / den selven afvaerdigende in dato den 21 Juny 1661. met naervolghende scherpen Brief / behelsende onder anderen aldus:

setten dē selven nevens sijn tweede en derde persoon onverhoort van hare ampten af met veele smadige berispingen.

WAt goeden moet ende schier onfeylbare hoope wy hebben ghehadt, om met de naer Costy ghesondene Scheeps- en Krijghs-macht den Portugeesen 't gherenommeerde Maccao te ontweldigen, ende onder de Compagnies heerschappye te brengen, sullen U E. uyt onse voorjarige brieven hebben konnen afmeeten, daer op dan oock niet anders en hadden verwacht, als een victorieuse overwinninghe van deselve plaets, maer tot onse groote verwonderinge hebben wy met geen kleene ontstelteniſſe uyt U E. bekomen advijsen vernomen, dat dien welgemeynden raetslagh, daer den Staet van de generale Compagnie soo veel aen gelegen leyt, door U E. gheheel en al vernietight, ende alsoo in den voortganck gestut is geworden, voorgevende dat de dreygende swarigheyt van den *Mandorijn Coxinjaes* vyantlijcke overkomste op Formosa niet en konden gedoogen, 't voorsz. exploit sijn effect te laten sorteren, maer datmen de gheheele macht van Volck en Scheepen, tot resistentie des Vyants ende verseeckeringe van den Staet aldaer, nootsaeckelijck hadde van doen, daer nochtans niet eens, maer tot diverse malen evidentelijck ghebleecken zy, alle de dien aengaende gheloopen gheruchten in roock ende windt verdweenen zijn: het welcke voorts soodanighen schrick in U E. schijnt te hebben gegenereert, dat het gantsche Landt daer van ghedavert ende in roeren ghestaen heeft, daer men nochtans noyt eenigh teecken van Vyandt op onsen bodem heeft ghesien: wesende voorwaer kleenhartigheden, die in dappere mannen niet behooren gevonden te worden, en dienvolgende oock verachtelijck te houden zijn, &c. waren de minste gedachten in ons geweest, dat U E. sonder noot, gelijck nu geschiet zy, soo facil van onse

onse gegeven ordre om *Maccao* te bemachtigen, soudet hebben derven dispenseeren, wy souden daerinne anders voorsien, ende die saecken U E. dispositie niet hebben ghedefereert, nochte aenbevolen gehadt; maer nu sien wy eerst, dat in het goet betrouwen, 't welck op U E. in desen hebben ghehad, gheheel bedrogen sijn. Hoe wy U E. resolutien ende pampieren meer door lesen, hoe daer inne minder fondament vinden, daer op hunne contraminatien sijn gebout, sijnde den Gouverneur gestadigh doende geweest (onder pretext van sorghvuldigheyt) de leugens van *Coxinjas* geruchten voor genomen Oorloghs-desseyn op Formosa te bewaerheden, daer toe gebruyckt hebbende een deel valse Chinesen, die geen geloof en meriteeren, stoppende 't oor aen de andere zijde, voor die gheenen, die contrarie sustineerden ende getuygen konden. Het pijnigen, geesselen, bannen ende ghevangen houden, sonder figure van proces, van soo veele aensienelijcke als gemeene Chinesen, is voor schrickelijck om leesen gheweest, ende dat eenelijck op ydele presumtien, sy lieden kennisse van *Coxinjaes* aenslagh souden hebben ghehadt, daer se nochtans niets van belangh, ende dat noch uyt puyre pyne hebben beleden. Wy houden dese proceduren meer voor tyrannicq, als rechtmatigh, ende wanneer wy gaen insien, watter al ten platten Lande, onder de arme Chinesen omghegaen zy, ende hoe die onnosele menschen, met verlies van hare armoede, als beesten, sonder de minste barmhertigheydt, met ghewelt uyt hunne Bouw-velden verdreven, ende op den Dijck ghesét zijn; de Landthuysen geraseert, veele duysenden sacken Padie door 't vier verbrandt, alle de Chinese Pachters uyt de Formosaense Dorpen doen delogeeren, het gheheele Eylandt *Lamey* van Chinesen ontbloot, de Vis-neeringe ter Zee ghestut, ende andere aen hun gedane extorsien meer, so moeten wy U E. alleen metten anderen ofte ten minste de voornaemste Raets-persoonen, die nevens den Gouverneur hier toe consent ghedragen hebben, houden voor die geenen die oorsaecke sijn van den ruyneusen ende desolaten Staet, daer der Chinesen Colonie althans in vervallen is, &c. Door alle deese inlantse beroerten heeft U E. oock de Negotie selver, ghelijck als verdreven; Want wat souden de Koopluyden lust hebben in *Tayouan* te komen, ofte hare Handel-Joncken te senden, daer se met force, arresten ende inquisitien werden beswaert, ende aen niemandt van de hare eenige brieven mogen schrijven, ofte moeten eerst gevisiteert worden, &c. Ende doen het hier op (namentlijck de Maccause tocht voortganck te laten nemen) aengekomen is, heeft men onse ordre dien aengaende gegeven, sonder daer toe genecessiteert te zijn, achter den rugge gesmeeten, hoewel den bestemde tijdt van den 27 Maert, op de welke men voor seecker hielt, dat *Coxinja* sijn macht na Formosa soude senden, op de komste onser Vloote al seven Maenden verstreecken was; immers soude hy, ingevalle voornemens was gheweest op *Tayouan*, ofte Formosa yets te attenteeren, sulcks in dien tijt wel by der handt genomen hebben: Want U E. als doen met gerustheyt de tocht naer *Maccao* wel haddet konnen laten voortgaen, sonder verder nadencken te hebben, dat van den vyandt souden besprongen ofte overvallen worden. U E. sustenue dat hy *Coxinja*, door de groote ghemaeckte toestellinge van tegenstant, sijn voorghenomen aenslagh te rugghe gehouden, ende tot beter gelegentheyt opgeschort soude hebben, is (als buyten apparentie sijnde geweest) gantsch niet aennemelijck, ghelijck het noch

nader

naderhandt gebleecken zy, hy hem niet vyandelijck op onse kusten en heeft vertoont, sullende hem als hy yets quaets in den sin heeft, noyt geen gelegentheyt ontbreecken, om op Formosa over te komen, al schoon de Tayouanse Rheede met veele Scheepen mochte wesen voorsien, des soo wy altoos daer over soo groote bekommeringe, als U E. nu gehad hebt, in ons lieten woonen; wy en souden onse conquesten daer te Lande noyt in eenige gerustheyt konnen besitten, ende konde dien volgende Coxinja ons maer door simpele dreygementen ghedurigh in allarm houden; jae dat meer is, onsen Staet daer te Lande naer sijn appetijt gemackelijck ruyneren. U E. voorsaten hebben in dit stuck van dreygen noyt vervaert, maer met goeden moet ende couragie wel op haer hoede gheweest, welck exempel U E. oock haddet behooren na te volgen, sonder sich soo schandelijck, door vreese van 't stuck te laten afleyden, ende uyt dien hoofde niet alleen die schoone kans van onse meer aengetoogen aenslagh op *Maccao* te versuymen, maer oock als hier voren punctuelijck aengeweesen is, door U E. toedoen so schadelijke inlantse beroerte te verwecken, die (Godt wil verhoeden) den ondergangh van Formosaes welvaert, noch wel veroorsaecken magh. Behoorde U E. niet onbekent geweest te zijn, dat de Chinese Colonie, die aldaer met soo veele kostelijcke moeyelijckheden sijn geplant, het eenighste middel zy, waer door dat Eyland tot vruchtbaerheyt gekomen is, ende waer uyt de E. Compagnie dan ingevolge jaerlijcks sulcke rijcke inkomste, tot sustenue van hare groote lasten, getrocken heeft; ende daeromme is de rechte maxime altoos gheweest de Chinesen aldaer wel te cousteren, die nu door U E. in tegendeel met soo harder handt zijn geoppresseert gheworden, datse meer inclineeren om Formosa te verlaten, dan onder sulcke ongheruste ende straffe Regeeringe, haer woonplaets te blijven houden, gelijck sy dan al in menichten naer China begonden te vertrecken, wesende uyt alle de voorverhaelde proceduren ghenoeghsaem aen te mercken ende af te nemen, in hoedanigen verloop en staet van de E. Compagnie daer te Lande alreede is ghebracht, waer inne dan door ons niet tijdigh voorsien wordende, wel licht geschapen staet, dat uyt sulcks noch wel veel quader gevolgen mochten komen te resulteeren, vermits wy wel klaerlijck konnen sien ende bespeuren, dat de Heer Gouverneur ***Frederick Coyett*** sich in volkomen postuur heeft ghestelt, omme in veelen tegens onse ordres ende welgemeynde concepten aen te loopen, ende die tot een kleenachtinge van dese Regeeringe illusoir te maken, ende alsoo t'eenemael te destrueren, 't geene by ons dickmaels met rijpen raet, ten dienste van de generale Compagnie wert goetgevonden ende gearresteert, het welke by sequele toelatinge veele onordentelijckheden veroorsaecken, ende het radt van een goede wel gestelde Regeeringe, in haren omloop seer hinderlijck wesen, ende vry altereren kan. Want wy dan betuyghen, dat ons niets ter werelt meer ter herten laten gaen, als de wel bestieringe van den staet der generale Compagnie, die ons om te regeeren in handen gegeven, ende soo dier aenbevolen is, goet gevonden ende gearresteert hebben by der hant te nemen het redres, 't welck in cas van dit subject te vereyssen komt, ende tot dien eynde wegh te nemen den oorspronck van die schadelijcke ongelegentheden dieder op Tayouan en op Formosa voorgevallen zijn, dat dan gevolgelijck verstaen is, door 't middel van den Gouverneur, mitsgaders de tweede en derde persoon des Raets

 van

van Formosa, van daer op te ontbieden, geschieden sal, also wy ons geensins in hare langer continuatien aldaer konnen gherust stellen, sulcks de Gouverneur *Frederick Coyett* op de receptie deses gelast wort van 't Gouvernement afstant te doen, en hem met de regeringe daer te lande niet meer te bemoeyen, transporteerende 't selve met alle dependentien van dien, in handen van den Heer en Meester *Herman Clencke van Odesse*, gewesen Advocaet Fiscael van India, tot dien eynde met dese Scheepen derwaerts gaende, achtervolgens de commissie die wy daer toe op sijn E. hebben verleent, sullende gemelte Heer *Coyett* met het eerste van daer vertreckende Schip, nevens de Raets-Persoonen *Jan Oetgens* ende *Jacobus Valentijn*, die hare chergies oock datelijk sullen afleggen, met hunne familie herwaerts komen, om hare saken in behooren voor ons te verantwoorden, &c.

Dus verre de woorden van desen brief / dienwe nodigh gheoordeelt hebben soo ampel alhier te insereeren / om dat daer uyt aen alle onpartijdige te blijcken komt / dat op alle de veelvoudige preadvertentien ende waerschouwingen des Gouverneurs en Raets van Formosa / wegens Coxinjaes gewisse overkomste / ende mitsdien op de gheduyrige aenhoudingen van nootwendigh secours / ende op alle de heylsame voorslaghen en versoecken / van de vervalle Fortificatien te moghen herbouwen / en eenige nieuwe aen te stellen / alwaer de noot sulcks ware vereyssende / tot voorkominge en afweeringe van dit dreygent ongeval / op Battavia gantsch geen reguart genomen / en ghevolgelijck door 't niet senden van de geeyschte nootsaeckelijckheden / en verbot van nodige wercken / tot tegenweer te maecken. Het Eylandt Formosa by den Raet van Battavia genoeghsaem verwaerloost zy / en daer uyt licht af te nemen is / wie de voornaemste oorsaecke gheweest sijn van alle de daer op gevolge malheuren de Compagnie in staet van Formosa overkomen.

Maer 2 dagen hier naer komt op Battavia tijdinge van Tayouans belegeringe.

Maer voor ditmael hier van al weder genoeg / en sullen met desen brief den nieuwen Gouverneur Hermanus Clencke naer Formosa laten vertrecken / omme aldaer besit van sijn nieuw Gouvernement te gaen nemen / edogh hem wel haest tot troost der belegherden / met een secours Vloote op de hielen volgen. Maer ymant sal misschien dencken / waer van daen op Battavia dese schielijcke veranderinghe soo ras opgekomen is / alwaer men sich verseeckert hadde ghehouden dat Coxinjaes Oorloghs-gheruchten nu al wederomme in roock verdweenen waren / en daer men soo ghefulmineert hadde op 't onderlaten van den Maccause tocht / ende ghedoleert over de groote onkosten in het prepareeren van tegenweer geconsumeert / ende datmen hier op soo ras tot de onkosten van secours te senden / heeft konnen resolveeren: Om dit te verklaren dient geweeten / dat het Jacht Maria, nevens den Hector, 's Gravenlande en 't Vinckje, in de eerste aenkomste der Chinesen / op de Formosaense Rheede / teghens de selve soo ongeluckigh / als boven verhaelt / slaeghs ghewee st sijnde / ende dat den Schipper van 't voorsz Jachtje niet onbekent en ware / dat hy door den Gouverneur aldaer opgehouden ware geworden / om in geval van noot / tijdinge van des vyants onderneminge / en Formosaes staet / naer Battavia te konnen overbrengen / ende hy naer dit gevecht / wegens de nauwe besettinge van de Haven door de Chinesen / geene brieven ofte nadere last van 't Lant konnende bekomen / so hadde dees Schipper voorts op eygen goetvinden

den en kennisse van 't geen tot die tijt hadde gesien ende gehoort / gheresolveert de reyse naer Battavia, om tijdinge van 't gepasseerde te brenghen / te ondernemen / niet tegenstaende 't Noorder Mousson al gheheelijck verloopen ware/ soo waeghde hy echter de kans / zeylende tegens 't Zuyder Mousson in/ achter de Philippinen om / en naer menighte periculen uytghestaen te hebben / arriveert hy van Tayouan in omtrent de vijftigh dagen op Battaviaes Rheede/ met de tijdinghe van der Chinesen machtige overkomste / in groot ghetal van Vaertuygen / en menighte van Soldaten; welcke tijdinge op Battavia ongemeene alteratien veroorsaeckten/ te meer / deselve onverwacht voorquam/ door dien men aldaer op van der Laens rapport en aenbrengen der genisconteerdens doorgaens geoordeelt hadde / gansch geene apparentie van een aenstaende Chinese Oorlogh sich te vertoonen / welckers voorgeven door Claes Verburgh uyt tegenseggens lust gestadigh ghestijft / en met schijn-redenen gheadstrueert ware geworden / zijnde desen man in Raden van India gestadigh doende geweest (onder pretext van groote kundigheyt in der Chinesen maximen) de waerheden van Coxinjaes geruchte, Oorloghs-desseynen op Formosa tegens te spreecken, daer toe ghebruyckt hebbende een deel vile en gepassioneerde Suppoosten, benevens eenen onverstandigen rapporteur, die geen geloof en meriteeren, stoppende 't oor aen de andere sijde voor die geenen, die contrarie sustineerden ende getuygen konden.

Dat generael ende Raden dapper ontstelt,

Ende wanneer nu evident te blijcken quam de waerheyt van alle dien aengeloope geruchten / ende sich bevont de saecken soodanigh uytgevallen / gelijck Coyett voorsichtigh van tijt tot tijt successivelijck gewaerschouwt hadde / soo begon den Generael en Raden van India hunnen misslagh wel te mercken / waer van soo klare preuven gegeven hadden / in hunne brief / daer in Coyett op ontboden was: dies om hun fauten soo veel doenelijck te bedecken / so vaerdicht men van Battavia spoedig een Jacht af / onder voorgeven van den nieuwen Gouverneur Clenck te revoceeren / die nu twee daghen te vooren vertrocken was / maer in der daet voornamentlijck / om boven ghementioneerde brief te achterhalen / en weder op te brengen / die alsdan na alle schijn het licht noyt meer soude gesien hebben / maer dit Jachtje most vruchteloos wederomme keeren / vermits wegens verloop des saysoens den Gouvernenr Clencke niet en konde achterhalen.

hunne misslagh doet bemercken,

hare gegeven ordre revoceeren,

Ondertusschen vergadert men op Battavia seven hondert militaire koppen/ benevens eenig Zeevarent Volck / en eenige Oorlogs-behoeften in tien Schepen / tot secours voor Tayouan, maer omme over dese soo schielijck te samen geraepte Krijghs-macht een gebieder ofte Velt-Overste uyt te vinden/ was al wat wercks aen vast / het ware wel licht af te meeten dat Tayouan in een soderen staet / ende met soo gheringe macht niet veel eers en soude te behalen sijn / hoewel Compagnies staet ongemeen veel aen Formosaes behoudenisse ghelegen ware / ende tot dit exploit wel een vigilant / en seer expert Krijghs-Overste / een man van gesagh en authoriteyt gerequireert wierde / so en wilde nochtans niemant der Raden van India / doenmalen op Battavia tegenwoordigh/ aen dit lijntje trecken / niet tegenstaende men inde boven gementioneerde schrijven soo hoogh ende menighmalen geroemt hadde van dappere mannen, in welckers boesem noyt kleenhertigheyt en resideerde, die in 't stuck van dreygen noyt vervaert waren, nochte door vreese van 't stuck sich lieten af-

en een secours Vloot tot ontset toerusten, om de welke te commanderen geen bequaem Opperhooft konnende uytvinden;

leyden,

leyden, en wien niets meer ter herten en gingh als den welstandt van de Ed. Compagnie. Maer als 't daer nu op aen quam om de Compagnie desen merkelijcken dienst te doen, soo en wasser niemant t'huys, den Generael was te out, behalven dat ampts halven niet en vermochte van Battavia te gaen, den goeden directeur Hartzingh was een deftigh Coopman, maer onbedreven in den Oorlogh. Den dapperen en noyt volpresen Helt Vlamingh hadde ghenoeghsame preuven van syne vaillandisen, in de Ambonese Oorlogen ghegeven; een ander diende oock wel wat te doen. Claes Verburgh wiste wel raet omme alle heylsame voorslagen tegen te spreecken, maer tot redres van Formosaes vervallene saecken sagh hy weynigh kans, ende soo voorts schoof yder dese last van sijnen halse, ende wiste sijn eyer-korf, voor de plaetse daer slagen soude vallen, wel te bewaren, welckers exempel de mindere dienaren navolgende, nam Regis ad exemplum totus componitur orbis, soo meester soo knecht, so en wasser niemant die lust hadde dese Laurier-krans te verdienen, yder merckte wel de saeck op Formosa versuymt ende verbruist te wesen, tot

verkiesen daer toe Jacob Caeuw.

Tot dit werck t'eenemael onbequaem.

datmen eyndelingh met veele inductien, groote promissien van recompense ende beloften van indemniteyt uytvont eenen waegh-hals, die dit dorste ondernemen, namentlijck, Meester Jacob Caeuw, Advocaet ende Raet van Justitie des Casteels Battavia, een persoon, wiens spraeckli (om dat misschien te veel op sijn neus ghelegen hadde) soodanigh bedorven was, datter wel een Tolck van nooden ware, om sijne woorden, die alle te samen door de neus sprack, aen de aenhoorders te doen verstaen, ende die volgens eyghen bekentenisse geene andere Kryghs-ervarentheydt en hadde, als dat menighmalen op de Academie te Leyden met sijn deegen tegens de straet-steenen, ende der goede lieden glasen ware doende geweest, daer oock meenige schoone eschappaden hadde leeren maecken, voornamentlijck wanneer de Stoepjes met hare halve Piecken achter sijn gat waren, daer van hem eenige in den Oorlogh wel te passe zijn gekomen, gelijck hier onder te sien is. Hier was den genen gevonden, die de kat de belle aenhangen, ende als een andere Gideon Formosa vande ongeloovige Chinese vyanden verlossen soude; het seggen van seker beroemt Velt-Overste wiert hier weynigh geconsidereert, als dat een Heyrleger van Schapen, door een Leeuw aengevoert, meerder te vreesen was, als een van Leeuwen, aengevoert door een Schaep; waer uyt genoegh blijckt, hoedanigh Tayouans ontset op Battavia behartigt wierde, ende datmen aldaer van dees verbrodde saecken geen goede uytslagh te ghemoet en sagh, alhoewel men seinblant maackte, als ofte met dese Vloot veel wonders soude uyt te rechten wesen, ende datmen meenighmalen soo dier betuyght hadde, sich niets ter werelt meer ter herten te laten gaen, als de welbestieringe van den Staet der generale Compagnie, die hun om te regeeren in handen ghegeven, ende soo dier aenbevolen was. Daer nochtans in desen evidentelijck gebleecken zy het contrarie van dien, dat menschelijcke passien van haet, nijt, en afgunst Compagnies interest verre overwogen, en datmen veele dingen omtrent Formosaes welstant so geresolveert, als onderlaten heeft directelijck tot Compagnies nadeel, en tegens hun eygen ghemoet strijdende, alleenelijck omme Claes Verburghs vinnige driften te complaceeren, ende door tegenspreecken desen stijffsinnigen niet te seer te irriteeren, gelijk sulcks des noots sijnde, klaer soude konnen blijcken uyt seeckeren brief, jegenwoordigh als noch in handen

van

van Coyett berustende/ geschreven met eygen hant van den Generael Maatsuyker, waer in sijn E. onder anderen seght/ dat niet tegenstaende in den generalen brief/ in Rade van India aen hem Coyett geschreven/ hy aldaer wat te hardt bestraft ende hem wat te veel afkeer ghegheven wierde/ hy sucks sich niet seer moste aentrecken/ door dien 't selve geschiede meer om Verburgh wat in te willigen/ als dat het rechten ernst was/ dat andersints hy Generael met oprechter herten verklaerde/ in 't Gouverno en directie van hem Coyett een goed behagen te hebben/ met aenmaninge van in sijnen yver in Compagnies dienst te willen continueeren/ &c. Waer uyt te glooben is/ datmen den onnoselen Coyett ofte heeft soecken 't nette over 't hooft te halen/ ofte uyt politijke consideratien Tayouans behout al willens versuymt/ 't welck door de Compagnie beklagelijck valt/ dat ter occasie van onderlinge twisten en krackeelen harer dienaren soo kostelijcke pant/ als Formosa/ verlooren hebben/ en soo groote schade geleden/ wesende daer benevens door oprechte en trouwe dienaren seer smartelyck/ dat de Heeren Bewinthebberen in Nederlandt/ door de tegenpartye hun laten preoccupeeren/ sonder de andere partye oyt te hooren/ gelijck in desen aen Coyett wedervoer/ op wien Bewinthebberen/ wegens Formosaes verlies/ alle hare gramschap lieten vallen sonder hem immers gehoort/ veel min van sijne zaecken naer waerheyt onderrecht te wesen/ daer nochtans sommige op Battavia hare indignatie veel meerder als Coyett verdient hadden/ ende onder die voornamentlijck dien stijf koppige caprcieuse Claes Verburgh, die met sijn tegenspreken van in tijts behoorlijck secours tot ontset te prepareeren en af te senden / Coxinja geene geringe/ ende ter contrarie sijne Heeren Meesters meer ondienst gedaen heeft als wel de helfte van des Vyants Leger.

De secours Vloot dan/ als boven gesegt/ in der haest uyt hoecken en winckels by een geraept/ en veervaerdigt wesende/ wiert deselve onder hunnen gebieder ende dapperen si Diis placeat Velt-Oversten Jacob Caeuw, op den 5 July 1661. afghesonden/ benevens schrijven van inhoude/ dat Generael ende Raden van India/ wegens alle de veelvoudige preparatien en wercken/ tot tegenweer by Coyett en sijnen Raet by der handt ghenomen/ in den voorleden Jare/ omme de Vyandt 't hooft te bieden/ als mede wegens 't staecken des Maccause tochts/ en aenhouden der overghesonde hulpe onder van der Laen, seer t'onvreden waren ghewweest/ alsoo der in een gheheel Jaer tijts op Coxinjaes dreygement/ en Coyetts waerschouwingen niets gevolgt en was/ ende dat syliedẽ daeromme Coyett met sijn tweede en derde persoon van hare ampten al gedeporteert/ ende andere in hare plaetsen gestelt hadden gehad/ maer alsoo twee dagen daer na het Jachtje Maria hun seer onverwacht de tijdinge bracht/ als dat Coxinja voor Tayouan vyandelijck overghekomen ware/ ende dat mitsdien die sustenue van Coyett ende sijnen Raet/ wegens de onfeilbare ghewisheyt van Coxinjaes overkomste/ nu in 't laetste juyst soo uytgevallen ware/ gelijck als deselve van tijt tot tijt ghewaerschouwt hadden/ soo en kon den Generael en Raden alle 't boven verhaelde/ als nu soo qualijck niet meer opnemen/ als wel te vooren gedaen hadden/ ende hadden daeromme mede goet ghevonden voor dit mael in de Regeeringe van Formosa geene alteratie te doen/ en van hare voorgaende resolutie/ waer by Gouverneur en Raets-persoonen gedeporteert hadden/ af te wijcken/ en de oude Regeeringe

Caeuw vertreckt met de secours Vloot na Tayouan, met een brief van revocatie en retractatie der voorgaende berispingen en deportementen.

in sijn gheheel te laten / en dat tot dien eynde den nieuwen Gouverneur Clencke mede ghereboceert hadden / alles breeder by den selven brief te sien onder No. 7.

Clenck arriveert ondertussen in Tayouan, daer het slecht laet leggen.

Met welcke Vloot ende ordre den voorsz Caeuw in dato als boven van Batavia naer Tayouan vertreckende / en konde soo ras niet spoeden / ofte den nieuwen Gouverneur Hermanus Clencke omtrent de 13 dagen voor hem van Battavia vertrocken wesende / was al op den 30 July op Tayouans Rheede behouden gearriveert / dewelcke sich een paisibel en tranquil Gouvernement ghe-imagineert hebbende / quam als een nieuwe Gouverneur met Wimpels en Vlaggen lustigh opgepronckt / maer wierde korts op sijne komste op de Zuyder Rheede / niet weynigh ontstelt / als hy de Noorder Rheede met eenige honderden van Vyandelijcke Oorloghs Vaertuygen ofte Joncken bedekt sagh / ende met eenen vernemende / dat van 't Casteel Zeelandia aenstonts op sijne aenkomste de groote Bloet-vlagge opgehijst wierde / was hem sulcks een gewis teyken de vane op Formosa niet klaer te wesen / weshalven bekommert / hoedanigh sich in dit voorval soude hebben te ghedragen / van een Gouvernement te aenvaerden / dat hem gheoffereert ware als in een gherustige en vreedige stant te wesen / 't welck hy nu ter contrarie geheel ontroert / en misschien in 't uyterste ghevaer bevont / soo en konde hy tot geene resolutie komen / wat hem in sake van soodanige nadruck te doen ofte te laten stonde / ende sijne resolutie voor eenighen tijdt noch opschortende / soo gaf hy aen Landt kennisse van sijne komste / mitsgaders in wat qualiteit hy quam / maer dat voor als noch omme bysondere redenen niet aen Landt en soude komen / sendende met eenen sijn mede gebrachte brief van den 21 Juny aen Landt / welcke brief en tijdinge op Tayouan seer onverwacht komende / gaf by kleen en groot een algemeen misnoegen / van dat op Battavia soo qualijck geduydet ende uytghelept wierden alle de goede voorsorgen en wercken / die men soo voorsichtig en heylsaem tot Tayouans behoudenisse in 't werck ghestelt hadde; waer op voorts een algemeene droefheyt en flauhertigheyt onder het Volcke volghde / van dat hen versteecken sagen van de hoope / waer mede soo lange door den Gouverneur gevoet hadden geweest / van Battavia spoedigh en machtig gesecondeert te sullen worden; yder achte sich soo goet als verlooren / den Vyant noch tien a twaelf maenden uyt te konnen harden / sonder secours ende ververssinge / daer toe begonden de apparentien seer te minderen / vermits door gedurigh waken en braken het Volck soodanigh afgemat ende vermindert was / dat naulijcks vier hondert bequame persoonen in 't Casteel noch overigh waren / wesende de rest doodt / ofte met de neus in 't sieck-bedt aen scheurbuyck en watersucht / sulcks dat alles sich begon te stellen tot eene miserable uytslagh te nemen / waer inne dese quade tijdinge / dat van Battavia geen secours te verwachten stonde / mede niet veel goets en werckte. Den Gouverneur Coyett liet sijnen successeur ende verlosser eenige malen versoecken / dat persoonelijck aen Landt geliefde te komen / omme ghesamentlijck te konnen overleggen den staet van saecken / ende dat mede possessie van sijn nieuw Gouvernement soude komen nemen; maer Clenck daer in weynigh smaeck vindende / heeft het aen Lant komen t'elckens gheexcuseert / totdat eyndelingh naer eenige weynige daghen leggens / een storm opkomende / hy van de Rheede af in Zee stack / en gemelte storm wat continuerende / Scheeps resolutie trock van het voort te laten staen

naer

naer Japan toe / onder voorgeeven dat gebreck van Water ende Rijs hadden/ en mitsdien niet langer af en konde gehouden worden / wesende zedert dien tijdt in Tayouan van hem niets meer vernomen ; ende wat noot wast / hadde desen Heer sijn ongeval hier by noch ghebleven / van een ontroert Gouvernement niet te hebben willen aenvaerden / soo soude misschien noch ghenoeghsame wettige redenen van excuse hebben konnen uytvinden / waer omme soodanighen staet te accepteeren / onderlaten hadde / maer 't ongheluck wilde / dat Tayouans Rheede verlatende / spliedden een groote Chineese Jonck ofte Vaertuygh rescontreerden / dewelcke verpreyt hebbende / bevonden die uytghereet door eenige Chinesen op Battavia, en van daer vertrocken met een vrye pas van den Heer Generael ; maer desen niet tegenstaende slaen dit Vaertuygh aen als goede buyt / onder pretext dat den Heer Generael ten tijde van 't verleenen van de vrye pas / van den Oorlogh der Chinesen op Formosa noch geene kennisse gehad heeft / ende dat mitsdien dit mede voor een vyantlijcke Vaertuygh moste geacht worden / als wesende van deselve Natie / daer op vallense aen het plunderen / ende den principaelsten buyt onder de principaelste Hoofden verdeelt ; maer dit naulijcks gedaen wesende / ofte roukoop volghde op de hielen / sy waren seer verlegen waer met de Chinesen ende 't Vaertuygh souden verblijven / deselve in Japon te brenghen / soude onder de Japonders een leelijcke roep veroorsaecken / 't Vaertuygh met de Chinesen te laten drijven / wilde mede niet lucken / sy hadden een vrye pas gehadt / ende te rechte komende souder veel te verantwoorden konnen vallen ; eyndelingh naer veel overleghs wierde geresolveert de pas te verscheuren / 't Vaertuygh in de gront te happen / ende het Volck op 't naeste Eylant te setten / ghelijck geschiede / wordende dese luyden van alles ontbloot / geset op een dor Eylantje / daer noch soet water / nochte eenigerhande levens middelen op en waren / daer van men hen ooch niet en voorsagh / als voor seven ofte acht dagen het leven te konnen behouden / soo dat nootsaeckelijck van honger souden hebben moeten vergaen / ten ware dat bygeval seker ander Chinees Vaertuygh daer dichte voor by zeylende / dese luyden op hem winckten / daer af gelost ende op Battavia gebracht wierden / alwaer sy lieden haer noot aen de Hooge Overicheyt klagende / baerde dit een sware last op den hals van den voorsz Clenck, dewelcke uyt Japan op Battavia te rugge komende daer over / als mede wegens 't niet aenvaerden van Tayouans Gouvernement door den Fiscael aengesprooken / bleef het proces steecken ende vertrock gemelde Clenck voor Admirael over de Retour-Vloot naer Nederlandt / soodanigh isser noch deur te redden / voor ymandt / die het Vogeltje te vrundt heeft / die magh vrpelijck in het nesje kacken / met oorlof ghesegt / 't spreeckwoort spreeckt soo leelijck en ick niet / hadder soo veele op Coyett te seggen ghewee st met soodanigen fundament / daer en is geen twijffel aen / ofte Claes Verburgh soude dit wel soodanigh hebben weeten te dirigeeren / ende daer over soo hart en leelijck gheroepen hebben / datmen een frape galgh daer mede soude verciert hebben gehad.

Clenck even vertrocken wesende / verscheen den 12 Augusti de secours Vloot onder haren Commandeur Caeuw geluckigh op Tayouans Rheede / met het verschijnen van dien wierden alle verslagene geesten verquickt / de stecken uyt de Koop / de luyden op de Wal / elck sagh dit aen als een secours van den hemel / buyten allen verwachten hun toeghesonden / stracks laet men de ge- Caeuw arriveert met de secours Vloot op Tayouans Rede,

dewelke door quaet weer niet geloſt kan worden.

gedachten gaen tot loſſen / dien ſelven dagh noch na buyten ſendende de Loots-boot / die by 't Caſteel lagh; maer of wel de wint ende 't weer hantſaem was/ ſoo ware 't Canael nochtans al te ſeer ontſtelt om te konnen loſſen. Des anderen daeghs den 13 daer aen volgende / de holle en ſtortinge 't Canael onvaerbaer gemaeckt hebbende / wierden dies niet te min met groot gevaer en pericul twee duyſent twee hondert ponden buskruyt / ende verſcheyde andere ſeer nodige voorraet / benevens veele Soldaten van de Vloot aen Landt gebracht/ waer en tegen de Vloot door het harde weer ghenootſaeckt wiert verder om de Zuyt ende Zeewaerder te ſteecken. Den 14 en 15 dito de Zee ende wint ſich noch al meer verheft hebbende / moſten de Scheepen noch veerder om de Zuyt blijven / weſende niet moghelijck eenigh Vaertuygh daer af ofte aen te komen. Den 16 waſt 't weer wel tamelijck / maer 't Canael al te ſeer ontſtelt omme yetwes van de Schepen te konnen loſſen. Ende den 17 was het weer van langhſamer handt ſoodanigh toegenomen / dat de gantſche Vloot van de lager wal af de ruyme Zee heeft moeten kieſen: welcke particulariteyten van wint en weer getrocken uyt Formoſaes dagh-regiſter vid. N°. 8. wy nodigh gooordeelt hebben hier ſoodanigh te ſpecificeeren / omme daer mede van onwaerheydt te overtuygen des Fiſcaels onwaerachtigh verhael in ſijnen eyſch Artijckel 162/ 163 en 164. alwaer ſeyt / Dat een Gouverneur en Raet ongeconſidereert de dangereuſe Rheede ende periculeus Vaerwater van Formoſa, hy de gantſche ſecours Vloot aldaer, by de drietmalen heeft laten leggen, ſonder van loſſen te reppen, verſlijtende den tijdt met lanterfanten, ſoo dat korts daer aen Artijckel 167 en 168. Godt ſijn zeegen van een ondanckbaer Volck aftreckende, ſijn hevige ſtormwinden ontſtaen, invoegen dat de gantſche Vloot ghelijck als ghekomen was, geladen de Rheede moſten ruymen. Welck onbeſchaemt voorgheven ghenoeghſaem betuyght / dat men niets ontſien heeft / omme den onnoſelen per fas & nefas te bekladden ende te verſmooren.

Wort genootſaeckt weder Zee te kieſen.

tot groot hartſeer der belegerden.

De Vloot als verhaelt / door ſtorm van Tayouans Rheede afgedreven weſende / ende 28 dagen wegh blijvende / brachte ſulcks den Belegerden geene kleene hartſeer toe / dewelcke hare eerſte vreughde / wegens bekomen ſecours wat temperde / ende haren ſtaet wat nader overdenckende / bevont men ſoo groote reden van vreughde niet te hebben als ter eerſter inſtantie ſich wel vertoont hadden / want deſe Vloot ſeer ſoober voorſien / en de militiare maer ſeven hondert koppen ſterck weſende / ſoo was met dit ſecours niet veel ander verſterckinge aen den belegerden toegebracht / als dat geſtelt wierden in dien ſtaet/ waer in ſy waren in den beginne des Oorlogs/ van defenſive des Vyants attentatien te moeten afwachten / ſonder yets van belang offenſive tot verdrijf en verduldinge des Vyants by der handt te konnen nemen.

En vreugde des vyants die ſich ondertuſſen dapper in poſtuer ſtelt.

De Vyandt ondertuſſchen / dat de Vloot ghekomen / en door ſtorm weder verdreven ware / van deſe ghelegentheydt ſich dienende / brachte dien ſelven avont / als de Vloot buyten ten Ancker quam noch 150 ſoldaten in 't quartier Zeelandia, ende des anderen daeghs ſont hy noch veertigh Vaertuygen vol gewapende Soldaten als vooren in de Stadt / weſende den Vyandt t'eenemael ontſtelt (gelijck ſulcks door de Overloopers en Gevangens verhaelt is geworden) van een ſecours Vloote ſoo ſpoedigh buyten allen vermoeden tot hulpe der belegerden geſonden te weſen / konnende niet begrijpen hoedanigh

de

de tijdinge van sijne Vyandlijcke overval op Battavia overgevlogen ware/ vermits op sijne aenkomste 't Noordermousson reets verloopen / ende mitsdien onmogelijck scheen naer Battavia te zeylen; ende hy maeckte hier op met de sijnen een besluyt / dat alhoewel maer tien Schepen / echter daer op nu meer dan twee duysent Soldaten souden wesen : maer hy bleef niet langhe in dien droom / want op dien eygenste nacht dat de Vloot van de Rheede verdreef / is het Fluytje Urck door den storm op Formosa gestrant / ende aen stucken gebroocken / ende alle 't Volck daer af in handen des vyants vervallen / ghepijnight en gedoot / uyt dewelcke den vyant kontschap van de gestalte der secours Vloot bekomen hebbende / Coxinja weder een grooter moedt schepte / ende met de sijnen raisonnerende / van dat op de simpele gheruchten van sijne overkomste men voorleden Jaer wel 12 Scheepen met 600 Soldaten onder een beruchte ende geluckigh Krijghs-hooft als van der Laen van Battavia afgesonden hadde / ende datmen als nu op de kennisse van sijne effective overkomste van Battavia niet meerder dan 10 Schepen en 700 Soldaten onder een ongeoeffent Krijghs-hooft afgheschееpt en hadde / maeckten de Chineesen daer op een besluyt / dat de Compagnie op Battavia van alles seer sober most voorsien wesen / ofte dat de Compagnie sich weynigh aen de behoudenis van Formosa gelegen lieten / immers dat in allen ghevalle de belegerden voor dat Jaer niet meer te verwachten hebbende / Coxinja middelerwijle / bevoorens nieuw en meerder ontset quam / 't Casteel Zeelandia wel soude konnen bemachtigen.

En door 't stranden van 't Fluytje Urck informatie bekomt van de geringheyt van 't secours.

De secours Vloot naer 't ophouden der stormen / den 8/9 en 10 September weder op Tayouans Rheede gekeert wesende / wierden de resterende soldaten ende andere behoeften daer voorts afgelicht / ende quamen mede vijf der vlootgaenste Schepen binnen 't Canael aen 't Casteel ten Ancker: waer op den breeden Raet / gesterckt met de Capiteyns / Schippers en Luytenants by een geroepen / en alsoo de nieuwe aenkomelingen met gewelt een proef wilden nemen / wat den Vyant voor soldaetschap konde betoonen / wierden in deselve eenparigh goetgevonden en geresolveert / dat met dit nieuw secours van Volk en Scheepen men soude trachten den Vyant uyt de stad Zeelandia te verdrijven / ende de Joncken die binnen 't Canael omtrent Provintia lagen te ruyneren / wordende met eenen beraemt daer in de volgende ordre te observeeren / vid. N°. 9. als dat twee Scheepen souden gaen leggen achter de stadt Zeelandia, recht voor de dwars-straten / en des Vyants batteryen aldaer trachten souden met haer geschut te ruyneren / ende den Vyandt aen die kant besich te houden / ondertussen datmen van 't Casteel aen de andere kant / onder 't faveur van 't Canon / met drie a vier hondert mannen de Stadt attacqueerde / en sochte in deselve door te breken ; ende om den Vyant aen alle kanten besig te houden / souden / gedurende dese attaque / drie andere Schepen / twee Galjoots / benevens vijftien Scheeps-boten en Schuyten / voorsien van ghenoeghsaem Krijgsvolck / Vyerwercken en andere materialen / eensloefs voorby de stad Zelandia heenen varen nae 12 a 13 niet verre van daer leggende Vyandtlijcke Joncken / ende deselve eerst met gheschut dapper aentasten en afmatten / ende daer naer met het kleender Vaertuygh trachten te vermeesteren ofte te vernielen / sulcks wel geluckende / ende voorders kans siende / datse alsdan de andere Joncken / de welcke in twee Esquadren verder op ondieper gronde lagen / desgelijcks souden trachten te handelen.

De secours Vloot komt weder op de Reede, waer op besslooten wordt de stadt Zeelandia en den vyant aen te tasten.

Exploit te water ongeluckigh.

Welcke ordre op den 14 September beraemt / wierde den 16 daer aen volgende ter executie gestelt / maer soo dra en waren de Schepen ende voordere Vaertuygen met de vloet ende favorable wint niet van 't Casteel afgesteecken / ofte de wint begon schielijck te gaen leggen / en daer na geheel contrarie te worden / sulcks dat de Scheepen meest alle op hunne verordineerde plaetsen niet en konden geraecken / nochte niet soo na komen / dat de Joncken met haer gheschut konden bereycken / ende ofte wel mitsdien de voordere attaque met het kleene Vaertuygh hadde behooren achter wegen te blijven / soo waren echter de beleyders van 't werck soo verwaent / dat met alle de Booten en kleene Vaertuygen vol Combattanten gepropt tot de Joncken inroeyden / ende deselve op 't disavantagieust omtrent een uyr langh bevochten / met weynigh voordeel / alsoo de Chinesen bedeckt / ende ons Volck aen alle kanten bloot stonden / soo dat eyndelingh drie Boots door de Chinese Joncken overseylt ende ghenomen wordende / de resteerende Vaertuygen seer confuselijck naer de Scheepen haer retrait namen / met dewelcke het oock niet veel beter afliep; want twee van deselve Schepen wegens de groote stilte door de vloet op den gront gevoert / soo is het eene door 't heftigh schieten des vyants opgevlogen / ende 't andere door Chinese Branders in den brandt gestoocken ende verbrant / wesende in dit ghevecht / behalven veele ghequetsten / aen onse kant verlooren een Schipper / een Luytenant en een Vaendrager met 128 mannen / ende van des Vyants zijde omtrent de 150 dooden / behalven de gequetsten; blijvende mede den uytval wegens 't quaet succes der Schepen steecken / ende den Fiscael geordineert de overtreeders van de mede gegeven ordre te recht te stellen; maer alsoo kort daer aen den schuldighsten Schipper van 't verlooren Schip Cortenhoef, in een ander ongeval met een Boot volcks in Tayouans Canael quam te verdrincken / soo en is daer op voorders niet meer gevolght / yder de schult op den doode werpende.

Exploit te Lande neemt geen voortgangh.

Des anderen daeghs naer dese qualijck ghesucceedeerde aenslagh te Water / wierde geresolveert het geluck te Lande oock eens te versoecken / ende tot dien eynde goet ghevonden / datmen met 400 Soldaten ende 50 Bosschieters een aenval op de Chinese besettinge in Bockenburg den 20 des uchtens voor dag souden ondernemen / maer het noodige gereetschap daer toe soo haest niet hebbende konnen vaerdigh worden / als mede noch eenighe materialen daer toe nodigh ontbreeckende / ende eenige andere wichtige incidenten daer tussen komende / so is dien bestemden uytval wederom eenparigh afgestemt / ende tot op een andere bequame gelegentheyt verschoven.

Ende alsoo 't Guarnisoen van 't Casteel dagelijcks seer afnam / soo wierde doenmalen mede goet gevonden / datmen tot versterckinge van 't selve Guarnisoen de besettinge ende goederen uyt de Fortressen Tamsuy ende Quelang, om de Noort op Formosa ghelegen / door drie derwaerts te senden Scheepen soude gaen lichten ende na Tayouan doen transporteren.

Schepen kruyssen op de Joncken.

Den 27 dito wierden twee der beseylste Scheepen afgevaerdight tusschen Formosa ende de Piscadores te gaen kruyssen / die uyt ende naer China voeren / ende den Vyandt sijne behoeften waren toebrengende.

Halen verversinge en Brant-hout,

Den 3 October wierden twee Scheepen uytgesonden omme Branthout ende verversingen voor de besettingen te gaen halen / vermits veele der besettelingen met de neus in 't sieck-bedde geraeckten aen blauwe schuyt- ende wa-

ter-



ter-sucht / wegens de outbackenheyt der spijse / en gebreck van varsse kost / als mede door gedurigh waken en braken afgemat.

Den 17 dito wierde wederomme een aenslagh tegens des vyandts beset-tinge in Bockenburgh voorgeslagen / omme die van deselve besettinge te loc-ken in een embuscade van een Compagnie Ruyrroers / en gingen tot dien eynde vijf a ses van onse Ruyters eene bravade daer door maecken / maer die van binnen Lont ruyckende / en quam niemant tegens haer uyt / soo dat maer al-leen een Chinese Schiltwacht attrappeerden en binnen brachten. Aanslagh op Bockenburg.

Tussen den 19 en 20 dito des nachts quamen de Chinesen met veel groot en kleen Vaertuygh op Baxemboys Uytplate / recht over de Noortzijde des Casteels / veele Schans-korven op te rechten / daer in swaer Canon plante-den / om van die zijde 't Casteel mede te beschieten / waer op des anderen daegs eenige Luytenants uyt hun selven (zijnde sulcks op een na de eerste mael / en-de oock de laetste mael ghewees / dat de Krijgs-Officieren uyt hun selven sich ghepresenteert hebben eenigh exploit op den Vyandt t'ondernemen) by den Gouverneur quamen versoecken / dat het voorsz werk des Vyants op Baxem-boy mochten gaen verstooren / 't welcke hun toegestaen wordende / voeren sy lieden met 200 mannen in de twee Galjoots / een Champan ende twee Scheeps-booten over naer Baxemboy toe / maer den Vyandt aldaer diep ge-nestelt / begroete haer soodanigh met sijn Canon ende ander schiet-geweer / dat vruchteloos mosten wederom keeren / sonder te hebben konnen landen. Ende op Baxemboy, beyde misluckt.

In den beginne van November wierde op de strant / dicht by 't Canael een houte Wambais opghewórpen / omme daer mede onse uyt ende inkomende Scheeps-booten ende Sloupen te bevrijden / die van des Vyants kleen Vaer-tuygh andersints geincommodeert quam te worden. Omtrent 't Canael een houte Wambais opgeworpen.

Omtrent dese tijdt bequamen die van binnen door verscheyde Overloopers van den Vyandt kontschap ende bericht / dat Coxinjaes saecken merckelijck den kreefs-gangh gingen / en quamen af te nemen / deselve seer slecht staende soo in China als op Formosa / dat hy gedurende dese belegeringe wel omtrent de acht duysent van sijne beste Soldaten verlooren hadde / dat de Joncken en Vaertuygen hem aen alle kanten ontsnapten / waer maer konden eschapperen / dat de goetwilligheyt sijner Soldaten en der andere Chinesen op Formosa door langhduyrigheyt van dit belegh seer afnam / ende dat de levens-middelen niet meer soo abondant als in den beginne toegevoert wierden. Hier by quam den 6 November noch een brief aen den Gouverneur / gesonden van den Tarta-rische Stadthouder der Provintie Hocksieuw Simtangong, waer inne seyde vernomen te hebben / dat haren en onsen Vyandt Coxinja ons op Formosa was komen overvallen / dat hy daeromme sich aenboot om met gecombineer-de macht dien selven Roover t'eenemael te helpen verdelgen / ons seer vriende-lijck aenbiedende onse behoeften van onder sijn gebiet van daen te mogen halen / ende met eenen versoekende dat wy eenige Schepen derwaerts wilden senden / om Coxinjaes macht / die aldaer noch overig was hebbende / voor af gelijcker-handt te verdelgen. Den vyant begint in't beiegeren te flauwen en af te nemen. De Tartaren aenbieden den belegerden hare hulpe ende secours.

Door alle welcke goede tijdinge de belegerden wederomme een nieuwe moet scheppende / encourageerden malckanderen stantvastelijck tot het aenstaende Jaer uyt te harden / op vast vertrouwen ende hoope dat alsdan van Battavia naer behooren souden gesecondeert worden / alhoewel in getal seer waren afne-mende Daer op de belegerden nieuwen moet scheppen.

mende door de veelheyt der siecken / ende dat de ghesonden mede merckelijcke verswackingh in hare krachten gevoelden / soo hooptense nochtans den Vyant soo lange te sullen konnen verduren. Ende ten dien eynde overslagh maeckende van hare provisien / ammunitien en andere Oorloghs-behoeften / deeden daer inne soodanige voorsorginge / dat tot den eynde toe hen daer van souden konnen dienen / resolveerende mede hun van de onnutte monden / van alle Nederlantse vrouwen en kinderen te ontlasten / en deselven naer Battavia te versenden / gelijck korts daer aen geschiede / ende op dat aldaer onderhout mochten hebben en leven konden / wierde gepermitteert dat eenige penningen in Compagnies cassa op wissel telden / omme op Battavia weder te ontfangen / gelijck gedaen hebben / maer de saecke van Tayouan qualijck afloopende / soo is naderhant dit gelt op wissel te neemen / den Raden van Formosa voor crimen toeghereeckent.

En om beter te konnen uytharden, versenden de onutte mouden van vrouwen en kinderen na Battavia.

Maer oordeelen niet raetsaem Compagnies effecten en middelen af te scheepen.

Ende wijders in Rade de vrage op het tapijt ghebracht wordende / ofte des Compagnies Koopmanschappen / goederen ende contanten die in 't Casteel waren / op de aldaer aenwesende Schepen / uyt vreese van eenen quaden uytslagh / behoorden getransporteert te worden / dan ofte deselve in 't Casteel behoorden te verblijven; waer op naer veel debats over en weder / wierde niet raetsaem geoordeelt ghemelte goederen uyt het Casteel op de Schepen te transporteeren / vid. No. 10. en dit om dat doenmalen / wegens voorverhaelde redenen / eene vaste hoope by yder een was den Vyandt te sullen konnen verduyren / en buyten 't Casteel houden; welcke hoope onder den Volcke diende aengequeeckt / ende niet verflaut te worden / gelijck geschieden soude / soo het Volck sagh / datmen de goederen in 't Casteel niet meer en betroude / maer die op de Schepen transporteerde / ende hun om te bewaren niet meer over en liet als de bloote kalck en steenen des Casteels / soo soudense seer lichtelijck weder om hebben vervallen in wantrouwen / in haer door den brief van den 21 Juny veroorsaeckt / van dat men op Battavia aen Tayouans behoudenisse sich niet veel gelegen en liet / ende de goederen daer uyt wesende / dat alsdan van Battavia noch veel minder te verwachten souden hebben / ende wellicht van de Compagnie gheabandonneert worden aen den groot ende bloetdorstighen Chinees / wien het soo wel om 't goet als anders te doen ware / dat het Volck in handen soude willen behouden / het geene waer mede haer leven en Vryheydt konden salveeren / wanneer alles tot behoudenisse des Casteels souden bygeset / ende hun leven ten uytersten gewaegt hebbende / ende geen hoope van uytkomste meer overigh wesende / dat alsdan hier mede haer selven noch te redden hadden / welcke hoope den Volcke ontnomen / ende desperatie in haer veroorsaeckt wordende / stonden daer uyt veele onheylen te verwachten / waer van meenighte Historien vol sijn / dat de ghemeente sich meenighmalen / ende ten rechte tegens hare Opper-hoofden geopponeert hebben / in voorval van belegeringe / niet te hebben willen toestaen van de ghereede goederen uyt de belegeringh verwachtende / ofte belegerde plaetsen te verbocren / ende om niet wijt te loopen / men hadde voor oogen een levendigh exempel in India / waer na men sich konde reguleeren / want als in den Jare 1618. de onse op 't Eylant Java, door de Javanen by na in gelijcken staet waren gebracht / als nu tegenwoordigh 't Casteel Zeelandia ware door de Chinesen in ghestelt / soo ware doenmalen aldaer de eygenste saecken mede te verde ghebracht / ofte men uyt vreese


J.v.A. fec.

vreese van eenen quaden uytslagh, de ghereetste goederen en penningen niet en behoorden te transporteeren van Lant / op de Schepen aldaer ter Rheede leggende / soo ware doenmalen by de aenwesende Stemmen eenparigh sulcks t'eenemael onraetsaem geoordeelt / uyt vreese 't selve al te groote alteratie onder den Volcke mochte veroorsaecken, en daeromme besloten deselve goederen aen Landt te behouden / als te sien onder No. 11. Ende in allen gevalle / by aldien den Generael ende Raden van India op Battavia sulck transporteeren der goederen op de Schepen inde voorsz voorval / voor de Compagnie dienstigh ende raetsaem hadden gheoordeelt / sylieden souden sulcks wel aen den Gouverneur ende Raet van Formosa geordonneert hebben / want haer lieden als nu niet meer onbekent wesende / dat den Vyandt overgekomen ware / ende voor desen menighmalen in hare brieven betuyght hebbende / dat in cas van voorsz vyantlijcke overkomste / Compagnies staet op Formosa in 't uyterste gevaer soude geraecken / welck gevaer aen haer lieden bekent wesende / en echter van Compagnies goederen ende Koopmanschappen op voorsz maniere te bergen / niet een woort reppende / daer nochtans in dingen van minder belang seer ample ende breede ordre op Formosaes saecken hadden gelieven te stellen / ware sulcks een vast teecken / dat sy lieden met voordacht van dit bergen der goederen hadden geswegen / als eene dangereuse saecke / ende van eenen twijffelachtigen uytslagh sijnde / waer van de last liever hebben willen laten op de schouderen van den Formosaensen Raet / als die op sich te nemen / ende by de Heeren Majoren in Nederlandt te moeten verantwoorden: waeromme Formosaes Raet hier toe gheene speciale last hebbende / en vermochten sy lieden de goederen in maniere voorsz op de Scheepen niet te berghen / te meer / dewijle yders eenparigh oordeel ware / dat door dit bergen des Compagnies staet merkelijcke ondienst stonde te geschieden / ende in gevaer gestelt te worden van alles / het eene met het andere te verliesen / daer andersints noch hoope overigh bleef van 't principaelste te konnen salveeren / ende den Vyand uyt te harden.

Alhoewel nu omme redenen voorsz een yder der belegerden een vaste hoope gheschept hadde van den Vyandt te sullen konnen uytharden / ende mitsdien gemoedight ware alles couragieuselijck tot den eynde toe te verdragen / so quam buyten yders verwachten dien dapperen Veltheer Jacob Caeuw in Rade van Formosa op den 8 November vergadert / voor te stellen ende versoecken / dat men sijn persoon met het eerste van daer vertreckende Schip na Battavia wilde versenden / onder pretext dat hy aldaer veel voordeeligher soude wesen dan veele van des Raets brieven / om nieuw secours te sollicitteeren / dat hy den Generael en Raden van India mondelingh van alles omstandiger soude konnen onderrechten: welck versoeck ende voorstel den Raet seer vreemt voorkomende / ende mitsdien aen hem Caeuw vertoonende / hoe weynigh soodanigh versoeck met sijne commissie / eyghene eere ende reputatie queme te accoordeeren / dat hy ghesonden wesende als Veltheer / omme Formosa uyt Coxinjaes gewelt te redden / hy nu wilde wederkeeren als eene simpele Briefdrager / met achterlatinge van sijne toebetroude troepen / sonder yets van belang in persoon op den Vyant ondernomen / ofte uyt degen getrocken te hebben; soo antwoorde hy Caeuw seer brusque daer op / dat desen allen niet tegenstaende van sulcke ofte diergelijcke praetjens / hy echter voor 't uytgaen des Noorder Moussons uyt de belegeringhe in persoon wilde ende soude vertrecken / dat hy sijne secrete last ende

Caeuw versoeckt lafhartigh met de vrouwen na Battavia te vertrecken.

dat geweygert wort.

ende commissie hadde / ende niet en behoefde naer te komen 't gheene door den Formosaensen Raet wierde besloten; welcken last aen hem versocht wordende te vertoonen / gaf daer op tot antwoort / hy wiste wat ordre hy hadde en niet en hadde / dewelcke hy seyde niet gehouden / nochte van sins en was te openbaren / noch aen Rade daer van voor als noch openinge te doen.

De belegerden resolveeren des Tartars aenbiedinge te accepteeren, en daer over aen den selven een aensienelijcke besendinge te doen.

Met welcke gepleeghde onordentelijckheyt Caeuw uyt den Rade gheschepden wesende / ende wel ghevoelende / dat sonder bewilligingh des Raets niet wel en soude konnen vertrecken / ghelijck hy nochtans vastelijck voorgenomen hadde te willen doen / en dese falcidieuse belegeringe te ontvluchten / soo wende hy 't over een andere boegh / sich gelatende de Battavise reyse uyt sijn hooft gestelt te hebben / deselve noch wat uytstellende / tot dat bequame gelegentheydt daer toe mochte bekomen / waerinne de Fortune hem begunstigende / soo ghebeurdent / dat op den 26 November daer aen volgende / in Rade geresolveert wordende de presentatie van den Tartarise Gouverneur / op den 6 deser ontfangen / te accepteeren / ende datmen derwaerts afvaerdigen soude drie van de weerbaerste ende beseylste Scheepen / benevens twee Fluyten van Kryghstuygh / Ammunitie / Proviande / ende andere nootsaeckelijcke Oorloghsbehoeften / rijckelijck voorsien / met het uytgelesenste Volck daer op gestelt / soo omme Coxinjaes overighe macht die in China als noch was hebbende / te water aen te tasten / ende met hulpe der Tartaren te verdelgen / op hoope van daer door eene diversie in Formosas belegh te veroorsaecken / als mede omme veelerhande noodtwendige behoeften ende vivres voor Tayouans Guarnisoen van derwaerts te gaen halen / welke besendinge vast gestelt zijnde / soo presenteert Caeuw sijnen dienst tot uytvoeringe van dien / onder voorgeven / dat deselve hem toequam / vermits tot dato niet vele occasie hadde gehadt van eenige prouve van sijnen yver ende ghenegentheyt tot Compagnies dienst te geven / 't welcke hem by den Raedt lichtelijck geconsenteert wordende / alsoo niemant de minste suspitie en hadde van 't grousaem schelmstuck ende laschete die Caeu daer mede in den sin hadde.

Waer toe Caeuw met loosheyt sijnen dienst presenteert.

Caeuw, volgens dit geresolveerde / vertreckt den 3 December van Tayouan, hebbende den Secretaris Constantijn Nobel tot sijn tweede persoon / benevens brieven ende geschencken van Compagnies wegen / aen den voorgemelten Tartarise Stadhouder houdende / met expresse ordre ende instructie / dat / ingevalle hart weer ofte storm quame te ontstaen / dat hy Caeuw alsdan naer de Piscadores soude oversteecken / alwaer veyligh met de Scheepen hem konde bergen; maer Caeuw in plaetse van dese ordre naer te komen / soo drae als buyten in Zee ghekomen was / ende dat het wat hart begon op te koelen / soo setten hy het aenstonts naer de Piscadores / ende aldaer tegens Zeemans gebruyck ende seggen van sijne Scheeps-Officieren / dat gemackelijk konde Zee houden / ghelaste hy 't Ancker uyt te werpen op 35 vadem waters / vuyle gront / blijvende daer soo legghen / sulcks drie van sijne vijf Schepen in 't hart weder verscheyde malen drijftigh geworden / ende alle hare Anckers op een naer verlooren hebbende / genootsaeckt naer Tayouan wederom te keeren / aldaer rapport brengende van Caeuws nodeloos oversteken na de Piscadores / ende van hun voorder wedervaren / welcke Scheepen op 't spoedighste wederom uytgerust wesende / wierden weder naer Caeuw gesonden / met ordre aen hem dat sijne reyse tot soulaes der belegerden / in aller neerstigheyt soude hebben te bevor-

en in die besendinge vertreckt, maer in Zee komende, vlucht met twee der kloeckste Schepen, sonder noot, schelmagtigh naer Battavia,

bevorderen; maer hy/middeler wijle dat dese Schepen van hem afwaren/ende het nu soo hantsaem weer geworden was / datmen dien selven tijt met de Boot van 't andere Schip aen 't sijne was geweest / ende de Schipper en de Stuyrluyden eenpaerigh verklaerden / dat het met gemack souden konnen afreyen/ soo gelaste hy uyt volle authoriteyt het Ancker te kappen/ de Lantaern van achter op te steecken / ende cours naer Battavia te setten / waer tegens niet helpen en mochten de protestatien van sijn Schipper ende Stuyrlieden/ van dat gemackelijck Tayouans Rheede konden bekomen/ hy gelaste hun ordre te pareeren/ hy wiste wat dat deede / ende hoedanige commissie dat hadde / die ongehouden ware haer lieden te communiceeren / sy souden maer hare cours vervolgen/gelijck sy dan deeden/ ende het andere Schip van Nobel siende sijnen Admirael zeyl maken/ende vuyr op steecken/kapte insgelijcks sijn Anker ende volgt den Admirael sachtjens naer / dewelcke sijne reyse over Siam vervorderende/ ende aldaer op de Rheede komende / laet Wimpels en Vlagghen van vooren en achteren / aen alle kanten van sijn Schip afwapen / doende wel meer als een hondert Canon schooten / gelijck als ofte in triomphe quamen / waer van het aldaer leggende Nederlants Opper-hooft Jan van Rijck gewaerschouwt, dat den Commandeur Caeuw in soodanige postuyr op de Siamse Rheede gearriveert ware / vaert aenstonts aen boort / den selven wellekom heetende/ ende in eenen asem te gelijck veel gelucks wenschende wegens Tayouans ontset/ want van Rijck, Caeuws triomphante aenkomste considererende / en wiste niet beter ofte Tayouan en ware door hem ontset/ maer uyt den selven verstaende/ dat van Tayouan door hart weer verdreven wesende / hy sijnen cours na Battavia was settende / kreegh aenstonts andere gedachten van 't werck / en voerde Caeuw daer op te gemoet/ dat in tegenwoordige toestant van saken sodanige rodomontades tot kleene reputatie van de Compagnie waren streckende/ ende in de oogen der Siammers seer bespottelijck souden weesen; maer 't was surde narratur fabula, Caeuw gingh sijnen gang/ende aen Lant komende waer maer gingh ofte stonde / mosten gedurigh vijf a ses lijfschutten met haer volle geweer hem achter 't gat volgen / tot groote smaet der Siammers, die aen ons aldaer maer eene logie met weynigh volck aen Landt vergunt hebbende / niet en konden verstaen / datmen aldaer met soo veele ghewapende heen en weder swordе / en hadde van Rijck genoegh te doen met deselve ter neder te setten/ dat tegens de ongebondenheyt van Caeuw niet en quamen uyt te barsten / tot groote discreputatie ende nadeel van de Compagnie / waeromme Caeuw op 't spoedighste van sijne behoeften ende verversinghe besorght hebbende/ seyde van Rijck hem aen / dat van derwaerts soude hebben te vertrecken / als aldaer niet meer te verrichten hebbende / ofte dat andersints genootsaeckt soude worden op Battavia over hem te klagen / wegens den ondienst die de Compagnie aendeede / met sijn langher verblijf aldaer ; waer mede Caeuw sijn afscheyt nemende ende sijne reyse vervolgende / arriveerde behouden op Battavia, alwaer van Formosas staet ende sijn verdrijven rapport naer sijn eygene phantasie deede / edoch korts daer aen 't contrarie van sijn voorgeven bevonden/ ende de sware klachten der belegerden over hem gehoort / soo wierde den Fiscael wel gelast tegens hem over sijne begane misdaden te procederen/ maer in Rade van Justitie wierde 't werckje soodanig gedirigeert / dat Caeuw maer in eene geringhe gelt-boeten / ende in een suspens van ses maenden van sijne bedieninge wier-

Doende in passant Siam aen, alwaer 't mede stegt laet leggen.

Waer over op Battavia naderhant seer flautjens gestraft wiert.

wierde gecondemneert / waer naer door den Generael ende Raden van India in alle sijne eer-ampten is herstelt ende met nieuwe benefitien ende digniteyten begifrigt geworden.

In welcke proceduren tegens Caeuw ende Clenck gehouden / aen te mercken is een staeltje van de Justitie die op Battavia menighmalen gheadministreert wort / wanneer de eene ofte andere Raet van India ofte Generael daer by haer particulier interest hebben / ofte van maken willen / 't welcke soolange sal duren als de Raets-persoonen des Raets van Justitie van den Generael ende Raden van India sullen dependeeren / ende van de selve met groote benifitien konnen begiftight / ofte andersints gesupprimeert worden / ende sal mede desen Raet van Justitie / van den Generael ende Raden van India blijven dependeeren / soo langhe als Compagnies Octroy sal komen te duyren / want sulcks Compagnies Interest / ende 't contrarie van dien incompatibel met de exercitie van Compagnies negotie ende commercie daer te Lande / 't welcke hare eenighste ende principaelste scopus is, reliqua als Religie / Justitie / Politie / Militie / zijn voor de Compagnie niet anders als media adhunc scopium ducentia te considereeren / want de participanten hebben in het inleggen van haer capitael niet anders beoogt als daer mede een redelijke winste te doen / dewelcke / indien hun maer kan volgen / soo salder onder hen niet een wesen / die niet geerne 't bedienen en administreren der andere saken sal willen missen sapienti sal dictum, waeromme my niet ghenoeghsaem verwonderen kan over de groote dommighept en onkundighept van een party half backen Advocaten / dewelcke alhier in Nederlant 't lichtmissen lange tijt gespeelt hebbende / door groote recommandatie ofte parentagie van de eene ofte de andere Bewinthebber in Compagnies dienst aengenomen / ende geemployeert worden tot Raden van Justitie op Battavia, dewelcke soo ras op Battavia de Voet aen Landt hebben geset / datelijck de groote Messieurs willen speelen / hen selven inbeeldende dat yder voor hun behoorde plaetse te maecken / ende haer groot verstant te admireeren / en dat sylieden alleenigh capabel zijn de hoogste chergies te bekleeden / en derven hen selfs tegens den Generael en Raden van India opponeeren / gelijck noch onlangs eenige weynige Jaren herwaers dese Messieurs uyt onkunde van Compagnies ware Interest (die nochtans volgens ampt en eedt in alle haer doen principalijck behoorden te betrachten) hen selven / den Generael en Raden van India / mitsgaders de Heeren Bewinthebberen in Nederlant hare milde Betaels-Heeren gheen kleene moeyten ende onlust hebben aengedaen / met hare sustenue ende drijvinge / dat haer Collegie en persoonen des Raets van Justitie behoorden independent te zijn van den Generael ende Raden van India / het welcke / indien Bewinthebberen soo sot waren gheweest dat hen ingheWilligt hadden / soo souden daer mede lichtelijck een roede op haer eygen naers hebben konnen halen; want men soude eodem jure hebben konnen sustineren / dat dit Collegie niet van Bewinthebberen / maer immediatelijck van hare Hoogh Mogende de Heeren Staten Generael / ofte van de Generaliteyt behoorde te dependeeren / ende soo voorts / en wat quaden gevolge dit soude hebben / kan niemant ignoreeren / die maer eenige kennisse van Compagnies ware Intereest is hebbende / maer dit is extra propositum.

Wat onheylen

De drie te rugge na de Piscadores ghesonden Scheepen den Commandeur

Caeuw

Caeuw aldaer niet vindende/ keeren wederomme naer Tayouan, met tijdinge dat Caeuw met sijnen Admirael/ vermits nerghens te vinden en waren/ 't nootsaeckelijck na Battavia hadden laten doorstaen / welcke tijdinge den belegerden ongemeene ontsteltenisse ende verslagentheyt aenbrachte / niet alleen overmits daer door berooft wierden van diverse levens-middelen / vivres en andere Oorloghs-behoeften / ende dat van de beste Soldaten ontbloot quamen te worden / maer voornamentlijck omme dat door gemelte schelmse vlucht van Caeuw de hoope der belegerden / van Coxinja in China een diversie te maken / ende daer mede verlichtinge te bekomen / in roock quamen te verdwijnen/ende hun als nu t'eenemael aen de Heydense Vyanden geabandonneert sagen / waer mede den moet weder sacken lieten / die onlanghs te vooren op soo goede fondamenten gebout hadden/ van Coxinja te sullen konnen upharden/ ende hier door in sommige de vreese de overhant nemende/ van eyndeling door eene generale massacre van de Vyanden vermoort te sullen worden / soo liepen sommige Soldaten / omme in tijts hun leven te bergen / van de belegerden tot den Vyant over / ende onder die mede op den 16 December een Chergiant/ genaemt Hans Jurgen Radis van Stockaert, die in Europa lange Jaren in diverse Oorlogen gedient / ende mitsdien redelijcke ervarentheyt daerinne bekomen hadde ; dese Chergiant op alles seer nauwe opmerckinghe ghenomen hebbende / informeerde Coxinja van den staet der belegerden seer omstandig/ hoedanigh door 't wegh loopen van den Velt-Oversten Caeuw de belegerde de moet van Coxinja uyt te harden ontvallen ware / en dat daer door mede van veele van 't beste volck/benevens diverse behoeften berooft waren : dat het garnisoen door 't langhdurigh beleg sodanigh afgemat waren / dat buyten de gene die op de Rondupt Uytrecht, ende in 't houte Wambais lagen / men in het Casteel geen vier hondert bequame koppen soude konnen uytmaken / staende dit getal door groote sieckte ende swackte des Volcks noch daghelijcks merckelijck te verminderen / sijnde de ghesonde mede soodanigh afgemat/ dat niet veele fatigues souden konnen uytstaen / seggende daeromme geraetsaem te wesen/ dat Coxinja van de algemeene consternatie/ swackheyt ende matheyt der belegerden / als eene goede occasie / hem behoorde te dienen / sonder de belegerden door eene bloccade dus simpelijck beslooten te houden / maer door gheduerige allarmen haer voorders moste afmatten ende tot de uyterste wanhoope brengen/ ende alsoo metter haest een eynde deser belegeringe maken / waer toe hy seyde niet veele moeyten / nochte tijts gerequireert en wierde / door dien dit Casteel van soodanig swack gebouw ende indesen sijf geordonneert ware / dat het selve naer behooren met force van Canon aengetast wordende / van den beginne af geen twee malen vier en twintigh uyren tegens 't ghewelt des Canons soude hebben konnen uytharden. Hier op remonstreerde hy voorders de situatie des Hoornwercks ende der Rondupt Uytrecht, als dat gemelte Hoornwerck in eene valleye ende in soodanighe leeghte gesitueert ware / dat men van de Rondupt Uytrecht de voetselen der Soldaten in de wercken van 't gemelte Hoornwerck gemackelijck konde sien / ende dat Coxinja by gevolge deselve Rondupt Uytrecht bemachtight / ende sich meester van dien Heuvel gemaeckt hebbende / niet een eenigh mensche in 't Hoornwerck voor sijn Canon ende Roers sich soude konnen bedecken nochte daer inne verblijven / ende alsoo 't gemelte Hoornwerck van selfs hem in handen moeten vervallen / door dien sich selven niet en

door de lasche vlucht van Caeu den belegerden sijn overgekomen

Soldaten loopen uyt de belegeringe naer den vyant over.

en konde defendeeren / nochte van 't boven Casteel ghedefendeert ofte bestreecken worden / en sulcks met geringh gewelt / sonder groot verlies te bemachtigen ware / waerinne sich dan wat verterckende ende begravende / konde men gemackelijck en bzy onder de muyren des boven Casteels logeeren / sonder datmen van 't Canon beschadigt ja selfs niet met musquetten konde geraeckt worden / ende mitsdien alles tot sijne volkomen dispositie soude hebben / met veele andere instructien / die dese God- en eer-vergeeten mensch aen dien Heyden / tot verderf soo veeler Christenen / en ondergangh van sijner Heeren en Meesteren Staet / daer te Lande mede deelde.

die door deselven van alles geinformeert verandert sijne bloccade in assauten.

Door welcke informatien des Chergiants / Coxinja de oogen gheopent wordende / ende hem ontlast vindende van de bekommeringhe die hadde over den tocht van Caeuw in China (door de overloopers aen hem bekent gemaeckt) ende daer door de handen ende gedachten van dien kant weder vry hebbende / so resolveert hy / volgens den raet des Chergiants / sijne bloccade te veranderen in eene offensive maniere / ende die van binnen / al eer secours van Battavia ofte uyt China mochten bekomen / met alle gewelt ende vigeur aen te tasten ; ende daer op komt hy in January 1662. met alle sijne macht van Formosa wederom op Tayouans sant-plate oversetten / rijkelijk voorsien van Canon en vordere gereetschappen / die dienen konden tot maecken van Batteryen / bresse te schieten / en storm te loopen / ende door instructie van boven ghemelte booswicht / wierp hy dry Batteryen / de een aen de Zuydzijde en d'andere twee aen d'Oostzijde / met acht en twintig stucken Canon voorsien / tegens de Ronduyt Uytrecht op / deselve met oneyndigh getal van Schans-korven retrencherende / en met vele duysenden gewapende Soldaten achter deselve / als begraven en bedeckt leggende / soo wel versorgende / dat tegens 't Canon ende Uytvallen der belegerden genoeghsaem voorsien / ende wel bewaert waren.

Komt met alle sijne magt ander-mael op Tayouans sant-plaet en wert drie Batteryen op tegens de Ronduyt Uytrecht.

De belegerden sijn te swack van Volck om sulk werk te verhinderen.

De belegerden ondertussen / dat dese Batteryen en retrenchementen so digt onder hare ogen opgeworpen ende verbaerdigt wierden / wel besessende waer dit werck heenen wilde / en datmen 't laetste gerechte quam opdissen / stelden haer Canon en Musquetten dapper te werck / deselve lossende ende ladende soo veel immer verdragen konden, waer mede wel veele der Vyanden om verre schoten ende menichte van opgerechte Schans-korven vernielden / maer alsoo de Vyant aen dit werck noch arbeyt noch Volck en spaerde / soo en konden de belegerden met alle hare tegenweer niet beletten / dat ghemelte wercken hant over hant avanceerden / en in spijt van hun stonden volbracht / en verbaerdigt te worden / waer over den breeden Raet by een geroepen / en in deselve aengemerckt wesende de gewichtigheyt deser saken / dat by voortgangh en volbrenginge der Batteryen tegens de Ronduyt Uytrecht opgeworpen / deselve Ronduyt stonde geincorporeert te worden / ende dat den Vyant van dien Heuvel meester wordende / 't geheele Casteel daer mede verlooren ware / welck werck alsoo se met Canon en Musquetten niet en sagen te verhinderen / gaf den Gouverneur den Raet in bedencken / of 't niet nootsakelijk en mogelijk was door een grote uytval de voorsz wercken te ruyneren en den vyant van daer te doen delogeren : hier was goeden raet weder duyr / een yder apprehendeerde seer wel 't gevaer dat aenstaende was by voortgang van 's vyants wercken / maer nieman wiste raet deselve te beletten / den uytval wierde wel nootsakelijck geoordeelt maer de vyant retrencheerde hem soo voorsichtig / en wierde van soo menigte duysenden gewapende geap-

geappuyeert/ dat het onmogelijck was den selven in so abantagieuse posten aen te tasten / als met groot gewelt en kracht van volk / maer tot veel volk en wist men geen Raet/ men konde in alles nauwlijcks 600 koppen uytvinden, bequaem tot sodanigen werk / en dan soude 't Casteel/ Rondupt en houte Wambais t'eenemael ontbloot/en aen den vyant ten prooye leggen/en wilde men van gemelte 600 een genoeghsame getal afnemen tot bewaringe des Casteels / Ronduyts/ ende houte Wambais / so stonde 't overige getal van soo geringe consideratie te blijven / dat daer mede niets uyt te rechten en was / ende ter contrarie deselve teghens alle apparentie en hoope van goede uytkomste / aen den Vyant voerende / niet anders en ware als 't Volck moetwilligh op den Vleesbanck te brengen/ ende sich selven sonder noot te ruyneren / wordende hier omme op alle de stemmen eenparig geoordeelt den voorsz uytval niet doenelijck te wesen/ vid. No. 12. maer datmen continueren soude den Vyandt met Canon ende Musquetten in sijne wercken / naer uyterste vermogen / allen hinder toe te brengen.

Terwijlen de Vyant met sijne Batteryen en retrenchementen van Schans-korven noch al staegh aen avanceerde / ende men de Vaert van 't Casteel na de Schepen op de Reede noch eenighsins was open hebbende / dewelcke buyten allen twijffel mede afgesneden souden worden soo haest de Ronduyt Uytrecht van den Vyant quam overwelbigt te worden / soo wierde weder in Rade voorgestelt ofte men niet en behoorde ten minsten de contante penningen/ en de fijne Koopmanschappen uyt de Packhuysen / wegens te vreesen quaden uytslagh/ voor de Compagnie te verseeckeren / ende op de Schepen te bergen ; waer op naer rijp overlegh eenparig geoordeelt wierde niet raetsaem te wesen dese goederen als nu af te schepen / vid. No. 13. ter sake sulks in desen bekommerden staet al te groote alteratie onder den Volke souden verwecken / ende om vordere reden en hier vooren pag. aengewesen. Vinden andermalen ongeraetsaem eenige middelen af te schepen.

Den Vyant sijne Batteryen / niet tegenstaende alle tegenweer en in spijt der belegerden/ eyndelingh vaerdigh gekregen hebbende / soo begon hy op den 25 Januarij 1662. des uchtens met het lumieren des daegs van de voorsz Batteryen/ so van de Oost als Suydzijde op de Ronduyt Uytrecht met sijn Canon bresse te schieten / en deselve/ naer eenige weynige uyren schietens/ naer sijn sin bekomen hebbende / ende de Ronduyt meest ter neder gevelt wesende / so quam hy tot tweemalen toe van de Suydzijde in de ghemaeckte bresse storm loopen/ seer moedigh aenvallende / maer die van binnen sich hier teghens mannelijck defenderende / wierde den Vyandt t'elckens afgheslagen / moetende met groot verlies van dooden ende ghequetsten weder aftrecken / waer door den Vyandt gheen Volck meerder willende spillen / continueert ende hervat hy sijn schieten / daer mede de Ronduyt soodanigh verbrijselde / dat teghens den avont van de geheele Ronduyt nauwlijcks eenen steen meer op den anderen/ ende meest alles tot een puynhoop lagh / sulcks dat aldaer gantsch gheene lijf berginge voor de onsen meer overigh wesende / de moedighe beschermers ghenootsaeckt wierden daer af binnen 't Casteel te trecken / naer dat alvooren het noch overigh Gheschut / voor soo veele daer van door den Vyandt ongheruyneert verbleven ware / vernagelt / ende een brandende Lont ghelept hadden aen vier Vaetjens Bussekruyt / die aldaer in de Kelder noch overghebleven waren / waer mede sy lieden de voorschreve Ronduyt verlieten / en in het begin van de nacht voorts opvloogh met diverse Vyanden / de welcke op- Den vyant bestormt en overmeestert de Ronduyt Uytrecht.

dien heuvel reets post gevat hadder / ende besig waren hen aldaer te versterken. Men heeft naderhant mede door waerachtigh verstaen / dat even een weynigje te voren / soo als de Rondupt door sijn eygen kruyt sprongh / Coxinja in willens ware geweest / tot besichtinge van die plaetse / sich in persoon aldaer te transporteeren / maer dat hy door meerghenoemde Chergiant weerhouden wierde / met aenwijsinge hoe gevaerlijk het ware te komen op plaetsen door de vyanden so vars verlaten / alsoo deselve meenighmalen wierden bevonden ondermijnt / gelijck vooren verhaelt is alhier geschiet te wesen.

En approcheert voorts met sijne wercken dicht onder 't Casteel.

't Veroveren van de Rondupt Uytrecht den Vyand soo wel geluckt sijnde / soo en liet hy 't daer by niet berusten / maer sijn Fortuyn al voorders pousseerende / versterckte hem dien eygenste nacht noch op dien Heuvel / en begon aldaer eene groote Batterye te vervaerdighen / en maeckte diverse retrenchementen met sijn groot getal Schans-korven van den Heuvel nederwaerts naer de punt Gelderlandt en Hoornwerck des Casteels: om welcke Wercken te verhinderen / de belegerden de geheele nacht uyt haer Canon / Mortiers / Musquetten / ende met Hantgranaten soo veele vuyr en vlam spouden / dat het Casteel gheduurigh als in een lichte vlam stont; de Borstweeringen van de Punt Gelderlandt, alsoo niet hooger waren als dat een man naulijcks aen den Navel reyckten / wierden verhoogt ende verdickt / met daer achter te leggen Packen van Lywaten ende geschilderde Kleeden / uyt Compagnies Packhuysen door de Slaven ende Soldaten daer nae toe ghesleept / ende alsoo mede de Gordijnen / die dese Punt aen 't boven Casteel hechte / niet boven drie en een halve Steen dick waren / soo wierde ordre gegeven dat de daken van de huysen langs deselve Gordijnen staende / afgebroocken wierden / ten eynde ghemelte huysen met sant aen te vullen / tot verdickinge van ghemelte Gordijnen / ende wierde voorts alles by der handt ghenomen wat men oordeelde voordeel te sullen konnen doen / tot afweringe des Vyants / die alle oogenblicken ten storm verwacht wierde; de welcke onder en tusschen met sijne wercken de gheheele nacht soo spoedigh gheavanceert hadde / dat met het aenbreecken van den dagh / deselve in soodanigen postuur gebracht hadde / datter niet meer aen en scheen te manqueeren als de bresse te maken / ende den storm aen te brengen.

Waer door het Casteel in de uyterste noot gebracht wierde.

Waer op den breeden Raet des Casteels wederom vergaderende / gesterckt met alle de Onder-Cooplupden ende Vaendragers / soo wierde in deselve gheventileert de groote progressen des Vyants / ende de extreme noot waerinne wy gebragt waren / tot soodanige benauthept / dat nootsaeckelijck ofte met een courageuse uytval ruymte mosten maken / ofte wel een storm afwachten / ofte met accoort 't Casteel overgeven: welcke drie poincten verbolgens geexamineert wordende / ende versocht dat een yder van ons in allen bzymoedighept sijn gevoelen uytten soude / als eene saecke waer aen onser aller eere ende leven / en Compagnies uyterste welstant daer te Lande was dependerende.

En in deliberatie genomen ofte noch te redden ware door een generale uytval, wiert sulks ondoenelijk geoordeelt,

Soo wierde in cas van een desperate uytval met eenparighept van stemmen gheoordeelt deselve niet doenlijck / ende tegens alle redenen en hoope van eenigerhande goet succes ende voordeel te wesen / ten deele omme redenen hier vooren pag. 47. verhaelt / als mede dat de Vyant door sijne successen zedert meerder gemoedight ende hem selven in Volck en Wercken noch meerder versterckt hadde / als doenmalen ware / alleen van negen en twintigh stemmen / daer uyt den breeden Raet doen malen bestont / waren der vier die sustineerden

dat

dat een generale uytval behoorde te geschieden / te weten / een Luytenant Gerrit Gerritsz. ende drie Koopluyden Thomas van Iperen, Daniel Six, en Paulus Davidsz. de Vick, dewelcke na de redenen van hare sustenue gebraeght wesende / soo antwoorde den Koopman Paulus Davidsz de Vick, dat hy voor jongen in India gekomen was / ende van sijn leven noyt meer Oorlog gesien en hadde / ende dat hy ten uytval hadde gestemt / steunende meer op Gods almogentheyt als op deswackheyt der belegerden / wel wetende dat Godt de Heere de sijnen soo wel door een kleen / als door een groot getal verlossen konde / gelijck in 't exempel van Gideon ghebleecken hadt. Den anderen Koopman Daniel Six, gaf tot antwoort / dat hy uyt desperaetheyt ten uytval ghestemt hadde / om met alle man daer door om den hals te gheraken / dat als dan niet meer en souden hebben te verantwoorden. De andere twee Uytvalders en wisten geene suffisante redenen te geven / waerom hier voren op pag. 48. gestemt hebbende / dat een generale Uytval doenmalen niet doenelijck was / deselve als nu voor goet keurden / daer den Vyant avantagieuser gheposteert in Wercken en Volck versterckt / ende de onse daer en tegen door continueel waken en arbeyden noch meer afgemat en moedeloos waren geworden.

Belangende een ofte meerder stormen af te wachten / daer toe was den Gouverneur Coyett t'eenemael genegen / presenteerende selver hant aen 't werck te slaen om de Soldaten en 't Volck aen te moedigen / ende om den Raet tot sijn gevoelen te induceeren / en tot de stormen courageuselijck af te wachten / te animeren / stelde aen deselve voor / dat den Vyant gedurende 't belegh / ende in 't vermeesteren van de Rondupt (waer op omtrent de 2500 hondert schooten gedaen hadde) soo veele Kruyt gheconsumeert hadde / datmen twijffelen mochte ofte hy noch al veel Kruyt meer overigh hadde / waer van men nootsakelijck de proef diende af te wachten. De Gouverneur is gheresolveert den storm af te wachten.

Ten anderen / ingevalle den vyant geen manquement van Kruyt mocht hebben / en al bresse quam te schieten / dat daer mede 't Casteel noch niet verlooren was / maer daer toe noch Volcks ghenoegh overigh hadden om den Vyant in de bresse courageuselijck tegen te staen / ende buyten te houden.

Ten derden / niet te gelooven wesende / dat den vyant lichtelijck een generale storm soude wagen / ende de rest van sijn Volck buyten noot in de waeghschael stellen / door dien / ghedurende het belegh / een groot ghetal van sijn beste Volck verlooren hebbende / hy daer mede seer verswackt ware / en datter voor hem hoope en apparentie scheen / dat het Casteel van selfs hem wel haest in handen sal moeten vervallen / als wesende te water nu mede van alle secours afgesneden / ende van alle verversinge ontbloot.

Ten vierden / dat het Noorder Mousson nu al haest ten eynde wesende / men alle uyren een secours van Batavia te verwachten hadde.

Ende eyndelingh / dat daer toe levens middelen genoegh / wel voor vier a vijf Maenden in voorraet hadden / ende van Krijghs-gereetschappen / om 't uyterste af te wachten / noch tamelijck voorsien waren.

Waer jegens by den Raet geantwoort / en den Gouv[r]. voorgehouden wiert.

1. Dat 'et maer gissinge was / van dat den vyant noch veel of weynig Kruyt overig had / op welk fondament met geen sekerheyt yets konde gebout worden. Wort by den Raet eenparig tegengesproken.

2. Dat door het menigvuldigh waken en braken / voornamentlijck nu drie a vier geheele etmalen achter den anderen / sonder eenige ruste tusschen beyde

gehad te hebben/ het Volck soodanigh afgemat en vermoeyt ware geworden/ dat het hen onmogelijck was daer in langer te konnen volharden / ende dat de Soldaten reedts onwilligheydt in het wercken begonden te toonen /ende niet gemoet en waren een storm af te wachten / ende ingevalle al eene storm afghewacht wierde / dat daer mede veel Volcks van de steenen ende splinters ghedoot / ende noch meerder ghequetst souden worden / die dan de siecken-huysen vervullen / en de overigen den moet benemen souden.

3. Seer wel te gelooven sou wesen / dat den Vyant niet onderlaten en sal een storm op 't Hoornwerck aen te brengen uyt soo avantagieuse post als de Zantheuvel van de Ronduyt ware / door dien sulcks voor hem met weynigh pericul te doen ware / als in 't Hoornwerck teghens hem gheen lijf berginge wesende/ ende dat de Gordijn tussen Gelderlandt en 't Casteel met soo geringe moeyte ter neder te vellen ware / ende van boven niet en konde bestreecken / noch gedefendeert worden / waer van den Vyandt buyten allen twijffel wel goede informatie hadde door den selven Chergiant / die hem onderwesen hadde d'avantagien van den voorsz Heuvel/ dewelcke/ indien van den beginne geattacqueert en vermeestert hadde/ soude dit beleg al lange ten eynde geweest zijn.

4. Genomen men konde 't Noorder Mousson al uytwachten / (als neen) tot dat secours van Battavia quam/ daer nochtans seer aen te twijffelen stonde/ ofte wel yetwes van belang van Battavia komen soude / so soude sulck secours den belegerden weynigh konnen helpen / door dien den Vyant hem reets soodanigh meester van 't Canael ghemaeckt hadde / ende noch maken konde / dat daer door nietswes in ofte uyt en soude konnen / sonder sijn believen / en soude alsoo den Vyant niet onderlaten met de belegerden om te springen na sijn welgevallen / selfs in 't gesicht van 't voorsz secours / dat niet machtigh genoeg en soude gesonden worden om den Vyant te Lande t'attacqueeren/ en op te slaen/ gelijck daer van reets eene evidente proef hadden.

5. Dat de Packhuysen / waer in de nodige provisien lagen/ soodanigh geschonden waren/ dat de provisien daer in door 't verderf niet langer en konden bewaert worden / ende mitsdien soo lange tijt niet strecken souden/ als voorgestelt wiert.

Eyndelingh / soo den Vyant al mochte onderlaten te stormen / ofte oock dat stormende al afgeslagen wierde / soo stonde nochtans geschapen / datmen door 't groot getal van dooden / gequetsten ende siecken reets gehad / en noch te verwachten waren door afslovinge / en by gebreck van verversinge / men soodanigh verswackt soude worden / datmen eer lange in postuyr stonde te geraken/ van geene storm / ofte eenigerhande attaquen meer af te konnen wachten / als men des noch al eens mochte gesint worden.

Ende mitsdien geconcludeert tot overgave des Casteels, by eenparigheyt van stemmen.

Met welcke redenen ende meer andere ter materie dienende / den Raet den Gouverneur te gemoet voerde het pericul van 't aenstaende massacre / daer in 't Volck stonde gestort te worden / sonder eenige hoope van uytkomste / nochte voordeel voor de Compagnie / die niet en konde gheholpen wesen / datmen sich selven als desperate menschen moetwilligh om den hals brachte / maer in tegendeel meerdere dienst soude ontfangen / dat alles onvermijdelijck verlooren wesende / men ten minste de manschap ende soldatesque ten haren dienste uyt desen brant quam te redden ; door welcke inductien ende ernstigh aenhouden des Raets / den Gouverneur sich bewegen latende / om niet tegens soo veele

Raets-

Raetsluyden hartneckigh / ende alleenigh wijs te willen schijnen / in een saeck waer in alle oogenblicken van onnutte tardering funest en doodelijck waren / soo heeft hy syner Raets-persoonen eenparigh oordeel mede toegestemt / ende met deselve besloten datmen op eerlijcke conditien / weghens overgave des Casteels / met den Vyant ten eersten capituleeren souden / vid. N°. 14. en 15. Hier op na buyten gesonden / en ten wederzijden stilstant van wapenen gemaeckt sijnde / soo wiertet na een onderhandelinge van vijf dagen de naervolgende Capitulatie met Coxinja gemaeckt ende van hem bedongen.

Verdragh ghemaeckt ende beslooten door sijne Hoogheyt den Heere *Tesbingh Tsiante Teysiancon Coxin*, beleghert hebbende 't Casteel *Zeelandia* op Formosa, zedert primo Mey 1661. tot heden den eersten February 1662. ter eenre. Ende van wegen den Nederlantsen Staet, door den Gouverneur desselven Casteels *Frederick Coyett*, met bygevoeghde Raden ter andere Zijde, bestaende in de naervolgende Articulen.

Onder eerlijcke capitulatie.

I. ALle Vyandtschap van wederzijden gepleeght zy vergeeten.

II. Het Casteel *Zeelandia* met sijne Buyten-wercken, Geschut, overigh Krijghs-tuygh, Montkost, Koopmanschap, Geldt, ende andere goederen de E. Compagnie toebehoorende, sullen aen den Heer *Coxinja* werden overgelevert.

III. Rijs, Broot, Wijn, Arack, Vlees, Speck, Oly, Azijn, Touwerk, Zeyldoeck, Pick, Teer, Anckers, Buscruyt, Cogels, Lonten, ende wat meer tot nootsaeckelijck behoef voor al het Volck deser besettinge, ende op de Schepen, tot de reyse van hier tot *Battavia* nodig is, sal den voorsz. Gouverneur en Raden van opgemelte goederen, als noch Compagnies eygen, onverhindert in de Scheepen der Vereenighde Nederlantse Compagnie op dese Rheede ende Kust sijnde inscheepen.

IV. Alle roerende goederen, bysondere luyden van den Nederlantsen Staet binnen dit Casteel, op Formosa, of in desen Oorlogh elders vervoert sijnde, toebehoorende, sullende door Ghemachtighden van den Heer *Coxinja*, beschout wesende, onverkort aen opgemelte Schepen gebracht mogen worden.

V. Behalven de voorsz. Goederen, sullen oock 28 persoonen des breeden Raets, elck van hun mogen uytvoeren 200 Rijcksd. in gelt, ende 20 andere persoonen buyten de militie, getroude Werckbasen, ofte wat aensienelijke luyden sijnde, te samen 1000 Rijcksd.

VI. De Krijghsluyden sullen, met al haer goetje ende gelt gevisiteert zijnde, met vol gheweer, vliegende Vaendels, brandende Lonten, Kogels in de mont, en slaende Trommelen, uyttrecken, ende aen boort varen na des Gouverneurs believen.

VII. Wie van de Chinesen hier op Formosa, hoe veel ende waer over, 't sy wegens pacht ofte anderen, aen de Compe. noch schuldig zijn gebleeven, sal by een extract uyt Comp. boecken aen den Heer *Coxinja* werden opgegeven.

VIII. Alle pampieren ende boecken van desen Staet, sullen nu mede nae *Battavia* gevoert mogen werden.

IX. Alle dienaren van de Compagnie, vrye luyden, vrouwen, kinderen, slaven ende slavinnen, in desen Oorlogh onder het gebiedt van den Heere *Coxinja* geraekt, op Formosa noch sijnde, sal den voorsz Heer van heden binnen 8 à 10 dagen aen opgemelte Schepen leveren, oock die daer af in *China* zijn, mede aen gemelte Schepen bestellen, soo haest als doenelijck is; desgelijcks andere van Compagnies Volck op Formosa, onder sijn gebiet niet zijnde, metten eersten vry geleyde, om aen Compagnies Scheepen te komen, verleenen.

X. Den gemelten Heer *Coxinja* sal nu weder aen de Compagnie overleveren de vier stucks by hem veroverde Scheeps-booten, met het gene tot deselve behoorende, in wesen heeft.

XI. Sal oock soo veel Vaertuygh bestellen als de E. Compagnie van noode is, om haer Volck en hunne goederen aen hare Schepen te voeren.

XII. Aerdtvruchten, Rund ende andere Beesten, ende wat dierghelijcks voor Compagnies Volck, gedurende haer aenwesen vereyscht wort, door sijne Hoogheyts Onderdanen voor redelijcke prijs aen 't voornoemde Volck der E. Compagnie van heden af dagelijcks genoegh te beschicken.

XIII. Soo langhe als des E. Compagnies Volckeren hier aen Landt ofte niet aen boort der Schepen sullen wesen, sullen geene Soldaten van den Heer *Coxinja*, ofte andere sijner Ondersaten, geen dienst voor de E. Compagnie te verrichten hebbende, dit Casteel, ofte sijne Buyten-wercken naerder komen mogen dan de Schans-korven, ofte sijn Hoogheyts wercken jegenwoordigh zijn afpalende.

XIV. Geen andere dan een witte Vlagge van 't Casteel sal wayen, voor dat des E Compagnies Volck sal uytgetrocken wesen.

XV: De opsienders van de Packhuysen sullen 2 à 3 dagen, na dat het andere Volck ende Goederen aen boort sullen sijn gekomen, in 't Casteel verblijven, ende dan eerst aen boort der Scheepen ghebracht worden met de Ostagiers.

XVI. Van den Heer *Coxinja* sullen tot Gijselaers, aen een daer ter rheede leggende Schepen van de E. Compagnie, soo haest dit van wederzijden, elck na zijne Lantswijse, sal geteeckent, geseegelt ende beswooren wesen, overgaen den Mandorijn ofte Capiteyn *Moor Ongkun* ende *Pimpau Jamoosje* Politijcken Raet, ende van weghen de E. Compagnie daer teghen by den Heere *Coxinja* in dese Stad, den Heere *Jan Oetgens van Waveren*, tweede Persoon des Gouvernements, ende S[r]. *David Harthouwer*, mede lidt desselfs Raedt, ende elck ter voorgestelder plaetse blijven, tot dat alles, volgens den inhoudt deses, getrouwelijck sal zijn volbracht.

XVII. De Gegijselde ofte ghevangene van den Heer *Coxinjaes* Volck, in dit Casteel ofte aen des E. Compagnies Schepen hier ter Rheede zijnde, sullen tegens de gevangene van ons onder des Heeren *Coxinjaes* gebiedt verwisselt en vry gelaten worden.

XVIII. Misverstanden, en 't gene van geen groot belang, echter nootsakelijck vereyschte in desen uytgedruckt te wesen, vergeten mochte zijn, sal in der minne gebetert, ende van wederzijden na gedane kennisse tot wedersijts genoegen afgehandelt worden.

Ende naer dat dese Capitulatie ten wederzijden behoorlijck geteekent/ ende 't daer by beloofde volbracht was / en ons Volck hare Ammunitie / Vivres en andere veraccordeerde goederen binnen boort der Schepen gebracht hadden/ soo trocken se met haer volle gheweer en vliegende Vaendelen uyt het Casteel Zeelandia, 't selve aen Gemachtighden van Coxinja overleverende / die met de sijnen daer op binnen trock / en van sijne conqueste besit nam / bedragende de goederen en Koopmanschappen die van de Compagnie aldaer verbleven/ omtrentter waerdye als volgt:

Wat goederen en Coopmanschappen van de Compagnie Coxinja in 't Casteel bekomen heeft.

Aen Gout omtrent	600
Kleene van ouderdom doorgetende Bloet-Coralen, in koops gekoft hebbende 300 Rijckfd. a 60 stuyvers.	900
Eenige kassen en vaetjens Barnsteen, ter waerdye van omtrent de	50000
Contante penningen 40 duysent Rijckfd. a 60 stuyvers.	120000
De andere groove waren en Coopmanschappen in de Packhuysen, konden alle te samen niet meer als ter waerdye van omtrent dry tonnen Gouts uytmaken, ofte	300000
Somma	471500

Van welcke goederen in Nederlant / ende selfs op Battavia soo grooten roep gemaeckt wierde/ als ofte de Compagnie met het verliesen van deselve / eenige millioenen was quyt geraeckt / ende dit alles om den haet tegens de persoonen van Formosaes Raet daer door te beswaren / gelijck den Fiscael in sijnen eysch in genere mede mentioneert/ van Gout ende Bloet-Coralen inkluys/ aen den Vyant overghegeven / als ofte daer in een groote schat bestaen hadde / welcke twee spetien te samen nochtans maer vijftien hondert guldens konden uytmaken / ende soo men dese al ter sluyckx/ tegens de gemaeckte Capitulatie hadde willen bergen / en getracht den Vyant te ontvreemden / soude daer mede niet/ soo 't uytgekomen hadde / een groot bloetbad en massacre / ofte andere onheylen hebben konnen veroorsaeckt worden.

Ende dusdanigh naer eene moetwillige verachtinge van alle waerschuwingen, uyt diverse gewesten / en in diverse tijden aen den Generael en Raden op Battavia, successivelijck ghedaen van Coxinjaes toelegh en preparatie omme Formosa te invaderen; naer eene onverantwoordelijcke verlossinge van by tijts sich in postuyr van defentie te stellen, ende sich tegens des Vyants ghewelt bestant te maken: naer een verkeerde mesnagie, van niet te hebben willen gedoogen 't maken van eenige nootsaeckelijcke Fortificatien ende Wercken/ daer mede men den gheheelen Staet hadde konnen conserveeren; Naer veele moet-dempende woorden, daer mede men den Formosaensen Raet de courage benam / ende intimideerden yetwes van belangh te proponeren / 't geene oordeelden nootsaeckelijck tot Formosaes behoudenisse: naer 't senden van een insuffisant ende onmachtigh secours: naer eene kloeckmoedige Resolutie des Formosaense Raets, van den Vyandt soo langhe op te houden / tot dat van Battavia bequamelijck souden konnen gesecondeert worden: naer veele vigoreuse resistentien der belegerden: naer eene voorsichtige conduite des Formosaense Raets, ende hare wijse mesnagie / daer mede de weynige middelen/ ende dat hantje vol Volcks / dat binnen 't Casteel Zeelandia hadden / soo bequa-

bequamelijck hebben weeten te dirigeeren / dat daer mede sulcken machtigen Vyandt soo lange tijdt hebben weeten op te houden: naer de schelmse vlucht van den Commandeur Caeuw, daer mede alles in confusie / ende de belegerden in de uyterste desperatie gheraeckt sijn: naer eene belegeringe van negen volle Maenden, ende andere voorvallen / hier boven vermelt / soo is het kostelijcke Casteel Zeelandia, ende by gevolgh 't geheele Eylant Formosa / den Heydenschen Afgodist / ende Duyvel dienende Coxinja, ten prope geworden / ende de Oost-Indische Compagnie ontset van haer eerste ooghmerck / om door middel van op Formosa een Comptoir op te rechten / de Chinese en Japanse handel aen malkanderen te schakelen; Behalven de kostelijcke Effecten en Middelen / dewelcke de Compagnie daer by heeft sitten laten / hebbende de Kercke Godes hier van de smerte al mede moeten gevoelen / door dien de Varkens (als den Propheet voorsept heeft) in den Wijn-bergh / en de Oegst des Heeren geraeckt sijn / ende dat het Christendom / 't welcke op Formosa door de Predicanten / en de Schoolmeesteren met soo veele moeyte en bloedige arbeyt aengequeeckt / voortgheplant / ende seer ampel gheextendeert ware / door Formosaes verlies aldaer is vernietight ghewozden / ende de Formosanen tot hare eerste Afgoderye wederom gheraeckt sijn. Van alle welcke onheylen veroorsaeckt te hebben / sullen die geenen die daer aen schuldigh sijn / te sijner tijt niet weynigh hebben te verantwoorden / ende onder deese voornamentlijck Claes Verburgh, Jan van der Laen, en Jacob Caeuw, dewelcke met hun drien wel de principaelste oorsaecken ende instrumenten sijn / dat Formosa is versuymt ende verlooren ghewozden; te weeten / Verburgh door den drift van sijne passien / ende onversoenelijcken haet tegens den Gouverneur Coyett, dewelcke veroorsaeckte / dat alle de ghetrouwe waerschouwingen van Coyett op Battavia wierden in de wint geslagen / en veele dingen versuymt in 't werck te stellen / daer mede Formosa had mogen ghesalveert worden. Van der Laen door sijne onversadelijcke Gierighheyt / dewelcke veroorsaeckte dat hy Compagnies Interest aen een zijde stellende / op hoope van te bekomene buyt / hy op 't Maccause exploit hardt aendrongh / en Formosaes Raedt op Battavia beschuldighde / van die schoone kans moetwillens verkeecken te hebben / alsoo / volgens sijn voorgheven / op Formosa geene Vyanden te verwachten waren / 't welck dan door Claes Verburgh gestijft / soo is men op Battavia daer mede in sorgeloosheyt gheraeckt. Caeuw door sijne bloohheyt / dat hy met de Scheepen en beste Volck soo troulooselijck uyt de belegeringhe wegh vluchte / ende de belegerden in den peeckel sitten liet / daer mede dan de belegerden in desperaetheyt geraeckt / ende de overgave des Casteels verhaest is geworden / dewelcke andersints noch lange tijt hadde konnen opghehouden hebben ghewozden / ja wel niet gevolght soude hebben ghehadt / by aldien Caeuw sijne Ambassade naer behooren ende ghelucklgh volvoert / en van de Tartaren de aenghebóden hulpe aengenomen / en naer Tayouan overgebracht hadde / want de belegerden hadden noch couragie / ende moets ghenoegh den uytslagh van ghemelte Ambassade af te wachten / ende tot Caeuws wederkomste den Vyant te konnen uytharden / ende by aldien van dien kant eenige troost en hulpe was gekomen / soo en is niet te twijffelen / ofte de moedige belegerden souden Coxinja, na alle apparentie / noch wel negen maenden daer en boven hebben uytgehart / en dese belegeringh eeuwigh befaemt gemaeckt.

Claes Verburgh, Jan van der Laen en Jacob Caeuw hebben Formosaes verlies veroorsaekt.

Maer

Maer desen allen niet tegenstaende / onaengesien den Gouverneur Coyett ende sijnen Raet / soo wel voor / als gedurende den tijt van Coxinjaes belegeringe / hun selven in alles gedragen ende ghequeeten hadden / als luyden met eeren toestaet / soo en heeft hen sulcks niet mogen helpen / nochte niet bevrijden konnen / van op Battavia daer over gecalangeert / ende in hechtenisse gestelt te worden / alwaer sylieden naer veele smaetheden uytgestaen te hebben / ende naer eene tweejarige gevangenisse / van alle hare middelen / welvaert / eere en reputatie sijn berooft geworden / ende den persoon des Gouverneurs gedoemt in een eeuwige gevangenisse op 't Eylant Ay in Banda, sijn leven te moeten eyndighen / van waer hy oock nimmermeer soude verlost ghewordem zijn / ten ware dat ter occasie van sijn Hoogheydts / den Heere Prince van Orangien / sijne gheavancement / tot de digniteyten ende waerdigheden sijner hooghloffelijcker Voor-Ouderen / ende mitsdien geluckige herstellinge onser Republijcke / in sijnen eersten Staet; de Kinderen ende Vrunden des Gouverneurs sich geaddresseert hadden aen sijn Hooghept / ende naer sommaire en korte remonstratie van het toedragen deser geheele saecke (ghelijck die hier vooren in 't breede verhaelt is geworden) op haer lieden ootmoedigh versoeck hadden geobtineert sijne Hoogheyts hooghwaerdige intercessie ende voorspraecke aen de Heeren Bewinthebberen ter vergaderinge van seventienen / om den selven Coyett uyt sijne ghevangenisse te relaxeeren en libereren; 't welcke by gemelte Heeren Bewinthebberen / naer behooren in achtinge genomen sijnde / soo en hebben sy niet langer (alhoewel de Vrinden en Kinderen te meermalen soodanigh versoeck aen hen ghedaen hadden) konnen leedigh staen / maer hebben den voorschreven Coyett op sijne vrye voeten gestelt / ende hem toegestaen om naer dese Landen te moghen overkomen; Edoch alsoo de voorsz Coyett een seer habil man is / en Compagnies negotie en maximen seer grondigh verstaet / ende dat hy mitsdien de Compagnie soude konnen nadeelig wesen / by aldien hy sijn persoon in den dienst van eenigh ander Potentaet in India gebruycken liet / soo sijn daer tegens eenige præcautien gebruyckt / ghelijck deselve uyt de volgende Acte te sien is.

Den Gouverneur *Coyett* uyt sijne ghevangenis ontslagen.

Extract uyt den generalen Brief, ghescreven door de Vergaderingh der Heeren seventiene, aen den Gouverneur Generael en Raden van India, in dato den 12 Mey 1674.

BANDA.

De Kinderen en Vrinden van *Frederick Coyett*, sijn ons verscheyde malen aen geweest, ten eynde wy haren Vaderen Neef souden willen relaxeren en delibereren, van, ende uyt het confinement of gevangenisse, daer inne hy by sententie van den Raet van Justitie tot *Batavia* is gecondemneert, mitsgaders permitteren om weder herwaerts te mogen komen, hebben haer daer over oock te meermalen aen haer Ho. Mog. geaddresseert, maer t'elkens afgewesen, evenwel by ons in achtinge ghenomen zijnde, de menighvuldige intercessien, die sedert by verscheyde hooge Stants-personen, voor, en

en in faveur van den selven zijn gedaen, en bysonderlijck van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, versterckt met eenige aennemelijcke presentatien en borghtochten by de voorsz hunne Vrienden gedaen en geinterponeert; hebben wy niet langer konnen leedigh staen, U E. by desen aen te schrijven, dat U E. den voornoemden *Coyett*, op 't Eylant *Ay* in *Banda* geconfineert, op sijn vrye voeten sullen hebben te stellen, en hem toe te staen om te mogen herwaerts komen, mits dat hy alvoren sal hebben aen te nemen, mitsgaders sijn selven by Eede te verobligeren, onder een valide acte, tot dien eynde by hem te passeeren, *dat hy hem hier te Lande in een van de Geunieerde Provintien sal ter neder setten, oock in de selve ten uyt-eynde van sijn leven blijven woonen, en sonder dat hy hem dienvolgende in yemants dienst naer Indien sal begeven, of sulx blijkelijck trachten te doen, of tot eenige Indische saecken, 't sy van selfs of daer toe versocht, laten gebruycken*, en waer voor, mitsgaders dat het gunt voorsz is, by hem sal werden gepresteert en nagekomen, ons hier versekeringe ter somme van 25 duysent guldens is gedaen, soo als U E. sulx breeder sult konnen sien by sekere Acte Notariael, hier bygevoeght gaende.

Welcke Acte te sien is op N°. 16.

BY-

BYVOEGHSEL
Van eenige
Aenmerckelijcke Saecken,
Rakende de oprechte gront der
SINESE WREETHEDEN EN TYRANNY;
Gepleeght aen de Predicanten, Schoolmeesters, ende de Nederlanders aldaer.



Ier mede souden wy het verhael van Tayouans belegeringe mogen besluyten / maer alsoo door desen hier te Lande een grootgeroep is ghewest van der Chinesen wreetheden/ tyrannyen / en vrouwe-schendingen aen de Nederlanders/ geduyrende deselve belegeringe gepleeght / ende dat daer van niet een enckelt woort gerept wort in ons Verhael / om den draet daer van niet af te breecken / soo vinde geraetsaem / als eene toegifte alhier in 't korte te verhalen / wat de waerheydt van die saecke zy. Wreetheden door de Chinesen, geduren de het beleg gepleegt.

't Is dan sulcks / dat Coxinjaes Soldaten eenige van de onsen in de Piscadores verrast en gevangen bekomen hebbende / twaelf a dartien persoonen van dese ghevangens ghescheept wierden op een Copa / ofte kleen Chinees Vaertuygh / om naer Formosa in Coxinjaes Leger ghebracht te worden / welcke gevangenen met dit Scheepje in 't gesichte van 't Casteel Zeelandia gekomen wesende / soo deede de sucht tot de natuyrlijcke Vryheyt en vreese van in een eeuwige slavernye te moeten verblijven / hen lieden resolveren dit Scheepje af te loopen / met de Chinesen die daer op waren den hals te breecken/ en haer alsoo in 't Casteel te salveeren / waer toe de apparentien van een goet succes niet vreemt waren / alsoo dit Scheepje maer met omtrent de dartigh Chinesen gemant was / waer van de eene helfte des nachts de wacht waernam / terwijlen de andere helfte lagh en sliep / sulcks dat dartien ghéresolveerde gasten / vijftien Chinesen onverhoets op 't lijf vallende / seer gemackelijck souden hebben konnen afmaken / en meester van 't Schip wesen / al eer de resterende slapende hadden wacker geworden / en in postuur van defensie konnen sijn; welcken aenslagh onder henlieden dus onderlinghe beslooten en belooft hebbende/ elckanderen daer in getrouwelijck by te staen / soo wierde de uytvoeringe van dien uytgestelt tot de aenstaende nacht / na dat de helfte der Chinesen omtrent een uyr souden geslapen hebben / edoch onder en tussen een van de dertien / sijnde een Fransman Estienne genaemt / in vreese vervallende / dat boven ghemelte aenslagh mochte misluckken / en hy daer door in gevaer van 't leven gheraecken / soo ondeckte dese bloode poltron de selve beraemden aenslagh / met alle Snijden twaelf personen den neus, ooren en handen af.

alle sijne omstandigheden aen de Chinesen / dewelcke aenstonts daer op aen de andere Chinesen Vaertuygen zeyn van onraet doende / soo wierden dese twaelf Nederlanders gevat / en geboeyt in Coxinjaes Leger gebracht / alwaer hun verweten zijnde dat sich ondanckbaer betoont hadden / door datmen hen het leven verschoont hadde / so wierdense gesententieert / dat tot exempel van anderen de neus en ooren afgesneden / mitsgaders de handen afgekapt souden worden / waer mede 't voorverhaelde feyt hadden willen perpetreren / ende uyt singuliere gratie hier by gevoeght / dat aenstonts naer de executie sy lieden in 't Casteel Zeelandia souden mogen gaen / om van onse Chirurgijns hen lieden te laten cureren / alsoo onwaerdigh geacht wierden de Chinese Medicamenten daer toe te gebruycken / en mede dat de Chinesen hun oock niet al te wel op de Chirurgie en verstaen / gelijck van vervolgens gemelte gevangenen in de stadt Zeelandia gebracht / ende aldaer soodanigh geëxecuteert sijn ghewordden / en met de afgesneden neusen / ooren / ende handen / met een toutjen om den hals hangende / noch bebloet in 't Casteel Zeelandia uyt de Stadt quamen aengeloopen / en 't bloet door onse Chirurgijns noch tijdigh gestelpt wierde / soo dat alle te samen daer van genesen ende opgekomen zijn / blijvende gemelte Franse verrader in 't Leger by Coxinja, aen wien noyt vernomen hebbe dat eenigh leet aengedaen is geworden / alhoewel mede gheloove dat oock geene groote caressen sal ontfanghen hebben / vermits de Europische Natie in 't generael by de Chinesen in kleenachtinge is / ende de Chinesen niet veel wercks van verraders sijn maeckende.

Cruyssigen twee Schoolmeesters levendig.

By na uyt de selfde oorsaeck / als nu verhaelt is / sijn twee Nederlantsche Schoolmeesters op eene seer wreede maniere gedoot geworden / waer van den toeval sich dusdanigh toegedragen heeft: wanneer Coxinja in den beginne des Oorloghs met sijne troupen op Formosa ghelant / sich meester van den platten Lande gemaeckt / ende de Formosanen meest onder sijne gehoorsaemheyt gebracht hadde / en met eenen vele der Nederlanders / soo Predicanten, Schoolmeesters als Soldaten / dewelcke ten platten Lande in de Dorpen verordineert waren geweest hunnen dienst te doen / gevangen bekomen hadden / soo onderstonden twee der gevangene Schoolmeesters / de Formosanen van de Dorpen / daer in sy ghelegen hadden / tegens Coxinja op te rockenen / en tot rebellie te verwecken / deselve animerende dat de Chinesen in hare Dorpen logerende onverhoets op 't lijf souden vallen / en den neck breken / ende dat daer in van andere Dorpen lichtelijck souden nagevolgt worden / welcken bommel uytbrekende / ende door eenige der inwoonderen aen de Chinesen ontdeckt sijnde / wierden dese twee Schoolmeesters door de handen en voeten / yder op een groot houte Kruys genagelt / ende alsoo vast gespijkert / met de Kruysen in de ghemelte Dorpen opgherecht / met afkundinghe in de Chinese tale / dat wie voortaen / soo wel Nederlanders als Formosanen / sich onderstaen soude diergelijcke feyten te practiseren / gelijck dese misdadigers gedaen hadden / dat die gene met dese selfde / ende noch wreeder straffe souden gedoot worden; gelijk eenige maenden daer aen door een generale droevige massacre / van over de vijf hondert gevangen Nederlanders oock is komen te gebeuren; want als door voorsichtigh beleyt des Gouverneurs Coyett de saken soo wijsselijck aengeleyt wierden / dat Coxinja geene andere hoope meer overigh scheen te hebben van 't Casteel Zeelandia te overmeesteren / als door langhdurigheyt van tijt / honger /

Vermoorden en onthalsen over de 5 hondert gevangen Nederlanders.




J. & B. w et. sch.

honger / en versterf der belegerden / en dat hy geresolveert hadde met loosheyt / en bedrogh uyt te voeren / 't geene dat met ghewelt voor hem niet doenelijck scheen / soo sont hy den Predicant Hambroeck, dewelcke nevens andere Nederlanders van den platte Lande in sijne handen gevallen was / binnen 't Casteel Zeelandia, met last ende ordre / dat hy de belegerden met alle middelen soude persuaderen sich aen Coxinja over te geven / alsoo doch tegens hem in 't langhe niet bestant soude konnen blijven / dat hy hen als noch alle ghenade aenboodt / maer in gheval deselve niet promt geaccepteert wierde / dat alsdan niet anders als alle bedenckelijcke straffen ende tormenten te verwachten soude hebben / ende soo se door hopeloose resistentie hem noch meerder irriteerden / dat alsdan wel lichtelijck sijne gramschap soude komen uyt te barsten over de ghevangene Nederlanders / dewelcke hy uyt het Fortje Provintia, ende van den platten Lande in sijn gh[...]elt bekomen hadde / met welcken last Do. Hambrouck afgevaerdigt / [...]etende sijn vrouw / nevens twee van sijne kinderen by Coxinja in 't Leger verblijven / tot onderpant en verseeckeringhe van sijne wederkomste; komt binnen 't Casteel Zeelandia, alwaer sijne commissie seer getrouwelijck ontledight hebbende! O wondere couragie van een edel en genereus gemoet! in plaetse van de belegerden te persuaderen / van sich aenden Vyant over te geven / ende door dat middel sijne vrouwe / kinderen / ende hem selven uyt des Vyants handen / en 't gedreyghde doots gevaer te redden / soo animeerde hy deselve met alle bedenckelijcke motiven / dat doch getrooft tot den uytersten toe souden uytharden / sonder opt soo verre te vervallen / van met den Vyant wegens overgave des Casteels in eenige onderhandelinge te treden; hy seyde wel te voorsien / dat by langer continuatie van hare teghenwoordige toestant / de belegerden stonden te vervallen in veele miserien / kommer / ende groote elende / maer datse daerom niet en behoorden te verflauwen / nochte van haren plicht te vervallen / nochte den moet niet verlooren te gheven / van den Vyant in 't eynde te konnen verduren / ten minsten tot dat secours van Battavia quam / aengesien het met den Vyant alles oock niet voor wint en gingh / seggende voorders / dat deselve ghedurende 't belegh een groot ghetal van sijne beste Soldaten was quyt ghewórden / dat veele Joncken en Vaertuygen van hem wegh gevlucht waren / dat sijne Soldaten de langhdurigheyt des beleggs begon te verdrieten / en daer over onder malkanderen mede begonnen te murmureeren / dat de Formosaense inwoonderen onder des Vyants ghebiedt soodanig noch niet vervallen waren / ofte datse hen lichtelijck souden versamelen / en tegens den Vyant opposeren by de minste nederlage die Coxinja quam te lijden / voegende dien edelmoedigen man hier by / dat hy wel wiste dat hy alsnu de sententie des doots teghens sijn selven pronuncieerde / maer dat uyt betrachtinge van sijn eer ende eed daer mede aen de Compagnie verplicht / ende door ingeven van sijne conscientie daer mede aen Gode verbonden was / hy vastelijck besloten en geresolveert hadde lieber goet / bloet / lijf / vrouwe / kinderen / en alles pro aris & focis te wagen / als te vervallen in de minste lafhertigheyt / verraderye / en ontrouw tegens Godt ende sijnen naeste; hoedanige resolutie hy hoopte dat een yder der belegerden oock soude nemen / hy ware bereyt en vaerdigh hen lieden daer in met sijn exempel voor te gaen / ende waer van sy lieden metten eersten de effecten oock hadden te gemoet te sien / door dien hy het voor seecker hielde / dat dien bloetdorstigen Coxinja op dese wijse 't Ca-

steel

steel niet konnende bemachtigen / niet onderlaten soude onder het een ofte andere opgeraept pretext / tot voldoeninge van sijne gramschap / alle de gevangen Nederlanders jammerlijck te vermoorden en massacreren / welcke onnosele menschen van nu af niet anders als voor verlooren te achten wesende / so was het beter met lijdsaemheyt af te wachten wat de voorsienigheydt Godes over hen lieden soude mogen besloten hebben / als dat sy lieden (te weten de belegerden) uyt eene onnutte barmhertigheyt / aen de gevangenen willende het leven salveeren / van met den Vyandt in onderhandelinge te treden / hen selven / nevens de gevangenen moetwillens in de ghestelde stricken werpen / ende sich aen de verwoetheyt van dien Heyden overgeben / van wien noch geloove / noch trouwe te verwachten stonde / en die het maer alleenigh daer op aenleyde / om den eenen met den anderen te verschalcken / en alles in sijn gewelt hebbende / alle de Nederlanders met malkanderen / niet eenen uytgenomen / in de pan te hacken / ende den Duyvel sijnen Afgodt daer mede een aenghename offerande te doen. Ende na dat D°. Hambrouck alle persoonen in 't generael / ende een yder in 't bysonder dusdanigh tot moedigheyt geencourageert / en tot volstandigheyt geanimeert hadde / en hem tot sijn vertreck begon te prepareeren / doen vertoonde sich so droevige tragœdie als men by na oyt gehoort heeft / den Gouverneur en de Raet stelden 't hem in vrye wille en keur / ofte hy in 't Casteel verblijven / dan ofte naer 't Leger wederkeeren wilde ; de omstaenders door sijne grootmoedige redenen beweegt / met de tranen in de oogen / rieden hem dat liever by haer in 't Casteel soude verblijven / als sonder eenigh voordeel aen de gevangenen te konnen doen / sijn leven buyten nootsaeckelijckheyt te gaen verwaerloosen ; twee van sijne kinderen die in 't Casteel waren smolten by na in hare tranen / ende vervulden de lucht met hare lamentatien / gekerm en klaghen / baden en smeeckten haren Vader dat doch medelijden met haer ende met sich selven wilde hebben / en dat hy in 't Casteel blijven soude : isser oyt eene grootmoedige Ziele door contrarie passien aengevochten geworden / soo was sulcks het gemoet van desen standtvastigen man / op dit moment van sijn vertreck ; in 't Leger by den Vyant was sijn lieve huysvrouwe / nevens twee waerde kinderen / tot onderpandt van sijne wederkomste / het medelijden dat met soo lieve panden was hebbende / en kon hem niet doen resolveren deselve te verlaten / ende haer daer door in de uyterste jammerpoel van ellenden ende miserien te storten / vermits het seecker was / soo hy achterbleeve / dat Coxinja uyt wraecklust de gebleven vrouw en kinderen / alle bedenckelijcke tormenten soude aenghedaen hebben ; in 't Casteel hadde hy oock twee kinderen / die hem alsoo lief waren als die in 't Leger / en boven dit soo was hy met sijne eygene persoon binnen 't Casteel / op sijne vrye voeten / buyten des Vyants banden en gewelt / soo dat hier het gewichtste scheen te moeten overwegen / namentlijck de conservatie van sijn eyghen leven en vryheydt / boven het leven van vrouw en kinderen ; hier by quam noch dat hy met sijne wederkeeringe na 't Leger niet verseeckert was aen vrouw en kinderen het leven te sullen konnen salveeren ; waer toe dan het sijne / op soodanig een losse voet gehasardeert ; welke beweeg-redenen hem door sijne kinderen voorgehouden wordende / ende deselve van hem beantwoort wesende / met de vrage ofte sy lieden dan wilden / dat hy hare moeder / broeder en suster liet vermoorden / so wierden de kinderen met sulken groten droefheyt bevangen / dat noch traen / noch sucht / noch gekerm / noch niet een

ee-

eenigh woort meer konnende uytbrengen / de eene dochter plat van haer selven ter aerde nedervìel / en d'andere hem om den hals vallende / aen sijn lijf besturf / sulcx dat Do. Hambrouck uyt vreese dat dese tedere lamentatien sijne ghenomen resolutie / die was in 't Leger weder te keeren / niet en quamen te bewegen / sich van dese ghelegentheyt dienende / hem uyt sijne dochters armen reddede / ende met eenen ten Casteele uytgingh / segghende in 't uytgaen teghens de omstaende Soldaten / dewelke met betraende oogen hem adieu wensten / Mannen ick ga als nu na mijne gewisse doot, op hoope van uwe ende mijne gevangen mackers in 't Leger dienst te konnen doen, en dat men my niet t'eeniger tijt en mocht verwijten, van door mijn achterblijven den ondergangh aen soo vele eerlijcke lieden, en vroome Christenen veroorsaeckt te hebben; Godt wil u lieden bewaren, ick en twijffele niet ofte hy sal u noch een gewenste uytkomst verleenen, houdt maer goeden moet, en verdraegt den arbeyt des Oorloghs geduldigh. Ende hier mede sijn afscheyt nemende / begaf hy sich in het Leger by Coxinja, aen de selve met een vrymoedigh ghelaet rapporterende (gelijck sulcx naderhant door eenige overloopers verhaelt is geworden) dat de belegerden tot de overgave des Casteels geensins geresolveert / maer ter contrarie van onbeweeglijke resolutie waren 't selve tegens alle gewelt ende aenvallen ten uytersten te defenderen / datse hen in alle dingen seer blymoedigh en vigilant / en nergens van gebreck te hebben vertoont hadden / noch na geen ander accoort en verdragh en wilden luysteren als met behoudenisse des Casteels Zeelandia; maer Coxinja tot eenigh ander verdragh met den belegerden geinclineert wesende / dat deselve op alle billicke conditien aen sijn Hoogheyt Coxinja alle behoorlijcke satisfactie en contentement wilden doen hebben; door welck rapport Coxinja ten hooghsten tegens de Nederlanders verbittert / ende dat sijne saken soodanigen voortgangh niet en namen als hem selven van den beginne ingebeelt hadde / mitsgaders dat de ver-afghelegene Formosanen hier en daer hare hoofden begonnen op te steecken / en in seecker Dorp wel omtrent de twee duysent van syne Soldaten onverhoets overvallen, ter nederghemaeckt ende verstroyt hadden, soo liet Coxinja eenige weynige tijt na Hambroucks wederkomste / door de sijnen uytstroyen / dat de ghevangene Nederlanders de Formosanen tegens hem dagelijcks waren ophitsende / ende onder dit pretext geeft hy deselve aen sijn soldaten ten prooye / met ordre aen alle Dorpen en Plaetsen / alwaer de gevangens by twintigh / dartigh en veertigh / hier en daer verdeelt waren / datmen alle de gevangene Nederlanders / alles wat mannelijck was / sonder eenige verschooninge en onderscheyt / soude ter neder maken / en om 't leven brengen: welcke ordre soo ras ghegeven / soo ras geexecuteert wiert / en vielen de Chinese Soldaten als verhongerde wolven op dese ellendighe onweerbare menschen / deselve sonder eenige barmhertigheyt op alderhande wreede manieren doodende / wordende 't meeste gedeelte van hen onthooft / alsoo de Chinese Soldaten de lust ware overgekomen / de deugt van hare sabels en houwers op de Nederlanders te proberen / ende na dat de principaelste Dorpen en Plaetsen van Formosa met dit vergooten Nederlants bloet besproeyt / ende de vermoorde lighamen berooft en gheplundert te hebben / maecktense groote kuylen / waer in vijftigh a sestigh rompen by malkanderen wierpen / ende met aerde bedeckten / synde in dese generale massacre wel ruym over de vijf hondert menschen deerlijck omgebracht / ende van 't leven berooft geworden / en is nie-

mant verschoont geworden / als den gevangen Landtdrost Jacobus Valentijn, nevens noch omtrent de twintigh persoonen die hy by hem was hebbende, dewelcke naer 't overgaen des Casteels Zeelandia gesamentlijck naer China vervoert zijn / alwaer als noch gevangen sitten. Eenige Vrouwen en Kinderen sijn in gemelte verwaerthept mede omgebracht / en van de geenen die overschooten nam yder Chinees Bevelhebber die geene naer sich / die hem best behaegde latende het uytschot aen Jan Hagel / van welcke vrouwlieden sommige goede / sommige quade saecken hadden / naer dat een goeden ofte quaden meester aentroffen / want de geene die in handen van ongetroude Chinesen vervielen / wierden van de selve doorgaens seer gecaresseert / alsoo de Chinese Natie seer vrouw sieck is / ende dat een Hollantse vrouw voor hen lieden wat nieuws was / sulcx dat dese vrouw-lieden naderhant haer lieden den koop niet seer hart beklaegden / wanneer volgens capitulatie by overgave des Casteels bedongen / weder in onse handen gelevert wierden / hebbende haer niet eens geobstecrt / of schoon een halve Chinees in 't lijf hadden / dat noch aen sommige Nederlanders trouden / die haer voor goede weduwen aennamen / sijnde Matroosje en Soldaetje / daer te Lande soo vies niet als'er maer gheen been in vinden / trouwens sommige mosten oock soo lange met haer trouwen wachten / tot dat het packje eerst gelost was ; de andere Hollantse vrouws-persoonen dewelcke aen getroude Chinesen waren te beurte gevallen / die en waren der soo wel niet aen als de eerste / door dien de Chinese wijven met den jaloersen drommel beseeten / deselve veele plagen en tormenten aen deeden / haer gebruyckende voor hare slavinnen / nevens dewelcke sy den dagelijcksen arbeyt van water halen / hout hacken / rijs stampen en soo voorts mosten volbrengen / waer over dese vrouws-persoonen op hare wederkomste ende verlossinge seer hart over de Chinesen klaegden / en der selver wreetheden seer breet extendeerden / en de geene dewelke de leliikheyt van hare backhuysen / spijt hare eygen backhuysen / eerlijck gelaten hadden / dese waren die geene / die het meeste grosseerden / en hare mede mackersen beschuldigden van met de Chinesen geboeleert ende vrolijck geweest te hebben.

De Chinesen gebruycken der Hollanderen vrouwen tot hare bysitten.

Door dien onder de vermoorde Nederlanders / behalven den Predicant Hambrouck, noch vijf a ses andere Predicanten / nevens een groot ghetal Schoolmeesters geweest sijn / soo is daer mede uyt het Fabeltje (datmen soo wel in Oost-Indien als in Europa divulgeert) gesprooten / dat de Chinesen op Formosa de Christenen om de Christelijcke Religie hebben vervolght / vermoort en getyranniseert / ende dat de Predicanten hare Religie niet hebbende willen verlaten / nochte afvallen als Martelaers / om de Religie gestorven sijn en daer over een roode letter in den Almanack behoorden te hebben; welke eere / alhoewel wy hen niet en begeeren te misgunnen / soo dwingt ons nochtans de liefde tot de waerheyt 't selve tegen te spreken / alsoo Coxinja wegens de Religie niemant der Nederlanders opt lastigh gevallen / maer heeft de selve alleenigh uyt politijcke consideratien / en tot volvoeringh van sijne progressen dus jammerlijck doen om hals brengen / 't welck wy nodigh hebben geacht alhier soodanig aen de werelt bekent te maken / op dat door dit staeltje moge geoordeelt worden wat te plooven zy van alle de andere Martelaers / dewelcke verhaelt worden in andere gedeelten des werelts / en verre afgelegene Landen geweest te sijn / en voornamentlijck van de Christen Martelaers in China / daer van de Paters Jesuyten soo hoogh roemen / welcke luyden ick wel kan ghe-

looven / dat door de Chinesen en Tartaren aldaer effectivelijck op wreede manieren sijn gedoot geworden / maer dat sulcx om de Religie / sonder andere Politijcke redenen / geschiedt soude wesen / sulcx gaet mijn geloof te boven / ratio om dat het in de hedendaeghse eeuwe geen mode meer is dat men sich om sijn geloof verbranden laet / waer van wel een gheheel boeckje vol van exempelen / nisi exempla essent odiosa, soude konnen door den dagh brengen / edoch en behoeve van mijn seggen geen ander bewijs als de hedendaegse practijcke / daer in men dagelijcks door oogen siet hoe duysenden van menschen / so wel groot hans als kleyn hans / van Gereformeert / Arminiaens / Sociniaens / Luyters / Paepsch en soo voorts van d'eene Religie tot d'andere / met kousen en schoenen overstappen / als maer eenigh voordeel daer by weten te bekomen / en sulcx met haer interesse komt te accorderen / en dat soodanige menschen haer om de Religie souden laten marteliseren en verbranden / credat hoc judæus Appella, ick niet. En om weder tot onse Formosaense Predicanten en Schoolmeesteren te komen / sylieden waren mede menschen van vlees en bloet ghemaeckt / aten en droncken gaern wat goets / en wilden met gewelt geeert wesen, daer over veel tumult maeckten en heele boecken van schreeven / datmen hare persoonen niet genoegh en eerden / soo dat eyndelingh om dese Broeders te appaiseren / by de Hooge Overh. geordonneert wierde / dat de Predicanten / wanneer in de Dorpen waren / als dan aen den Politijck / die aldaer 't gebiet hadde / de rechter hant souden cederen / maer wanneer met de selve Politijck in Tayouan waren / dat alsdan gemelte Politijck aen haer de rechter hant geven soude ; hoedanige eerstrijden door oprechte Christen Martelaers gemoveert te wesen / ick nopt gelesen heb. Wel is waer / dat gemelte Broeders hen lieden altijt op Formosa seer yverigh hebben ghetoont / om de harten te bekeeren / maer dit was om de Vellen te hebben / waer van gheheele Scheeps-ladingen na Japan versonden / dat hen lieden oock geene wint-eyeren en ley / en ick kender wel een die daer mede wel twee tonnen gouts overgegaert en t'huys gebracht heeft / en met reeden / want die den altaer dient die moet'er van leven / 't welk niet alleen van den geestelijcken / maer oock van den wereltlijcken dienst te verstaen is / gelijck Compagnies dienaren geheel India door genoeghsaem betuygen / met in korte Jaren groote Rijckdommen by een te vergaderen / ick spreeck maer van sommige / en niet van alle / nam non cuivis hominum contingit adire Corinthum, want elck en is sijn geluck soo goedt niet / ende dese laetste worden onder ons Oost-Indies Vaerders de conscientieuse ghenaemt / alsoo men haer gedurigh by na niet anders uyt den mont hoort komen / als hadde ick oock soo willen doen als die ofte die, ick soude mede so veel goets wel hebben konnen krijgen, maer ick en hebbe mijne conscientie niet begeren te besmetten, en soo voorts / quasi vero, als ofte ymant sulcken sware en penible reyse / als die na Oost-Indien is / soude by der handt nemen / en soodanigen verre vaerwater willen overvaren / met intentie om aldaer vliegen te vangen / of om het sobere tractamentje te ghenieten / dat de Compagnie aen hare dienaren is gevende / het welcke nauwlijcks toereycken kan / om daer mede maendelijcks des wijfs Thee-back naer behooren te voorsien / soo kostelijcke en dier koop teeren is 't daer te Lande / ende alsmen dan niets van sijn selver en hadde / ofte door behoorlijcke middelen niet en wiste te prospereeren / waer van soude men leven / en Wijf en Kinderen konnen onderhouden / en wat sou'er teghens den ouden

dagh

dagh overschieten / wanneer men met de oude honden aen den Dijck gejaeght wort? evenwel als ick hier segghe datmen voor sijn selven mede magh upt sijn oogen sien / om wat over te gaderen tegens den ouden dagh / soo en versta ick daer niet mede / datmen de Compagnie en sijn Betaels-Heeren magh ontrou wesen / en haer fraudeeren; maer oordeele dat sulcks door behoorlijke middelen behoort te geschieden / waer toe daer te lande hondertderley occasien voorvallen / waer van wel veele soude konnen aenwijsen; maer en begeere de secreten van de misse niet te openbaren / ende eene nodeloose haet op mijnen hals te laden / 't is my genoegh als met den vinger aengewesen te hebben / datmen in Oost-Indien in Compagnies dienst wel kan rijck worden / ende niet te min de Compagnie getrouw ende eerlijck dienen / alhoewel daer upt mede niet en volgt alle de geene die upt India rijck t'huys komen / dat die de Compagnie trouw en en eerlijck gedient hebben / want hier menigh boeverijtje en schelmstuck onderloopt / voornamentlijck / van die in korte jaren groote rijckdommen t'huys brengen / 't welck dan de de arme, of weynigh hebbende Oost-Indies Vaerders hier te Lande moeten ontgelden / wanneer weder komen te solliciteren / om naer 't warme lant te varen / ende hun by de Bewinthebberen doet aenghesien worden / als ofte sylieden alle tesamen met een selfde sop overgooten waren / ende dat maer naer Oost-Indien wilden om hun selven te verrijcken / en worden sommige sollicitanten upt dien insichte deerlijck voor 't hooft gestooten / en een party Nieuwelingen, weet-nieten / babocken / die nergens van en weten / en geen Oost-Indisch en konnen / voor hun gepreferéert; maer daer en is niet veel aen gelegen / de Compagnie sal wel sien hoese varen sal met hare oude getrouwe dienaren soo voor 't hooft te stooten / ende soo veele nieuwelingen na India te senden; het is onmogelijck dat de Compagnie soo doende / langer sal konnen staende blijven / maer sal wel haest / volgens 't voorbeelt van de West-Indische Compagnie deerlijck vervallen / ende te gronde gaen / om datse ons oude getrouwe dienaren niet en willen employeren tot den dienst / handel en regeeringe van Oost-Indien / ende dit sullen wy verstoote Oost-Indies Vaerders soo lange segghen / roepen / schreeuwen / vertellen / schrijven / verhalen / protesteren / lamenteren / fulmineren / jancken / huylen / balcken / blaffen en uptbolderen / tot dat de Compagnie yder van ons met een goet ampt / officie / en honorabel tractement / elck boven sijne meriten / sal voorsien ende begiftight hebben / als wanneer de geene die een veegh upt de pan sal ghekregen hebben / aenstonts een geheele andere tale sal voeren / ende aen 's Compagnies staet een eeuwigh welvaren en prosperiteyt voorseggen / om dat de Bewinthebberen soo judicieus ende voorsichtigh zijn in 't eligeren en verkiesen van hare Dienaren / om tot welcke eer ende profijt-ampten metter haest te mogen geraken. O lieve Confraters / verachte en verschove Oost-Indies Vaerders! soo vinde ick my van conscientie wegen / alsoo ick mede een van de conscientieuse ben / ghehouden u lieden eene geheymenisse (met conditie nochtans dat dit secreet blijve / volgens onse gewoonte die wy onder malkanderen hebben / eene secretesse te maken van 't geene yder ghemackelijck kan weten) alhier te openbaren / de welcke ick onlanghs door een Magische geest ontdeckt hebbe / namentlijck / waer in 't principaelste obstakul is bestaende / van dat wy by de Bewinthebberen dus deerlijck met den neck aengesien en verschooben worden / en dat wy by dage ende nachte dus loopen / rennen en draven / sonder nochtans een stroop

breet

breet in onse sollicitatien avanceeren / komende al dit onheyl / miserie / hartseer en droef heyt ons eenlijk over den hals / door 't gebruyken van een enkelt woortje / dat wy in onse sollicitatien soo onvoorsichtig altijt in den mont hebben / en ons soo qualijck daer van dienen ; maer sulje misschien hier teghens uytvaren en vragen / hoe 't mogelijck is dat een enkelt woortje soo veel kracht heeft van soo grooten quaet te konnen veroorsaecken ? het is nochtans so / goede vrunden / ick hebbe veel Cabalise Characters en Boecken over dit vermaledijde woortje gemaeckt / naergesien en opgeslagen / en bevinde datter voor een Oost-Indies Vaerder die solliciteert na India te varen / onder de geheele sonne geen schadelijcker / noch periculenser sake te practiseeren en zy / als dit eenigh woortje by de Bewinthebberen te willen gebruycken / ick sie datje verlangt om dit schadelijke woortje te mogen weten / wel aen ick sal het u seggen / dit woort hiet Oude, ey lieve lacht niet / neemt'er maer eens de proef van / en seght in uwe sollicitatien teghens Bewinthebberen / ick ben een oude Dienaer, siet eens ofje niet dadelijck sult moeten hooren / hebje ons gedient daer hebje jou gelt voor gehad / ben je een oude dienaer soo weetje van de moort / gy sijt de rechte man om een particulier handeltje te drijven / daer van de streken en knepen u noch niet vergeeten zijn / ghy sout wel weder het vette van de keetel willen schuymen / ofte den doyer willen uytsuppen ende ons niet als het grontsop en de ledige schalen overlaten ; neen / soodanige practisijns en ervaren Lootsluyden en hebben wy in India niet meer van doen / wy sullen het eens proberen met nieuwelingen daer henen te senden / die van dese lorrendrayerijtjes noch niet en weten / daer wy beter by hoopen te varen / ofte komje dan met jou compliment van oude Dienaer by een ander Bewinthebber / die sal wel geheelijk de geck met u scheren / en u tot antwoort toepassen / benje out soo dient u beter de rust / als een soo sware reyse / en ongemackelijcke dienst aen te nemen / wy sijn met geen oude afgesloofde menschen voorsien / maer hebben van nooden jonge fluxe mannen / die tegens fatigues / en een stoot en ongemack konnen uytstaen. Ende hier mede al weder voort wandelende na een ander Heer / daer sulje moeten hooren / doeje in Oost-Indien waert / waerom en sijt gy daer niet gebleven / ghy hebt immers uwe blauwe sacken genoegsaem gevult / ofte waerom en hebje nevens anderen niet mede uyt uwe oogen gesien / syt gy niet bequaem genoegh geweest uwe eygene saken te versorgen / soo soudt ghy sulcks noch veel minder wesen in Compagnies dingen waer te nemen / de Compagnie en sal met sulcke loome / achteloose / domme menschen niet gedient wesen / en soo voorts / sult ghy over al van de hant afgewesen worden / waer in / alhoewel de Heeren Bewinthebberen veeltijts niet misraden / en menigmalen den spijker recht op 't hooft treffen / soo valt het nochtans voor een out / eerlijck dienaer hart te verdragen / datmen soo weynigh reguart is nemende op de goede diensten die men aen de Compagnie gedaen heeft. Ah vrunden gaet niet voorder / hier is al weder den drommel te bannen ! spreeckje van goede diensten aen de Compagnie gedaen te hebben omtrent Bewinthebberen / soo leyt uwe geheele sollicitatie in duygen / en is het werck daer mede soodanigh verbruyst / dat met alle mijne harssenen gheen middel en weet te practiseeren / tot redres van desen onvergeeflijken mislag gy lieden behoort immers so veel polityke letteren gegeten te hebben / dat gy wist dat over al / en in alle Staten / het vergeven van ampten en officien niet anders en is als een pure beneficie / dependerende van de vrye wille en keur des gevers van dien / sulcks dat wanneer ghylieden de Bewinthebberen met uwe goede

diensten aenboort komt / het niet anders en is dan ofte een Crediteur sijn Debiteur aenspraeck / en de selve tot voldoeninghe van sijne schult en betalinge wilde constringeren / tot hoedanige constrainte ymant die een benefitie wegh geeft niet willende verbonden wesen / so hebben de Heeren Bewinthebberen 't meeste gelijck van de werelt / datse sulcke goede dienst-schreeuwers sachtjens afwijsen en in 't lange pack laten loopen; hebt ghylieden noyt gelesen datter staet / als gy alles gedaen hebt, soo seght Heere wy sijn onnutte dienstknechten. Welcke verootmoedinge / indien wy voortaen mede by der hant nemen / soo en is niet te twijffelen / of wy sullen met onse sollicitatien vry meer opdoen / als tot noch geschiet is / daer andersints so we by onse goede dienst schreeuwinge blijven volharden / soo soude lichtelijck konnen komen te gebeuren / dat Bewinthebberen yder in 't particulier af verghde / waer in de ghedane goede diensten waren bestaende / en welck de specialiteyten van dien sijn / en by aldien wy alsdan niet anders als een party baggatelles en weten voor den dagh te brenghen; Noch niet anders en weten aen te wijsen gedaen te hebben, als het geen den dienst, daer in yder gestelt is geweest, heeft komen te vereyssen, en requireren, en by nalatinge van het welcke men soude gecensureert en ghestraft gheworden hebben, en dat Bewinthebberen daer op tot onser confusie ende innerlijcke schaemte eens seyden / zijn dit dese wonderlijcke diensten / dewelcke ghylieden met de groote elle soo breet uytmeet; moet de Compagnie jaerlijcks hier aen so groote kosten dragen? hebt ghy daer vooren maendelijcks soo groote gagie / kostgelt / en ample emolumenten moeten genieten? Seeckerlijck / alle het geene ghylieden gedaen hebt / soude de minste provisionele Adsistent van tien gulden des Maents insgelijcks ende op sijn gemack mede wel konnen doen en waernemen; O hoe bekapt met den mont vol tanden souden wy op sodanige reproches staen kijcken / ende dat noch het erghste is / door dese onse importune goede dienst-schreeuwinge / soude aen de Heeren Bewinthebberen de ooghen wel eenmael konnen geopent worden / en haer lieden soodanighe goede orders doen beramen tot soulaes van Compagnies groote onkosten / dat voortaen geen hooge ghegageerde meer gebruyckt en werden in 't geene eene provisioneel Adsistent op sijn gemack kan waer nemen / dan souden wy het wel gemaeckt / en een fraye roede op ons eygen gat gehaelt hebben / en moeten pluggeren en arbeyden als de Esels om een mont vol broots te winnen, daer we het tot noch toe soo gemackelijck gehadt hebben / ende ons de gebrade Duyven van selfs in de mont sijn komen vliegen /

Ut mihi sæpe
Bilem, sæpe jocum vestri movêre tumultus.

Mannen Broeders / hac viâ non itur ad astra, dit en sijn de rechte middelen niet om daer mede de Heeren Bewinthebberen t'ons waerts genegen te maken / willen wy wat obtineren / wy moeten dese en diergelijcke steenen des aenstoots eerst uyt de weegh doen / ende alsoo mijne genegentheyt u lieden doch niets verbergen kan / ende dat ick tegenwoordigh in mijn humeur ben van ghoheymenissen t'openbaren / soo sal ick u lieden alhier noch een saeck van wonderlijcke groote importantie ontdecken / dewelcke seer secreet gehouden wort / en niemant dan eenige weynige onser Heeren en Meesters bekent is, dese is / dat by eenige der selver Heeren / die inde Compagnie vry wat te seggen hebben / op het secreetste ja / op het aldersecreetste een secrete resolutie getrocken is van dat voortaen geen Paepsgesinden, roncadores, mysterieusen, penitentiarissen, calumnieu-

sen,

sen, ofte diergelijke slagh van Oost-Indies Vaerders meer aengenomen noch naer India sullen versonden worden. Ende hier by komt het/dat so ras ymant van ons van sijne gedane diensten / maer een enckelt woortje begint te reppen/ soo is het dadelijck ho ho / dese man stinckt al na het Pausdom/ dat hy/ gelijck de Papisten met hare verdiensten den hemel willen bestormen / hier mede ons meent de wet voor te schrijven / dat we gehouden souden wesen sijn versoeck / so ras als hy maer spreeckt / aenstonts in te willigen ; neen wy moeten dienaers hebben die meer op ghenade hoopen / ende met meerder ootmoedigheden haer saeck weten voor te dragen.

Voor de Roncadores, verstaen de treckers van de voorsz resolutie/ de snuyvers / pochers / snorckers / blasers en groot-spreeckers / daer onder voornamentlijck begrijpende die geenen / dewelcke by occasie ergens in een Schuyt/ op een Waghen / ofte in een Gastmael / eens by den een of den ander Bewinthebber geweest sijnde / ende tegens soodanigen Heer van de Oost-Indische saken / van Compagnies staet en gelegentheyt / boven haer begrijp / geheel confuys en tot walgens toe veel gediscoureert en geswets hebbende / en dat soodanigen Heer uyt complaisance/ ofte wel om de narren den kap vol te bullen / aen deselve maer eens vraeght ofte sylieden wel lust souden hebben om weder naer Oost-Indien te varen / ofte andersints dat sylieden de Compagnie weder behoorden te dienen / en diergelijcke ; waer mede dese quidams dan soo geintoneert en opgeblasen worden / dat / wanneer by de andere arme jackhalsen ende Oost-Indies Vaerders van minder calibre / dewelcke soodanigh gheluck niet heeft mogen gebeuren / komen / soo dienden deselve wel achter af met het hoetje in de hant te blijven / voor dese begunstigde Sinjoors, die in soo goeden blaetje by de Heeren Bewinthebberen staen / op dat door hare intercessie en bequame voorspraeck sylieden metter tijt mede mogen by Bewinthebberen bekent worden / en alsoo tot het een ofte andere Officie aen geraken; ende ondertussen soo en komt by dese geluckige mannen noyt Snijder/ Schoenmaker/ Wever/ Pelser / ofte wie maer met haer wat te doen heeft / ofte sylieden weten dadelijck met deselve een praetje van Oost-Indien op te halen/ het komt te pas ofte niet/ met vertellingen/ wat groote mannen sylieden in Oost-Indien geweest sijn/ en welcke wonderlijcke ongemeene diensten sy aen de Compagnie gedaen hebben/ sijnde de minste van hun een Gouverneur / Commandeur ofte Opperhooft van de eene ofte andere plaetse geweest / ende dat de Heeren Bewinthebberen, om hare ongemeene bequaemheyt ende capaciteyt, haer lieden menighmalen versocht ende aen boort geweest hebben, om weder in Compagnies dienst te treden, waer toe seer groote officien en ample gagien haer aenboden, maer dat sy lieden voor als noch geene genegentheyt hebben weder nae Oost-Indien te varen / en daerom de Bewinthebberen haer versoeck hebben afgeslagen / of andersins noch een jaer twee a drie uytstel ghenomen / om haer ondertussen te bedenken / ofte hare vroutjes daer toe te bewilligen / die dan / quasi vero, soo licht noch niet konnen resolveren / met welke praetjens sy lieden sommige eenvoudige menschen menigmalen soo verre misleyden / dat de goede lieden in de opinie en geloof gheraken / dat Oost-Indien luy lecker landt zy / alwaer men voor de kost niet en behoeft te wercken / en hen de tanden waterigh ghemaeckt worden / om mede daer na toe te varen/ waer door dan een walgh in het werk krygende / als nu een beter landt wetende / alwaer ghemackelijker aen de kost konnen geraken / so vervallense lichtelijck in groote onachtsaemheyt met hare

huyshoudinge naer behooren niet meer waer te nemen / en daer door met wijf en Kinderen in armoede gheraeckende / dan loopt men naer 't Oost-Indisch huys aen 't sollicitteeren / om met wijf en kinderen naer India te varen / en vallen de Heeren Bewinthebbers so importun en lastig / dat voor dese sollicitanten hen nauwlijcks weten te bergen / waer van my selver noch geen lange jaren geleden een fijn staeltje te voren gekomen is van seker eerlijck Burgerman / sijnde een Schoenmaker van sijn hantwerck / dewelcke in sijn arbeyt en winckel redelijcke goede neeringe hadde / soo dat nevens sijn vrouw ende acht kleene kinderkens eerlijckjens daer van leefde / maer dese man tot sijn ongheluck twee a driemalen by eene van dese Roncodares ofte Grootsprceckers gheweest sijnde / soo waren hem aldaer de ooren van Oost-Indien soo vol gheblasen / en hadde het hooft soo vol muyse-nesten gekregen / van in korte jaren sonder te arbeyden rijck te konnen worden / dat desen goeden man daer door in sloffigheydt en by gevolgh in verloop van sijne neeringe / en tot armoede soude vervallen hebben ghehadt / ten ware by gheval yemant van sijne Vrunden / met my van deses mans ghelegentheydt spreeckende / my de gheheele Historie daer van vertelt hadde / die was dat gemelten Roncador ende Grootspreecker (waer van den naem uyt discretie voor ditmael sal verswijgen) aen desen goeden man hadde wijs ghemaeckt / dat de Heeren Bewinthebberen hem versocht hadden tot Opperhooft aen de Caep de Bonne Esperance / in de plaetse van Qualbergen te willen wesen / ende dat hy op dit versoeck sijne tijdt van bedenckinghe hadde genomen / ende wijders by aldien hy het aengebooden Opperhooftschap quam te accepteeren / dat hy alsdan dese man met vrouw en kinderen voor vry Burger aen de Caep soude mede nemen / dewelcke met alderhande dranckken aen de gaende ende komende Scheepen te verkoopen / ende eenighe andere schackerijtjens en kleene Coopmanschapjens te drijven / in korte jaren soo veel gelts soude konnen overwinnen / dat al sijn leven konde behouden wesen / waer op by my onderbonden wesende / dat gemelten Grootspreecker sijn voorgeven / van dat hy door de Compagnie versocht was ghewórden tot ghemelte Opperhooftschap / valsch ware / en dat hy sulcks tot disreputatie van Compagnies respect uyt sijn hooft gesingeert hadde / soo hadden wy de meeste moeyte van de werelt om de voorsz goeden man sijn phreneste van rijck te worden uyt het hooft te praten / ende hem tot sijne gewoonelijken arbeyt weder te doen keeren / waer in tegenwoordigh als noch welvarende is / en voor onse goede onderrechtinghe hartelijck bedankende / waer van des noots goede ghetuygenisse soude konnen produceeren / 't welk hier verhale tot waerschouwinge van alle goede lieden om hen voor dese Syrenen beter als voor de pest te wachten ; want dese menschen met hare praetjens konnen schade doen aen lichaem en gemoet van die genen / die haer maer geloof geeft / en sijn hun selven boven dien menighmalen alsoo schadelijck als aen een ander / want door hare gheduyrige gewoonte van opsnijden en liegen / wort de nature in haer soodanigh verandert / dat metter tijdt selfs beginnen te gelooben waer te wesen / het geene sy anderen in den beginne voorghelogen hebben / ende vervallen sy wel tot soodanige sot- en onbeschaemtheyt / datse sich niet en ontsien selfs aen onse Oost-Indies Vaerders / die nochtans beter behoorden te weten / wijs te willen maecken / datse door de Heeren Bewinthebberen in 't secreet tot Compagnies dienst aenghesocht worden ; maer laey ! als soodanige Grootspreeckers eens in der daet komen te sollikiteeren / wat hebbense anders te verwachten / als een bitter verwijt en smadige schimp /

schimp / met te moeten hooren / hoe komt dese man ons nu aensoecken / die soo menighmalen gheroemt heeft / datwe hem aengesocht hebben ghehadt / wegh met dien laetdunckenden Nar / hy en dient ons niet ; ende sulcx moeten wy andere onnosele Oost-Indies Vaerders van somwijlen mede ontgelden / door dien Bewinthebberen meenen / dat wy al te samen al een Volckje zijn / weshalven ick raden soude / dat wy andere Oost-Indies Vaerders dese Grootsprekende quanten den boender gaven / en uyt ons geselschap uytsloten / so we maer anders sints al te samen met dese siekte van grootspreken en pochen / d'eene wat meerder d'ander wat minder / insgelijcks niet besmet en geraeckt sijn.

Noch veel quader slag van menschen / als de Roncadores / en aen ons Oost-Indies Vaerders in onse sollicitatien / tien mael schadelijker sijn de Mysterieusen, dat is smuygers / smockelaers en secrete sollicitérende Oost-Indies Vaerders / dewelke aen hare mackers / en aen yder een daer van een gheheymenisse maken / dat sylieden solliciteren / en tot dien eynde geduyrigh met disrespect en kleynachtinge van des Compagnies dienst spreecken / als ofte sylieden deselbe niet van nooden hadden / daerse onder en tusschen des avonts laet / ende des morgens broegh / eer sint velten sijn schoenen aen heeft / op de been sijn / loopen en draven dat het sweet langhs haer gat drijft / ende geheele uyren / als sintinellen staen op en passen voor de deure van de Bewinthebberen / om gelegentheydt af te wachten van deselve aen te spreken / daer in nochtans dese præcautie gebruyken / wanneer ergens by een Bewinthebber in huys gaen / datse alvoorens aen te bellen eerst naerstigh aen alle kanten rontsom sien / ofter oock eenig Oost-Indies Vaerder / ofte ymant anders van kennisse daer omtrent is / die haer kan sien ingaen / en de baen onklaer siende / so gaense sachtjens voorby / en soo lange een straetje om / tot dat de persoon van kennisse weg is / en dan snap in huys / op dat niemant achterdocht mocht krijghen van datse solliciteeren : welcke maniere van solliciteren / of die schoon wel voorsichtig schijnt aengelegt / ten fine daer mede te verhoeden / dat andere sollicitanten hen niet in de weeg en sijn / soo en voeght deselve aen ons Oost-Indies Vaerders nochtans geensints / door dien wy meest al te samen by Bewinthebbers suspect sijn van experte meesters te wesen / om in India een particulier handeltje te drijven / waerom soo ras als Bewinthebbers dese onse finessen / diewe in 't secreteren van onse sollicitatien gebruyken / in de neus krijgen / so sijn wy daer mede aenstonts suspect / en maken sylieden daer uyt een besluyt / dat wy so habil sijnde in dese dingen / die men wel weten magh te verbergen / wy in India komende / noch veel bequamer souden wesen in 't beleggen en uytvoeren van dingen / diemen niet weten magh / daerom is het fœnum habet in cornu, longe fuge, wacht u voor soodanigh slagh van sollicitanten / alsoo de Compagnie van hen d'aldermeeste afbreuck en onderkruypinge in hare negotie te vreesen heeft.

De Pænitentiarisen alhoewel die niet veel quaet aen de Compe. gedaen hebben / en oock van de quaetste slag van Oost-Indies Vaerders niet sijn / hare gewoonlijke discoursen sijn nogtans / kom ik eens weder in India, ik sal mijn saken wel anders aenleggen , of ick sal de schoone gelegentheden die ick gehad heb niet meer so mal versuymen , en sal 't wel sodanig weten te maken dat voor de darde mael niet weder daer na toe sal behoeven te varen , dit door d'een ofte d'ander spion en verklicker aen de Bewinthebbers overgebracht wordende / soo worden wy daer door alsoo suspect als de Mysterieusen , en konnen in geen dienst aen geraecken / al sprongen wy naer onsen staert om / waeromme rade dit vergeefs pænitèren wat meer verborgen te houden / en die wat goets in

in den sin heeft / die swijge soo lange stil / tot dat de ghelegentheydt eens weder schoon sal krijgen / en doe dan 't geen dat hy geleert sal hebben / altijt gedenkende op dese goude spreucke / fronte capillata post est occasia calva. Die yder dienaer van de Compagnie in India wesende / des morgens als hy opstaet / en des avonts wanneer te koop gaet / nevens haer morgen ende avond gebet / behoorde op te seggen / welcke lesse ick alhier maer geve aen de pœnitentiarisen dewelcke met soodanigen yver / als de Joden haren Messias verwachten / verlanghen weder na India te varen / alsoo ick onderrecht worde / dat de nieuwelingen die sedert eenige jaren herwaerts na India gevaren zijn / deselve spreuke seer wel weten te practiseren / en daer by geen schade en lijden / trouwens daer onder zijnder veele die Latijn konnen / en den inhoudt van dien seer wel verstaen / en boven dat vier witte Voeten hebben / sulcks dat wel wat derven doen daer aen ymant anders niet eens soude durven dencken.

Van de Calumnieuse quaetspreeckers / achterklappers / nijdigaerts en diergelijcke soorten van Oost-Indies Vaerders / en sal niet veel woorden maken / door dien soodanige onse dagelijckse actien ons wel niet juyst in het sollicteeren seer nadeeligh sijn / nochtans ons oock niet hart by Bewinthebberen recommandeeren konnen / als die liever vreedsame menschen in haren dienst hebben / als daer mede wel best over een komende / en daerom en behoorden wy onder malkanderen niet meer soo nijdigh den een tegens den anderen te wesen / noch malkanderen de Kroon van 't hooft te spreken / volghens de quade ghewoonte tot noch toe by ons religieuselijck onderhouden / met ymant achter de rugge na te seggen / al het quaet dat wy daer van weten / en elckanders geringe extractie en parentagie te verwijten / aengesien wy doch alle te samen Adams kinderen / ende uyt eenen selfde wortel voortghekomen sijn / vreese andersints dat volgens 't voorbeelt der Joden / dewelke door de geheele Christen werelt by yder gehaet / veracht ende bespot worden / wy insgelijcks van de geheele Nederlantse natie afgesondert / en als een particulier slagh van menschen staen gheconsidereert te worden / daer van Godt betert sich reets eenige quade beginselen beginnen t'openbaren / alsoo hier te Lande den meesten hoop van ons / by luyden van fatsoen / geen hooger estime ende achtinge en hebben / als het is maer een Oost-Indies Vaerder, welck woortje van kleynachtinge / te weten dit verbrutste maer / wy veeltijts met gemack wel souden konnen declineeren by aldien wy ons aenwennen onse onwetende grootsheydt / en vyre hovaerdye wat in te toomen / dewelcke ons in de conversatie van eerlijcke luyden soo odieus en insupportabel is makende / edoch en behoeven wy daerom ons selven mede niet t'eenemael te verwerpen / want die sich onder den draf mengt die wort van de Varckens gevreeten / en mogen ons onder malkanderen / dewijle het doch niemant anders doen en wil / wel eeren / en by onse gewoonte blijven / van elckanderen te mogen naemen de Heer die, de Heer dese, en de Heer geen, naer het ampt dat we eenmael in Oost-Indien bekleet hebben gehadt / want eens Burgermeester altijt Burgermeester.

Alle welcke getrouwe waerschouwingen en aenwijsingen van onse gewoonelijcke misslagen / waerde Confraters / hoope u lieden in 't generael / ende yder in 't bysonder seer aengenaem te sullen wesen / en verwachte daer over wel hartelijcken bedankt te worden / met versoeck / dat gy lieden gelieft te considereren de selve van my niet animo injuriandi, om ymants persoon in 't particulier te affronteren / voor den dagh gebracht te wesen / namentlijck / uyt haet van soo-

danige

danige groove en in 't oogh van de werelt bespoten belachelijcke feylen en misslagen / en dat gy lieden weten moogt / waer door u lieden na desen voornamelijck wachten sult konnen / en soo hier mede ymant in 't particulier op sijn seer geraeckt is / dat hy sich betere / sijnde mijne meeninge niet / dat alle luyden die uyt verscheyde insichten in Oost-Indien geweest / en de Compagnie gedient hebben / van soodanigen aert en nature souden wesen / als hier vooren aengewesen worden / maer spreke alhier van sommige weynige / dewelke met dese hare malle actien / d'andere eerlijcke luyden die in India gheweest zijn / niet als tot ergernisse en scandael strecken / en maken dat daer door mede in kleynachtinge geraecken ; isser ymant die wat beters weet voor den dagh te brengen / dat hy wy spreke / ick geve het myne om een beter / volgens 't seggen van den Poet /

Si quid novisti rectius istis.
Candidus imperti, si non, his utere mecum.

Edoch so dese voor aengetogene brutale / en ons andere gemodereerde Oost-Indies Vaerders tot schandael streckende menschen / hen door dese generale censure niet en begeeren te beteren / maer datse willen voortvaren met hare vuyle lebbige tongen te roeren / en ons noch meerder quaet komen te maken / soo sullen wy ons niet ontsien hen met namen en toenamen te noemen / en ik voor my particulier sal dese ontrouwe dienaren / om welckers wille wy goede getrouwe mede soo veele lijden moeten / wel anders weten te plagen / en geheelijck te ruyneren: want ick sal alsdan aen de Heeren seventienen remonstreren / demonstreren en offereren seecker gewisse onfeylbare methode, waer door in Oost-Indien alle particuliere handelaers, (niet een eenigen uytgenomen) konnen achterhaelt en geattrappeert, ja selfs alle particuliere verboden handelingen voorgekomen, geweert en gestuyt worden. Tot welckers fondament in den generalen staet van de Compagnie geene andere alteratie en begeere gemaeckt te hebben / als dat aen den Generael en Raden van India / mitsgaders aen alle Gouverneurs / Commandeurs ende Opperhoofden van alle plaetsen / en aen alle Collegien van Justitie / en aen alle gestelde Fiscaels door geheel India benomen werde d'inquisitie / ondersoeck ende judicatie / over alle verbode particuliere handelingen en handelaers / ende dat in plaetse van dien overal / alwaer de Compagnie maer eenige jurisdictie vermagh t'exerceren / opghrecht werden sekere Collegien van vijf a ses / meerder ofte minder daer toe bequame persoonen / nevens haren President / Fiscael ende Secretaris / welckers eenigste ampt ende judicature sal wesen / op alle verbode particuliere handelingen ende handelaers t'inquireren / achterhalen / stuyten / weeren / de aengehaelde goederen confisceren en de particuliere handelaers naer gelegentheyt van saecken te deporteeren en naer Nederlant te versenden. Edoch dat het voorsz Collegie van inquisitie over de verboden handelinghen in 't generael / en yder persoon en ledemaet van dien / in 't bysonder / van niemant anders als immediatelijck van de Heeren seventienen / en sal moeten dependeeren / sonder datse over eeniger hande begane fauten / misslagen / crimen ofte andere oorsaken / die men tot hun last soude weten by te brengen / en te practiseeren / van ymant anders als immediatelijck van 't volle Collegie van seventienen / alhier in Hollandt ofte in Zeelant vergadert wesende / vermogen aengesproken / gemolesteert ter judicature gestelt en gestraft / ofte aen den Gerechte / ofte Hoven van Justitie of andere competente Rechteren van desen Lande ter straffe overgelevert worden / waer toe nevens de behoorlijcke documenten tot hun lasten wesende / uyt India naer

naer Nederlandt sullen moeten versonden worden / en ondertussen in India en op de thuys reyse pendente lite geen andere molestatie in hare personen lijden/ als een eerlijcke en secure bewaringe haerder persoonen / tot dat by seventienen mondelinge sommarie gehoort sullen wesen: Dat wijders gemelte Collegianten ('t welck mede een van de essentieelste deelen van dese sake is) ghedurende den tijt van dese hunne bedieninge ofte namaels naer expeditie van dien noch te geeniger tijt in eenige andere als den voorsz dienst van de Compagnie in Oost-Indien / sullen mogen geemployeert / ghebruyckt / en gheavanceert worden/ maer dat daer van voor al haer leven sullen uytgesloten blijven / ende hen alle expectativen en andere benefitien dien aengaende by resolutie van seventienen sullen benomen / en voor altoos afgesneden worden; weshalven oock met seer ample gagie / tractament / ende eer-titulen sullen begiftigt moeten worden/ en den Fiscael van 't selve Collegie een redelijcke quota van de aengehaelde en geconfisqueerde goederen dienen toegeleyt te wesen / waer van de kosten voor eerst uyt de selve aengehaelde goederen wel hondert voudig sullen konnen uytgevonden worden. Welcke punctum archimedeum my toegestaen wesende / en dat de Heeren Bewinthebberen / na rijpe deliberatien konnen bevinden de oprechtinge en institutie van sodanige Collegien in India / met hun staet en gelegentheyt daer te Lande niet strijdigh te wesen / en daer mede wel te konnen accorderen/ so weet ick aen de Heeren Bewinthebberen soodanige facile/onkostelijke/ licht practibile en indubitablie middelen aen te wijsen/ waer mede binnen de tijt van ses achter een volgende jaren / de verbode particuliere handelingen en handelaers daer te lande soodanig achterhaelt / gemolesteert/ verdelgt/ uytgeroeyt/ gesupprimeert / voorgekomen / en sullen wesen versmoort / datmen na dien tijt van soodanige handeltjens en handelaers aldaer te lande naulijks meer sal weten te spreken. En so ick alsdan van het opperste der Collegie eens Fiscael Generael quam te worden/ o bloet van gansen hoe suyr souden wy alsdan malkanderen aensien / ende ymant van u particuliere handelaertjens eens onder mijn kluyven quam te vervallen/ selderement hoe souden wy malkanderen dan lubben met een beene mesjen / en ick u de lange lebbige tonghriem soo netjens weten te besnijden / als opt Jode van sijn voorhuydt besneden is gheweest / want een magere luys die bijt scharp / en die een boer plagen wil / die moet een boer mede brengen / ho ! hoe souden de participanten in haer buyst lacchen / wanneer gewaer souden worden / dat door uytroepinge van dese particuliere verbode handeltjens en smockelaerijtjens Compagnies negotie / die daer door gantsch onder de voet gehouden wort / en in hare onkosten komt te smooren / soo merckelijcken aenwas quam te nemen / en de overwinsten soodanigh vergroot te worden / dat de uytdeelingen daer mede wel vijf en twintig en meerder ten hondert / boven ordinaris quamen te tenderen. O la belle proposition ! o la belle invention ! ah quanta ingenia latent in occulto. Adieu Messieurs neemt het voor ditmael soo voor lief met mijn ridendo dicere verum al lachende de Waerheydt.

F I N I S.

A U-

Authentijcke Bewijſen,

Dienende tot verklaringe

Van 't VERWAARLOOSDE

FORMOSA,

Behoorende tot het Eerſte Deel.

N°. 1.

Extract uyt de Reſolutien des Comptoirs Nanſagacquy in Japan, onder dato 11. *Novemb.* 1646.

EErſtelijk hoe op giſteren alhier ter Baje, een Jonck komende van Hockieuw, met weynigh Swarte, en wel half verdorven Suycker gearriveert, ende door den tolk bekent geworden, den Tartar den oorlogh, in 't Rijck van China, ſeer avantagieus, en ſijne victorie ſulcks vervolgde, dat reede de *Koningh*, neven *Iquan*, uyt Hockhieu verdreven, ſich ter vlucht na Chinchieuw begeven, gemelte plaets, nevens Chinchieuw al in de aſſche gelegt, ende niet dan een groot jammer en gekerm in al die geweſten noch overigh was, *En alſoo gerucht werdt, oock reede genoeghſaam gewaarſchout zijn, de vluchtende Chineeſen, wien ſich niet willen ſubmitteren, het oogh op 't Fort in Tayouan, om by de wercken ſich vaſt te verhouwen, wel ſlaen mochten*, 't geenige hoopen ende vertrouwen willen, de goede Godt nu noch nimmermeer ſal toelaaten nochte gehengen, hoewel buyten twijffel 't Eyland Formoſa een groot verblijf ende uytvlucht, voor desſelfs vluchtelingen zijn ende weſen ſal; waer door Tayouan niet alleen van proviſie, maer ſelfs oock van hunne landerie ende bouwneeringe lichtelijk ſtaet ten deele ontbloot, en berooft te werden, of men Tayouan naerder ofte met proviſie, ofte met verſien, dan alles al wel te weſen, ſoo ſijn beloop voorts laten nemen ſal. &c.

N°. 2.

Extract Miſſive door haer Ed^s. den Heer Gouverneur Generael ende Raaden van India, aen den Gouverneur Nicolaes Verburg *in Tayouan. Geſchreven in dato* 25. *July* 1652.

VOor aengeroerde Pater Jeſuyt, heeft ons mede gerelateert, de geruchten in China ſterck loopen, hoe dat den Soon van *Iquan*, genaemt *Coxin*, door 't geweld der Tartaren, ſigh niet langer in China kan onthouden, noch dorſt vertrouwen; over ſulcks hem met een groote macht ter Zee begeven, ende op 't rooven ſtelt, *voornemens zijnde, ſoo de maren loopen, 't oogh wel op Formoſa mocht gewend hebben, om daer ſijnen ſedem te nemen*; 't welck Godt verhoede, ende wy anders verhoopen, echter hebben goet gedacht U E. deſe geruchten te verwittigen, om tot waerſchouwinge te dienen, mitſgaders doorgaens in defenſie, ende op hoede te mogen weſen, d'adviſo, &c.

N°. 3.

*Extract Missive door haar Ed*s. *den Gouverneur Generael, ende de Raaden van India, aen den Gouverneur* Nicolaes Verburgh, *in Tayouan. Geschreven dato* 26. *May* 1653.

MEt groote verwonderinge, ende niet sonder alteratie, hebben wy uyt U E. eerste Missive vorder gelesen van het verraderſche attentaat (*te weten de Chineesse revolte van* A°. 1672.) der Chineesen, op Compagnie's staet, op het Eyland Formosa; het welck, alhoewel geluckigh ontdekt, ende victorieus gedempt ende t'ondergebracht zy, (daer de name Godes in der eeuwigheyt voor zy gepresen) NB. *soo konnen wy evenwel niet nalaten daer uit alles suspect te houden, niet wel te geloven zijnde, dat die slechte luyden het selve by der handt genomen hebben sonder steunsel ofte vermengingh van hooger aensien; het zy dan van den Mandorijn* Coxinja *voornoemt, ofte andere, hoewel daer van tot noch toe niet gebleecken zy.* Ondertusschen is het een groote saacke voor de Compagnie geweest, dat de Chineesse Hoofden daer niet aen vast zijn geweest, maer dat in plaetse van dien, het verraed tegen haer eygen Landsluyden ontdekt, ende aen den dagh hebben gebracht; als mede dat de Formosanen ons getrouw gebleven zijn, ende haer in 't uytroeyen der rebellen mannelijk gequeten hebben. Die U E. dan wel gedaen hebben, voor yder Chineesse kop te vereeren met een Cangan ofte Nietquaina: echter mogen wy ons op de eene nog andere natie niet al te seer verlaten, *hebbende de Chineesen niet alleen nu, maer oock voor desen doen blijcken wat staet op haer te maecken zy;* ende zijn de Formosanen oock voor soo stantvastigh niet aen te sien, dat van de Chinesen, die gemeensamer ommeganck met haer hebben, als de onse, ende onse Regeringe doorgaens tracht swart te maeken, niet soude konnen worden verleyd, ende tegens ons opgehitst; het welcke, by aldien in dit geval geschied ware, ende dat de Chineesen van behoorlijck geweer waren voorsien geweest, Compagnie's staet groot pericul soude hebben geloopen, ten minsten souden sy ons van het vaste land gedreven, ende binnen Tayouan beslooten hebben, tot onuytspreeckelijcke schade van de Compagnie, die naderhand genoegh te doen soude hebben gehadt, hare verlooren Conqueste met groote kosten ende arbeyd wederom te recupereren. Waer uyt vermercken hoe hooghnoodigh het zy, dat de Chinesen buyten besit van geweer ende andere oorlogs-gereetschappen gehouden, ende voortaen wel nau op het inbrengen van 't selve gelet worde, op dat ons d'een of d'ander tijdt geen quaden trek en komen te speelen. NB. *Wy en konnen ons noch niet ontlasten van groote bekommeringen, wegen den Mandorijn* Coxinja, *boven meermalen genoemt, die wy, soo uyt de gesalveerde Nederlanderen van de Fluyt de Koe, als de Chinesen, desen Jaere hier aengeland, onderricht worden, eenige malen van de Tartaren uyt het veld geslagen is, ende Aymuy licht eyndelijck genootsaeckt sal worden te ruymen, ende hem na d'een of d'ander plaets met sijnen aenhanck te salveren, dat op 't Eyland Formosa wel aengesien mochte worden, alsoo haer de vruchtbaerheyt, ende andere goede gelegentheden van het selve, alsoo wel als ons bekent zijn; doch willen een beter hoopen; te meer, alsoo uyt voorsz. volck van de Koe verstaen, gelijck U E. uyt het boven geciteerde extract mede konnen sien,* hoe dat voorsz. *Coxinja* van sijn eygen volck niet seer bemint zy, ende van tyt tot tyt verlaten wort, om sijn straffe regeringe, ende dat sijn soldaten geen noodig onderhoud verſorgen kan, waer uyt wy verhoopen, dat by aldien 't land ruymen moet, van geen groote macht gevolgt sal worden, maer dat hen liever onder den Tartar sullen begeven, die wy verstaen, dat alle die hen gewillig submitteren, in humne volle besit harer goederen laet, ende minder overlast doet, als sy van haer eygen Overheden gewent zijn; NB. *Doch wy hebben evenwel meer dan groote oorsaeck, om meer als oyt voor desen sorghvuldigh op hoeden te wesen, ende alle bedenckelijcke als onbedenckelijcke gelegentheden verdacht te houden, wetende datter meer als gemeene wijsheyt ende dapperheyt vereyscht word, om een groot land met*

kleyne Krijgsmacht te beschermen tegen vyanden van buyten, &c.

N°. 4.

Extract uyt het rapport door Claes Verburgh, *Gouverneur op Formosa, aen Generael ende Raaden van India overgelevert, wegens Formosa's gestelte, in dato* 10. *Marty* 1654.

HEt is een vasten regel, datter meerder kennisse ende wijsheyt vereyscht wert, in 't wel en voorsichtig regeeren, ende voor onheyl te protecteren van eenigh Land, als'er wel behoeft om 't selve te conquesteren, ende onder sijne heerschappye te brengen; ende daeromme moet een Overheyt, die de sorge daer van bevoolen is, geduerigh tegen alle buyten ende binnenlandse vyandlijcke attentaten vieriglijck waken, op dat niet onversiens, van d'een of d'ander, kant soo subijt overvallen werdt, dat daer door in confusie ende buyten postuer komen te geraken. Dese lesse moet den Gouverneur van 't Eylandt Formosa altoos wel observeren, ende sijn hooft noyt sonder die bedenckingen, om te slapen nederleggen, hebbende ick de bekommeringe te mijnen tijde genoeghsaem ondervonden ende beproeft, verklarende my menighmael, wanneer mijne gedachten ontrent die sorghvuldigheden speelen liet) de hairen van ontroernissen over eynd resen; ende hoe kan het minder zijn, dewijl het Eyland Formosa met veele evidenten, periculen ende gevaer besitten; want, sullen wy van binnen in 't harte van't lant selver gaen sien, so bevinden voor eerst dat noch een deel wilde ende woeste inboorlingen te temmen hebben, die maer uyt onnoselheydt onse onderdanen zijn geworden, ende wie weet, wanneer tot beter kennisse zijn gekomen, of sy hun dan wel soo geseggelijck. als nu doen, sullen aenstellen: *Ende wat is doch onse macht by hare menighvuldigheyt te vergelijcken? gemerckt ick rekeninge make dat Formosa wel met over de* 100000 *menschen bevolckt is. Hier by krielt het op onsen bodem met alderhande slagh van Chineesen, die het landt door haere frequentatien aller wegen verspien, ende uyt dien hoofde wel eenige conspiratien smeeden konnen,* gelijck ons in den Jare 1652. op den 8. dagh van de Maent September, by een seer schielijcke ende dangereuse revolte van die natie is komen te blijken, &c.

Insgelijks is het perijkel van buyten 's Lands niet weyniger te achten, alsoo Formosa in 't midden, en ontrent soo machtige Rijcken als China ende Japan zijn, is leggende, welkers Koningen al mede jalours, wegens onse dominatien over Formosa, zijn; konnende veeltyts oock wel eenige groot Personagien, die tegens haere wettige Coningen opstaen mochten, en door oorlogen uyt hare gelegentheden geworpen wierden, wel naer Formosa de vlucht nemen, *gelijck reede langh de geruchten geloopen hebben, dat den Chineessen Mandorijn* Coxinja, *wesende de soone van* Iquan, *die aen de Zeekant langh in oorlog tegens den Tarter geweest is, van meeninge was, soo uyt sijn Land gedreven wierd, hem, met desselfs gevolgh, naer Formosa te begeven, ende aldaer sijnen sedem te nemen.* &c.

N°. 5.

Extract uyt de Resolutien door den Gouverneur Cæsar, *in Tayouan, getrocken onder dato den* 6. *Marty* 1655.

NU geruymen tijdt herwaerts, tot bysondere verwonderinge (vermits dat sedert, ofte by na nimmermeer gebeurt is) zijn geene Joncken van de Kust van China alhier aengeland, na de oorsaak van welcke wy D°. Chinees Cabessas, ende Kooplieden alhier vernoomen hebbende, ende nauwe ondersocht, konnen wy, volgens der selve beste kennisse (soo sy voorgeven) niet anders uytvinden, *als het nieu aengevangen oorlogh, tusschen den Chinees ende grooten Mandorijn* Coxinja, *ende den Tarter,* waeromme alle Vaertuygen in China, ten dienste van den selven Mandorijn werden aengehouden, ofte ook misschien in hunne handelvaert belet ende

de verslindert, NB. *het welcke wel eenigen, ende selfs grooten schijn van waerheyt hebbende, echter evenwel noch soo krachtigh niet en is, dat het ons geheel en al soude doen vergeeten de geruchten voor desen soo lange geloopen, van de eene ofte andere aen te vangen aenslagh op dit schoone Eyland, door den selven Mandorijn, welcke geruchten soo hier in Tayouan, als in Japan, ende oock van den Chinees* Custaff, *gekomen op Batta-via, gehoort zijnde, niet soo geringh geacht en mogen werden, de selve moeten dienen, om ons aen dese kant altoos wel op hoede te doen zijn, ende een waeckend oogh te houden, op dat men, ('t welck de genadige Godt verhoeden wil) niet onverhoeds van vyanden en werden overvallen.*

Tot welcken eynde dan op dit voordragen des E. Heer Gouverneurs *Cornelis Cæsar*, met eenpaerige stemmen is goed gevonden ende besloten, met den eersten seecker bequaem Jonckjen te huyren, ende af te senden, onder den Equipagiemeester *Aucke Pietersz.*, ende den Sergeant *Pieter Jansz.*, die seer wel in de Chineesse taale ervaren is, na Pehoe (anders genaemt de Piscadores) omme aldaer te besichtigen ende te verneemen den toestandt, of misschien oock eenige vergaderinge van joncken aldaer mochte wesen gevonden ende ontdeckt, ende tot welcken eynde, mitsgaders alle omstandigheden meer. &c.

N°. 6.

Extract uyt de Missive door den E. Cornelis Cæsar, *Gouverneur, en den Raad in Tayouan, aen d'Ed. Heer Gouverneur Generael, ende de Heeren Raaden van India, geschreven in dato* 14. *November* 1655.

DAt *Coxinja* vreese heeft om op den eenen tijt ofte den anderen van den Tarter overvallen te werden, is niet meer als al te seecker, 't welck men genoeghsaem kan bespeuren; want weynigen tijd geleden, hebben de geruchten seer sterck geloopen, dat de Tartaren in aentocht waren, ende van Peckin naer Hocksieu met een groot Leger quamen affacken, 't welck *Coxinja* soo verbaest heeft gemaekt, dat hy eyndeling te raade is geworden veele treffelijke Fortressen ende Casteelen, die hy sustineerde niet machtig genoeg was te besetten, t'eenemael onder de voet te laten smijten, insgelijks eenige vaste Steeden, waer onder de twee vermaerde Koopsteden Anhay ende Sansieuw zijn. Sansieuw is de vermaertste Stadt, want de gantsche Provintie, ende de Revier daer Aymuy mede opleght, beyde daer na genaemt zijn. In de selve Stad is niet eenen steen op den anderen gebleven. U Edelheyts gelieven te considereren hoe menig treffelijck Koopman, ende welgesetene Burgers hier door zijn komen te verarmen, de welcke nu den eenen hier, en den anderen daer, oock op Eylanden als ballingen zijn swervende; ende wanneer hy *Coxinja* te weten komt dat yemand, wie het oock soude mogen wesen, ten zy datse van sijne Creaturen zijn, een stuyver is hebbende buyten ordinair, soo doet hy het de lieden aen hem overgeven, onder pretext dat hy 't selve noodigh heeft, om tegen den Tarter te konnen oorlogen, ende by weygeringe laet hy deselve om de minste oorsaecke dooden: voorwaer al te cruel. Het is een middel waer door hy naer aller menschen gevoelen, sijnen ondergank te ontmoeten heeft. &c.

Ten selven dage is by ons afgeveerdigt den Equipagie-meester *Auke Pieters*, met een Jonkje na de Eylanden van Fehou, om deselvige te gaen visiteren, ende te sien of geene van *Coxinja's* Joncken hun aldaer onthielden; vermits wy seer beducht waren, nochte niet en konden bedencken uyt wat oorsaecke geene Joncken uyt China in soo langen tijdt alhier waren komen te paresseren, *'t welcke in ons een quaet vermoeden baerde, dewijl de Chineesen alhier woonachtigh, daer van mede het beste gevoelen niet en hadden, presumerende dat* Coxinja *wel lichtelijck yetwes op Tayouan, tot nadeel van de Compagnie, mocht trachten te ondernemen*, ende dat 't selve oorsaecke was, waeromme hy *Coxinja* sijne Joncken by den anderen vergaerde. Dies wy aen alle kanten goede ordre hebben gestelt, ende alles ten strijde bereyd, om by rescontre van den gemelden

melden *Coxinja* hem mannelijk het hooft te konnen bieden. Oock soo hebben wy in 't Kasteel soo veel branthout laten brengen als men in 8 a 10 maenden tijds sal nodigh hebben. &c.

Dat *Coxinja* te dier tyd yets vreemts in den sin heeft gehad, werd by veele voor vast gesustineert, *dewijle hy een groot getal van stormleeren hadde doen maeken; wes wy verscheyde balcken en steenen op de guardijnen van 't Kasteel lieten brengen, om die in tijd van stormen te gebruycken; maer hier op is niets gevolght: echter en kan 't niet schaden dat men op hoede is; wie weet of 't selvige niet een voorbode is geweest? des wy altoos een wakend oog in 't seyl sullen houden, ende volgens U E. Edelheyts recommandatie op hoede wesen, em niet schielijck overvallen te werden*, &c.

Maer het slimste dat te duchten is, soo den selven (te weten *Coxinja*) op Formosa yets komt te onderneemen, *is, dat wy hem seer beswaerlijck het landen konnen beletten*; want hy naer alle apparentie sulcks op verscheyde plaetsen t'evens sal trachten te ondernemen, als wanneer den landbouw groot gevaer loopen sal, om in de assche geleght te werden; *want wy de handen vol genoegh souden hebben om onse Fortressen te beschermen, dewijle onse macht te kleen is, om eenige uytvallen te konnen doen, niet tegenstaende alle buytenwachten ingetrocken waren, des hier toe vry meerder volck soude werden gerequireert, waer op U Edelheyts gelieven te letten ende verdacht te wesen*; des het niet qualijk komen soude dat aen Tankoja een vastigheyt geleght werde, 't welk onses oordeels wel noodig wesen sal, &c.

N°. 7.

Extract uyt de Resolutien des Kasteels Zeelandia, op Cajovano, op Maendag 5. Maart 1657. Presentibus omnibus.

DErhalven eendrachtigh goedgevonden, eerstdaaghs naar 't vertreck der laatste Bataviase besendinghe, aen gemelten grooten Mandorijn *Coxinja*, insgelijcks de Heeren Sikokon en Sauja, om sijn Edelheyt ten besten te helpen raaden, ons schrijvens af te vaardigen; en tot het wel bestellen te gebruycken den tolck *Pincqua*, zijnde oock een der aensienlijkste der Oudsten onser Chineesen, en om sijner bequaemheyt, selfs van ginder daer toe voorgeslagen, ende niet bedecktelijck geëyst, om 't selve, nevens een middelmatigh geschenck, haer Edelheyt t'overhandigen. &c.

N. 8.

Extract uyt 't Resolutie-boeck van Tayouan en Formosa, onder dato eerste Maert 1659. Presentibus omnibus.

GElijckerwijs op gisteren hebben vast gestelt gehadt, op het geruchte, 't welcke den Chineessen tolck *Pincqua*, hier in Tayouan nu een wijle tijts heeft nagegaen, als daer is, dat hy van alle vertreckende Joncken na China, *Coxinja's* wegen alhier den tol ontfingh, die ginder most werden betaelt, ende selfs een Pachter daar aan te zijn, ons nauwkeurigh te laten informeren, ende ondersoek daer op te doen: soo hebben wy oock t'sedert ons werk daer van gemaekt, ende daer inne soo ver gekomen, dat eenige der Chineesse Outsten (welke hun tot noch toe meest bedecktelijck hebben verluyden laten, daer van kennisse te hebben) in dese vergaderinge ontboden en verschenen zijnde, op onse scherpe ondervraginge, en ernstige aenhoudinge, eyndeling openbaerlijck en gewilligh verhaelde, dat den bovengemelde *Pincqua*, hier nu een weynigh tijds, op de naem van den grooten Mandorijn *Coxinja*, van alle vertreckende Joncken naer China, den tol van 't uytvoerende heeft gheven, dat sy oock hadden voor de waerheyt gehoort hy selfs Pachter was van deselve tol, en den Mandorijn *Sauja* binnen Aymuy, zijnde borge voor de somme van 18000 tyle fijn silver in 't jaer, dat hy in gevolgde van 't selve, van den tijd af dat als onsen Briefdrager naer China gebruyckt geworden zijnde, voor de laetste mael van gin-

ginder, in de Maent Augustus 1657, tot nu toe, deselve tol van alle 't uytgevoerde Hartevlees, Vis, Garnaelen, Zuycker, Kennip, &c. hebben gevordert en ontfangen, of van de gebreckige ter betalinge schriftelijke obligatie van de schuld genomen, waer toe eenige van hun selfs wel geld verstreckt en geleent hadde; dat hy oock wel eenige sijner bekende om in Aymuy te betalen, had laten vertrecken; tot bewijs daer van, van twee vertrockene Joncken, ons overleverende twee onder *Coxinja's* naam, besond're gedruckte brieven, tot invorderen der selver tolle, en met *Pincqua's* Zegel ende hand-teeckeningh, als quitantie, wegen de betalinge aen hem gedaen, bekrachtigt, ende de Schippers overgegeven, nu ongevaer dertien maenden out waren. &c.

Alle welcke beschuldigingen tegens den selven *Pincqua*, en sijne bekentenis ten deele, en verschoningh daer op gehoort ende overwogen zijnde, is daer uyt wel te beseffen, alhoewel die saek noch veelsints duyster schijnt, dat hy geen kleyne schuld daer in en hebbe, insonderheyt isse swaer te wicke, indien 't de waerheydt zy gelijck 'er door *Samsiack* tegen hem wort verhaelt, hy oorsaecker soude zijn van deselve verswaerden Tol, ende dienvolgens van 't weghblijven der handel-joncken, tot soo merckelijcke schade soo wel voor d'E. Compagnie, als de Ingesetenen alhier in 't gemeen: is die involgens by eenparigheyt van stemmen beslooten, op dat alles na waerheyt mogen weder ondersocht ende nagevorscht, ende dan na d'uytvindinge daer inne gehandelt na 't gewicht der saecken; de gemelte beschuldinge en bewijsen, mette bekentenis van *Pincqua*, soo verre jegenwoordigh daer in gekomen is, aan de Fiscael deser Steede over te leveren, omme sich daar op te laten informeren, ende te procederen naer behooren. &c.

N°. 9.

Extract uyt het Sententie-boek des Kasteels Zeelandia, onder dato 21. *April* 1659.

DEn Raad van den Gerechte vooren gemelt, &c. Doende daer op dan wyders recht, deporteren en ontsetten den gedaeghde (te weeten den Tolck *Pincqua*) van beyde de ampten ende gagien, soo van Cabessa ofte Outste der Chineesse natie, ende ingesetenen alhier, als van Tolck, in dienst der E. Compagnie, mitsgaders van eenige jaren herwaarts genooten beneficien van de Chiampans, op 't Saccamse Veer, ende het alleenigh hacken ende uytventen van 't brandhout alhier, sullende sijns verweesens gagie, als tolck gestreeken, cesseeren, van de tijd aen sijner detentie, te desen boven Kasteele, zijnde den laetsten February jongstleden, ende condemneeren den gedaeghde daer en boven in een pecuniele amende van 300. Realen van achten, t'appliceeren ⅓ voor d'E. Compagnie, ende de resteerende ⅔ parten voor den Heer Eysscher, ende in de kosten van den Processe. &c.

N°. 10.

Extract uyt 't Resolutie-boek van Tayouan, onder dato 9. *February* 1660.

WY bevinden van langhsamer hand af, dat zedert een wijle herwaerts, met d'aengekomen Joncken uyt China, seer weynigh waarde in goederen ingebracht, ende daerentegen nochtans seer veele hierlandse Waaren met hun vertreck van hier zijn uytgevoert geworden, voornamentlijck in dese voorgangene Maand January, &c. Invoegen wy niet sonder onse bekommeringh zijn, dat de Chinesen haare goederen voor afwaarts t'huys senden, om die by gelegentheyt naar te volgen, ende ons alsoo met den ydelen romp te laaten sitten. &c.

N°. 11. A.

Extract uyt het Resolutie-boeck van Tayouan en Formosa, onder dato den 6. *Meert* 1660. *'s avonds. Presentibus omnibus.*

DEn Heer Gouverneur heeft dese Vergaderinge op stonts uytdruckelijck gedaen beleggen, omme daer in haere Acht-

Achtbaerheyt dit volgende, gelijk 't betaemt, mede te deelen, als van geen kleen gelangh, maar eerder van een toeschijnent seer quaed en swaer gevolgh, indien den goedertieren Godt daer inne niet genadelijck en quame te voorsien, ende 't selve geduchte quaed van desen staet, (gelijk van sijne heylige Majesteyt wel vieriglijck te bidden is) geliefde af te weeren; Namentlijck:

Dat heden na de middagh, de klocke omtrent vier uuren, eerst *Saeko* alleen, dit navolgende meest aldus had komen verhalen: Gisteren avond van sijn land by Tavokan t'huys komende, verstaan had een geruchte, waer van de gantsche Stadt nu kundigh en beweegt scheen, vernomen hadt, en daerom hy oock sulcks nu aen den Gouverneur bekent *maeckte, dat uyt China eerstdaeghs door* Coxin, *ons den oorlogh stond aengedaen te werden*, sonder yets meerder besonderheden daer van te weten, noch wie dit gerucht gebracht of gestroyt hadde. Sijne Moeder, Vrouwe, ende Broeders Vrouwe, hadden desen gantschen verleden nacht over dit geval seer bitterlijck sitten schreyen; dies versocht hy, wanneer 't nood dede, hun een veylige plaetse mocht aengewesen en vergunt werden.

Een weynigh daer na was oock *Lacco* en *Tonkip* by sijn E. gekomen, den eersten soo 't scheen, om een reeckeninge van gelevert Goud te laten teykenen, en als sy van *Sako* vermerckten of verstonden, wat sijn aenbrengen was geweest, seyde oock sulck geruchte met alsoo weynigh bescheyds te hebben vernomen, doch dat *Pincqua* hier toe veel quaets stoockt. &c.

Een uur omtrent na dat dese waren wegh gegaen, was den Chinees *Zekoy* by den Gouverneur gekomen, met een seer besorght gelaat en ernstig versoeck, dat sijn E. hem wilde gelooven, ende sijnen naem, als aenbrenger deses, verheelen, *seggende van verscheyde gehoort te hebben* (*die hy oock niet en wist te noemen*) *dat* Coxinja, *omtrent dese volle Maen*, 25000 *Mannen, onder vijf voorneme Krijghshoofden, stond herwaerts ons te beoorlogen, te zenden: d'eene helft sou aen de noord, en d'andre aen de zuyd van hier trachten te landen*; by elcken hoop souden 2000 geharnaste wesen; uyt Pehoe 40 Vissers, om als Stuurluy, of Lootsen, op eenige Joncken te gebruycken, gelicht waren: op haren 14. dagh deser Maane, alle *Coxinja's* Krijghsvolck, tot desen tocht verordent, haer souden gereed houden gelast was, en het Offer-feest, tot 'et wel gelucken van dit groot voornemen, vieren, *oordeelende gemelde* Zekoy, *dat aen dit gantsche werck niet en is te twijffelen*; *welcke oock sijne gemelde E. had aengeraden dat de E. Compagnie haer selven wel diende te voorsien van voorraed, spijse, branthout en diergelijcke.*

Alle 't welcke dan alsoo door gedachte sijne E. verhaelt geworden zijnde, zijn wy daer door gesamentlijck opgeweckt tot een besorgerende bekommering, ter nauwe bewaring deses kostelijcken en ons soo dierbaer aenvertrouwden Pands; want dit geruchte (*dat nu al verscheyde jaaren na elkanderen, doch noyt soo duydelijck als nu, hier en elders, als van verre, heeft geloopen*) zeeker van geen kleyn gewichte, maer seer aennemelijck te achten is; niet alleen om dattet dus omstandigh, met die aenklevende waerschijnelijcke redenen in eygenschappen daer toe dienstigh is, verhaalt ende aengegeven, maer oock voornemelijck om dees naervolgende ons nu erinnerde, en hier op ingeschooten reden; namentlijck:

1. Dat *Coxinja* in 't laetste des vergangen jaers, in 't Nanckinse gebied, van de Tartaren omringht en overvallen, ende 't meeste deel sijner gemeene Krijgslieden, en 7. of 8. der voornaemste Helden verlooren hebbende, eyndelijck nu eerst, na vier jaren uyt blijven, wederom in Aymuy is weder gekomen, wel licht een teecken zijnde, dat hy daar door in Volck en Joncken dusdanigh verswackt geworden, op die voorgestelde aenlockingen tot sulcken aenslagh heeft doen bestemmen en bewilligen; misschien alsoo uyt noodsaek door de stercke bedreyginge en afkomst der Tarters naer dees beneden landstreecke, gelijck men nu onlanghs noch seer sterck hier heeft gerucht, van dat den selven voorgenomen hadt *Coxini* noch machtiger, dan voorheen, te vervolgen; ja selfs in Aymuy te komen bestoocken, En 2. misschien oock wel

uyt

uyt roof-luſt, om een grooten hoop graanen van hier te haalen, een deel volcks te bederven, maer noch waerſchijnelijcker, om ſich meeſter van dit voortreffelijk ſchoon Eyland te maeken, ende de rijckdommen daer van aen hem te trecken. 3. Welckers bevalligheden buyten allen twijffel hem genoeghſaem voorgeſtelt ſullen zijn.

4. Dat ook op en zedert het eerſte geruchte deſes doenmaels noch twijffelachtige voornemens, in November verleeden, ſulcken merckelijcken uytvoer (geen gelijckenis by 't ingebrachte hebbende) van hierlands goedt van hier naer China is gedaan geworden, na allen ſchijn door ons eygen ingeſetenen, om hare gereedſte middelen (die oock hier noch meeſt verbonden en verpand ſtaen) by overval van oorlogh haeſt te konnen volgen, gelijck we daer over voor deſen oock onſe bekommeringh hebben gehadt, ende op den 9. February verleden daer op ordre beraemt.

5. Soo oock om datter geſegt en ondervonden wert, dat ſommige Chineeſſe ingeſetenen hier haere goederen tot gelde gemaeckt, en eenige van die ſelfs al vertrocken zijn, en noch op 't vertreck ſtaen nae allen ſchijn; (want wat ſalm'er anders uyt giſſen konnen) uyt groote vreeſe van de overkomſte der vyandt herwaerts over; dat oock nu in ettelijcke dagen, niet tegenſtaende het ongemeen ſchoon vaerbaer weder, 6. niet eene Jonck uyt China hier aengekomen is: 't welck alle te ſamen gevoeght met 't bovengemelte verhael der Chineſen, ſoo is daer uyt wel haeſt te beſeffen hoe nootſaeckelijck het zy (waer toe ons op 't hooghſte aengeprickelt vinden) dat ſonder het minſte uytſtel, ſpoedigh op ſoodanige middelen werden gedacht, ende vervolgens in 't werck geſtelt, alswe na onſen tegenwoordigen ſtaat noodigh ſullen achten te dienen t'onſer verſtercking, om als den noodt vereyſcht, dat gheweldigh voornemen van *Coxinja*, door Godts genade te konnen wederſtaen, NB. *Ende alhoewel we ons van veele bequame wercktuygen hier toe, en voornamentlijck Krijghslieden, tot noodige verſtercking der buytenpoſten, inſonderheyt aen de ſoodanige daer 't den Vyandt licht ſonde vallen te landen, naer eyſch van ſaecken niet en vinden voorſien*; ſoo ſullen ons echter, na beſte mogelijkheyt, hier in te moeten redden; althans ſoo lange tot dat we van Battavia ſullen werden verſterckt, ende het tegenwoordigh ons ontbreekende ons ſal zijn beſchickt.

Voor eerſt dan behoorlijke ſorge dragende voor ons volck wyd en zyd in de dorpen, ende afgelegene wachtplaetſen langhs de Zeeſtranden, en elders verſpreyd leggende, hebben wy t'hunner behoudenis, en t'onſer verſeeckeringh en verſterckingh, voor 't beſt en raadſaamſt geoordeelt, ende dienvolgens eenparighlijck beſlooten, aen alle Politijcken op Formoſa, van hier af noordwaerd aen gelegen, hier van de weet te doen, en ernſtelijck te gelaſten (met bevel, ſylieden 't ſelve mede aen hunne ondergeſtelde verwittigen, dat alle Duytſen, ſoo ſchoolmeeſters als ſoldaten, in elcks geweſte geplaetſt, mitſgaeders alle Inwoonderen in de Dorpen, op 't ſpoedigſt hun verſien van goedt geweer, de Duytſen met Hollands, ende de Inwoonders met haer eygen wapentuyg, ende hun daer mede, ſonder eenige vertraginge, wel bereyd op hoede ende ſlagvaerdigh houden, omme op 't eerſte ontbodt, by vermercking en op blijk van onraed uytter Zee, geſamentlijck gewapender hand, namelijck alle die van de Zant riviere af tot aen de Patientie riviere, of uytterſte noordſe Dorp toe, geſeten zijn, in Favorlang te verſchijnen, om den vyand door allen mogelijke wederſtandt, het landen voor al onder aen die ſtranden te beletten, ende alle de andere aen dees zyde de Zant riviere beſcheyden in Saulang, om hun van daer by onraedt aen Wankan derwaerts te vervoegen, ten eynde als vooren.

Ende alſoo het meerendeel der zuydſe inwoonderen niet veel te betrouwen en zijn, voornementlijck in ſulcken gevalle van overkomſte der vyand, by welcke ſy wel licht hun voegen ſouden, wanneer vermerkten d'onſe het tegens deſelve niet konnen gaende houden; voornemelijck wanneer aen Tankoya (daer toe ſeer bequaem) te landen quamen; ſoo hebben voor 't ſeeckerſt ende raedſaemſt geacht den Politijck aldaer, *Sr. Hendrik Poorden*,

den, te gelasten op den ontfang onses bevels, alle Duytschen ginder in de Dorpen leggende, in Verrovorong t'ontbieden, ende tot nader ordre aldaer by hem te houden, wel versien van behoorlijck geweer, omme op blijck van onraad, den vyandt gesamentlijck met een goed deel der vertrouwbaerste vrywillige inwoonders (daer van behoorlijk van nu af gewaerschouwt moeten werden) alle gewapent. De Chineesse Pachters met hun dryvende herwaerts aen te komen over land, alsoo het ginder blyven voor hun in diergelijcken standt ons al te sorgelijck toeschijnt, om redenen boven aengehaelt. Maer in de noordse Dorpen, de Duytschen, na weynigh dagen daer op wel gelet hebbende, vermerckende de inwoonderen ter wapening ongenegen te zyn, sullen deselve met de Chineesse Pachters alleen (diese gelasten sullen met hun te gaan, en door de Politijcken dan voorts te lande herwaerts aen sullen werden gesonden, die onwilligens overlaten, van daer vertrecken, en naer Favorlangh af komen. Soo sullen de Politijcken alomme oock gelast werden 't ontbreekend geweer voor de Schoolmeesters, op 't spoedighste van hier te vorderen.

Soo hebben oock verstaen, om onse macht soo veel mogelijck by een te trecken, en niemand in gevaer te verre van de hand af te laten verblijven, ons wachtvolck uyt Tockodocot ter post te ontbieden naer Favorlang af te komen.

Ende, om alle verraed spoedigh t'ontdecken, soo sullen oock alle buytenposten scherpelijck aenbeveelen, doorgaens wel op hoede te blyven, en goede wacht naer Zee te houden, ende 't eerste vermerckend onraed alomme bekent te maecken, mitsgaders daer op gesamentlijck gewapent herwaerts aen te komen, om buyten gevaer te blyven, vermits dese kleene macht, op soo veel plaetsen afgedeelt, geensints tegens die van buyten soude konnen bestaen.

Wyders onse gedachten voortgaende op 't houden der generale Formosaanse Landtdagen, welcken ontrent den voorgemelten tijd der aenstaende volle Mane te houden, zijn bestemt, en reeds al uyt geschreven, soo vinden wy verscheyde wichtige swarigheden, om met de selve in desen sorgelijcken tyd, mits het boven gemelte sterck geruchte, van dat *Coxinja* omtrent den selven tyd, sijnen aenslagh tot volvoeren, voor heeft, voort te varen.

Want sulcke byeenkomste op Provintia, na de gewoone wijse, van de voorneemste en 't grootste gedeelte der leden deser regeeringe, bestaande in 't midden soo veeler trouwloose van sijnen landaerdt ondersaten, en groote menighte inwoonderen (*behalven dat de Dorpen in dien tijd soo lange van hare Hoofden, en meeste manschap, ja selfs van Politijcken en Predikanten zijn ontbloot*) die alle, of ten grootsten deele, seer licht door opruyming, in desen stand hem toevallen soude, wellicht een goede gelegentheyt hun mochte toeschijnen, om op sulcken lang voorgeweten dagh, gesamenderhand het bovengemelde gevaarlijck voornemen, tegens desen Staet met minder schroom t'ondernemen. 't Welck dan alsoo rijpelijck ingesien zijnde, hebben beslooten dit jaer de gestelde Landtdagen op te schorten ende uyt te stellen, ende 't selve nu met eenen den Politijcken te verwittigen, om datse 't alomme noch tydigh den Oudsten in de Dorpen laten afleggen, &c.

N°. 11. B.

Extract uyt 'et Resolutie-boek van Tayouan, onder dato 12. *Maert* 1660.

NAdien de Chineesen, in en omtrent Wanckan geseten, na datwe hun tot verhuysen van daer herwaerts aen, nu verscheyden malen ernstelijck hebben gedaen waerschouwen, *op onsen last niet en schijnen te willen passen, maer ongehoorsaemlijck wederstreven*, vermitse hun van hare voorige sitplaets aldaer begeven hebben aen d'overzyde daer de Redout gestaen heeft, ende volgens 't seggen der Posten hun verluyden laten daer niet van daen te willen. &c.

Weshalven eenparighlijck hebben besłooten, opstonts *een troup van vijftigh Musquettiers*,

tiers, onder 't gebied en bestiering van den Vaendrich Harmen Nuyts, (*uyt dese besetting van gedroocht Hartevlees en hard brood voor de reyse voorsien*) in ses Chiampans van hier af te senden, derwaerts henen. &c.

N°. 11. C.

Extract uyt het Dag-register van Tayouan, onder dato den 16. *Maart* 1660.

HEden arriveert alhier een Koya van Pehou, gemant met acht Zeevarende, vijf Passagiers, twee Vrouwen, vier Kinderen, ende gelaaden met, &c.

Dese Taykon (ofte Schipper) op verscheydene leugens bevonden zijnde, wierd daerom in bewaring bestelt. Middelerwijl wierden alle de brieven van de selve Koya afgehaelt tot 18. in 't getal, houdende aen verscheydene, doch geringe luyden alhier, meldende meest alle van 't geruchte *Coxinja's* eerlang te komen Krijgsmacht, sommige bedekkelijk, and're openbaer genoeg hunnen vrienden ende maagden aenradende, mette gereetste, of alwaer 't met leedige handen, na gins te keeren. &c.

N°. 12.

Translaet uyt seeckeren Brief, door den Chinees Coinsienky *ende* Gansiongky, *van hier na Battavia, op den* 20. *dagh naer 't Chinees nieuwe jaer* 1660, *aen de Chinesen* Sijntei *ende* Ksienqua *geschreven. Luydende als volght*:

OP dat U L. jonck van jaeren zijnde, van ons naer Battavia gevaren bent, soo vertrouwen dat U L. al van aenschijn verandert, ende seer veroudert sult zijn. Soo wanneer wy slapen zijn onse gedachten besig over uwe persoonen, ende verwachten U L. van dag tot dag alhier; ende dat ghy soo spoedigh als de wolcken aen de lucht moogt herwaerts aen komen. Wy zijn seer droevig, vermits weten, hoe 't U L. al gaet, 't zy dat U L. gesond ofte sieck zyt. soo wanneer wy U L. mochten sien, souden seer verheugt weesen. Soo veel ons aengaet, woonen ende eeten ontrent andere luyden in Tayouan, ende konnen, vermits den slechten tyd, niet met allen winnen; doch bidden Godt dat hy U L. evenwel gelieve te helpen, ende dat U L. veel winnen, ende in korten tydt alhier komen moght, alsoo U L. groote genegentheyt toedragen; want of op Battavia goed ende wel te wesen is, ende ghyluyden aldaer vrienden hebt, soo is 't echter op de Kust van China beter, ende wy zijn U L. nader vrienden; ja gelijk als met leem aen malkander gehecht, ende twijffelen niet ofte U L. sullen in d'aenstaende maent Mey met de Hollandse schepen alhier krijgen, *ende dan gelijck naer de Kust van China gaen*, (*alsoo hier de gerughten loopen, en als ontwijffelbaer gehouden wort, dat* Coxinja *met sijne Krijghsmacht eerstdaegs staet naer Formosa over te komen*) doch soo U L. niet wilt komen, ende aldaer blijven, oordeelen wy dat ghy luyden geen eerlijcke persoonen bent, die noch om vrouw, noch om kinderen, noch vrienden dencken. Hier mede hebben wy U L. genoegh geschreven, ende U L. kunnen alle 't selve in uwe gemoederen ofte wel ofte qualijck geraden is, overdencken. &c.

N°. 13.

Translaet uyt seeckeren Brief, door den Chinees Chynko *uyt de Piscadoris, aen sijnen oudsten Broeder* Tanswake *geschreven.*

ICk hebbe nu soo lange tijd van u geweest, niet wetende hoe 't met u gestelt zy, ofte ghy koopmanschap doet, ende yets gewonnen ofte verlooren hebt; soo ghy eenighe penningen gewonnen hebt, kond aldaer noch een tijd langh blijven, hebt ghy verlooren, soo komt datelijck herwaerts na de Piscadores, wy konnen t'samen by malkanderen woonen ende koopmanschap doen; *'t Is nu soo goed in Tayouan niet als 't wel geweest is*;

Coxinja

Coxinja *heeft voorgenoomen eenighe Joncken naer Tayouan te senden.* Sedert ons nieuw jaer isser niet een Jonck van de Kust van China alhier geweest, 't volck is alhier bevreest, ende weten niet hoese 't hebben; want men hoort datelijck twee drie a vierderhande praetjens, d'eene seght dat den Tarter met eenige Joncken Emuy wil gaen beoorlogen, ghy moet soo langh in Tayouan niet blijven. &c.

Een ander, 1.

Van den Chinees Oytsonsick *aen* Qualakko.

ICk hebbe onlanghs uyt uwen Neef *Zoko* verstaen; *dat hy wilde, ende seer gerust soude zijn, soo ghylieden met Vrouw ende kinderen, ende 't geene ghylieden verder besit, herwaerts begeerden te komen, 't welck my oock wel 't beste ende geraedsaemste voor u lieden dunckt; want alhoewel Tayouan wel een goede plaetse is, soo soude echter ulieden niet raaden, ende vinde geensints oorbaerlijck aldaer soo langh te continueren. Ick ben seer bevreest, ende wegens U L. beducht, niet wetende, ingevalle aldaer eenige tumulten, soo van oorlogh, of van ander swarigheyt voorviel, hoedanigh U L. 't selve ontvluchten soud konnen.* &c.

Een ander; 2.

Van den Chinees Synko *aen sijnen Broeder* Sinjo.

ICk maecke u door desen mijnen Brief bekent dat ick wederom in de Piscadores ben gearriveert, ende bebouwe mijn Land als voor desen gedaen hebbe; *my dunckt dat mijne Huysvrouw, ende kinderen, die in Tayouan woonen, aldaer niet altewel verseeckert zijn;* ingevalle sy eenige Gerst, 't zy weynig of veel hebben, ofte krijgen kan, datse 't selve herwaerts komende, mede brenght. Mijn broeder Haine, die van een Vader ende Moeder gekomen zijn, doet soo veel voor my als 't mogelijck zy, ende send mijn Huysvrouw, ende kinderen, sonder eenig uytstel, herwaerts; vertrouwt vry dat ick 't meene, ende verwerpt desen mijnen brief niet, als of gy mijn schrijven weynig achte, *alsoo ick, wanneer den avond genaeckt, gelijck als verschricke, denckende dat aldaer eenigh tumult ofte oproer ontstaet;* versoecke dierhalven als noch, dat ghy op mijn vrouw ende kinderen goede acht neemt: ghy kunt het by u selven wel overwegen hoe 't met my is; ende neemt desen brief alsoo aen of ghy my selfs in persoon saaght. &c.

NOTA. Alsoo de voordere g'intercipieerde Chineesse Brieven, meest alle te samen van inhoude zijn, dat *Coxinja* groote preparatien, omme Formosa met sijne Krijgsmagt t'overrompelen, was makende, soo hebben wy onnoodigh geacht deselven alle te samen alhier te verhaalen, ons genoegende met twee a drie te berde te brengen, daer uyt van de reste kan g'oordeelt worden.

N°. 14.

Extract uyt Tayouans Daghregister, onder dato 14. *Juny* 1660.

ALle dees voornoemde aengeroerde bedriegelijcke, schandelijcke, gants onlijdelijcke leugenen, ende omswervende verdrayinge hunner (*te weten sommiger Chinesen, dewelcke door den Raad, wegens* Coxinjaas *desseyn, g'examineert waren geweest*) redenen, dan alsoo sorghvuldighlijck in Raade in achtinge genomen zijnde, is beslooten en vast gestelt, den bovengemelde Schipper, en *Samsiacx* Schrijver, welcke gekeurt wierden voor d'allerschuldigste, hier in 't Kasteel, door dagelijckse geesselinge, of om de twee dagen eens, soo lange te laten straffen, tot datse ons het begeerde hier van komen te belijden, en den Schrijver van *Jucko*, en *Samsiacx* soon, in welcke minder schuld bevonden wierdt, tot naeder bescheyd hier in gyselinge binnen 't Kasteel te houden, gelijck 't opgemelte, by des Raads besluyt nader te sien is. &c.

N°. 15.

Extract uyt het Daghregister van Tayouan, dato Dingsdag den 13. *April* 1660.

NAe den middagh deden de gegyselde Chinesen seer ernstelijk versoecken aen den E. Heer Gouverneur, om verlost te worden, sijne E. te komen spreeken, 't welke toegestaen zijnde, alvoorens de Heer *van Waveren* mede daer by te zijn gewaerschout, quamen daer op beneden de Chineesen *Sacko*, &c. Soo vraegde de gemelde Heer Gouverneur, of hy *Sacko* op dien Saterdagh wanneer hy 't eerst quam aenbrengen (*te weten de groote preparatien van* Coxinja's *oorloghsdesseyn*) daer by niet en had verhaelt, dat hy, als hy daegs te vooren thuys komende van sijn land, over 't gemelte geruchte, sijne, en *Dirck Janssens*, of sijn's Broeders Wijve, t'sijnen huyse hadt vinden schreyen, van dien heele Vrydaegs 's nachts af, en byna als troosteloos, NB. waerom hy oock versocht aenwijsing om een bescherm-plaets voor deselve in tyde van noot. Dit ontkende hy met vollen monde, maer verdraeyden 't te onwaerschijnelijck. &c.

N°. 16.

Extract uyt de Missive van den E. Joan Boucheljon, *en den Raad van Nangasacquy, aen den Gouverneur ende Raad van Formosa. In dato* 15. *October* 1660. *geschreven.*

MEt 't Fluyt-schip de Spreeuwe, op den 11. des verleden Maents alhier behouden aengeland, hebben volgens Factura, desselfs ingelaeden Vel-wercken, tot 64898. stucks toe, droogh ende welgeconditioneert, nevens U E. aengename van 12. en 16. Augusto passat ontfangen, ende daer uyt met hertelijck vreugde vernomen, dat *Coxinja's* geconcipieerde invasien op dat Eyland, door de wonderlijcke bestieringe Godes, te niet geraeckt, ende verdweenen was, NB. *Zijnde, soo ons van de aengekomen Chinesen, door de tolcken berichten laten, dat desseyn alsoo seker voorgenomen geweest; maer verklaren voor de waerheyt, dat hy naderhand geresolveert ende vast gestelt heeft, hem liever in sijn Landt als een Soldaet te willen dood vechten, dan naer een vreemt land, dat hy met de wapenen soude moeten conquesteren, of ten minste met groote moeyte ende bekommeringh onsekerlijck besitten, te vluchten.* &c.

N°. 17.

Extract uyt de Missive van den E. Joan van Ryck, *ende Raads des Comptoirs Siam, in dato ultimo Juny* 1661. *aen den Gouverneur ende Raad van Tayouan geschreven.*

VErleden Saysoen zijn alhier soo van de Kust van China, als uyt Japan, niet meer als vijf Chineesse Joncken verscheenen, die alle wederom, door expresse ordre van *Coxinja*, op ontboden, nevens noch twee andere groote Joncken, welcke door de Chinesen alhier nieuw gemaeckt waren, ten principale met rijst, allerhande drooge eetwaren, salpeter, swavel, loot ende tin geladen, naer de Kust van China gesamentlijck vertrocken zyn, NB. *hebbende de geseyde Chinesen haer alhier openbaer laten verluyden*, ende is ons door diverse Chineesse Koopluyden, met de E. Compagnie alhier handelende, in 't secreet gekundigt, dewijle *Coxinja* sich van den Tarter jegenwoordigh soo benauwt vond, ende 't in Aymuy niet langer konde gaende houden; alle sijne Joncken op ontboden hadde, omme hem in eenen aenslagh te dienen, die dit aenstaende saysoen by der handt meende te nemen, 't welck naer 't gemeene gevoelen, op eene der bequaemste ende hem naest gelegenste Eylanden, daer d'Eylanden van Lucon ofte Formosa d'apparentste af waren, gemunt soude zijn; omme, wanneer genoodsaeckt sal zijn, dat seer apparent is, Aymuy te verlaten, sijnen setel aldaer te planten; waer toe, naer haer voorgeven, om, ende omtrent Aymuy, buyten veele Joncken met alle nootwendigheden geladen, een Vlootę van over

de

de 200, Oorlogs-joncken, van volk ten overvloede voorsien, gereed lagh; doch wat hier uyt voortkomen wil, sal ons den Alderhooghsten en den tydt moeten kundigen: *Echter dewijle dese geruchten niet buyten groot nadencken en zijn, soo hebben goedgevonden haer Eds. met het laetst van hier vertrockene Schip naer Battavia, daer van te verwittigen, omme daer inne te handelen, na dat haren wijsen Raed goed vinden sal te behooren*, NB. *hebbende U E. mijns geringen oordeels, met een seer groote voorsichtigheyt Costy eenige scheepen van de Vloot van de* Heer vander Laan *overgehouden, omme by eenige voorvallende disastre (die Godt verhoede) U Ed. daer van te dienen; dat al vry een affsien soo't op Formosa gemunt was, by den Chinees verhoope gebaert sal hebben.* &c.

N°. 18.

Extract getrocken uyt het Resolutie-boeck van Tayouan als Formosa, gehouden op Woensdagh den 6. *October* 1660. *Present d'E. Heer Gouverneur, ende de Heeren Raaden* vander Laan, van Waveren, Keyser, Valentijn, Pedel, *ende* van Yperen.

d'EDle Heeren, de Gouverneur Generael ende Raaden van India, hebben ons by haer Eds. jongste Missive van den 16 July verleden, voorgestelt ende te kennen gegeven, hoe waerdigh en gantsch voordeeligh het voor d'E Compagnie soude wesen, indien de Portugeesse vyanden uyt Maccao verdreven, en die Stadt en Vastigheyt alsoo onder 't gebiedt van den Nederlandtsen Staet overgebracht ende gestelt konde werden; en dat hier toe noyt beter gelegentheyt dan nu, mettet affsenden dier aensienelijcke Krijgs- en Scheeps-macht herwaerts aen, en scheen te zijn gebooren geweest. &c.

't Welcke dan alsoo door den Heer Gouverneur, desen Achtbaren Raade voorgedragen, ende d'eygene stoffe hare hooghgemelte Eds. hier over ons voorgeschreven, met besondere opmerckinge gelesen zijnde, heeft sijne E. wyders daer op vervolgt, ende desen Rade t'overwegen gegeven, hoedanigh het sich met den staet van herwaerts over, van naest een wijle herwaerts, en noch vervolgens, mitsgaders oock van die des Mandorijns *Coxins*, omtrent sich selven en sijn geveynst gelaat t'onswaert tegenwoordig quam toe te dragen en verthoonen, en of daer uyt een onberoert besit hier aen te mercken was, van soodanigen gerustheyt dat sulcken merckelijcken aental Soldaten, tot die voorseyde Krijgstocht, van hier sou mogen en konnen afgesteecken en gemist worden, en wy dan noch versien blijven om desen Staat te beschermen; ende by aldien van ja (gelijk noch seer ongesien scheen) of dan den tyd, van in 't laetste deser Maand, door haer Eds. voor den besten daer toe te zijn, ons voorgestelt, sulcks by der hand te nemen, by ons soude konnen achtervolght worden, daer we reets nu al den 6. in dese maand, ende in 't Zieckenhuys noch over de 250. nieuw aengekomen ziecken en kreupelen hebben, tot welckers genesing, voornementlijck die met de berbery zijn gequelt, den aenstaenden kouden tydt althans niet dan seer langsaem, yets goeds aenbrengen sal; behalven welcke oock een deel deser nieuwelingen gestorven, ende met *Workum* noch 30. der selver achtergebleven zijn, sulcks van de afgesondene 600. nauwelijcks de helft fris hier aen landt gekomen is. Ende op dat sich een yegelijck lidt deses Raads, op dit swaerwichtig besluyt te degen soude mogen verklaren; soo stelde sijn gemelte E. daer inne voor verscheyde bedenckelijkheden, op dese sake besonderlijck passende, ende welcke haer overlegh wel verdiende, als onder anderen:

1. Hoe dat *Coxinja*, na sijn verlies in Nanquin, in 't laetste des voorleden jaers, het vervolgen der Tarters, vresende van die tijd af sijn vermogen tot genoeghsame wederstand tegens deselve te swack geoordeelt hebbende, en soo 2. vervolgens ook onstercker en magteloosser geworden zijnde, sich heeft beginnen te bereyden dit Eyland (welckers schatten en vruchtbaerheden hem niet onbekent en konnen zijn) ons af handigh, en hem in tyd van nood, tot een veyligh vertreck te maecken, gelijck

gelijck 3. uyt verscheyde brieven en teeckenen genoeghsaem was gebleecken.

Dat zedert noch door de Tartaren, door ongemeen sterk afgekomen macht, bedreygt, en daer op reets al eens van de selve, nu onlangs vry onsacht aengetast is geworden, invoegen noch meer verswackt, en soo de geruchten loopen, niet weynigh aen 't daelen gekomen is; ja selfs soodanigh geparst geworden, dat sijn voornaemste Vestinge, op 't Eyland Aymuy, heeft verlaten, en sich met al sijn macht, bestaende in een groot getal Joncken, op 't uytterste zijner Eylanden, genaemt Kemoy, begeven heeft, alwaer hy sich tegens 't machtigh op hem aenkomende oorlogs geweld der Tartaren, op sijne Joncken in Zee slaghvaerdig blijft onthouden, 't welcke, wanneer 't hem ginder te bang mocht vallen, mogelijck hem noch te eerder en stercker aendringen, en genootsaecken souw een tweede kanswaging herwaerts over te verkiesen, en by der hand te nemen, Behalven dat oock buyten sulcken noodsaeck (na vermoeden) het ooge op dit waerdige pand noch al sal blijven houden, tot dat eyndelijck op 't best genomen, den besten tijt voor hem geboren schijnende, mogelijck die belaeging andermaal hervatten sal, sonder van sijn misluckt vyandlijck voornemen op desen Staet, noch t'eenemaal af te wijcken, maar 't selve (gelijck uyt veele omstandigheden te bespeuren zy) alleen tot een beteren welgelegentheyt uyt te stellen, wel licht niet langer dan aenstaende Noorder Mousson, welcken tyd doorgaens aen vyanden tegens desen staet, om bequamelijk te landen, ende mits het daer toe dienstige drooge weder, aen land hun te konnen onthouden, de beste gelegentheydt geeft. Ende voorneementlijk nu (indien den gemelden Krijghstocht voortganck gewon, veel meer dan in voorige jaeren, om dat de kloeckste Krijghs-lieden daer toe gebruyckt ende afgesonden moetende werden, gelijck de ordre meld, wy hier als dan niet boven 900 koppen, daer onder veel ziecken, en een seer groot getal jonge ongeoeffende maets, maer soude versien blijven; daer nochtans d'Ed. Heeren Seventhien, al in den Jare 1650, om 't aengroeyend getal Chinesen hier te konnen beheerschen, de besetting deses Eylands, op 1200 koppen hebben ghelieven te voorschicken en verordenen, in soodanigen onbekommerden tyd, wanneer noch van geen tegenstrevers en belagers op desen staat en wierden bedreyght, immers ten heeft toen niet gebleken, nog den geluckigen voorwaarts gaenden staet van *Coxinja* van dien tyd, vergeleken by den tegenwoordigen (die seeker nu seer vervallen, ende achterwaerts is geraeckt) en konde doenmaals op verre na soodanigen ergwaen en indruck sijnes valschen en listigen voorhebbens, hier geensints geven, als wel nu naest eenige jaren herwaerts, en voornemelijck in 't begin van den loopende Jare, en noch al voorts gedurende, behalven noch eens te vooren in den Jare 1652; welcke dadelijckheden (alhoewel maer beginselen daer af) haren prickel hier genoeghsaem hebben nagelaten, om dien trouweloosen hoop verdacht, ja nu meer dan oyt by na als voor een openbaer vyand, ons geduyrig wel op hoede te houden, om dat behalven 't algemeen gerucht sijnes ontrouwen misluckten schelmstucks hy oock nu noch daerenboven alle nabuyrlijcke handelingh schijnt tegens te streven, en van hier af te snyden, gelijck de dagelijckse ondervindingh komt aen te wijsen, dat dienvolgens noch meerder versterckingh, dan toen, hier wel noodig zy, was hier uyt te beseffen, om dat oock midlerwyl, t'zedert het voorgemelte Jaer 1652, noch eenige duysenden Chinesen, van onder sijn gebied, boven de voorige, hier, en op den Saccamsen bodem, ter woon zyn bygekomen, welcke, wanneerse hun op onse magt en beschermingе niet vertrouwen konden, dan oock (gelijk te dencken zy) geen burgerlijcke genegentheydt noch trouwe, tot desen Staat en souden dragen, want dat de volcken geen Heeren getrouw en beminnen, dan de geene die middel hebben om sich te doen vreesen, daer van zijn veele exempelen: en dat dit ontrouw volck, de Chineesse onderdanen hier, in sulcken tydt alsse het tegendeel te bespeuren komen, aen die, van welcke 't meeste heyl in diergelijcke geval hun toe te schijnen komt,

oock de meeste gunste toedraegende zyn, 't selve is nu dees voorgaende beroerte genoeg en helder gebleecken, waer toe oock tot geen kleyn bewijs en was, het aenbrengen van die twee brieven uyt China, aen de gegyselde Chineesse Oudstens, hier in Juny jongstleden, gelijck by onse besluyten van den 14. en 15. der selver Maend, in 't brede geschreven is, vermits de selve, niet-tegenstaende soo veel moeyten ter naspeuringh daer aen is toegebracht, echter niet en zijn konnen achterhaelt worden; waerom oock toen, en soo noch niet sonder reden, daer uyt niet anders en konden vermoeden, noch besluyten, dan dat der selver inhoud van yets nadeelighs tegen desen Staet moste melden; gedragende sijn E. sich wyders, aengaende de vordere opening deser saeke, aen verscheyde Resolutien, sedert dees laetste beroerten in desen Raade getrocken, ende de dagelijckse aenteeckeningen, welcke daer van breeder quamen te vermelden.

Alle welcke voor-gestelde opmerckende beweegh-redenen, dan als nu nae der selver swaerwichtigheyt by ons mede alsoo ingesien zijnde, hebben wy gesamentlijck ten meesten dienst der E. Compagnie voor 't raedsaemst geacht, het volkomen besluyt hier over noch uyt te stellen tot op den 20 deser selver Maent, om middelerwyl onse gedachten sorgvuldelijck daer over te werck te stellen, ende dan vervolgens ten selven dage het oorbaerste, tot de meeste welstandt en gerustheydt der E. Compagnie, met rijpsinnigen Rade vast te stellen, en besluyten; waer in voornamentlijck sal aen te mercken en t' overwegen zyn, uyt de boven aengehaelde, ende andere blijcken meer, onsen, en *Coxinja's* tegenwoordigen stand en gelegentheyt, soo als die nu hier is, en midlerwyl noch souw konnen worden, by die van voor desen, wat de selve sal konnen en mogen lyden en toelaten, hoe verre den selven *Coxinja* oock toe te vertrouwen zy, ende 't geene desen aengaende meer daer aen vast zijnde, te verrichten sal noodig weesen, oordeelende wy dat dit kleyne uytstel onses besluyts niet alleen d'ordre harer hooggemelde Ed^s. niet tegens en gaet, maer veel eer, om voorbedachtelijk daer in te gaen, sulks van ons wert ervordert. &c.

N°. 19.

Extract uyt 't Resolutie-boeck van Tayouan en Formosa, gehouden op den 20. October 1660. Present d'E. Heer Gouverneur ende de Heeren Raaden vander Laen, van Waveren, Keyser, Valentijn, Pedel, van Yperen, *ende* Harthouwer.

HEden is 't den dagh, op welcken wy den 6. deser hebben vast gestelt gehadt besluyt te nemen, op het ons aenbevolene punct der Edele Heeren onse Gebieders tot Battavia, in haer Ed^s. Missive van den 16. July laetstleden uytgedruckt, nopende 't afsenden eener krijgstocht (indien 't hier te lande in eenen tranquillen en onberoerden staet bevonden wierd) van hier naer Maccao, ter overwinninge ('t ware mogelijck) der selver Portugeessche Stad, en aenhoorende Sterckte. Dit uytstel, tot op heden, hadden weggenomen, op dat alsoo midlerwijl een yegelijk lidt derser Vergaderingh, sich selven daer op, en 't voorgestelde des Heeren Gouverneurs) by 't voorgemelde besluyt omstandelijck aengeteekent) soude mogen bequamer, en met een besorgent herte rypelijk beraden: de gedachten aen d'eene zyde wel voorneemlijck geveest houdende op de hooghvereyschte betragting, tot den meesten welstand deses schoonen Eylands, en desselvers waerdigen staat, ende ook te gelijck op de tegenwoordige toeschijnende goede gelegentheyt, ter verovering van Maccoa voornoemt, by occasie der besonderlijck hier gesondene Krijghs- en Scheeps-macht, met minder kosten, dan wel anders, op dat alsoo, volgens de welgegeve ordre harer hooggemelde E. Ed^s., het eene tegens 't andere, (als beyde saecken van een besonder gewicht) hier rypelijck overwogen zijnde, het nodigst en swaerwichtigste, voor 't minder nootsaeckelijcke, voorsichtelijck soude werden verkooren en betracht, alvoorens dan heeft bovengemelte sijne E., boven 't geene reets in betrachting van 's Compagnies waren dienst, by het meermaels geseyde naestvoorgaende besluyt, heeft opgehaelt, noch dit volgende,

ter

ter meerder openingh van saecken, hier bygevoeght:

1. Dat 'tsedert niet meer dan omtrent 50. der nieu aengekomene siecken, uyt 's Compagnies Hospitael, hiermaer tamelijk gesondwederom zyn uytgeraeckt, ende verscheyde andere afgestorven, sulcks in dien deele weynig voordeele daer by uytgewonnen is, maer 't geene (in betooningh en stercker bevestigingh van *Coxinja's* gedurige, en nu noch vermeerderde onlydelijke wederstrevigheden en gepleegde onvriendelijckheyt tegens dese staet) waerlijck van geen kleenen indruk en bekommerlijcke swarigheyt was, is, dat hy volgens de algemeene geruchten, nu een wyle verleden, de vaert uyt 2. China naer herwaerts, strengelijck heeft verboden, en sulcks soodanigh noch achtervolgen laet, dat nu, t'sedert Augusty verleden, (en voor dien tyd maer seer weynige) uyt China, en noch veel langer verleden, uytte Piscadores, geen vaartuygen hier en hebben bekomen, behalven 't welcke de vaert van hier op Pehou, onsen ingesetenen oock 3. ongeoorloft schijnt, vermits nu onlangs twee kleene vaertuygen van onse ondersaten, aldaer na gewoonte te handelen gekomen, door sijn eygen volck ginder vyandlijck zyn aengehouden, streckende 't selve alsoo by gevolge tot krenckinge des welstands deses gemeenen bests, ende de welcke daerom oock niet voor tranquil en onberoert (soo sijn E. beseft) en was aen te mercken; maer wel het tegendeel, namentlijck, *Coxinja's* aenhoudende betrachtingh, om op den selven staet hier, die alleen uytgestelde eerste misluckte vyandlijcke belaging, ter bester en gelegener tyd noch te hervatten en volvoeren, sich wyders gedragende aen 't gene hier over tot openingh van saeken, op den 6. deser van desen Raad had voorgedragen, en t'overwegen gegeven, onnoodig in desen andermael op te halen, ende om 't gene hier aen noch mocht t'ontbreeken komen; ende alsoo alles van belange te deser saecke dienstigh, by gebracht en erinnert werden, soo is ook wederom de stoffe hier over door haer Ed^s. van Battavia, aen ons geschreven, mitsgaders eenige poincten onses jonghsten aen haer Ed^s. afgeveerdigt, doch weder omgekeert schrijvens, nopende de blijcken der waerheyt des besluyts van *Coxinja's* eersten aenslagh, of voorgenomen geweldige komst op dit Eyland, als nu herlesen, op dat alsoo mede de nieuw aengekomene Heeren in desen Raad soo wel als de ordinarie Leden desselven, van alles dienaengaende, grondige kennis soude konnen nemen; 't welcke dan oock soodanigh geschied zijnde, heeft opgemelte sijne E. daer op wyders dese Vergaderinge in 't gemeen, met hertelijcke toegenegentheyt, de quytinge hares gemoeds, in dus een gewichtige saecke, aenbevolen gelaeten: en is vervolgens daer op eerst goedgevonden, dat alle advysen van een yegelijck Lidt des Raeds, besonder sullen werden aengeteeckent, in dees Resolutie ingeschreven, ende de meerderheyt daer van, volgens gewoonte, gelden sullen.

Ingevolge van 't welcke dan d'Heer *vander Laen* geuyttet, en laten aenteeckenen heeft, dat sijn E. uyttet voorstaende, tot genoegen van alles desen aengaende onderricht geworden zijnde, des niettegenstaende, door aenmerckinge, dat in desselfs aenwesen hier niet en heeft konnen vernemen eenige soodanige beroertheyt, of ontrusting van buyten nochte van binnen in dese Republijcke, als haere hooghgemelte Ed^s. by 't voornoemde Schrijvens, ons hebben gelieven voor te stellen: Concludeert dat dienvolgens het voorgemelte Exploit op Mackoa, achtervolgens de welgegeven ordre, en ernstige aenmaninge so wel onser E. Ed. Heeren Gebieders in Nederland, als die van Batavia, als een voorneeme hooghwichtige, en voor d'E. Compagnie toeschijnende voordeelige saeck, nu met den eersten en voor af behoort waergenomen en uytgevoert te werden; te meer, om dat den tyt daer toe (als niet wel langer uytstel konnende lyden) oock schijnt te zijn gebooren.

d'Heer *Oetgens van Waveren* oordeeld dat het besluyt haer Ed^s. tot Battavia, nopende 't bewuste Exploict op Maccao, seer aenmerkens waerdigh, en niet minder prijsselijk zy, maer aengesien de saeken van herwaerts over, sedert de laetste beroerte, hier 1. noch op verre na soo gerust niet en zijn herstelt, dat

den wederstrevigen *Coxinja*, en sijn macht yets goeds tegen d'E. Compagnie souw mogen toevertrouwt werden, maer wel het tegendeel uyt de nadere bescheyden, kort na de gemelde beroerte, en noch vervolgens hier aengebracht, als mede dat nu t'sedert 2. een wijle herwaerts, niet het minste vaertuygh van onder sijn gebied, hier en is aengekomen; mitsgaders 3. dat den selven tegen der Tarter al vry verre in 't achterdeel is geraeckt, en tegenwoordigh noch sterck word bedreygt, te blijcken komt, sulcks ons (sijne erachtens) van den selven noch al veel swarigheyt schijnt over 't hooft te hangen, acht dienvolgens, dattet den Staet hier noch niet en mag veelen de meergemelde Krijgstocht by der hand te nemen; maer besluyt dat de selve sal werden alleen uytghestelt tot primo Meert naestkomende, als wanneer wy hier uyt de grootste bekommeringh sullen konnen zijn, en dan evenwel oock noch tyds genoeg overig sullen hebben, om 't gemelte Exploict voortganck te doen nemen, mits dat dan oock de Schepen (welcke door hare Eds. tot 'et overvoeren der Suyckeren voor Nederland, van hier over Maccao verordent zijn) soo lange hier behouden, ende dan oock onder die Vloot gebruyckt soude moeten werden, ende oock een minder naer Siam versonden, om dat de Siamse besendingh niet soo langh sal konnen vertoeven, ende echter als dan wel met twee lastdragende Schepen voor af van hier recht door kan afgesien worden.

d'Heer *Keyser* adviseert, dat nademael het Exploict naer Maccao, soo gantsch ernstelijk door d'Ed. Heeren onse Gebieders werd gerecommandeert, ende gelijck als voortgedrongen en aengedreven, om dat oock den besten tyd daer toe tegenwoordig schijnt geboren te zijn, ende geen swarigheyt over desen Staet (mettet afvaerdigen desselven) en kan bemercken, dienvolgens 't selve exploict sal werden by der hand genomen, en alles daer toe vaerdigh gemaeckt, om tegens 't midden van de naestvolgende Maent November, die Vloot van hier afscheydt gintswaert te doen erlangen.

d'Heer *Drost Valentijn* begrijpt het bevel der Edele Heeren op Battavia, over het voorgestelde Exploict naer Maccao gegeven, ende de bygevoegde redenen, namentlijk: indien 't hier te lande alles in een onberoerden stant mocht zijn, voor seer hoogwichtig en bondigh genoeg; maer hoedanigh nu den selven staet sich hier verthoonde, konde 1. omstandelijck blijcken uyt de seer waerschijnelijcke oorloghs-geruchten, en uyt brieven, als andere teeckenen van *Coxinja's* ongerechtig bedrijf, geweldig en vyandlijck voornemen tegens den E. Compagnies, en in 't bysonder aen desen staat, reets, en (soo als uyt dit volgende te beseffen was) noch t'ondernemen gesint: Om dat nu naest een wijle herwaerts, alle vriendelijcke handelingh, door 't schijnbaer sluyten der vaert, aen 't waggelen is gekomen: 3. 't Onvriendelijk aenhouden, door sijnen last, onser handelende ondersaten, met twee harer vaertuygen, van hier op de Piscadores. 4. Hier by gevoegt sijnen eygenen bekommerlijcken stant selfs in China, waer in hy door sterckèr vervolg des Tarters, nu vervallen zy, ende 't gene dies meer aenmerckens waerdig is: oordeelt dan dies dattet hier noch niet soo gerust en is gestelt, als de conditie van hare Eds. tot Batavia meld, meer dan 't voorheenen was; 5. En dat dit guarnisoen eenighsins soude behooren of mogen verswakt) gelijck door 't gemelde Exploict te merckelijk veel geschieden souw) maer in tegendeel veel raedsamer gehouden werden, soo als het nu tegenwoordigh is, tot blijckelijcker welstand hier, of verloop der meest gevaarlijcken tyts, om also veel liever te beschermen, 't geen we reets vast in besit hebben, dat 't selve in gevaer te stellen in dusdanigen stand om op onsekers yets te gaen trachten t'overwinnen. Besluit dan dat de krijgstogt sal werden uytgestelt tot in 't midden van February aenstaende, om de selve reden die d'Heer *van Waveren*, in 't eynde sijns advijs, mede heeft voorgestelt, aen 't welke sich, so nopende 't hier houden der verordende Schepen met Suycker, en naer Batavia tot dien eynde toe, als 't verminderen eenes Schips naer Siam, t'eenemael is gedragende.

d'E. Capiteyn *Pedel* dient van advys, dat, nade-

nademael 't voorgestelde exploict door hare Ed . tot Batavia soo gants ernstelijck te bevorderen,wert gerecommandeert,'tselve ook behoorde volbragt te werden; maer aengemerkt men begrijpen kan hoedanig sich *Coxinja*,'tzy vriend of vyand, met desen Staet genegen is te verklaren, of reets aengestelt heeft, en dat midlerwijl, mits onkunde, daer van wy hier in gedurigen angst en bekommeringh door hem soude konnen gehouden werden, sonder van de vereyste ruste oyt verseeckert te sullen zijn, indien daer in niet tydelijck en wierd versien: oordeelt derhalven, dat, om uyt *Coxinja* selfs, in een ronde verklaring te mogen verstaen, hoedanigh hy sich genegen vind met d'E. Compagnie voortaen te leven, niet raedsaemers en is, dan met den eersten een besendingh aen den selven af te veerdigen, houdt dan sijn advijs, over 't gemelde Exploict, soo lange in state.

Den E. *van Yperen* adviseert, dat het gene hare Eds. over 't bewuste Exploict zijn schrijvende, van geen kleyn gelang en zy te achten, maer voor tegenwoordigh niet nootsaecklijcker dan den staet van herwaerts over, naer der selver waerde ende bekommerlijckheyt, wel naukeurigh in te sien ende t'overwegen, op dat alsoo om dat eene ('t welck noch onseecker zijnde, sijn gevaerlijckheden oock grootelijks heeft) te gaen verkrygen, met 't reets besittende, van vry meerder vruchtbaerheyts, ondertusschen gelijck als in de waeghschale gestelt en werden; 1. Oordeelende uyt alle omstandigheden en blijcken, naest een wijle herwaerts uyt China hier bekomen, den staet op dit Eyland niet soo gerustelijck, maer in tegendeel met veele bekommeringen noch benevelt te zyn, als die wel van buyten aen te sien, sich komt te verthoonen; waer by nu noch een andere swarigheyt aen de zyde van *Coxinja*, sich heeft geset, namentlijck, dat den selven door den Tartar, mits geweldige vervolginge, 2. dapper benart en geprangt wordende (gelijck van hem wort getuyght) wel licht sijnen eersten aenslagh (indien niet vrywilligh) genoodsaeckt mocht worden t'hervatten; te meer, om dat al meermaels te vooren, oock 't ooge op dit Eyland heeft gehadt.

Besluyt dierhalven dat 't selve Exploict noch sal werden uytgestelt tot in Meert aenstaende, ende wyders soodanigh als in 't eynde van 't advys van d'Heer *van Waveren*.

d'E. *Harthouwer* dat kennelijck, en by de schriftelijcke bescheyden hier ter Secretarye blijckelijck zy, den stant hier te lande, al voor sijn afscheyden van hier in July jongstleden naer Kelang, niet onberoert, maer veel eer noch al bekommerlijck is verbleven, dewelcke op sijn wederkomst nu noch al verergert vind, vermits als boven geseght, niet alleen onse ondersaaten met hare vaertuygen in Pehoe handelende, door *Coxinja's* volck werden aengehouden; maer (dat noch verder siet) daerenboven, soo als hem heden hier in de Stadt verhaelt is geworden, een verbodt des handels en vaert op dese plaets, ginder heeft gedaen aenslaen, waer by gevoeght sijnen eygen bouwvalligen staet, door 't vervolgh des Tarters, soo en kan niet raedsaem vinden de besettingen hier te lande, in den tegenwoordigen stand, in eeniger deelen te verswacken (gelijck by 't uytsetten van dien Krijghstocht soude moeten geschieden) maer in tegendeel by der selver tegenwoordige versterking van volck te blijven behouden: Waerom dan ook besluyt, dat het voor-gemelde Exploict dit jaer in 't geheel behoorde naergelaten te worden, ende achtervolgens te blijven, om dat den tyd, wanneer de meeste bekommering hier sullen konnen voorby zyn, te spade acht om 't selve dan eerst te gaen ondernemen.

Ende eyndelijk, de Heer Gouverneur, dat nadien d'Edele Heeren den Gouverneur Generael ende Raaden van India, mits nieuwe bekommering, ende tedere sucht over den welstand der E. Compagnie, ende behoudenis der selver staet alomme, besonderlijk ook ter beschermінge deses Eylandts, alleen op ons eerste aenschrijvens, van 't gene ons van *Coxinja's* geweldigh voornemen 1. teghens 't selve bekent geworden was, soodanigen aensienelijcken macht, ter ontsetting en hulp, ons hebben gelieven toe te senden, 2. ende ons middelerwyl noch soo veel meerder klaerheit en bescheyds van dien gemelten misluckten aenslagh, of gruwelijck voornemen, noch

nader

nader is komen te blijcken, gelijck sijn E. hier vooren in 't breede heeft verthoont, ende daer by verscheyde saecken soodanigh aengehaelt, dat nu onnoodigh acht die andermael op te halen, sich aen deselve dienvolgende t'eenemael gedragende, en oordeelt daer by ten overvloede te zyn bewesen, dat ons, en desen Staet (voornemelijck wanneer 't bewuste exploict sijn voortganck nam) nu meerder bekommeringen, dan oyt voor desen, over 't hooft te hangen, mercklijck voorsien konnen worden, en duydelijck, ja onwedersprekelijk toeschijnende zijn. om dat (gelijck in't voorstel des besluyts (van den 6. deser naeckt aengewesen heeft, door soodanige affending der besettinge hier veel meer soude werden vermindert en verswackt, dan die naest veele jaren herwaerts in eenen gerusten toestand, niet en zijn geweest, ende dienvolgens onmachtigh worden om de buytenwachten langer uyt te setten; maer in tegendeel genoodsaeckt die t'eenemael in te trecken; in welck geval de onderdanen ten platten lande, ende in de dorpen, soo Chineesse als Formosanen, van onse bescherming hun alsoo ontbloot bevindende, in woeste ontucht gewisselijk uytbarsten, ende alsoo tot wanhoop verruckt, ja by gevolge tot wederspannige afvalligheyt tegens d'E. Compagnie wel licht vervallen souden. Weshalven ten meesten dienste der selver Compagnie, en behoudenis deses seer waerdigen vruchtbaren Eylands, voor 't aller raadsaamst ende oorbaarst acht, dat het affenden der meermaels gemelde Krijghstocht naer Maccoa, noch uytgestelt werde, en opgeschort, soo lange als sulcks sal bevonden werden tot den welstand deses Staets hooghnoodigh te vereyschen, latende middelerwyl de Schepen alle, uytgesondert de twee voor Persia aengeleyd, ende een tottet overbrengen onser eerste bescheyden (aen hare Ed^s. tot Batavia) voor eerst noch hier verblijven, en de oock een minder naer Siam vertrecken.

Welck laetste dan gevoegt by d'andere daer mede eenhelligh advysen is bevonden, 't selve door te dringen, ende dienvolgens alsoo by meerderheyt van stemmen beslooten en vast gestelt, de gemelde Oorlogstocht dit Jaer, immers tot in February aenstaende (gelijck boven geseght, en om redenen daer by aengetogen) noch uyt te stellen, en alsdan ons wyders te schicken na gelegentheyt van saecken, en toestand des tyds, in 't betrachten van 't geene de E. Compagnie sal dienstigst zyn: sullende mette aenwesende schepen soodanig gehandelt worden, gelijk evens hier bevorens in 't laetste advijs is aengeteeckent.

Ende nadien door het eerste geruchte des voorgenomen aenslaghs op Maccoa, mits het alom verbreyden, wel licht over Siam, ofte oock wel van hier, en voornemelijk door soo ongemeenen getal onser Schepen op dit vaerwater, ende 't aenlopen aen een der Maccaose Eylanden om drinckwater, mogelijck gints over aen onse vyanden groote nabedencken, ende genoegsame verstercking tegens ons sal hebben veroorsaeckt, soo hebben nu mede goedgevonden, om 't selve geruchte wederom gelijck als te doen versterven en vernietigen, by een besonder t'ontwerpen besluyt, onder desen datum, alleen voor de leuse aen de Portugeesse vyanden ginder, soo wel als de Chineesse naegebuyren hier: d'eerste sulcks tot sorgloosheyt, ende d'andere tot een teugel te laten dienen, te melden simpelijck, dat we tot de meeste verseekertheyt en bescherming deses Staets, by meerderheyt hebben beslooten, die Krijghstocht op Maccao, door haere Ed^s. tot Battavia voorgestelt, t'eenemael af te stemmen, ende de daer toe verordende macht hier over te houden, sonder meer, &c. 't welcke dan oock voor eerst om te dienen so lange, tot dat den tyd daer in verandering sal mede brengen, in stede van dit sal werden ingeschreven. Ende op dat niemand hier van middelerwyl eenige kennisse soude mogen gekrijgen, dan alleen die in desen Raade geseten, en door Eede tot secreet te wesen verplicht zijn, ende alsoo niet in eeniger manieren komen uyt te lecken, ende openbaer te worden, soo is oock specialijck goedgevonden dat dese Resolutie in 't besonder alleenlijck sal bewaert blyven onder den Heer Gouverneur.

Ende aengemerckt nu alsoo beslooten is, d'opgemelde aensienelijcke macht noch soo lange, als geseght, hier by der hand te houden, soo

soo heeft gemelde sijne E. desen Achtbaren Rade daer op wyders in bedencken gegeven, of niet by dees gelegentheyt, mits *Coxinja's* gedurige onvriendelijkke wederstrevigheden tegen de E. Compagnie, waer door desen staet in sulcken onseeckerheyt, veel meer schade en hinder in koophandel, en andere saecken, als door openbaren oorlogh met hem te lijden komt, yets voordeelicks omtrent den selven *Coxinja* soud' t'ondernemen wesen, immers hem afgeverght konnen werden een duydelijcke verklaring sijnes voorhebbens met d'E. Compagnie, en hoedanig hy tot deselve eyndelijck zy gesint, ende 't gene dies meer soude mogen zyn, 't besluyt hier over: op dat een yegelijck sich berade, is totten naesten uytgestelt.

Om onse advysen en bescheyden van den stant en gelegentheyt der saken van herwaerts over, omtrent het midden der aenstaende Maent November van hier naer Battavia af te vaerdigen, hebben wy gesamentlijk besllooten te gebruycken het Jachtje Maria.

Aldus besllooten en goedgevonden in 't Kasteel Zeelandia op Tayouan, ten dage ende jaere voorsz. &c.

N°. 20.

EYSCH en CONCLUSIE,

Gedaan maken, en den E. Achtbaren Raad van Justitie des Kasteels Batavia overgelevert, by ende van wegen Mr. Louis Philibert Vernatti, *Advocaet Fiscael van India, soo hy procedeert.*

Contra

d'Heer FREEDRICK COYETT,

Extraordinaris Raad van India, ende gewesen Gouverneur van Tayouan en Formosa.

Mitsgaders

JOAN OETGENS,
THOMAS van YPEREN, ende
DAVID HARTHOUWER,

Kooplieden, ende gewesene Raden van Formosa, Gedaegdens.

E. Achtbare Heeren,

1. OM welken eysch ende conclusie in't eynde van dien te doen, ende te nemen te funderen.

2. Soo seght den Eysscher, ende de waerheyt is sulcks:

3. Dat d'Heer Gouverneur *Coyett*, verweerder in desen, by de twintig jaren in de principaelste Charges van gantsch Nederlands India, soo ten aensien van eer, als voordeel, gestadigh is begunstigt geweest,

4. Ja soo verre, dat hem boven 't Gouvernement ende directie van gantsch Formosa en Tayouan, het hoogwaerdig ampt van Extraordinary Raed van India, door de Heeren Majores hem toegevoeght is geweest.

5. Dese, ende andere ontallijcke gewichtige redenen, hadden den Heer Verweerder, boven gepresteerden eed, eer, ende schuldigen plicht, immers behooren t'animeren tot een sonderlinge affectie ende genegentheyt tot het welvaren van sijn Heeren en Meesters, door dewelke dus lange niet als een dienaer, maer kind getracteert is geworden.

6. Maar gelijck als de liefste kinderen groot geworden zijnde, d'ouders 't meeste hartseer dickwils veroorsaken, *& arietibus bene patis cornua pruxuint.*

7. Ende

7. Ende de lammeren die onder de tafel opgevoed zijn, hare meesters kinderen eerst komen te stooten.

8. Soo heeft den Heer Verweerder, in desen gesterkt door sijn toegevoeghde Raaden, medegevangens, sijne milde Voester-heeren soodanigen hout gegeven, dat het gantsche gebouw daer noch van beeft,

9. Waer in sy te samen klaerlijck hebben doen blijcken, dat het gemoedt van een vroom Patriot, ende liefhebber van Compagnies welstand (op dat ick de rest, ja veeler gedachten verswijge) noyt in hen oprechtelijck is geweest;

10. Want hoe souden de Gedaegdens anders 't dreygnde verderf van de Compagnie patientig te gemoed sien, ende de fundamenten van haer staat konnen laten ondermijnen.

11. *Pincqua* een doortrapte Chinees, ende een bysonder gunsteling van den Heer Verweerder,

12. Heeft met sijn E. consent een tocht in China gedaen, alwaer hy het werck soo wist te bouwen, dat

13. Op sijn aenkomste weder in Tayouan, openbaer, ende gelijck als impune in *Coxinja's* name, tol ende impost van den inwoonder ende koopman genomen ende geheven heeft.

14. Welcke insolentie ende enorme misdaad, soo lange gecontinueert heeft, tot dat de Chinesen selfs dorsten seggen, dat sulks te plegen onmogelijk was, ten zy de Heer Verweerder daer in conniveerde.

15. Dit seggen, raekten d'Heer Gouverneur Verweerder in desen soo op sijn zeere, dat men den openhertigen Heyden, om dat met recht verwondert was, dat sulcke baerblijckelijcke gesachschending niet meer ter harten getrocken wierd, de uyterste tormenten ende straffen, tot vindicatie van eere wilde overleveren,

16. Daer d'Heer Verweerders d'eere, achtbaerheyt ende gebiedt haerder betaelsheeren selfs soodanigh lieten vertreden,

17. Dat een verrader Chinees, noch door getuygen van sijn eygen landsluyden,

18. Noch door verklaringe van de geoppresseerdens; (ven:

19. Nog door met eygen hand geteekende brie-

20. Ja niet door eygen bekentenisse, tot spectakel ende exempel van anderen, met sijn welverdiende straffe, ende by alle natien ende volckeren geapprobeerde straffe, mocht gestraft werden;

21. Den verraeder en invoerder van vremde tollen *Pincqua*, wort met een boete van drie hondert Realen, op vrye voeten gestelt, die misschien wel hondert mael soo veel van de onrechtmatige exactien in sijn beurs had gestoken ende geparticipeert, aen die hy 't gunde,

22. Wat is op dese flauwe koeligheyt en wanyver tot Compagnie's welstand gevolght, als een schandige ende schelmachtige vlucht van den verrader?

23. Waer door de Compagnie veel te kort komt, den ingesetenen geruineert, ende de Compagnie's heerlijcke ende diergekochte domeynen, aen haer dood vyand, den heydense schelm *Coxinja* overgelevert zijn geworden.

24. *Pincqua* was genoeg bekent, voor een die in de gelegentheyt ende constitutien van Compagnies staet in Tayouan soo wel doorkroopen was als yemand,

25. Ende wien het aen geen gauwigheyt ontbrack, of quaetaerdigheyt, om de Compagnie (gelijck 't gebleken is) in de ziele te quetsen,

26. Waerom dan soo een geconvenieerden landverrader vry gelaten,

27. In saecken van minder gewicht, heeft den Heer Verweerder sijn strenge wel weten te trecken, ende 't vonnisse van een vrye Collegie *ex autoritate*, nevens de proceduyren daer toe horende, te doen annulleren en vernieuwen,

28. Om een arme gepardonneerde Chinees, een verworpeling van *Pincqua*, die qualijk de waerdye van drie Realen gestolen hadde, te doen hangen en verworgen, gelijck geschied is.

29. Soo ras is *Pincqua* niet wegh, of 't gemoed begint te wroegen, ende hebben geen gerustheyt, maer beven, *ad strepitum culicus motaque ad axundinis umbram*.

30. Den *Timor Panicus* heeft haer herte beseten,

31. Dan sullen een partye onnoosle Visschers Formosa aflopen, dan wederom wat anders.

32. Op't alderminste gerugte, ja op een oud wijfs ydel geklap, is men soo ontstelt, dat alles davert:

33. De soldaten, wiens tijd geexpireert was, worden tegen haer danck opgehouden,

34. De landsdagh opgeschort,

35. De arme onnosele Chinesen gevangen gepijnigt, gegeesselt, gebannen, sonder de minste blijk van redenen, buyten figuire van proces, op 't simpel voorgeven van eenige pluymstrijkende Chinesen,

36. Die gestadigh nieuwe alarme fingeerden, uyt geen ander oorsaeck, als om dat bemerckte dat den Gouverneur, en veele van sijn Raed daer mede gedient waren.

37. Dese tyrannige proceduyren verspreyden sich al verder, en voor eerst

38. Heel Formosa over ten platten lande,

39. Alwaer duysenden van menschen, arme onnosele landbouwers, met geweld, ende perijkel van lijf en leven,

40. Van hare landeryen, gewas, beesten, huysen, bouwgereedschap, sonder de minste barmhertigheyt ofte sustenue, tot 's levens onderhoud gedreven, ende van alles ontbloot, met vrouwen ende kinderen op den dijk geset geworden,

41. De landthuysen geraseert, ende soo veel duysenden sakken pady door 't vuur verteert;

42. De Chineesse Pachters uytte Formosaense dorpen verjaegt;

43. Het Eyland Lamey van Chinesen ontbloot,

44. De vischnering ter Zee gestut.

45. Den Koophandel van buyten gebannen, door sware arresten, onlydelijke inquisitien, ende pijnelijke gevanckenisse.

46. Forcerende de luyden meer te seggen als selfs witten.

47. Ende als 't al ten besten verging, soo drong men de luyden niet meer te mogen uytvoeren, als 'er ingebracht was:

48. Een restrictie, rechtstrijdende tegen alle maximen de gantsche wereldt door, alwaer den vryen koophandel floreert, geobserveert:

49. Door welcke onlydelijcke lasten de luyden gevexeert zijnde, zijnse genootdruckt geweest de Compagnie af te vallen, en troost ende heul by andere Potentaten te soecken.

50. 't Is niet genoeg dese ontstelteniße in haer eygen lichaem veroorsaekt te hebben, maer trachten 't selve voort te setten en verbreyden, soo verre haer pen reycken kan.

51. Ende schrijven brandbrieven naer haer Eds. d'Heer Generael ende Raden van India, om een spoedigh ende machtigh secours,

52. Met soo weynig fondament van vrese, dat men qualijck oordeelen konde, tot wat eynde de Compagnie soodanige ongelegentheyt, ende sware ongelegentheyt soude aengedaen werden.

53. Echter, op dat het in der eeuwigheyt niet blijcken soude, dat haer Eds. yets versuymt hadden, 't welcke soude mogen strecken tot nut ende voordeel van de Compagnie;

54. Soo hebben haer Eds. een Vloot van 12, kloecke bodems wel gemant, ende van alles voorsien, onder 't beleyd van den E. Manhaften Commandeur *Ioan vander Laan*, op 't spoedigste naer Tayouan afgevaerdight;

55. Evenwel met dese voorsichtigheyt, dat indien Tayouan en Formosa in gerustheydt ende vrede noch bevonden,

56. Gelijck daer geen apparentie ter contrarie was, dat als dan met soo veel secours, als bequamelijck uyt Tayouan konde gemist werden,

57. Om, soo veel mogelijk was, dese overgroote expensen goed te maken,

58. De Portugesche Sterckten Maccao souden trachten te vermeesteren.

59. Den Commandeur *vander Laen* voorsz., aldaer gearriveert zijnde, vond alles in een gerust ende vredigen stand, behalven de verwoesting, die den Gouverneur ende sijnen Raad in haar eygen ingewand noodeloos veroorsaeckt hadden,

60. Waer door d'ingesetenen, soo ten platten lande als anders, immers soo seer bedorven waren, als oyt met *Coxinja's* komste konde bedacht werden.

61. Den Commandeur *vander Laan*, die voor een blaes met boonen niet gewend was te schricken, was seer verwondert over haer noodeloose vreese ende alarm,

62. Drong seer hart op 't vervolg van sijne commissie, ende attacqueringe van Maccao,

63. Waer tegen den Heer Gouverneur en Raad sich piquerende (niettegenstaende op haer eygen voorstel ende schrijvens de tocht naer Maccao by haer Eds. alhier geresolveert en besloten) eyndeling soo verre in verwijdering geraekt zijn,

64. Dat in plaets van aensien, respect ende civile bejegening, tot aenmoedigen, ende encouragement tot soo hoogwichtigh desseyn, den Commandeur alle hoon, smaet, kleynachtingh en spijt hebben aengedaan,

65. Lettende meer op haer ongerelde particuliere affecten en driften, als op Compagnies waren dienst,

66. Fingerende wonderlijke Chimeras om voor eerst de hoognoodige tocht uyt te stellen,

67. Sonder oyt yets suffisants te konnen produceren, om een redelijck mensch tot haer gevoelen te doen neygen,

68. Ende daer na geheel af te stemmen, ende haer E. ordre, sonder de minste nootsaeckelijckheyt, achter rugge te smijten,

69. Versuymende niet alleen sulcken schoonen kans ende gewenschte gelegentheyt op onse vyanden de Portugeesse.

70. Maer door 't blijcken van sulke schandelijke verzaegtheyt, den vyand moedigende om yets te attenteren, daer anders wel licht noyt aen gedacht

dacht hadde, gelijck den Mandorijn *Sampea* spotsgewijse door brieven, den Gouverneur toegeschreven heeft.

71. In plaets van de Heer Generael en Raden van India, haer ordre ende last na te komen,

72. Ondernemen sy te zenden een brief aen *Coxinja*, om hem te vragen, of oorlogen in 't sin heeft of niet,

73. Die haer seer wijsselijk ende politikelijck ten antwoort weet toe te passen, dat hy niet gewent is sijn desseynen te openbaren, maer dikwils een gerucht om de West maeckt, als hy Oost aen te gaen in 't harte besloten heeft.

74. Hier bleef men even wijs, sonder de minste gerustheyt, als radeloos, met so schoon een macht, vruchteloos leggen.

75. De tocht naer Maccao, niet tegenstaende d'Heer *van der Laans* ernstig aendringen, mocht geen voortgang hebben.

76. Men fingeert sonder bewijs, dat *Coxinja* al tot drie distincte reysen, de invasie op Formosa en Tayouan vast gestelt had, ja op weg is geweest.

77. Indien dat waer was, waerom hem selver mette vloot niet eerst aengetast, ende sijn Joncken vernielt, ende alsoo onmachtig gemaekt ons te beledigen.

78. Liever als soo dromende te sitten, sonder yets ter werelt uyt te rechten, tot groote last en schade van de Compagnie.

79. Vol vreese en benautheyt, gelijk gebleken is by schortinge van den Lantdag, ende verbot van Pady uyt te voeren.

80. Waer door niet alleen den armen ingesetenen geruineert, maer ook *Coxinjas* komste misschien veroorsaeckt, ofte ten minsten verbaest is geworden,

81. Dewijle meer als kennelijk was, dat om die granen tot lijftocht, ten hooghsten was benaut.

82. Ende geduurende alle dese bekommerde tijden (soo wyse noemen) isser wel yets tot versterckinge van de swackste plaetsen, of welstandt van de Compagnie by der hant genomen?

83. Heeft men wel oyt met den Commandeur *vander Laan*, als een dapper geexperimenteerden Krijgs-officier, te rade gegaen?

84. Om het quartier te versterken, ofte andere defauten te ondecken, en de selfde te remedieren.

85. Maar alle dit behay, doen de noot aen de man quam, was men om alles verlegen.

86. 't Fort Provincia was van alles ontbloot, soo wel ammunitie van oorlog, als vivres: daer op den 7. April per resolutie voornamen soo wel op haar hoede te sullen zijn.

87. Men klaegt van gebreek van kruyt, daer men 't Schip Enkhuysen weynig dagen te vooren met 800. ponden liet naer Siam vertrecken.

88. De Regenten staen verbaest, ende staen als steenen sonder beweging.

89. De vyand laten sy op sijn gemakkelijkste met sijn Jonken, een voor een 't slakje muysche gat inkomen,

90. Ende sonder tegenweer, naer sijn beliefte rondsom met sijn volk landen.

91. Dewijle dat met ydele langduurige irresolute raedplegingen de tijd, om yets voordeeligs uyt te werken, versuymt wort,

92. Besich zijnde, met 'et een uur af te stemmen, dat men 't ander uur al vast gestelt hadde;

93. Ende dan weder als 't te laet was, tot het eerste voornemen kerende.

94. Gelijk als met de uytzending van Aeldorp met 200. man, evident gebleken is,

95. Die verdeelt van sijn troepen wederkeerende, om dat een Bas-kogel voorby hem heen gevlogen was,

96. Niet eens hart aengesproken is geweest, of bestraft over sijne flaeuhartigheyt.

97. Den Land-drost adviseert, dat de vyandt niet tegenstaende al gelant was; met 400. mannen wel op te slaen soude zijn geweest.

98. Maar neen, geven valschelijk voor, dat maar 500. man in 't Kasteel Zeelandia waren.

99. Laten den Vyand na sijn welgevallen domineren.

100. Ende derven noch seggen, in een dach of twee kan de vyand doch weynig voordeels uytrechten.

101. Wat schandelijke ongevoelijkheyt, is den tijdt in oorlogs-saken soo weynig considerabel, dat men sustineeren sal aen een dach a twee niet gelegen te zijn, daarmen dikwils in een uur, ja minuyt of twee, de gantsche victorie of nederlage termineert.

102. Middelerwijle dat d'onse als wanhopige, ende te eynde raad zijnde, verbaest sitten kijken.

103. Dat den vyand sijn voordeel, snyt alle advenues af so te water als te lande, berent Provincia.

104. Ende opgeblasen door sijn groote progressen, door negligentie van Formosa's Raad, meer als sijne eygen manhaftigheyt veroorsaeckt.

105. Eyscht met seer smadige ende blasphemente redenen beyde de Kasteelen.

106. Den Raad wert beroepen, in dewelke naer wijdloopighe discoursen tot conclusie gekomen zijnde,

107. *Ian*

107. *Ian Oetgens*, als eerste stem, sonder dat hy noch gesien had vyand of vyands gelijcke, adviseert tot overgave van beyde de Casteelen:

108. Welck advijs van den meesten hoop sonder twijfel soude zijn gevolgt geweest, had God almachtigh in 't hart van den Predicant *Cruyf*, kloeckmoedigheyt niet geinspireert,

109. Die sulken schandelijcken verleyding niet aen konde hooren, sonder alteratie en bestraffinge;

110. Ende heeft God de Heer sijne redenen sodanigen kracht gegeven, op de gemoederen van de overige, dat voor dat mael sulken heylloosen werk gestut wiert.

111. Echter men resolveert, om Commissarissen over dit werck, aen *Coxinja* te stieren.

112. Gelijk als van *Iperen*, en *Leonhardis* zalr., afgezonden zijn; geinstrueert, om *Coxinja* op het alder demoedigst, ende sachtste wijze, haar last voor te dragen, door vrese, om hem te vertoornen,

113. Ende geauthoriseert, om als *Coxinja* niet anders en wilde, hem Provincia, ende gansch Formosa, over te geven;

114. Sonder dat tot die tijd noch (by maniere van spreken) oyt geweer getrocken was.

115. *Coxinja* haer versaegtheyt merkende, blijft stip op sijn pretentie staen.

116. De Commissarissen keeren vruchteloos weder, te kennen gevende, dat niet als alle dingen in Provincia, van noden was.

117. Hier was goet raet dier, de Stadt Zeelandia lag open, men had ter nauwer noot twee batteryen ter bequamer plaetse opgeworpen, en Canon daer in geplant, om den vyand 't landen te beletten.

118. Den burger was welgemoet om den vyand in te wachten; versoecken maer 200. mannen tot tot versterking, uyt het Kasteel;

119. 't Welck geweygert wort, en in plaetse van dien, worden al t'samen uyt de stadt soo als gingen ende stonden, achterlatende alle hare goederen, met wijf, kinderen, en slaven, binnen 't Kasteel getrocken, door de Heer Gouverneur, en *Oetgens* alleen, sonder verder raetspleging te gebruycken.

120. Daer wort de hoek-steen van Tayouan, ende Formosas gebouw, verplettert.

121. De opgeworpen batteryen werden verlaten, 't geschut binnen gesleept.

122. De huysen vol leeftocht geabandonneert, sonder welck den vyandt van honger had moeten vergaen.

123. Met een woord, een Fort tegen een Fort den vyand ingeruymt,

124. Niet tegenstaende vele ernstige vermaningen van den armen beklagelicken inwoonder.

125. Zijnde soo waenwijs, dat men sich niet inbeelden dorst den vyand sulcken advantagieusen gelegentheyt tot sijn voordeel soude doen keeren;

126. Maer dat men in weynige uren, des gesint zijnde, de Stad tot een puynhoop konde maken.

127. 't Welck, (och jammer) den darden dagh daer aen wel gebleecken is, doen *Coxin* met al sijn macht ongemolesteert binnen trock,

128. Ende aldaer van kostelijk voorraet, tot walgens toe geprovideert wiert.

129. Datelijk peurden hy aen 't werken, ende begroef, ende bebolwerkten sijn selven soo wel met onse verlaten vastigheden, alsStadhuys, Waeg, tol, &c. mitsgaders Schans-korven, dat

130. Men weynig puyn-hopen met ons geschut, daer na maken konde;

131. Ja dorsten met geschut niet speelen, schoon schans-korven voor d'onse haer ooghen, binnen reyk van 't Canon, dagelijx sterk geplant wierden:

132. 't Geroep was al, benje verseeckert te raeken? ende men moet geen kruyt spillen.

133. Waer toe is Canon, ende kruyt, geschapen, als om sich te defendeeren, en den vyand te beledigen.

134. 't Welk in 't begin veel lichter valt, dan als men versterkt is, gelijk nu (Godt betert) door de experientie, te laat gewaer geworden zijn;

135. Ende als men sijn best gedaen had, ende 't kruyt verconsumeert was, dan dwong de nootsakelickheyt, de mesnage t'observeeren, en eer niet.

136. Ende is geen Gouverneur gehouden, meer kruyt te sparen, als tot afwachtinge van een storm, van nooden is.

137. Den vyand aldus ongemolesteert op sijn gemack sich versterkt hebbende,

138. Heeft op den 25. May, een preuve van sijn geschut, op ons Casteel genomen;

139. Waer door hy sijn geswintheyt, ende habil ommegang, met 't selve manhaftig toonden.

140. Als wanneer Hr. *Oetgens*, met groote verslagentheyt riep, mannen wat raet gaet ons aen, de Gouverneur is dood:

141. Ende alhoewel hier door behoorden geleert te zijn, wat het is, den vyand ongemolesteert sijn wil te laten doen,

142. So hebben sy echter doorgaens, den vyand sijn werken, in perfectie ende effect laten brengen, ende voltrecken, voor en aleer yets tot tegenweer by der hant namen.

's Anderen daegs, heeft God almachtig sijn genade

nade t'onswaarts noch doen blijcken, ende getoont, dat niet t'eenemael sijn vaderlijke hand van ons getrocken en had,

144. Doen hy met weynig volk ons soodanige victorie op de vyand verleenden, dat wy de battery met 28. stucken.

145. Daer sy daegs te vooren soo hevig uytgeschooten hadden,

146. Met weynig tegenstant in kregen.

147. Den Vyand was verbaest, ende kroop in schuylhoeken en winkels, men riep om versterking uyt het Casteel,

148. Door 't welk (met Gods genade) sonder twijffel den vyand in route geslagen soude zijn geweest,

149. Maer in plaets van dien, lietmen die buyten waren, tot eeuwige schande van de Nederlandse naem, met klocken geluyd, binnen commanderen,

150. Sonder de Trompen van 't veroverde geschut eens na den vyand om te keeren, ende alsoo te verpletteren;

151. Ja sonder 't geschut eens meester te werden, daer 't alrede gelijck in haer handen was.

152. Als nu de kans voorby was, had men rouw koop.

153. 't Volck binnen getrocken zijnde, sloegh den vyand weder hand aen 't werk, ende versterkten de straten met schanskorven, daer op plantende het Geschut, dat door ons al vermeestert, doch schandelijck geabandonneert was geweest;

154. Ende niettegenstaende men die gestadigh hoorde wercken, soo mocht echter geen tegenstand gedaen werden,

155. Al manhaftigheyt genoeg getoont, men bleef soo weerloos sitten, sonder yet te attenteren, tot de komste van de Vloot van Batavia, onder 't gezag van den Commandeur *Iacob Cauw*.

156. Met 't verschijnen van dien, wierden alle verslagene geesten verquikt, de siecken uyt de koy, de luyen op de wal,

157. Ende den vyandt aen 't recken; sommige liepen totten hals toe in Zee gewapent, ende lieten sich door mismoed verzuypen:

158. *Coxinja* was vertzaeght, ende gereed om de vlucht te nemen, verlatende de sijne met deze trooftreden, *se sauve qui peut.*

159. *Pinqua*, als aenleyder van 't werck, wiert in hechtenisse genomen, om sijn hooft, tot loon van sijn aenrading, over te geven.

160. In somma, een generaele disorder ende wanhope in 's vyandt leger.

161. Daerentegen verleende God Almachtigh (dat ongemeen was, omtrent die tyd des Jaers) sodanigen favorablen wind ende lieffelijck weder, om ons volck ende ammonitie te landen, als een danckbaer hart begeren soude.

162. Des niettemin ongeconsidereert de dangereuse Rhede, ende 't periculeuse vaerwater,

163. Men verslijt den tijt met lanterfanten, gelijck doorgaens,

164. Ende laet de gantse Vloot, aldaer by de drie etmalen leggen, sonder van lossen te reppen,

165. 't Welck murmuratie onder 't volck verwekt, die tot antwoort van *Oetgens* krijgen,

166. Om dat gy soo murmureert, zoo zal de Vloot nu noch in geen drie dagen gelost werden: of diergelijck.

167. Korts daer aen, even als of God sijn zegen van een ondankbaer volck aftrok, zijn ook hevige stormwinden ontsteken,

168. Invoegen dat de gantsche Vloot, gelijk als gekomen was, geladen de Rhede ruymen moest,

169. Blijvende noch 28. dagen wegh,

170. Middelerwijl is 't Fluytjen Urck gestrant, 't volk gevangen, gepynigt, getyranniseert, gedoot.

171. Waar door den vyandt kondtschap onser macht gekregen hebbende,

172. Moed geschept, sich selfs versterkt, en soodanigh in postuur gestelt heeft, als een Krijgsman behoort.

173. Naer de wederkomste van de Vloot, heeft men eens een kans met kleyn vaertuyg, tegen des vyands kleyne Joncken gewaeght,

174. In 't welck men confuselijk ende onordentelijck te werck gingh, contrarie 't vast beslotene, dat de nederlage, met verlies van eenigh volck en drie boots aen onse zyde gevallen is,

175. Sonder dat de overtreders van de vast beraemde ordre oyt aengesproken, of van den Gouverneur en Raad gestraft zijn.

176. 't Zedert isser weynigh meer by der hand genomen; 't volck is wel moedig genoeg geweest,

177. Ende de Officieren gewillig om haer dienst te presenteren, om yets voordeeligs ten dienste van de Compagnie uyt te wercken, 't zy met uyt te vallen, of anders,

178. Maer wierden doorgaens door moedt dempende woorden van den Heer Gouverneur gestut ende tegengesprooken.

179. Ja de vastgestelde Resolutien, op eygen authoriteyt, sonder reden gesurcheert ende verandert.

180. Soo langh tot dat een yder moede zijnde

van sijn hooft t'elckens te stoten, als yets hachelijks proponerende,

181. Gelijck als in een flauwte ende sorgloosheyt verviel.

182. Compagnies kostelicke goederen ende contanten konden, mits de bequaemheyt der daer aenwesende bodems, gemackelijck ende veyligh gesalveert zijn geworden.

183. Maer neen, men wilde dat niet doen, op pretext dat sulcks alteratie onder 't guarnisoen maken soude, maer liever de Compagnie noch beswaren met een somme van die op wissel, niettegenstaende dese dangereuse belegering, getrocken wierden.

184. Men liet den vyand approchieren, sonder obstacle, soo lang, tot dat de Reduyt Uytrecht gedemolieert zijnde, menige schanskorven tegen 't Kasteel geplant wierden, waer door

185. Soo benaut wierden, dat nootsakelijck, of met een couragieusen uytval ruymte moste maecken, of wel een storm afwachten, of met accoord overgeven:

186. Ende niettegenstaende verscheyde tot de twee eerste aanslagen hielden, en met fatsoen haer sustenu fundeerden,

187. Soo favoriseerde men de gene die van contrarie gevoelen waren, soo verre, dat ongevraegt, en voor sijn beurt den onder koopman *de Ridder*, toegelaten wierd, een schandig verleydent schrift, tot overgave van 't Kasteel streckende, met applandissement liet overluyt lesen,

188. In somma den Formosaensen Raad heeft soo veel swaerhoofdigheyt gehadt, ende soo veel gelaboreerde discoursen voortgebracht, die de wackere militie juyst met die welsprekentheyt niet konde bestrijden, gelijk als geproponeert wierden.

189. Die beter metter daad als woorden, haer goede intentie konden uytdrucken,

190. Ende hebben het kostelijck Fort Zeelandie vol Ammonitie, volck ende vivres, mitsgaders koopmanschappen en kontanten, niet uytsondert tot goud ende bloedkorael inkluys, sonder slagh of stoot, aen den bloeddorstigen heydens duyveldienende vyand *Coxin* overgelevert,

192. Niettegenstaende heele scheepplaedingen met goederen van groote volumen hebben konnen salveren.

193. Ende alhoewel *van Yperen* tot dit laetste overstemt is geworden, ende *Harthouwer* in eenige voorvallen absent is geweest, in welcke absentie voornamentlijck na de Bay van Ingelingh, veele onbehoorlijckheden gepleeght heeft, gelijck per attestatie blijckt,

194. Soo en kan echter geen van beyden van den Formosaensen Raad gesepareert werden,

195. Dewijle met een *actie alleen Compagnies verderf in dien dele veroorsaeckt heeft*, maer een continueele geketende, ende aen malkanderen gehechte gevolg van veele moedwillige feylen ende versuymenisse, gelijck als wydloopig alrede aengeroert, ende noch breder by over te leggen Extracten, Resolutien en Dagh-registers blijken sal, Tayouans en Formosa's ondergangh ghecauseert heeft.

196. Ende dewijle de Verweerders in desen in macht ende authoriteyt gestelt zijn geweest, ende den last der regering op haer genomen hebben.

197. Op wiens voorsichtigheyt ende goede administratie de Compagnie haer dierbare Conquesten, d'ondersaten haer goederen ende welvaren, ende een yegelijck inwoonder sijn lijf ende leven heeft betrouwt,

198. Dewelcke nu al te samen door de Verweerders als Regeerders particuliere driften, onnoodige vreese, tyrannige bejegeningh, wederspannige moedwilligheyt, obstinatie, hartneckigheyt, verfoeyelijcke sloffigheyt, schandelicke vertsaegtheyt, ende ondanckbaerheyt van yver geruineert zijn.

199. Welcke grove feylen, ende ongehoorde moedwilligheden, die 't verderf van Landen en Staten veroorsaeckt hebben,

200. En lijden niet, dat de perpetrateurs van dien ongestraft mogen blijven, maer ter contrarie hoe grooter hare macht geweest is om sulcks te verhoeden, veel grooter moet de straffe wesen tegens de uytwerckers der selve,

Weshalven soo concludeert den Eysscher, dat de Gedaegdens alle vier in besloten hechtenisse by provisie sullen gestelt werden, om t'sijner tijdt ter plaetse alwaer men gewoon is criminele sententien ter executie te stellen, soodanigh metten swaerde gestraft te werden datter de dood na volght, met confiscatie van alle hare goederen, als na regten cum expensis. *Was getekent,* L. P. Vernatti *ter sijden stond* exhibitum in judicio, *den* 21. *September* 1662. *Lager stond,*

Accordeert met sijn principael, Batavia 23. September 1662, Was geteekent, *Cornelis Snoeck*, Secretaris.

Au-

Autentijcke bewijſen,

Dienende tot verklaringe

Van 't verwaerloosde FORMOSA,

Behoorende tot het Tweede Deel.

N°. 1.

Extract uyt de Notulen der Tayouanſe Reſolutien, van 1661. *Ady ult. April* 1661. *præſentibus omnibus, excepto d' Heer* Valentijn.

IS beſlooten, opſtondts 200. gewapende muſquettiers, onder den Capiteyn *Aldorp*, met Champans, naer de provintie af te ſenden, om van daer dan voorts te voet naer 't Smeerdorp te marcheeren, ende de nu aenkomende Joncken, welcke al gaende wech derwaerts ſteeken, het landen te beletten, ſoo lange geſchieden kan, ende by te hogen noot na Provintia wederom af te wijcken, en allen toevloey van Chineſen uyt tet land dien hoeck af, te beletten, 't zy met gewelt of anders; midlerwijl wordenwe hoe langer hoe meer gewaer, dat de meeſte macht al binnen is, hunnen cours recht na de Zanckanſe Revier, en Tikarang nemende, *ſulcx daer op onmogelijk wert geoordeelt iets te konnen uyt wercken*, veel min 't landen te beletten, als van te grooten gevaer, vermits ſy nu al beſig ſchijnen te zijn met landen, *dierhalven goet gevonden hebben dit wederom te ſtaecken*, &c.

N°. 2.

Extract uyt 't Reſolutie boeck des Caſteels Zeelandia. Op donderdag den 1. *May* 1661. *'s morgens.*

IN overleg genomen zijnde, of niet ter ontſetting der ſelver Fortreſſe, (*Provintia*) en openingh der vaert, tuſſchen beyden een tamelijk wel toegeruſte krijgs-macht, van hier diende worden afgeſchikt na ginewaert over, op dat ook dan met eenen onder derſelver beſchermingh, het geeyſchte mochte mede gegeven worden, ende d'onſe aldaer alſoo geholpen en verſterckt, mitsgaders des vyands moedigheyt, ſo veele mogelijk zy gebroken en geſtut; NB. maer daer en tegen oock aenghemerckt, hoe dat als boven geſegt, des vyants meeſte macht, die volgens 't zeggen van eenen harer gevangens in 20000. koppen beſtaen, en *Coxinja* ſelfs daer tegenwoordig zijn, nu reets op de Saccamaſen bodem zijnde geland, na alle ſchijn d'onſe wel ſouden derven tegenſtant bieden, en van daer af houden, ja wel licht vervolgen ende verſlaen; te meer, ſylieden ook veele paerden by hun hebben, en veele van de haren met ſchiet geweer, ſeepmeſſen, bogen en pijlen, en diergelijke oorlogs-tuyg; daer en boven geharnaſt en met blancke ſtorm-hoeden ſijn verſien: NB. *wy aen d'andere zijde van kleyn vaertuyg om 't volk te landen byna t' eenemael ontrieft*, behalven de te duchten, ja vaſt te ſtellen ontrouwe der Chineſe Champanners, *mitsgaders d'ongereddertheyt in deſe ſtadt Zeelandia*, die noch volkomen open, en als tot een bereyde aenkomſt voor den vyand leyt, tot tegenweer van dewelke nu ſterck gearbeyt wordt, op dat niet ſchielijck van Joncken, en te gelijck door 't nau heen overvallen en worden; waeromme dan ook voor eerſt met een goet aental krijgsvolcx voornemelijk 's nachts, moet werden bygeſet en beſchermt, gelijk voorleden nacht al is begonnen, in ſulcker voeghen, dat deſe gantſche fortreſſe boven dien, maer omtrent de 500. binnen hout, die niet te veel en zijn tot der ſelver beſetting; *NB. weshalven goetgevonden hebben de gemelte uytſetting naer Provintia, deſen dach te ſtaken, &c.*

N°. 3.

Extract uyt de Resolutie Notulen,

by den Secretaris Constantijn Nobel, *in Tayouan gehouden; Sondag den eersten May* 1661. *present de Heer Gouverneur, d'Heeren* Oetgens, van Iperen, Harthouwer, *Fiscael* Kop, Aldorp, Six, Roose-winckel, Gommersbach, Nuys, *en den Secretaris, mitsgaders Do.*Kuyf,*present,niet om te adviseren.*

DE Heere Gouverneur, heeft den bovenstaenden Raet op de boven sale gedaen vergaderen en beleggen, omme besluyt te nemen op 't gene de vyand ons heden voor de middag, by eenen brief en met een afgesonden, heeft afgeeyscht; namentlijk de Kasteelen hier en op Provintie, en datwe met onse goederen selfs met sijne Joncken (des begerende) mochten vertrecken, werwaerts wy souden begeeren, &c. of andersints bedreygt, dat hy ons by weygering, tot 't kleynste kindt sal vervolgen ter doodt toe, &c. Wil oock afsenden, (gelijk wy nu al beginnen te sien) 12 Joncken na dese Stadt, om alle quaet daer door te weeren, gevende sijnen E. aen dese selve raden daer by te overwegen op 't diepst des herten, wat van beyde soude mogen besloo-ten konnen werden, 't zy dese Kasteelen aen den Vyand, (die seer geweldigh is, soo van sich selven, als de toegevloeyde Chinesen onser ondersaten, die oock den landt-bouw gevoeghlijck konnen achtervolgen, sonder verhindering, op de gestelde conditie over te geven aen den vyand, of wel andersins ons te defendeeren, soo lange eenigsints geschieden kan, met eenen overwegende hoe dierbaer desen staet ons aenbevoolen is, ende hoe gants waerdigh deselve voor de E. Compagnie zy te achten, gelijkwe alle wisten, ende by overgeving, hoe gantsch beswaerlijck de Compagnie wederom een voet op dit Eylandt soude konnen gekrijgen; hoe veel oock by dat geval aen 't Christendom op dit Eyland sal werden verlooren, ende hoe beswaerlijk wy dese beyde plaetsen tegens sulcken vyants gewelt, als 'er nu op dit landt, en ter zee, by den andren is, sullen konnen lang tegen houden, ende onse macht, daer tegens oock ons verlies, datwe heden reets aen d'onse hebben geleden, insonderheyt, dat ons het vaerwater tusschen dit en Saccam, oock volkomelijck afgesneden is, sonder datwe d'onse aen Provintia, gelijkse seer bekommerlijk en ernstig zijn versoekende konnen secondeeren, nochte eenigh advijs hun toeschicken, dat hy ons sal konnen verduuren met langwijlig belegh, gelijck hy schijnt voornemens te zijn; of men ook by weygering niet sou konnen vast stellen, alle vrouwen van hier met behendigheyt, alhoewel 't niet sonder gevaer soude konnen geschieden, aen de schepen te senden, om naer Japan te zeylen tot harer behoudenis en t'onser meerder couragie, &c.

Ende 't gene meer te deser stoffe diende, d'Heer *Oetgens* in contract trachten te komen metten vyandt t'onsen voordeele, soo veel mogelijck zy, of daer toe na wensch niet konnende komen, sijnen eysch in te willigen.

d'E. *van Yperen*, dat nadien van Sterckten en volck noch tamelijck wel versien zijnde, niet en kan resolveren tottet overgeven onser Sterckten, *om geene waerom*, maer wel om met hem in alle billickheyt te confereren, nopende de Saccamse bodem Lamsiu en Kelang, en 't geene daer aen dependeert, &c. en schorsing van wapenen voor eenige dagen te versoecken, en schuld kennisse over en weder te blijven in effecte.

d'Heer *Harthouwer* mede als van *Yperen*.

Aldorp om met den vyand in conferentie te komen, en te sien wat uytkomst daer by uyt te wercken zy, *en des neen, te wagen tottet uyterste*, &c.

De *Fiscael* mede als vooren.

Six sonder onderscheydt als de naestvoorgaende.

Nuys mede als boven.

Gommersbach, datwe behooren *te blijven staen op die gerechtigheyt van dese Fortresse te behouden*, met inkomst van 't Canael; maer den Saccamsen bodem hem te laten, of *by weygering van 't selfde, 't uyterste af te wachten.*

Roosewinckel, datwe met de vyandt sullen trachten te contracteren, *datwe in 't volle besit*

deser

deser Fortresse alleen sullen blijven, in alle 't land hem ongemoeyt te laten; ende by aldien daer toe niet en wil resolveren, *datwe dan tottet uyterste toe ons sullen defenderen.*

d'Heer Gouverneur, datwe niet sterck genoegh en zijn, des vyands geweld lange tegen te staen, de disordre onses volcks, ons geleden disadvantagie op hem van heden, &c. oordeelt egter datwe sullen tragten met den vyant in contract te treden, ende *te bedingen dit Kasteel, met dese Plaet, ongemoeyt en onbelast te blijven sitten*, dat de inwoonderen niet en sullen gedwongen werden in 't veranderen haerer, van ons nu aengenomen Godtsdienst, eenige dagen stilstand van wapenen, morgen Gecommitteerdens aen *Coxinja* afgesonden sullen werden, ter plaetse daer toe te appointeren, wegens de koophandel na eysch van sake, NB. *en indien hier toe niet en wil verstaen, datwe dan sullen afwachten na de grootste wederstand diewe by storm sullen konnen uytwercken, 't gene Godt ons sal gelieven te verleenen*, waer toe we sijne H. hulpe van gantscher herten afbidden. &c.

N°. 4.

Extract uyt Tayouans Resolutieboeck op Maandag den 2. *Mey* 1661.

HEbben wy eyndelinge beslooten en vast gestelt, op morgen van hier aen gemelte *Coxinja*, af te vaerdigen, ende te volmachtigen onder opene Commissie, den E. *Thomas van Yperen*, Lidt deses Raads, ende den E. Fiscael *Mr. Leonard de Leonardus*, met twee of drie bequame Assistenten t'haerder geselschap, daer onder den eersten Assistent *Willem Pedel*, ter vertalinge der Chineesche spraeck.

Haeren voorneemsten ende uytterlijcken last, die hun alleen by monde sal werden mede gegeven, sal zijn dees volghende: Zijne Hoogheyt te begroeten, *ende op een sachte wijse ons misnoegen, wegens sijne vyandelijcke overkomst hier te lande met sulcken heyrkracht, te verthoonen*, &c.

N°. 5.

Extract uyt de Resolutie des Kasteels Zelandia, op Dingsdag den 3. *Mey* 1661.

DIt alles dan alsoo omstandelijck ons verhaelt geworden zijnde, ende 't gene ter saecke dienstigh, rijpelijk overwoogen, hebben wy besllooten ter meerder geruftheyt en bescherming onser ingesetenen, in de Stad Zeelandia, de Burgerwacht noch desen nacht te verstercken met 130. soldaten uyt dit Kasteel, &c. ende oock voornamentlijck om met eenen dien grooten schat van granen in vele huysen aldaer leggende, in ons gewout te behouden: sullende op morgen wijders ons richten na gelegentheyt des tijds, 't zy deselve te verbranden, of wel hier binnen te doen brengen; welck laetste, mits de meenigte der selver, indien den vyand mocht komen affacken, ondoenlijck schjnt, te minder, om datwe *in sulcken gevalle, dan oock om dit Kasteel voornamentlijck te beschermen, en den vyandt voor al daer van af te houden*, NB. *genootsaeckt zijn, alle Duytsen uyt de Stadt te sullen moeten uyttrecken, om dat niet veel tegenstand daer uyt, na desselfs tegenwoordighe gestalte, tegens soo machtigen vyand, en kan werden gedaan*, dan alleen met groot gevaer, vanmogelijck niet te sullen daer van af komen; waer aen dat dan oock by gevolge voor een groot deel, de qualijck geschapenheyt van ons allen hier binnen soude hangen. &c.

N°. 6.

Extract uyt Tayouans Resolutieboeck, op Woensdagh 4. *May* 1661.

ENde om deselve Stadt (Zeelandia) noch langer te bewaren, en konnen wy niet sien hier machts genoeg te hebben, wanneer soo veel Krijghsluyden meer uyt dit Kasteel souden moeten daer toe afgesteeken en gemist worden, behalven dat de selve na alle schijnbaerheyt oock evenwel niet machtig en souden zijn, soo machtig een vyand daer uyt af

af te keeren, als van geen Sterckten voorsien zijnde, soo dat het gevaer des daer te leggen volcks oock des te grooter zy: boven alle, 't welke onse Krijghshoofden verklaren, dat by volherding van 's nachts de Stadt met soldaten van hier binnen t'elckens te moeten gaen beschermen, dit Kasteel naer behooren rondomme niet en kan beset blijven, te minder, om dat het volck door 't by na gedurigh waecken soude afgeslooft werden, en daer door alsoo onbequaem; *daerentegens vereyscht den noot, dat dit Kasteel voor alle ding, ten besten der E. Compagnie, ende ons allen bewaert, en niet door schielijcke verrassing en overval van den vyand besprongen en worde*, gevaerlijckst, wanneer (als gesegt) een groot deel onser bester Krijgers daer buyten en in de Stadt, of daer omtrent verdeelt en als verstroyt lagen, 'twelck den vyand wel licht soude poogen waer te nemen.

't Welk dan alsoo overwoogen zijnde, hebben om die en andere redenen, in ons naestvoorgaende besluyt mede aengehaelt, als nu beslooten, alle Duytsen, soo burgers als soldaten, en anderen, NB. oock die van de Stads Waege gesamentlijck desen avond, in goede ordre te doen van daer aftrecken, en hier binnen dit Kasteel komen, alvoorens door trommel-slagh 't selve alomme bekent ghemaeckt zijnde. &c.

N°. 7.

Extract uyt de Missive van haer *Ed. den Heere Gouverneur Generael, en de E. Ed. Heeren Raaden van India, in dato 5. July 1661. aen den Gouverneur ende Raad van Tayouan geschreven.*

WAt goeden moed, ende schier onfeylbare hope wy hebben gehad, om met naer Costy ghesondene Scheeps- en Krijghs-macht, de Portugesen het gerenomeerde Maccao te ontweldigen, ende onder Compagnies heerschappye te brengen, sullen U E. uyt onse voorjarige brieven en geschriften ten overvloede hebben konnen afmeten, daer op dan oock niet anders en hadden verwacht als een victorieuse overwinninge van de selve Plaets; maer wy hebben gants buyten verwachtinge, seer ongeerne, uyt U E. bekomene advysen vernomen, dat die welgemeynden raedslagh, daer den Staet van de generale Compagnie soo veel aen gelegen leyd, door U E. geheel en al vernietigt, en alsoo in den voortganck gestut is geworden, om dieswille dat de dreygende swarigheden van den Mandorijn *Coxinja's* vyandelijcke overkomste op Formosa niet en konden gedoogen, het voorsz. exploict sijn effect te laten sorteren, maer dat de geheele macht van volck en schepen, tot resistentie des vyands, en verseeckeringe van den Staet, aldaer nootsaeckelijck van doen hadde;

NB. Het welcke, vermits die sustenue, nu in 't laetste juyst soo uytgevallen zy, NB. *wy soo qualijck niet en konnen opnemen, als wel te vooren*, doen wy uyt U E. laetste advijsen van den 15. Maert verstonden datter in een geheel Jaer tijds op *Coxins* dreygement niet gevolght en was.

Idem vervolgh.

Soo is 't dat ons 't een en 't ander tot resolutie gedrongen heeft gehadt, omme daerinne by tijds soodanigh te versien, als de gewichtigheydt van dese saecke, ten meesten dienste van de generale Compagnie was vereyschende, zijnde tot dien eynde door ons voor dato al vast gestelt geweest, de Heer Gouverneur *Frederick Coyett*, en de twee van sijn E. naeste Raeds-persoonen van daer te removeren, ende het Gouvernement by provisie te stellen in handen van den *E. Hermannus Klencke van Odessen*, gewesen Advocaet Fiscael van India, die reets mette Commissie daer toe dienende, per 't Jacht Hoogelande, ende de Fluyt Loenen, op den 22. passato van hier na Costy vertrocken zijn; N B. *Maer alsoo ons twee dagen daer na door het Jachtje de Maria*, seer onverwacht tijding is toegebracht, hoe dat op ultimo April, voor Tayouan, vyandelijck waren verschenen omtrent de 400, soo groote als kleyne Oorlogs Joncken, Wanckans, ende mindere vaertuygen van *Coxinja*, daer van de meeste part,

door

door 't Zeegat van Lackjemuy binnen waren geloopen, ende de reste voor 't Canael van Tayouan haer anckers hadden laten vallen.

Soo is by ons in achtinghe genomen de groote veranderinge, die desen schielijcken overval van oorlogh, ginder komt mede te brengen, en dat het jegenwoordig by desen troubel den tijdt niet en sal wesen, om in de regeringe veel alteratie te doen; *Dies wy daer op goedgevonden ende vast hebben gestelt van onse voorgaende resolutie dien aengaende genomen, als nu af te wijcken, ende de oude regeringe, except* dat den Landtdrost *Jacobus Valentijn*, deselve niet meer bywoonen, maer metten eersten naer Batavia komen sal, *in sijn geheel te laten ter tijdt en wijlen toe, wy daer op andere ordre komen te stellen*, zijnde terstond naer het arrivement van de Maria voorsz., een snedigh vaertuygh naer Pulo, Lauro ende Thimon afgevaerdight, dat sonder twijffel d'Heer *Klencke* aldaer noch wel beloopen sal, aen wien ordre gegeven zy aldaer te wachten na de Schepen die van hier tot secours na Tayouan gedestineert zijn. &c.

N°. 8.

Extract uyt Tayouans dagh-register, gehouden binnen 't Kasteel Zeelandia, Augusti Anno 1661.

WOensdagh den 12. dito, omtrent half elf uyren voor middagh, de wind was noordelijck, wierdenwe eerst acht, en soo vervolgens 11. Schepen, met een groote Jonck in 't noorden herwaerts afkomende, gewaer, &c.

Middelerwijle vaerdighden, onaengesien 't Canael ontstelt was, onse Chiampan af, naer buyten, met den E. *Harthouwer* en *Zicke Pietersz.*, soo als de Schepen ter zuyder Rheede geanckert laegen, mede nemende een briefken aen den Commandeur dier Schepen, &c.

De Loots-boot wierd vast toegetaeckelt, en 't Roer daer aen gehangen, sulcks oock noch voor 't vallen van den avond, buyten gaets in de Vloot geraeckte, na dat een wijle van twee Joncken was vervolght. Ten 10. uyren in den avondt quam *Zicke Pietersz.*, met de Chiampan hier wederom binnen met de Brief van haer Ed. tot Batavia, nevens een dito van den Heer Commandeur *Jacob Cauw*, 't welck eerse gelesen, en daer uyt verstaen wierdt, dat het Jachtje Maria de reyse hadde gewonnen, deden door een Canonschoote de leuse, dat de Loots was binnen gekomen, daer die van de Schepen een schoot op antwoorden, die van gemelte Commandeur doceerde.

Saterdag 13. 's morgens stijve wind, zuydwest en moy weer, was den Raad van Formosa versamelt: omtrent negen uyren quamen vier schepen uytte Vloot naer 't Canael affakken, insgelijcks de Loots-boot; wy sonden daer op den Loots, met een Brief aen d'Heer *Cauw*, *maer de vloed seer sterck gaande, konden quaalijck althans niet dan met grootte moeyte buyten geraecken*, de Scheepjens bleven voor 't Canael al vry na ten ancker leggen, &c.

De Loots-boot komt na de middag binnen, en voor 't Casteel van de Rhede, brengende den E. *Casembroot* en sijn familie, d'E. *Harthouwer* en 25. Soldaten, ook 2200. pont kruyt en eenige proviande, de veroverde Coya van Kouckercke, ende de Boot van Emmenhoorn, t'samen met 40. Soldaten gevult; van de schepen herwaerts afsteeckende, quamen twee Joncken omtrent het Canaal daer op toeleggen, seer na daer by hun komende, so dat de Soldaten daer op chergieerden; maer soo haest drie daer na aenleggende Schepen, met hun Canon op de Joncken vier gaven, en een in sijn boegh raekten, keerdense te rugge, sulcx de twee kleyne vaartuygen daer op ongemoeyt binnen quamen.

Tegens den avont wendent de voorgemelte vier Scheepen weder nae de vloot toe; de lucht betrock 's avondts met swarte wolcken, en kregen veele reegens, de wind uyt den zuyd westen hand, *oock begon de Zee in den avond hol aen te schieten.*

Zondagh den 14. *De Zee is uyttermaten seer ontroert, en gingen in 't Canael dienvolgens dyningen*,

ningen, soo dat geen vaartuygh uyt noch in en kan, 't welck onvermijdelijcke verachteringe baert. De Loots sal echter toekomende nacht neerstigheyt aenwenden, om mette Chiampan uyt te raecken, tottet overbrengen eens Briefs aen d'Heer *Cauw* aldaer.

's Nachts trachtede *Ziecke Pietersz.*, buyten te steecken, *maar mits de holle Zee was 't hem onmogelijck geweest, dies te rugge quam.* &c.

Maendagh den 15. *'t Is den gantschen dagh dijsigh weer, en betrocken lucht, somtijds weynig regen, 't Canael is noch seer ontstelt, sulcks geen vaartuygh daer buyten komen kan.*

Dingsdag den 16. Voor de middag, schijnt het dat het weeder sich tot bedaaren sal stellen, zijnde 't Canael oock niet soo seer ontstelt als in de voorige dagen, 't welck die van de Schepen oock vermerckende, quamen vijf der selve, daer onder twee kleyne uyt de Vloot ten negen uuren herrewaert, naer 't Canael zeylen, als offer willen binnen wesen, 't welck nochtans onmoogelijck is, *want de Zee noch vry hol aenschiet, soo dat* Ziecke Pieters *geen moed had, mits stercken vloed buyten te geraecken.* De gemelte Scheepen lieten haere anckers omtrent het Canaal, te gronde vallen. Wy verwonderden ons daer over, te meer, ook ongetwijffelt daer buyten wel af te meten zy, sylieden, nochte niemant van de vijf tegenwoordig binnen konnen gebragt worden, twee derselven deden elk een schoot, daer by te kennen gevende, datse de Loots van Land verwachteden, *dieme nu hun niet beschicken kunnen.* Ende dieper op den dagh betrock wederom de lucht, soo datwe ons niet weynigh en bekommerden over deselve afgekomene Schepen, te meer, om datse al vry na by zijn leggende, jae by een wester-storm, gelijck als in een fuyck: dies om hun af en evenwel niet na de Piscadores te wijsen, daer seyn van afwijsen alleen naer toe vermelt, deden ses Canonschooten van de punt Hollandia en Gelderland, dog kreunden hen dies niet. Na de middag ten twee uuren de vloed verloopen, en d'ebbe in 't water gekomen zijnde, roeyden de Loots met een Schiampan naer buyten, mede nemende onsen brief aen den Commandeur: aen boort gekomen zijnde, maekten de Schepen zeyl by, en staken t'zeewaert na de Vloot, dat ons gerustheyt aenbrenght.

Ten dry uren vielen wederom veel regens, de wind sachtjens uyt den noord-westelijcke hand, welcke wy verhoopen 't water slechten sal.

Woensdagh 17. Na de middagh, *'t weer langsamerhandt toenemende in onstuymigheyt*, de wind fris uyt den zuyd-oosten beginnende door te koelen, deed aen de Schepen ter buyten Rheede, een schoot, waer op deselve gesamentlijck onder zeyl gingen t'zeewaert in, invoegen ten vijf uyren alle uyt ons gesicht raekten, te meer om dat het seer dysigh was, mits harden regen. *De wind nam in den avond en voornacht sterck toe*, uyt den zuydoostelijcke hand, *God almachtigh behoedde de Schepen voor ongeval*; omtrent middernacht nam de wind wederom af, en viel een sware regen, &c.

N°. 9.

Extract uyt 'et Resolutie-boek van Tayouan en Formosa, in dato den 15. Septemb. 1661. present d'Heer Gouverneur Coyett, *d' Heer Commandeur* Cauw *ende de vordere Heeren Raden* van waveren, Casembroot *ende* Harthouwer.

WAar op dan voortgetreden zijnde tot de saak selfs (*te weten, omme de stad Zeelandia te water en te lande, t'attaqueren*) is verstaen 't selve werk morgen voor de middag by der handt te nemen, sullende 't Jacht Koukerken tusschen den Tol ende de tweede dwarsstraet, of de noort-straet seylen, ende daer by blijven leggen, om op des vyandts Batteryen daer tusschen beyden gelegen, met sijn Canon te speelen, ende hun aldaer alsoo in onrust te houden, het Jacht Anckeveen sal verder daer voorby loopen, het Zuyt-oostwaert tot voorby de hoeck achter de nauwstraet, om alsoo de gantsche noorder ende een stuck van de ooster-wal langhs heen te schieten, als wanneer die beyde schepen elkande-

kanderen oock bequamelijk sullen konnen bevryden, behalven dat Anckeveen oock sijn kanon op des vyants Joncken, daer omtrent wel gebruycken kan, eer de Boots derwaerts affteecken.

NB. De Fluyt-schepen Cortenhoef, Loenen ende Boede, het Galjoot de roode Vos, de Loots-boot, de Jager, mitsgaders alle de andere Boots ende Chaloepen, sullen hun van daer voorts eens loefs begeven, de grootste soo verre alsse eenigsints konnen, binnewaerts na de Joncken toe, ende sullen de klene vaertuygen deselve navolgen ende mogelijck zijnde trachten te vermeesteren, verbranden, en vernielen, sonder een mensche in de furie te verschoonen, maer alles ter neer te kappen sonder onderscheyt, het eene Esquadre der voorgemelte Joncken, als vooren gesegt, verdestrueert zijnde, sullen d'onse (kans ziende) d'andere nader het Saccamse strant gelegen, mede geweldelijk aendoen, op de voorgemelte wijse gelijck d'andere.

Naer verrichter saecken, sullen alle kleene Vaertuygen die aldaer gemist konnen werden, insonderheydt van de buytenleggende Scheepen wederom voor 't Casteel komen, maer de scheepen sullen achter de Stadt behoorlijck verdeelt blijven legghen, om den vyand allen toevoer naer en van de stadt verseeckert te beletten, ende den selven alsoo te spoediger aldaer meester te worden.

Ende om een yegelijck soo Soldaten als Matroosen, in dese verrichtinge tot meerder couragie op te wecken ende aen te prickelen, soo hebben wy goet gevonden, tot een eergifte te stellen, op 't veroveren, verbranden, of vernielen van een groote Jonck, een hondert, voor een middelmatige vijftig en voor een koya 25. Realen te verdeelen na evenredentheyt, behalve de buyt, soo 'er eenige gevonden wert, en dit meer om dat het een heftigh gevecht zal zijn.

Ende op dat alles met goede ordre ende beleyt moge toegaen, soo hebben tot hooft en opper-bevelhebber over dese expeditie verkooren, den Schipper van Z. Zee, met namen *Ruth Iacobsz. Buys* (dewelcke in ons weerde Vaderlant voor desen als Capiteyn ter Zee is gebruyckt geweest) over de Schepen, en alle de kleyne vaertuygen sonder onderscheyt, wijders tot tweede Hooft over de kleene vaertuygen, alleen Schipper *Isbrant Bomur*, sullende vervolgens elken Schipper op sijn Schip het commando voeren, onder het oppergebiet van voornoemde *Buys* hebbende, &c.

N°. 10.

Extract uyt Tayouans Resolutie-Boeck, op Saterdag den 29. *October* 1661.

IN overleg genomen zijnde, of oock eenige van de kostelijkste waren der E. Compagnie, als Barnsteen, Corael, &c. van hier nu weg te senden, dienstig geoordeelt soude konnen werden, naer den ons nu toeschijnende toestant van herwaerts over, dan of *te bewesen mochte zijn, dat den vyandt sulcx uyt overloopers van hier te weten komende, soude mogen komen daer op moedig, ende in tegendeel de Soldaten en andere hier binnen, daer door achterdencken te krijgen van quaden moet, flaeuhertigheyt in ons, of yets diergelijcks*, waer by oock aen te mercken sy, dat deselve waren in geen andere deelen van India, dan alleen in China moeten werden vertiert en gesleten, ende gevolge by wackering des handels (welke nae 't eynde deses oorlogs door Gods genade noch wenschelijk wederom op luycken, en wel licht beter dan oyt te vooren werden sal) hier wel dienstig sullen zijn, daer deselve andersints by versenden noch tweemael gins en weer 't gevaer der Zee souden moeten uytstaen, 't welcke overwogen zijnde, *is by meerderheyt verstaen, vermits doch geen swarigheyt, nopende 't verliesen deses Casteels, door Gods hulpe en konnen voorsien, deselve waren alle hier te behouden, om redenen boven vermelt.*

De vertreckende huysgesinnen hebben in alles opgegeven, en versocht op wissel te moghen tellen haer behouden armoedtjen, *omtrent* 18 *of* 20000 *Realen*, 't welck in overleg gekomen zijnde, is verstaen 't selve geldt aen te nemen, om dat oock verbooden is, dat de lieden gelt by hun mogen voeren, behal-

ven dat d'E. Compagnie, doch het naeste jaer wederom geldt voor dit Guarnisoen sal moeten herwaerts zenden, ende noch te meer, *om dat wy goeden moet hebben, op de behoudenis deses Casteels, daer andersints 't selve geweygert wordende, na bedencken, moedeloosheyt aen de onse, mocht komen te veroorsaecken, &c.*

Aldus beslooten in 't Kasteel Zeelandia ten dage, maent, en Jare voorsz.; was geteeckent *Fredrik Coyett*, teyckene dit, om datter meer resolutien zijn; maer van het versenden van Barnsteen, daer hebbe toe geresolveert geweest, *Iacob Cau. I O. van Waveren*, tot het versenden der Barnsteen, &c. gestemt *I. Casembroot*, *T. v. Iperen*, *C. Nobel*, Secretarus, &c.

N°. 11.

Extract uyt de generale Resolutien des Forts Jaccatras (tegenwoordig genaemt Battavia; Sondag ady 30. December 1618. tegens den Avont in ons fort Jaccatra.

ALsoo tegenwoordelijck in 't fort Jaccatra een seer treffelijck Capitael is berustende, beloopende omtrent 4 a 500. duysent, waer van Realen 100. duysent in Japans Silver, ende eenige Realen bestaet, welck silver meestendeele wel gescheept soude konnen werden, dan alsoo men niet en weet, waer het best bewaert sy, *en insonderheyt seer ghevreest wert, dat het eenige alteratie, of flaeuhertigheyt, onder 't volck van 't fort soud mogen veroorsaecken, wert sulcx nagelaten.* Item, dat tegenwoordelijcken in 't voorsz. Fort over de 400. zielen zijn, soo witte, swarte, jongens als vrouwen ende kinders, daer toe Godt lof geen provisie ofte vivres gebreecken. Onderstont gecollationeert, accordeert Battavia in 't Casteel, 9. Juny 1663. en was geteeckent *P. Morrioille* Secretaris,

Naer gedane collatie is dese met sijn Copye bevonden te accordeeren: Batavia, Ady 23. February, Anno 1665.

Cornelis Hooft,

Gesw. Cleik.

N°. 12:

Extract uyt Tayouans Resolutie-boeck, op Saturdag den 21. Iannary 1662. præsentibus, als in de jongst voorgaende Vergaderingh.

ENde vorders op alle gelegentheden gelet, is'er voorslach gedaen van uytval op voorsz. Baterye, om deselve, waer het doenlijck, voor en aleer die met een hooger tal geschut versterckt mocht worden, te vernielen; edog geconsidereert, dat 1. onderstaen na der meester gevoelen, niet dan ten minsten met 4. a 5. hondert dappere Krijgs-mannen most ondernomen werden, en het guarnisoen die van de Redout en 2. Batenburg daer onder gereeckent, naulijx 600. sulcke gasten kan uytmaecken, in gevolge willende ter dadelijkheyt voort treden, en geen kleen hoopje op een wisse vleesbanck brengen, het *Kasteel* (de kans ons tegenloopende) *in groot ghevaer stont gebracht te werden*, NB. is gemelte voorslag niet raetsaem geoordeelt, te meer, vermits oock by ophael van levendige exempelen, vast wierdt gestelt alle haggelijcke uytvallen, ten waer met hoog voordeel verselt, dat hier niet gesien wert, voor belegerde schadelijck zijn, maer in tegendeel goet geschat ons binnen de Fortessen te blijven verhouden, en de Reduyt Uytrecht, voor drie maenden te provianderen.

Aldus besloten in 't Casteel Zeelandia op Tayouan, ten dage, maent, en jare als boven; was geteeckent *Fredrick Coyett, I. O. van Waveren, I. Casembroot, T. van Iperen, D. Harthouwer, Harmen van Outhoorn, Harmen Nuyts, Barent Harmensz. Roelof van de Roer, Gerrit Gerritsz., Livinus Bor, I. v. Amstel, Iohan Hamilton. &c.*

Extract

N°. 13.

Extract uyt Tayouans Resolutie-boeck, op maendag namiddag, 23. January 1662. præsentibus d' Heeren Gouverneur, ende ordinaris Raden, nevens den vice Commandeur Michiel Engelken, *ende Capiteyn* Outhoorn.

EYndelijk onse gedachten wederom latende gaen over de nootsaeckelijkheyt, van of men om dat den vyandt ons hoe langer hoe meerder komt bekommeren, ook eenige *Comptanten of fijne Koopmanschappen* uyt onse Packhuysen, sullen na de Reede aen de Schepen afzenden, hebbenwe na resumtie van saecken besloten, by onse voorige resolutie van den .... dierwegen genomen te blijven persisteren, en dit wel ten voorneemsten, om thans geen te grooten alteratie onder het volck te veroorsaecken.

Aldus besloten in 't Casteel Zeelandia, op Tayouan, ten dage, maent, en Jare als boven; was geteeckent *Fredrick Coyett, I. O. van Waveren, I. Casembroot, T. van Iperen, D. Harthouwer, Harman van Outhoorn, &c.*

N°. 14.

Extract uyt Tayouans Resolutie-Boek, Donderd. den 26. Ianuary 1662. present. omnib., mitsgaders gesterckt met de Krijgs-officieren tot Vaendrich incluys, nevens de Koopluyden Six *ende* Dewick, *mitsgaders d'onder-koop-luyden* Bordes van Norsten, de Meere, Coenen, Jan de Ridder.

DE Vyand gisteren uyt 28. stucken grof geschut, na der meeste gissing omtrent 2500 schooten soo van 't Kerckhof, de Passer ende uyt de Pijn-appels, soodanigh de Redout hebbende beschooten, dat'er niet langer lijf-berging meer in en was, voort na twee afgeslagen stormen hebben moeten verlaten, ende 't overige doen opvliegen.

Dees voorleden nacht dien Heuvel, en van daer af nederwaerts de Punct Gelderlant, en 't Houte Wambais, achter meenigte gestelde Schans-korven, met bequame schietgaten versien naderende, sich seer is versterckende, en ons bedreygende, hebben wy wel eenigsints de punt Gelderlandt dees voorleden nacht oock met kleede-packen, de Borst-wering wat verhooght en gesterckt, maer vermits met ons geschut, ten aensien der dickte sijner Schans-korven, die hy in een nacht, door de meenigte sijner arbeyders, naer sijn believen schielijck aenbrengt en verstelt, en kleyn gewichte onses Bos-kruyts, hem weynig schade, of soo veel hinder in sijne werken niet konde aendoen, als thans der kosten waerdig soude wesen, NB. is in dese Raede voorgeslagen, of immer nu, dewijl de vyandt het rondom sterk nadert, en besluyten van ons op geen andere wijse en sien te konnen beletten, voor 't beste van dese staet te keuren, hy in sijnen wercke op hem *uytvallen*, en ten minsten meerder ruymte en opene vaert voor ons daer door trachten te behouden, waer op na verscheyde redekaveling, en opstonts gedane nauwer oversieninge, hoe veel gesonden ten strijdt bequame persoonen soude konnen uytmaecken, en bevinding van maer 600. Soldaten, daer van 101. in 't houte Wambais, bestaende in 94. Musquettiers, 2. Chergeanten, 12. Bosschieters en een Constapel, en Luytenant, een Vaendrager, 73. Bosschieters, en dan noch andere eygentlijk daer buyten bescheyde, omtrent 80. dat oock maer 100. man thans niet sonder groot gevaer van schepen, soude konnen lichten te samen 780 man, zijnde d'overige na Lamey kreupel ende in 't Siecken-huys, van welke aller oordeel ten minsten omtrent 250. a 300. tot beschermen des Casteels, daer binnen soude moeten blijven, eerst het oordeel der Krijgs-officieren daer over genomen, ende rijpelijk overwogen hebbende, eenstemmelijck (uytgenomen een Luytenant en drie Vaendrigen) raetsaemst te zijn geoordeelt, ende besloten, dat wy noch geen uytval doen zullen, naer uytterste vermogen ons trachten van binnen te versterken, en den vyandt ons aenvallende, met de hulpe Godes daer uyt te weeren, voornamentlijk om dese redenen:

1. Datwe *onstarck* zijn om een, ten minsten 3 a 4. mael machtiger vyant, uyt sijne met stucken wel versiene wercken, te verdrijven.

2. Deselve van uyt de Stadt en Bocke-stal, des nodig werden, met vers volk soude versterken ende aengemoedigt worden, daer en tegen dan d'onse wel licht in beyts verswackt.

Veel eerder op de vlucht, dan t'onder kan gebracht worden; en daer naer haest keeren van waer hy uytgedreven was.

3. Wy ons geheel, tegens maer een deel sijner macht souden wagen, 't welck niet dan in geval van schut baerblijckelijk gewisse kans van overwinning te sullen behalen, die niet kan achten hier noch te zijn, of in de uytterste noot niet beters konnende, dient ondernoomen.

De vyandt om 't verlies van 1000 man niet soude op-breecken, daer en teghen een veel minder getal dooden en gequetsten ons seer verswacken zou.

4. In de Pijn-appels doende zijnde, soudenwe van uyt de Stadt op 't Casteel besprongen ofte van achteren beknelt konnen worden, ja soodanig dat'et voor d'onse onmogelijck soude sijn weder te keeren.

Wijders aengemerckt, dat na des vyands toestel 't houte Wambais wel den eersten aenstoot nu staet te lijden, en tegens 't veel donderen van zijn Canon, niet lang sou konnen sich verweeren, is mede in overleg genomen, of niet soo tot behout dier besettinge, als 't geschut daer in staet, 't selve in de aenstaenden nacht afgebroocken, ende alles daer uyt binnen getrocken, dient daer op goet gevonden, tot op morgen met het vast besluyt daer over te vertoeven, om te ondervinden, wat verandering ons onderentusschen sal wedervaren, aengesien wy 't selve tot behoudt onser vaert, gaerne so lange souden behouden als immers doenlijk is, al waer't selfs met meer dan gemeen gevaers. &c.

N°. 15.

Extract uyt Tayouans Resolutienboeck Vrydag den 27. Januar. 1662. præsentibus als gisteren.

d' HEer Gouverneur d'ordinaris vergaderingh huyden morgen extraordinaerlijk hebbende doen beleggen, om te letten, wat men in dese jegenwoordighe constitutie des tijds best soude dienen by der handt te nemen, heeft verhaelt het geene op gisteren by den breeden Raedt geresolveert was, namentlijck: *dat men niet en soude uytvallen, maer ons in 't Kasteel trachten te stercken.* &c.

Den breeden Raad dan by een gekomen ende geseten zijnde, soo heeft den Heer Gouverneur haer verthoont, 't geene hier vooren gesegt is, raackende de vermatheydt en onwilligheyt der soldaten om te wercken, tot bevesting van het welcke *van Yperen*, mede lidt deser vergadering, daer by verhaelt heeft, dat hy den voorleden nacht, eenige Soldaten tot den arbeyt aengenomen hadde, met belofte van haer een mutsje te sullen geven, dan dat sy-lieden daer op geantwoort hadden, wel een mutsje te willen toegeven, indien sy van den arbeyt maer mochten zijn ontslagen, dewijl sy niet gerust en hadden: waer op dan by den Heer Gouverneur in omvrage gebracht zijnde, wat ons hier inne sal te doen staen, en of men de Soldaten met den arbeyt niet en behoorde te laten voortgaen, presenteerende, indien het nodig mochte werden geoordeelt, ende het daer toe helpen konde, om haer te meer aen te moedigen, selve de handt aen het werck te slaen, heeft den Raet dese saeck, na sijn belang en gewichte met aendacht overwogen, en aen d'eene zijde gepondereert de navolgende redenen, die by den Heer Gouverneur bygebracht worden, *tendeerende, om noch een nader proef van sijn geschut af te wachten:* Eerstelijk, dat den vyand op gisteren na rouwe gissingh, omtrent 2500. schooten gedaen, en so veel *kruyt verbeesigt* hadde, dat men twijffelen mochte, of hy nu al genoeg

over

overhielt; en schoon ja, dat het dan echter niet gelooffelijck en was, dat hy op elcke, of meer dan een punt, soo als sijne Stucken nu gestelt waren, soo veel soude willen wagen als hy gisteren aen de Reduyt verschooten hadde. Ten anderen, dat wanneer hy maer op eene plaets bresse hadde geschooten, men hem daer wel soude konnen uyt houden. Ten derden, dat hy *niet licht storm soude wagen*, schoon dat hy daer toe veel ladders heeft. Ten vierden, dat het ontset van Batavia misschien na by de hand was. Ende ten vijfden eyndelijk, dat wy van levens middelen voor vier of vijf maenden, en van Krijghstuygh noch tamelijck versien waren. Maer ter andere zijde is by den Raedt ingedient en aengemerckt: Voor eerst, dat de steene Reduyt, de welke het swacke Vierkant had beschermt, nu ter neder lagh, en dat de vyand nu soo veel kruyd niet en soude behoeven te spillen om het voorsz. vierkant te vellen, behalven dat hy misschien oock meer kruyds hadde, als den Heer Gouverneur wel meende. Ten anderen, dat door het krachtigh en meenigvuldigh schieten, veel volcks van de steenen en splinters gedood, en noch meer gequetst soude worden, die dan de siecken huysen vervullen, en d'overige den moed benemen soude. Ten derden, dat de Packhuysen, waer in onse noodige provisien leggen, so geschonden waeren, dat de voornoemde provisien daer inne voor het verderf niet en konden bewaert werden. Ten vierden, dat het houte Wambais den vyandt maer weynigh uyren soude konnen tegenstaen; door welcke verlies dan oock de vaert aen een van onse Schepen t'eenemael geslooten soude worden. Ten vijfden, dat men door het verlies van volck, gequetsten en siecken, oock door gebreck van vervarsingh, en door ongemack van de aenstaende regen, te grooter verswackingh soude lijden. Ten sesten, dat het ontset van Battavia, mits den geruchten Portugesen oorlogh, van welck sommige eenigh schrijven hadde, wel licht niet nae vereysch en soude konnen vallen, en dat het selve nu al komende, en den invaert geslooten vindende, beswaerlijck hier omtrent soude konnen landen.

Ten sevenden, dat de guardinen van het boven Kasteel, insonderheyt de puncten Vlissingen ende Campheer, door de ontfangen Canonschooten seer gekrenckt waren.

Ten achtsten ende ten laetsten, dat de vyandt de Redeuts-heuvel door Schans-korven, en het houte Voorwerck versterckte, en niet langh en soude wachten om daer van op het Kasteel te donderen, *konnende op voorsz. hooghte, de voetsoolen van de Soldaten affien en beschieten, oock over 't gantsche Vierkant soodanig dommineeren, datter niemant veylich in soude hebben konnen blijven, oordeelen derhalven voor het raadsaemste te zijn, den Vyandt met den eersten, op eerlijcke voorwaerden, het Kasteel aen te bieden.* Waer op nae aenroepinge van den naem des Heeren, rijpelijck gedelibereert zijnde, *is eenstemmelijck goedgevonden en geresolveert* Coxinja, *met den eersten door een briefken te laten weten, dat wy gesints zijn geworden met hem, wegens d'overgave van het Kasteel, onder eerlijcke voorwaerden in onderhandelingh te treden.*

Aldus beslooten in 't Kasteel Zeelandia op Tayouan, ten dage, maend, en jaere als voornoemt, was geteekent *Freedrick Coyett*, *J. O. van Waveren*, *J. Kasembrood*, *T. van Yperen*, *Herman van Outshoorn*, *Daniel Sicx*, *Paulus de Vicq*, *Harmen Nuyts*, *Barent Hermansz.*, *Roelof vander Roer*, *Gerrit Gerritsz.*, *Livinus Box*, *Karel Louysz.*, *Jan van Amstel*, *J. Hamilton*, *J. de Meer*, *Pieter Bordes*, *Dominicus van Vorsten*, *Claes van Detten*, *Jans Wolf*, *Johan Fransz.*, *Pieter Stael*, *Matthijs Benedictus*, *Johan Askamp*, *Christiaen Lipack*, *de Fleur*, *Adam Hemmen*, *Joan de Ridder*, *&c.*

N°. 16.

Acte Notariael, nevens Cautie,
ter somma van 25000 guldens.

COmpareerde voor my *Hendrick Rosa*, Notaris Publicq, by den Hove van Hollandt geadmitteert, t'Amsterdam residerende, present de naergenoemde getuygen,

tuygen, d'E. Heeren *Josephus Deutz*, *Abraham Velters*, ende *Steffen van Schoonevelt*, ende verklaerden, alsoo sy Comparanten eenige jaeren geleeden, een Requeste aen de Vergaderinge van Seventiene, de Generale Nederlandtse Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie representerende, hebben gepresenteert; daer toe tenderende, dat *Freedrick Coyett*, gewesene Raed extraordinaris, van wegen de gemelte Compagnie, en Gouverneur op 't Eyland Formosa, uyt sijn Confinement, daer in hy by sententie van den Raed van Justitie tot Batavia is gecondemneert, soude mogen werden gerelaxeert, mitsgaders geadmitteert om weder in desen Lande te komen, ende dat om hier voort te blijven woonen, onder belofte, eede, verbintenisse ende verseeckeringe, dat hy hem nooyt de dagen sijnes levens, buyten dese Compagnie, in niemant anders dienst naer Indien, nochte Indische saecken begeven, of sal laten gebruycken: Ende dat sy E. Comparanten 't voorsz. versoeck ter gemelte Vergaderinge, wanneer de selve jonghst in dese loopende Maend, alhier by den anderen was, nochmaels hebben gerenoveert; Soo is 't dat, wijle de opgemelte Vergaderinge, inclinatie schijnt te thoonen, om voorsz. hun versoeck, onder de voorsz. verhaelde conditien in te willigen, dat sy E. Comparanten van nu af aen verklaren aen te nemen, en te beloven, gelijck sy E. Comparanten aennemen ende beloven by desen, dat wanneer de voornoemde *Freedrick Coyett*, uyt sijn voorsz. confinement komt ontslagen te worden, met permissie om weder herrewaerts aen te keeren, dat hy hem hier te lande, in een van dese geunieerde Provintien sal komen ter neder te setten, oock in den selven ten uyt-eynde van sijn leven te blijven woonen. Ten and'ren, dat hy hem in niemands dienst weder na Indien blijckelijck sal trachten te begeven, of tot eenige Indische saken, 't zy van selfs, of daer toe versocht, laten gebruycken. Ten derden, dat hy voor sijn vertreck uyt India, by eede sal belooven alle het selve in dier voegen naer te komen. Ende ten laetsten, dat sy E. Comparanten, tot meerder verseeckeringe van de opgemelte Compagnie, dat het gunt voorsz. is, sal werden gepresteert, hun selven by desen stellen tot Borge; ende dat ter somme van vijf en twintigh duysent guldens toe, om alle op te leggen, ende aen de meergemelte Compagnie te betalen; ingevalle hy een ofte meer van de voorgemelte conditien soude mogen komen te overtreeden, of de selve niet te presteren, ende dat onder renunciatie van de beneficien, *ordinis divisionis & excussionis*, de kracht van dien hun Comparanten ten vollen bekent zijnde, ende voorts onder verband van hunne personen ende goederen, deselve stellende ten dwang van alle Hoven, Rechteren ende Gerechten. Aldus gedaen ende gepasseert in Amsterdam, den 20. Marty 1674. present d'E. *Lucus Schorel*, ende *Wouter Lootsman*, als getuygen.

ld

FIRST EDITION of this anonymous account of the struggle for Formosa or Taiwan, a much contested island whose ownership is a rather topical question that has not been satisfactorily solved to the present day. The Chinese knew of the island from a very early date, Spanish and Portuguese navigators anchored there in the 16th century, but the Dutch were the first to colonize it and built fort Zeelandia on the east coast in 1624. On the expulsion of the Ming dynasty from the Chinese mainland by the Manchus a number of their defeated adherents crossed over to Formosa and under their leader a pirate called Coxinga were succesful in expelling the Dutch. All these events, the physical features of the beautiful tropical island, and the customs of the aborigines are described in the book; seven years after its publication, the Chinese of Formosa recognized the emperor K'ang-hi and the island then began to form part of the Chinese empire. The plates were designed and engraved by J. van Avele and J. van Baden, and show fort Zeelandia, the interior of a temple, battle-scenes at sea and on land. ~~One preliminary leaf lacking, one plate loose, and somewhat stained, otherwise *in good condition.*~~ Cordier, *Bibliotheca Sinica* I, 285. John Parker, *Bell Collection* Additions 1955-59, p. 72.